

63.3 (члр)

V K17

4

члр

L.

LIII

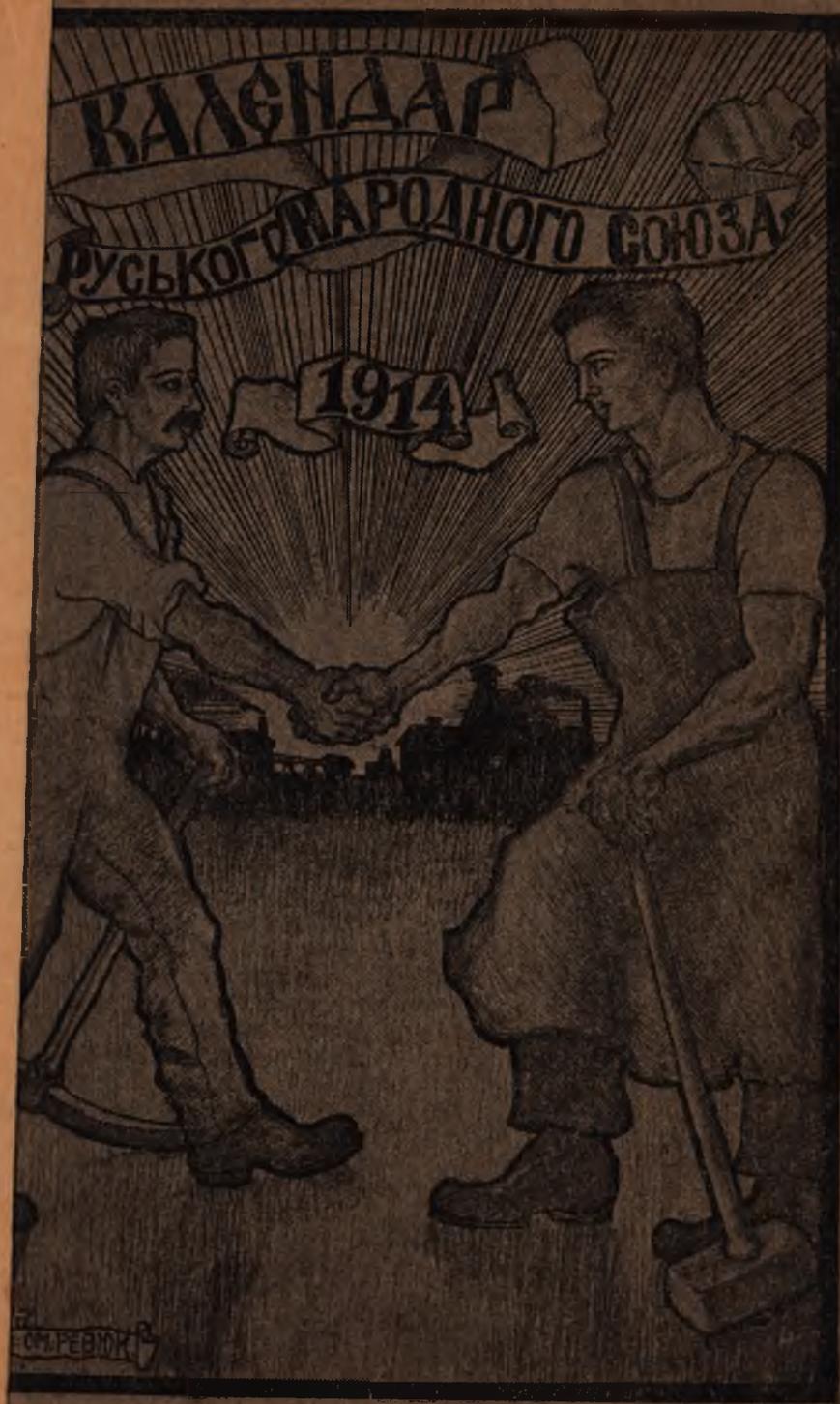
Календарь 1914 г. члр.

Поздн. 1110.

Прому комитету признать на
его значимый раз.

(ниг куплен 5 ноября 1914 года.)

ЛЕГКИЙ ВИБІР

Мудрий чоловік ніколи нічого не робить не розслідивши вперед справи. Він розглядає усе зі всіх боків, слухає гадок і досвіду других і тоді він певний, що не зробить помилок. Бєди так звичайно діє ся дотично грошових справ, то о скільки більше треба би так поступати тоді, коли здоров'я ба навіть і само житє в небезпеці. Така обережність є лише тоді безпотрібна, коли наш власний досвід ручить за добрі наслідки. Хочемо згадати деякі хвороби жолудка, печінки та кишок, при яких вибір ліку є легкий, бо той лік через двадцять літ внонві вдоволяв многі родини. Є нам добре звісний

ТРИНЕРА АМЕРИКАНСЬКИЙ ЕЛИКСИР ГІРКОГО ВИНА.

Родичі були вдоволені з него так само як днесь вдоволені з него є діти, бо досвід материй переходить на їх діти. Обережні родини все держать у себе дома те знамените средство та сейчас єго вживають, скільки рази нечують ся добре. Причиною єго може бути:

нагле ослабленє, змученє без причини, неспосібність до праці, омліване, брак апетиту, заворот голови, відбиванє ся, воми-ти, болі в жолудку, колька або корчі, затвердженє, біль голови.

Кожде єго рода неросположенє вимагає швидкої помочи, бо если ні, то оно може розвинути ся в серіозну хворобу. Часами кілька доз приво-сять цілковиту полєкшту. Тринера Американський Еликсир Гіркогo Вина повинно ся уживати передов-сім в хворобах, в яких головними симптомами є брак апетиту і за-твердженє, як є звичайно діє ся в хворобах жіночих і в руматизмі та невралгії. По всіх аптекках.

JOSEPH TRINER,

MANUFACTURING CHEMIST,

1333-1339 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.

63.3(44)р

Р К 17

НБ ПНУС

760731

КАЛЕНДАР

РУСЬКОГО
НАРОДНОГО
СОЮЗА .....

НА 1914 РІВ

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

код 02125266

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

РІЧНИК ТРЕТІЙ 76 07 31

Інв. №

Прикарпатський університет
ім. Василя Стефаника

3 ДРУКАРНІЄ ЛЮБОВНА ВОЛІ
316 N. Washington Ave., Scranton, Pa.

ІНВ. №

1913.

ІНСТАЛІВАНІЙ ЗАП. УКРАЇНИ

Руський Народний Союз

Се одинока правдива народна робітнича організація.

Заснована она, як протест проти нахальности і самоволі, доперва з кінцем 1910 року, а вже числить над 6.000 членів і около 150 відділів по всіх закутинах широкої американської землі.

Руський Народний Союз поставив собі цілю згуртувати всіх Українців в Америці без огляду на їх переконання релігійні та політичні та нести їм поміч моральну і матеріяльну.

Руський Народний Союз платить: В разі смерти члена — 1.000 долярів; В разі смерти жени члена або мужа члениці — 400 долярів; В разі втрати обох очий, ніг або рук або одної руки і одної ноги — 1.000 долярів; В разі втрати одного ока, руки або ноги — 200 долярів; В разі коли член попав в хронічну, невилічиму хворобу — річно 120 дол. Если член вступив коли ще не мав 25 літ а дожив 60 року життя — 1.000 долярів. Члени записані на половину посмертного дістають о половину менчі запомоги. Руський Народний Союз приймає також і діти.

Руський Народний Союз вже виплатив посмертного, запомог і т. п. своїм членам висше сто тисяч долярів!

Вступайте до Руського Народного Союзу і ви сейчас. Еслиж нема відділу Руського Народного Союзу у Вашій місцевости, постарайте ся самі такий відділ у себе заложити.

Лише пять членів потреба, щоби з'організувати відділ.

Пишіть на таку адресу:

Ruthenian National Union
316 N. Washington Avenue, Scranton, Pa.

ПИШІТЬ СЕЙЧАС — ЩЕ НИНІ.
ЗАВТРА МОЖЕ БУТИ ЗА ПІЗНО!

РІК 1914.

Рік 1914 є роком звичайним і числить 365 днів.

В 1914 р. будуть два затьміна сонця і два затьміна місяця.

1. Кружкове затьміне сонця дня 24 лютого — видиме в полудн. Америці на Тихім Океані в Новій Зеландії і підбігунових околицях.

2. Частинне затьміне місяця дня 12 марта, видиме в Арабії і Малій Азії, в Європі, Африці, Америці, на Атлянтийським Океані і Великім Океані. Початок затьміна о год. 2 в ночі, кінець о год. 5-ій.

3. Повне затьміне сонця дня 21 серпня — видиме в північній Америці, в Європі, північній Африці, Азії, на Атлянтийським і Індийським Океані. Початок затьміна о год. 10 мін. 12 перед полуднем, — кінець затьміна о год. 2. мін. 57 по полудни.

4. Частинне затьміне місяця дня 4 вересня — видиме в півн. Америці, Австралії, Азії, Африці, на Тихім і Індийським Океані.

В 1914 році буде: мясниць 6 неділь і 5 день.

Недїля мясопустна 22 лютого.

Недїля сиропустна 1 марта.

Великдень 19 цвітня.

Вознесеніє 28 мая.

Зелені Сьвята 7 червня.

Петрівки 3 неділь і 6 день.

Великдень латинський о тиждень раньше греко-католицького.

Ключ Граничний 0.

Вруці літо — віди.

ПОСТИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКІ.

Сьвятий вечер перед Богоявленієм.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усікновенія глави Йоана Крестителя.

В день Воздвиженія Чесного Креста.

Пилипівка.

Середа і пятниця кожного тижня (крім загальниць).

НАВЕЧЕРІЯ З СТРОГИМ ПОСТОМ.

До Зелених сьвят — до св. Ап. Петра і Павла — до Успенія Пр. Д. М. — до Всіх Сьвятих — до Непорочного Зачатя Пр. Д. М. — до Рождества Христового.

АМЕРИКАНСЬКІ СВЬЯТА.

Новий Рін (Січень 1) у всіх стейтах крім Кензас і Масачусетс.

День уродин бувшого президента Линколна, (12 лютого) в 21 північних, центральних і західних стейтах.

День уродин першого президента, Юрія Вашингтона, (22 лютого) майже у всіх стейтах.

Декорейшен Дей, (30 мая). Того дня прикрашують гроби погибших в часі цивільної війни.

День Независимости, або Форт оф Джулай, (4-го липня). Того дня обходять пам'ятку проголошення независимости Злучених Держав.

День праці, Лейбер Дей — припадає в перший понеділок місяця вересня.

Елекшен Дей, день виборів в місяцю новембрі.

День Подяки, Тенксгивинг Дей, звичайно послідний четвер в новембрі.

Крисмус, Різдво (25-го грудня).

Повисше вичислені дні свьяткують в більшости стейтів, але не у всіх. Крім сего кождий стейт і територія має свої окремі свьята.

Неділя не є законно признаним свьяточним днем для цілих Злучених Держав.

Словом, поки що Злучені Держави як такі не мають ще спільного національного свьяточного дня.

Календар — се рахунок часу після днів, тижнів і місяців. Русини і інші ісповідники т. зв. східної церкви придержують ся еще старого календаря, який уложив був на 100 літ перед народженем Христа римський цісар Юлій Цезар і для того той календар зовуть юліянським календарем, або календаром старого стилю. Він пазначений у нас буквами с. ст.

Сей календар поправив в 16 віці римський папа Григорій і ним послугують ся майже всі народи. Він зове ся календарем Григоріянським і ріжнить ся від юліянського о 14 днів. Він пазначений у нашім календарі буквами в. ст., се є нового стилю.

Січень, January.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свьята гр. кат.	Свьята латинські
Ч.	1	19	Грудень 1913. Бон.	Новий Рін
П.	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макария пап.
С.	3	21	Юліяни мч. п. Рож.	Геновефи дів.
Н.	4	22	Н. с. От. 29 по Сош.	1. Н. по Р. Тит.
П.	5	23	10 муч. Мини і пр.	Емілії і Телеоф.
В.	6	24	Нав. Рож. Хр. П. Евг.	Трох Королів
С.	7	25	Рожество Христове	Лукиана мч.
Ч.	8	26	С. Пр. Богор. Йос.	Северина мч.
П.	9	27	Сьв. перв. Стефан.	Юліяна мч.
С.	10	28	Мучен. в Никоמיד.	Маріяни вд.
Н.	11	29	Н. по Рожд. і 30 по Сош.	1. Н. по 3 Кор.
П.	12	30	Анизії мч.	Гонорати д.
В.	13	31	Мелянії римл.	Іларія пап.
С.	14	1	Новий Рін 1914. Василія	Фейлкса з Нолі
Ч.	15	2	Сильвестра п. рим.	Павла пустел.
П.	16	3	Малахії пророка	Маркелія пап.
С.	17	4	Суб. пер. Бог. 70 ап.	Антонія пуст.
Н.	18	5	Н. п. Пр. Нав. Бог.	2. Н. по 3 Кор.
П.	19	6	Богоявленє (Йордан)	Генрика еп.
В.	20	7	Соб. св. Івана Крест.	Фабіяна і Себ.
С.	21	8	Георг. Емил. і Домн.	Агнішки діви
Ч.	22	9	Полиевкт і Евстрат	Вінкентія мч.
П.	23	10	Григор і Дометіян	Обр. Пр. Д. М.
С.	24	11	† Преп. Теодозія	Тимотея еп.
Н.	25	12	Н. по Пр. Татіяни	3. Н. по 3 Кор.
П.	26	13	Ермила і Стратон.	Полікарпа еп.
В.	27	14	Отц. в Синаї і Раїті,	Івана Хризос.
С.	28	15	Павла Тивейск пр.	Кароля вел.
Ч.	29	16	Покл. ок. св. Петра	Францішка Сал.
П.	30	17	† Антонія преп.	Мартини діви
С.	31	18	Атанаизія і Кирила	Петра іспов.

ЗАПИСКИ.

Лютий, February.

Має 28 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свѣята гр. кат.	Свѣята латинські
Н.	1	19	Січень. 32 Н. по Сош.	4 Нед. по 3 Кор
П.	2	20	† Евтимія Вел. пр.	Марії Громніч.
В.	3	21	Максима і Неофита	Блажея еп.
С.	4	22	Тимотея і Андстаз.	Вероники дів.
Ч.	5	23	Клмента свщмч.	Агафії діви
П.	6	24	Ксенії преп.	Дороти д. і мч.
С.	7	25	† Григорія Богосл.	Ромуальда еп.
Н.	8	26	Неділя о митар. і фар.	Н. старозап. Ів.
П.	9	27	† Пер. моц. Івана З.	Апольонії діви
В.	10	28	Преп. Єфрема Спр.	Схолястики
С.	11	29	Пер. м. Ігнатія Б.	Лукиа еп.
Ч.	12	30	Трех Свѣтителів	Гавдентія мч.
П.	13	31	Кира і Івана безср.	Марія мч.
С.	14	1	Лютий. Трифона	Валентія мч.
Н.	15	2	Н. о бл. сині. Стрітенє Г.	Н. мясоп. Фавст.
П.	16	3	Симена і Анни	Юліана і Канут.
В.	17	4	Ізидора препод.	Алексея і К.
С.	18	5	Агафії муч.	Симена і Конст.
Ч.	19	6	Вукола еп.	Конрада іспов.
П.	20	7	Партенія ен. і Луки	Лена і Никиф.
С.	21	8	С. за усопш. Теод	Елеонори діви
Н.	22	9	Неділя мясоп. Никиф.	Н. запуст. Петр.
П.	23	10	Харламп і Порфїр.	Фульгентія ісп.
В.	24	11	Власія свщм.	Матея апост.
С.	25	12	Мелетія і Антонія	Попелец Зігф.
Ч.	26	13	Мартиніяна преп.	Александра еп.
П.	27	14	Авксентія і Кирила	Анастазії діви
С.	28	15	Онисима і Пафнут.	Романа іспов.

ЗАПИСКИ.

Марець, March.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свѣята гр. кат.	Свѣята латинські
Н.	1	16	Лютий Н. сироп.	1. Н. пост. вст.
П.	2	17	Теодора (Поч. посту.)	Симпліція
В.	3	18	Льва папи римск.	Кунегунди
С.	4	19	Архиа апост.	Казимира
Ч.	5	20	Льва еп. Катаньс.	Фридриха
П.	6	21	Евстахія і Тимот.	Коляти діви
С.	7	22	Петра і Атаназія	Томп з Аквіну
Н.	8	23	1. Н. посту Цоликар.	2. Н. пост. суха
П.	9	24	† Обр. гол. Івана К.	Францішки
В.	10	25	Тарасія арх. Конст.	40 мучеників
С.	11	26	Порхірія пр. арх.	Катарини Бон.
Ч.	12	27	Прокопія Декап.	Григорія
П.	13	28	Власія постн. пр.	Никифора
С.	14	1	Март. Евдокий пр.	Матильди
Н.	15	2	2. Н. пост. Теодата	3. Н. пост. глуха
П.	16	3	Евтропія і проч. м.	Любина
В.	17	4	Герасима і Павла	Гертруди
С.	18	5	Копова муч.	Кирила, Евд.
Ч.	19	6	42 муч. в Аморії	Йосифа обручн.
П.	20	7	Василія, Єфрема	Йоахіма
С.	21	8	Теофілякта преп.	Венедикта
Н.	22	9	3. Н. пост. (Кр.) 40 муч.	4. Н. п. середоп.
П.	23	10	Кондрата і проч. м.	Віктора
В.	24	11	Софронія патр. Єр.	Гавриїла
С.	25	12	Теофана іспов. пр.	Благовіщенє
Ч.	26	13	П. моц. Никифора	Теодора
П.	27	14	Венедикта преп.	Руперта
С.	28	15	Агафія і 6 муч.	Сикста пап. р.
Н.	29	16	4. Н. пост. Савина	5. Н. пост. чорн.
П.	30	17	Алексея чол. Бож.	Квірина
В.	31	18	Кирила Єрус. арх.	Корнелія

ЗАПИСКИ.

Цьвітень, April.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята латинські
С.	1	19	Март. Хр. і Д. (Пок).	Гугона еп.
Ч.	2	20	Отців убит. в Саві	Франца
П.	3	21	Якова препод.	Рихарда
С.	4	22	Васил і Ісаак. С. Ак.	Ізидора еп.
Н.	5	23	5. Н. пост. Нікона і уч.	Нед. цьвітна
П.	6	24	Пред. Благ. Захарій	Келестина
В.	7	25	Благовіщенє Пр. Д. М.	Епіфанія еп.
С.	8	26	Соб. Арх. Гавриїла	Дионізія еп.
Ч.	9	27	Матрони Сол. преп.	Марії В. Четв.
П.	10	28	Іляріона преп.	В. Пятниця
С.	11	29	Марка еп. Суб. Лаз.	Леона пап В. С.
Н.	12	30	Нед. цьвіт. Івана лїст.	Велидень
П.	13	31	Іпатія еп. чудотв.	Понед. сьвітлий
В.	14	1	Цьвітень. Марії ег.	Тибурція мч.
С.	15	2	Тита пр. і Амфіяна	Анастасії
Ч.	16	3	Никити і Т. (В. Чет.)	Лямберта
П.	17	4	Велика Пятниця Й.	Апольнії
С.	18	5	Теодула, (Вел. Суб.)	Рудольфа
Н.	19	6	Воскресеніє Христове	1. Н. по Вел. біла
П.	20	7	Понеділок сьвітлий	Віктора
В.	21	8	Второк сьвітлий	Анзельма
С.	22	9	Евспихія муч.	Кая і Сотера
Ч.	23	10	Терентія муч.	Войтіха
П.	24	11	Антипи сьвящмуч.	Георгія мч.
С.	25	12	Василія еп. преп.	Марка еван.
Н.	26	13	2. Н. по Воск. Томи	2. Н. по Вел. Кл.
П.	27	14	Мартина папи р.	Анастасія
В.	28	15	Аристраха і пр. ап.	Віталія
С.	29	16	Агафії Ірини муч.	Петра мч.
Ч.	30	17	Симеона, Акакія	Катарини

ЗАПИСКИ.

Май, May.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята латинські
П.	1	18	Цьвітень. Івана преп.	Филипа
С.	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназ і Зигм.
Н.	3	20	3. Н. по В. Мironос.	3. Н. по Вел.
П.	4	21	Януарія і пр. сьвящ.	Фльорихна мч.
В.	5	22	Теодора Сикет. пр.	Пія папи р.
С.	6	23	† Георгія великом.	Івана в Олію
Ч.	7	24	Сави страт. мч.	Доміцелі
П.	8	25	† Марка Ап. і Єван.	Станіслава еп.
С.	9	26	Василія свщмч.	Григорія Бог.
Н.	10	27	4. Н. по В. О розсл.	4. Н. по В. Ізидор
П.	11	28	Максим і Язоп ап.	Беатрикси
В.	12	29	9 мучен. в Кизиці	Панкратія
С.	13	30	† Якова ап. Преп.	Серватія
Ч.	14	1	Май. Єремїї прор.	Бонифатія
П.	15	2	Атаназія вел. патр.	Софії і 3 єї доч.
С.	16	3	† Теодозія печер.	Івана Непом.
Н.	17	4	5. Н. по В. О самар.	5. Н. по В. Пасх.
П.	18	5	Ірини муч.	Фелікса
В.	19	6	Іова і Варвара	Келестин.
С.	20	7	Память св. Креста	Бернарда
Ч.	21	8	† Івана Бог. і Арс.	Вознесенє. Єлен.
П.	22	9	Ісаї П. м. с. Николая	Юлії діви
С.	23	10	† Симеона Зил. ап.	Дезидерія
Н.	24	11	6. Н. по В. О сліпор.	6. Н. по В. Іоани
П.	25	12	Епіфанія і Германа	Урбана п.
В.	26	13	Глікерії і Алексан.	Филипа Нер.
С.	27	14	Ісидора мученика	Івана папи р.
Ч.	28	15	Вознесеніє Господне	Германа і Вільг.
П.	29	16	Теодора осьвщ. пр.	Максиміліна
С.	30	17	Андройка апост.	Фердинанда
Н.	31	18	7. Н. по В. Сьв. Отц.	Зелені сьвята

ЗАПИСКИ.

Червень, June.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свѣята гр. кат.	Свѣята латинські
П.	1	19	Май. Патрикія свщ.	П. Зел. свв.
В.	2	20	Талалея свщ.	Еразма мч.
С.	3	21	† Константина і Єл.	Кльотильди
Ч.	4	22	Василиска мч.	Квірина
П.	5	23	Михайла еп. преп.	Боніфатія
С.	6	24	Симеона С. за усоп.	Норберта
Н.	7	25	Зелені Свѣята	1. Н. по 3. С. П. Т.
П.	8	26	Понед. Пр. Тройци	Медарда
В.	9	27	Терапонта свщмч.	Фелицияна
С.	10	28	Никити преп.	Віктора
Ч.	11	29	Теодозії дівч.	Боже Тіло.
П.	12	30	Ісаака преп.	Онуфрія
С.	13	31	Єрмія і Єрмея мч.	Антонія з Падви
Н.	14	1	Червень. 1. Н. по Сош.	2. Н. по 3. С. Вас.
П.	15	2	Никифора патр.	Віта і Мод.
В.	16	3	Лукиліяна муч.	Франца
С.	17	4	Митрофана патр.	Адольфа
Ч.	18	5	Пр. Евхар. Доротея	Марка
П.	19	6	Висаріона преп.	Гервазія
С.	20	7	Тодота свщмч.	Сильверія
Н.	21	8	2. Н. по Сош. Пр. Евх.	3. Н. по 3. С. Ал.
П.	22	9	Кирила архиеп.	Павлина
В.	23	10	Тимотея свщмч.	Зенона
С.	24	11	† Вартомломея і Вар.	Івана Крестит
Ч.	25	12	Онуфрія От. Пр. Ев.	Проспера
П.	26	13	† Сост. Пр. Бог. Ак.	Івана
С.	27	14	Єлїсея і Методія	Володислава
Н.	28	15	3. Н. по Сош. Амоса	4. Н. по 3. С. Льв.
П.	29	16	Тихона еп. чуд.	Петра і Павла
В.	30	17	Мануїла Сав. і пр. м.	Ємілії

ЗАПИСКИ.

Липень, July.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Свѣята гр. кат.	Свѣята латинські
С.	1	18	Червень. Леонтія м.	Теобальда
Ч.	2	19	† Юди і Зосима	Пос. Пр. Д. М.
П.	3	20	Методія свщмч.	Геліодора і Ант.
С.	4	21	Юліяна Парейс. м.	Флявіяна і Уд.
Н.	5	22	4. Н. по Сош. Евсевія	5. Н. по 3. С. Ів.
П.	6	23	Агриніни муч.	Ісаї прор.
В.	7	24	Рождество Івана Крест.	Івана і Пул.
С.	8	25	Февронії препмч.	Єлїсавети
Ч.	9	26	Давида преп.	Кирила еп.
П.	10	27	Самсона преп.	Амалї і 7 бр.
С.	11	28	Пер. м. Кира і Івана	Пія і Пелягії
Н.	12	29	5. Н. по С. Петра і Павла	6. Н. по 3. С. Гв.
П.	13	30	† Собор 12 Апостол.	Маргарети д.
В.	14	1	Липень. Косми і Д.	Бонавентури
С.	15	2	† Пол. Ризи П. Д. М.	Розіслане Ап.
Ч.	16	3	Якинта і Анатолія	Пр. Д. Марії
П.	17	4	Андрея кр. і Марти	Алексея
С.	18	5	† Кирила і Мет. ап.	Симеона і Фр.
Н.	19	6	6. Н. по Сош. † Атаназ.	7. Н. по 3. С.
П.	20	7	Томи і Акакія пр.	Ілїї прор.
В.	21	8	Прокопія велмч.	Іракседі
С.	22	9	Панкратія свщмч.	Марії Магдал.
Ч.	23	10	† Антонія печерс.	Аполїнарія
П.	24	11	Євфимії м і Ольги	Христини д.
С.	25	12	Прокла і Іларія	Якова ап.
Н.	26	13	3. Н. по Сош. і С. От.	8. Н. по 3. С. Анн.
П.	27	14	Акіми і Онисима	Наталїї д.
В.	28	15	† Володимира рав.	Інноцентія
С.	29	16	Атиногнена свщмч.	Марти дівч.
Ч.	30	17	Марини вмч.	Альдони
П.	31	18	Якинта і Єміліяна	Ігнатія Льойол.

ЗАПИСКИ.

Серпень, August.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята латинські
С.	1	19	Липень. Макрини	Петра в оков.
Н.	2	20	8. Н. по Сош. † Глиї	9. Н. по 3. С. Ал.
П.	3	21	Симеона і Івана пр.	Знайд. св. Стеф.
В.	4	22	Марії Магдалини	Домініка
С.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. Марії Сн.
Ч.	6	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Госп.
П.	7	25	† Успенів св. Анни	Кастана і пр.
С.	8	26	Єрмолая свмч.	Кирияка і пр.
Н.	9	27	9. Н. по С. Пантел.	10 Н. по 3. С. Р.
П.	10	28	Прохора і пр. ап.	Лаврентія мч.
В.	11	29	Калиніка мч.	Сузанни мч.
С.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри діви
Ч.	13	31	Євдокима П. П. Ч. К.	Іполита
П.	14	1	Серпень † П. П. К. М.	Євзевія ісп.
С.	15	2	Пер. моц. св. Стеф.	Успенє Пр. Д.
Н.	16	3	10 Н. по С. Ісаакія	11. Н. п. 3. С. Рох.
П.	17	4	Сімох молод. в Еф.	Ліберага авп.
В.	18	5	Євсигнія Пред. Пр.	Аган і Єлени
С.	19	6	Преображенє Гос.	Бенїгні і Юлія
Ч.	20	7	Дометія преп.	Бернарда
П.	21	8	Єміліяна еп.	Кирияка і Ів.
С.	22	9	† Матїя апостол.	Тимотея і Філ.
Н.	23	10	11. Н. по Сош. Лаврен.	12. Н. по 3. С.
П.	24	11	Євпла муч. архид.	Вартоломея ап.
В.	25	12	Фотня і Аникити	Людвика кор.
С.	26	13	Максима ісп. От. П.	Зефірина і Рожи
Ч.	27	14	Михея Пред. Усп.	Йосифа К.
П.	28	15	Успеніє Пр. Д. М.	Августина еп.
С.	29	16	Пер. нерук. Обр. Г.	Усік. гол. Ів. Кр.
Н.	30	17	12. Н. по Сош. Мирона	13. Н. по 3. С. Ф.
П.	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда мч.

ЗАПИСКИ.

Вересень, September.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята латинські
В.	1	19	Серпень. Андрея	Іди. Егдія
С.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор. уг.
Ч.	3	21	Тадєя ап.	Бронїслава
П.	4	22	Агатонїка м.	Розалїї діви
С.	5	23	Луца муч. Іринея	Вікторина мч.
Н.	6	24	13. Н. по Сош. Евтих.	14. Н. по 3. -С. Зах.
П.	7	25	Вартоломея і Тита	Регіни мч.
В.	8	26	Андріяна і Наталїї	Рожд. Пр. Д. М.
С.	9	27	Шімена преп.	Северина і Горґ.
Ч.	10	28	Августина і Мойсея	Николая
П.	11	29	† Ус. гл. Ів. К. (Піст)	Прота і Якова
С.	12	30	Александра. Павла	Гвідона
Н.	13	31	14. Н. по Сош. П. Д. М.	15. Н. по 3. С. Тов.
П.	14	1	Вересень. Симеон.	Воздвиж. Ч. Кр.
В.	15	2	Маманта і Івана	Нікодема мч.
С.	16	3	Антима і Теокт.	Крилія мч.
Ч.	17	4	Вавили і Мойсея	Знак. Франц.
П.	18	5	Захарїї і Єлисавет.	Томи і Йосифа
С.	19	6	Чудо Арх. Михаїла	Януарія еп.
Н.	20	7	15. Н. по Сош. і п. В. Ч. К.	16. Н. по 3. С. Ев.
П.	21	8	Рожд. Пр. Діви Марії	Матея сванг.
В.	22	9	Йоакима і Анни	Томи з Вілян.
С.	23	10	Минодори, Нимф.	Теклі діви
Ч.	24	11	Теодори препод.	Волод і Руперга
П.	25	12	Автонома сьвщм.	Клеоф. мч.
С.	26	13	Корнилїя Пр. Воз.	Киприяна
Н.	27	14	16. Н. по Сош. В. Ч. Кр.	17. Н. по 3. С. К.
П.	28	15	Никити вмч.	Вячеслава мч.
В.	29	16	Євфимїї вмч.	Михаїла Арх.
С.	30	17	Софїї, Віри. Над. і Л.	Бронїма діяк.

ЗАПИСКИ.

Жовтень, October.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята латинські
Ч.	1	18	Вересень. Евменія еп.	Ремігія
П.	2	19	Трофима і Саватія	Ангела ст. Леоп.
С.	3	20	Евстахія С. по Воз.	Кандида муч.
Н.	4	21	17. Н. по Сош. Кондр.	18. Н. по 3. С.
П.	5	22	Фоки сьвщм.	Флявії
В.	6	23	Зачат. св. Івана Кр.	Брунона мч.
С.	7	24	Теклі первмч.	Юстини діви
Ч.	8	25	Евфрозинії преп.	Бригіди
П.	9	26	† Івана Богосл.	Дионізія еп.
С.	10	27	Калістрата мч.	Франца Борг.
Н.	11	28	18. Н. по Сош. Харит.	19. Н. п. 3. С. Гер.
П.	12	29	Кириака преп.	Максиміліяна
В.	13	30	Григорія свщмч.	Едварда кор.
С.	14	1	Жовтень. П. Пр. Д. М.	Каликета п. р.
Ч.	15	2	Кириляна і Андрея	Ядвиги і Тер.
П.	16	3	Дионізія свмч.	Галя і Флора
С.	17	4	Єротея сьвмч.	Маргарити
Н.	18	5	19. Н. по Сош. Харит.	20. Н. п. 3. С. Лук.
П.	19	6	† Томи ап.	Петра
В.	20	7	Сергія і Вакха мч.	Капра і Ірини
С.	21	8	Пелягії преп.	Уршулі муч.
Ч.	22	9	† Якова ап.	Кордулі муч.
П.	23	10	Евлямія і Евлям.	Івана Каністр.
С.	24	11	Филіпа діяк.	Рафаїла Арх.
Н.	25	12	20 Н. по Сош. Отц. 7 С.	21 Н. п. 3. С.
П.	26	13	Карпа ап.	Евариства
В.	27	14	† Назарія і Параск.	Сабіни
С.	28	15	Лукиана пресьв.	Симеон. і Юди
Ч.	29	16	Лонгіна сотн.	Евзевія еп.
П.	30	17	Озія і Андрея	Альфонса
С.	31	18	† Луки апост. і ев.	Маркелія

ЗАПИСКИ.

Падоліст, November.

Має 30 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Сьвята гр. кат.	Сьвята латинські
Н.	1	19	Жовтень. 21. Н. по Сош.	22. Н. по 3. С. В. С.
П.	2	20	Артемія	День задуши.
В.	3	21	Іларіона преп.	Губерта еп.
С.	4	22	Аверкія, 7 От. в Еф.	Кароля Бор.
Ч.	5	23	† Якова апост.	Захарія і Єлиз.
П.	6	24	Арети муч.	Леонарда Вел.
С.	7	25	Маркьяна і Марг.	Геркуляна
Н.	8	26	22. Н. по С. Димитрія	23. Н. по 3. С. С.
П.	9	27	Нестора мч.	Теодора мч.
В.	10	28	† Параскавії вмч.	Андрея з Ав.
С.	11	29	Анастасії мч.	Мартина еп.
Ч.	12	30	Зиновія і Зиновії	Мартина п. р.
П.	13	31	Стахія, Амц., Урв.	Дидака
С.	14	1	Падоліст. Косми і Д.	Йосафата еп.
Н.	15	2	23 Н. по Сош. Акинт.	24. Н. по 3. С. Д.
П.	16	3	Авсеніми. Айтала	Едмунда еп.
В.	17	4	Йосайкія і Ніканд.	Григорія і С.
С.	18	5	Галактіона і Епіст.	Романа і Одона
Ч.	19	6	Павла арх. Конст.	Єлизавета кор.
П.	20	7	Єрона і Лазаря	Фелікса і Вол.
С.	21	8	Михайла Арханг.	Вовед. П. Д. М.
Н.	22	9	24. Н. по Сош. Онисиф.	25. Н. по 3. С.
П.	23	10	Ераста ап.	Климентя п. р.
В.	24	11	Мини, Віктора і пр.	Івана з Кр.
С.	25	12	† Йосафата свщмч.	Катирини діви
Ч.	26	13	† Івана Златоуст.	Петра і Сил.
П.	27	14	† Филіпа ап. (П. п.)	Валеріяна
С.	28	15	Гурія і Самсон.	Руфіна
Н.	29	16	25. Н. по Сош. † Матея	1. Н. Адвен. Сат.
П.	30	17	Григорія чудотв.	Андрея ап.

ЗАПИСКИ.

Грудень, December.

Має 31 днів.

Дні	н.ст.	с.ст.	Св'ята гр. кат.	Св'ята латинські
В.	1	18	Падолист. Плятон. і Р.	Елігія
С.	2	19	Авдія і Варлаама	Баб'яни д.
Ч.	3	20	Прокла і Григорія	Франц. Ксав.
П.	4	21	Воведене Пр. Д. М.	Варвари муч.
С.	5	22	Филимона, Кикилії	Сави еп.
Н.	6	23	26. Н. по Сош. Амфил.	2. Н. Адв. Никол.
П.	7	24	Катерини муч.	Амбровія еп.
В.	8	25	Климента і Петра	Н. Зач. Пр. Д. М.
С.	9	26	Аллія столп.	Валерії і Леок.
Ч.	10	27	Якова мч. і Паляд.	Пр. Д. М. Л.
П.	11	28	Стефана преподмч.	Дамазия п. р.
С.	12	29	Парамона. Фідум.	Синезія муч.
Н.	13	30	27. Н. по С. † Андр.	3. Нед. Адв. Лук.
П.	14	1	Грудень. Наума.	Спиридіона
В.	15	2	Авакума прор.	Евзевія еп.
С.	16	3	Софонія прор.	Аделяйди д.
Ч.	17	4	† Варвари муч.	Лазаря і Олім.
П.	18	5	† Сави осьвц.	Граціяна еп.
С.	19	6	Николая Чудотв.	Фавста мч.
Н.	20	7	28. Н. по Сош. Амбр.	4. Нед. Адв. Теоф.
П.	21	8	Патанія преп.	Томи ап.
В.	22	9	Зача. Пр. Д. Марії	Зенона
С.	23	10	Міни, Ермогена	Вікторії д'ви
Ч.	24	11	Даниїла столп.	Віг. Адам. і Е.
П.	25	12	Спиридіона преп.	Рожд. І. Хрис.
С.	26	13	† Евстрат. і Евгена	Стефана пер.
Н.	27	14	28. Н. по Сош. і Праот.	1. Н. по Рож.
П.	28	15	Елевтерія свцмч.	Дітий уб. в Виф.
В.	29	16	Аггея прор.	Томи еп.
С.	30	17	Даниїла прор.	Давида кор.
Ч.	31	18	Севастіяна мч.	Сильвестра п. р.

ЗАПИСКИ.

ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР.

(Сю пісню співває ся так як пісню
"Який то вітер шумно грає").

Кати навикли поливати
Країну кров'ю і слізьми,
Але як прийде день відплати, —
Судити будемо їх ми!
Судити будемо їх ми!

Хай росте, хай гримить вільний спів,
Наш прапор пливе понад трони,
Він несе цімсти грім, люду гнів,
І вільний сіє сів,
А коліром увесь червоний:
На йому кров робітників!
На йому кров робітників!

Кати силкують ся кайдани
Іще міцніщими зробить,
Та з тюрм усіх — руїна стане,
І тільки добре буде жить!
І тільки добре буде жить!

Хай росте, хай гримить і т. д.

Вже лад старий схитнувся і пада,
Життя нове його змете,
Робитиме грутом громада
І все, що зробить, — спільне те!
І все, що зробить, — спільне те!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Гей разом, браття, всі до бою,
Щоб думка всіх одна вела!
Де-ж найде хто таку зброю?

Щоб вільний люд зломить могла?
Щоб вільний люд зломить могла?

Хай росте, хай гримить

Тиранів геть із глитаями!
Хай згине рабський світ старий.
Сотворим вільними руками
Нове життя і лад новий!
Нове життя і лад новий!
Хай росте, хай гримить і т. д.

Національний історичний університет
імені Василя Стефаника
код 02125266
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Інв. № 76 07 31

Вас. Стефаник.

КАМІННИЙ ХРЕСТ.

I.

Від коли Івана Дідуха запам'ятали в селі газдою, від тоді він мав усе лиш одного коня і малий візок із дубовим дишлем. Коня запрягав у підруку, сам себе в борозну; на коня мав ремінну шлюю і нашильник, а на себе Іван накладал малу, мотузяну шлюю. Нашильника не потребував, бо лівою рукою спирав може ліпше, як нашильником.

То як тягнули снопи з поля, або гній у поле, то однак і на коня і на Івані жили виступали однак їм обом під гору посторонки моцували ся як струни і однак з гори волочили ся по землі. До гори ліз кінь як по леду, а Івана як коли би хто буком по чолі тріснув, така велика жила напухала йому на чолі. З гори кінь виглядав, як би Іван його повісив на нашильнику за якусь велику провину, а ліва рука Івана обвивала ся сітею синіх жил, як ланцюхом із синьої стали.

Нераз ранком, іще перед сходом сонця, їхав Іван у поле пільною доріжкою. Шлюї не мав на собі, лишень ішов із правого боку і тримав дишель як би під пахою. І кінь і Іван держали ся кренко, бо оба відпочали через ніч. То як їм лучало ся сходити з горба, то бігли. Бігли в долину і лишали за собою сліди коліс, копит і широчезних пят Іванових. Придорожнє зілля і бадиля гойдало ся, вихотувало ся на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди. Але часом серед найбільшого розгону, на самій середині гори Іван починав налягати на ногу і спирав коня. Сідав коло дороги, брав ногу в руки і слинив, аби найти те місце, де бодяк забив ся.

— Та цю ногу санов шкребчи, не ти її слинов промивай, — говорив Іван із пересердя.

— Діду Іване, а батюгов того борозного, най біжит, коли овес поїдав... Се хтось так брав на сьміх Івана, що видів його патороч зі свого поля. Але Іван здавна привик до таких сьміхованців і спокійно тягнув бодяк дальше. Як не міг бодяка витягнути, то кулаком його вгонив далі в ногу і встаючи казав:

— Не бі си, вігниеш тай сам віпадеш, а я не маю чьису з тобов панькати си...

А ще Івана кликали в селі Переломаним. Мав у поясі хибу, бо все ходив схилений, якби два залізні краки стягали тулуб до ніг. То його вітер підвіяв.

Як прийшов із війська до дому, то не застав ні тата, ані мами, лишень хатчину завалену. А всего маєтку лишив йому тато букату горба, що найвисшого і що найгіршого над усе сільське поле. На тім горбі копали жінки пісок і зївав він ярами та печерами під небеса, як страшний

велитень. Ніхто не орав його і не сїяв і межі ніякої на нім не було. Лиш один Іван узяв ся свою пайку копати і сїяти. Оба з конем довозили гною під горб, а сам уже Іван носив його мішком на верх. Часом на долішні ниви спадав із горба його голосний крик:

— Е-ех, мой, як тобов грьину, тай по нитці розлетиш си, який жес тьижкий!

Але відай ніколи не гримнув, бо шкодував міха і поволи його спускав із плечий на землю. А раз вечером оповідав жінці і дітям таку причоду.

— Сонце пражит, але не пражит, аж вогнем сипле, а я колінкую з гномем на верх, аж шкіра з колін обскакує. Піт ізза кожного волоска просїк, тай так ми солоно в роті, аж гірко. Ледви я добив си на гору. А на горі такий вітрец дунув на мене, але такий легонький, що аж! А підїт же, як мене за мінуту в попереці зачьило ножами шпикати — гадав-сми, шо мину си!

Від сеї пригоди Іван ходив усе зібганий у поясі, а люде прїзвали його Переломаний.

Але хоч той грїб його переломив, то політки давав добрі. Іван бив палі, бив кіля, виносив на него тверді кицьки трави і обкладав свою частку довкола, аби осінні і весняні дощі не сполїкували гною і не заносили його в яруги. Вік свій збув на тім горбі.

Чим старів ся, тим тяжше було йому, полomanому, сходити з горба.

— Такий песій горб, що стрімголов у долину тручьє!

Нераз, як заходяче сонце застало Івана на верху, то несло його тїнь із горбом разом далеко на ниви. По тих нивах залягла тїнь Іванова, як велитня схилоного в поясі. Іван тоді показував пальцем на свою тїнь і говорив горбови:

— Отос ні, небоже, зібгав у дугу! Але доки ні ноги носьи, то мус родити хлїб!

На иньших нивах, що Іван собі купив за гроші принесені з війська, робили сини і жінка. Іван найбільше коло горба заходив ся.

Ще Івана знали в селі з того, що до церкви ходив лиш раз у рік, на великдень, і що курей зіцїдував. То так він їх научував, що жадна не важила ся поступити на подвіре і порпати гній. Котра раз лапкою драгнула, то вже згинула від лопати або від бука. Хоч би Іваниха хрестом стелила ся, то не помогло.

Тай хіба ще то, що Іван ніколи не їв коло стола. Все на лаві.

— Був-сми наймитом, а потім вібув-сми десть рік у воську, та я стола не знав тай коло стола мині їда не їде до трунку.

Отакий був Іван, дивний і з натурою і з роботою.

II.

Гостей у Івана повна хата, газди і газдині. Іван спродав усе, що мав, бо сини з жінкою наважили ся до Канади, а старий мусїв у кішці

подати ся.

Спросив Іван ціле село.

Стояв перед гостями, тримає порцію горівки у правій руці і, видно, каменів, бо слова не годе був заговорити.

— Дькую вам файно, газди і газдині, шосте ні мали за газду, а мою за газдиню...

Не договори́вав і не пив до нікого, лиш тупо глядів навперед себе і хитав головою, як би молитву говорив і на кожде її слово головою потокував.

То як часом якась долішня філя викарбуть великий камінь із води і покладе його на беріг, то той камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний. Сонце лупає з нього черепочки давнього намулу і малює по нім маленькі, фосфоричні зьвізди. Блимає той камінь мертвими блисками відбитими від сходу і заходу сонця і камяними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків. Глядить із берега на воду, як на утрачене щасте.

Отак Іван дивив ся на людей, як той камінь на воду. Потряс сивим волосем, як гривною кованою зі сталевих ниток і договори́вав:

— Та дькую вам красно, та най вам Бог даст, що собі в него жьдаєте. Дай вам Боже здорова, діду Михайле...

Подав Михайлови порцію і цілували ся в руки.

— Куме Іване, дай вам Боже прожити ще на цім сьвітї та най Господь милосерний щасливо запровадит вас на місце тай допоможе ласков своєв наново газдов стати!

— Коби Бог позволив... Газди, а проше, а доцьгніт же... Гадав-сми, що вас за стів пообсаджую, як прийдете па весіле синове, але инакше зробило си. То вже таке настало, що за що наші діди тай тати не знали, то ми мусимо знати. Господня воля! А закунтентуйте си, газди, тай вібачьийте за решту.

Взяв порцію горівки тай підійшов д' жінкам, що сиділи на другім кінці стола від постелі.

— Тимофіхо, кумо, я хочу до вас напиту си. Дивю си на вас тай ми, як якіс казав, молоді літа нагадуют си. Де, де, де-е? Ото-сте були хлопенна дівка, годна-сте були! То-сми за вами неодну нічку збавив, то-сте в данци ходили як сновавка — так рівно! Ба, де кумо, тоті роки наші! Ану -ко пережййте тай вібачьийте, шо-м на старість данец нагадав. А проше...

Глянув на свою стару, що плакала межі жінками і виймив із пазухи хустину.

— Стара, ня, на-ко тобі платину та файно обітри си, аби я тут віяких плачів не видів! Гостий собі пильнуй, а плакати ще доста чьису, ще так си наплачеш, шо очи ти витечут..

Відійшов до газдів і крутив головою.

— Шос бим сказав, та най мовчу, най шіную образи в хаті і вас яко грешних. Але рівно не дай Боже нікому доброму на жіночий розум перейти! Аді, видити, як плаче, та на кого, на мене? На мене, газдине моя? То я тебе вікорінував на старість із твої хати? Мовчи, не хлипай, бо ти сиві кіски зараз обмичу тай підеш у ту Гамерику як Жидівка.

— Куме Іване, а лишіт же ви собі жінку, таже вона вам не воріг тай дітем своїм не воріг, та її банно за родом тай за своїм селом.

— Тимофіхо, як не знаєте, то не говоріт ані дзелень! То її банно, а я туда з віскоком іду?!

Заскреготав зубами як жорнами, погрозив жінці кулаком як довбнею і бив ся в груди.

— Озміт та вгатіт ми сокиру отут у печінки, та може той жовч пукне, бо не вітримаю! Люде, такий туск, такий туск, шо не памньятаю, шо ся зо мнов робит!

III.

— А проше, газди, а озміт же без царамонї та будьте вібачні, бо ми вже подорожні. Тай міні старому не дивуйте си, шо грохи втираю на жінку, але то не за дурно, ой, не за дурно. Цего би ніколи не було, як би не вона з синами. Сини, уважьйте, письменні, так як дістали якес письмо до рук, як дістали якус напу, та як підійшли під стару, тай пилили, пилили, аж перерубали. Два роки нічо в хаті не говорило си, лиш Канада, тай Канада. А як ні дотиснули, як-ем видів, шо однако ні мут отут на старість гризти як не піду, тай-ем продав усе шо до крішки. Сини не хотьи бути наймитами післї мої голови тай кажут: “Ти наш тато, тай заведи нас до землі та дай нам хліба, бо як нас розділиш, тай не буде з чим кивати си”. Най їм Бог помагає їсти тот хліб, а минї однако гинути. Але, газди, а минї переломаному до ходів? Я зробок — ціле тіло мозиль, кости дрихлавї, шо заки їх рано зведеш до купи, то десіть раз йойкнеш!

— То вже, Іване, пропало, а ви собі туск до голови не припускайте. А може як нам дорогу покажете, тай усі за вами підемо. За цим краєм не варт собі туск до серця брати! Ца земля не годна кілько народа здержіти тай кількі бідї вітримати. Мужик не годе і вона не годна, обоє вже не годні. І саранчі нема і пшениці нема. А податки накипают: шо-с платив лева, то тепер петь, шо-с їв солонину, то тепер барабулю. Ой з'золили нас, так нас ймили в руки, шо з тих рук ніхто нас не годе вірвати, хйба лиш втікати. Але колис на цї землі буде покаяніє, бо на-рід поріже си! Не маєте ви за чим банувати!..

— Дькую вам за це слово, але его не приймаю. Певне, шо на-рід поріже си. А тож Бог не гніває си на таких, шо землю на гиндель пускают? Тепер нікому не треба землі, лиш викслів та банків. Тепер молоді газди мудрі настали, такі фаєрмани, шо за землев не згоріли. А дивіт но си на ту стару скрипку, та пускати її на гиндель?! Таже то дуплава

верба, кини палцем, тай маком сьїде! Та гадаєте, шо вона зайде на місце? От, переверне си дес у окїп тай пси розтьїгнут, а нас поженут далї і подивити си не дадут! Вітки таким дітем має Бог благословити? Стара, а суди-ж!

Прийшла Іваниха старенька і сухонька.

— Катерино, шо ти собі, небого, у свої голові гадаєш? Де ти покладу в могилу? Ци риба ти має з'їсти? Та тут порьїдні рибї нема шо на один зуб узьити. Адї!

І натягав шкіру на жінчинїй руці і показував людям.

— Лиш шкіра та кости. Кудя цему, газди, йти з печи? Була-с порьїдна газдиня, тьїжко-с працювала, не гайнувала-с, але на старість у далеку дорогу вібралас си. Адї, видиш де твоя дорога тай твоя Канада? Отам!

І показав їй через вікно могилу.

— Не хотїла іти на цу Канаду, то підемо сьвітами і розвіємо си на старість як лист по поли. Бог знає, як з нами буде... а я хочу з тобов перед цими нашими людьми віпрощити си. Так, як слюб-сми перед ними брали, та так хочу перед ними віпрощити си з тобов на смерть. Може тебе так кинут у море, шо я не буду видїти, а може мене кинут, шо ти не меш видїти, та прости ми, стара, шо-м ти нераз догорив, шо-м може ти коли скривдив, прости минї і перший раз і другий раз і третий раз.

Цїлювали ся. Стара впала Іванови на руки, а він казав:

— А то ти, небого, в далеку могилу везу...

Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбїг плач як вітер, шо з помежи острих мечів повїяв та всі голови мужиків на груди похилив.

IV.

— А тепер ступай собі, стара, межї газдинї та пильнуй, аби кожду своє дійшло та напий си раз, абим ти на віку видїв пену.

— А вас, газди, я ще маю на два гатунки просити. Дес може сини пустї в село на пошту, шо нас із старов уже нема. Та бим просив вас, абисте за нас наймили служебку тай абисте си так як сегодне зїїшли на обїдець та віказали очинаш за нас. Може Пан Бог менше грїха припише. Я гроші лишу Яковови, бо він молодий тай слухний чоловік та не сховає дїдів грейцїрь.

— Наймемо, наймемо і очинаш за вас вікажемо...

Іван задумав ся. На його тварї малював ся якийсь стид.

— Ви старому не дивуйте си тай не сьмійте си з дїда. Минї самому гей устид вам це казати, але здає ми си, шо бим грїх мав, якбим цего вам не сказав. Ви знаєте, шо я собі на своїм горбі хресток камінний поклав. Гїрко-м го віз і гїрко-м го на верьх вісажував, алем поклав. Такий тьїжкий, шо горб го не скине, мусит го на собі тримати так, як мене три-

мав. Хотїв-ем кїлька памьїтки по собі лишити.

Стулив долонї в трубу і притискав до губів.

— Так баную за тим горбом, як дитина за цицков. Я на нїм вік свій спендив і окалїчїв-ем. Кобим міг, тай бим го в пазуху сховав, тай взьїв з собов у сьвіт. Банно ми за найменшов крїшков у селї, за найменшов дитинов, але за тим горбом таки ніколи не перебаную.

Очи замиготїли великим жалем, а лице задрожало, як чорна ріля під сонцем дрожить.

— Оцеї ночи лежу в стодолї та думаю, та думаю: Господи милосерний, ба шом так гльїбоко зогрїшив, шо женеш нї за сьвітовї води? Я цїле жите лиш роб тай роб тай роб! Нераз, як динка кїньчила ся, а я впаду на ниву тай ревно молю си до Бога: Господи, не покинь нї ніколи чорним кавалком хлїба, а я буду все працювати, хїба бих не міг нї руков, нї ногов кинутї...

— Потїм мене такий туск напав, шо-м чиколонки грїз і чуер собі микав, качьїв-ем си по соломї як худобина. Тай нечисте цукнуло си до мене! Не знаю і як і коли вчинив-ем си під грушков з воловодом. За малу філю був бим си затьїг. Але Господь милосерний знає, шо робит. Нагадав-ем собі за свій хрест тай мене гет відїїшло. Йї, як не побїжу, як не побїжу на свій горб! За годинку вже-м сидїв під хрестом. Посидїв, посидїв довгенько тай якос ми лекше стало.

— Адї, стою перед вами і говорю з вами, а тот горб не вїходит ми з голови. Таки го вижу тай вижу, тай умирати буду тай буду го видїти. Все забуду, а його не забуду. Спїванки-м знав тай на нїм забув-ем, силум мав тай на нїм лишив-ем.

Одна сльоза котїла ся по лицї, як перла по скалї.

— Та я вас просю, газди, аби ви, як мете на сьвіту недїлю поле сьвітити, аби ви ніколи мого горба не минали. Будь котрий молодий най вібіжит та най покропит хрест сьвїченев водицев, бо знаєте, шо ксьондз на гору не піде. Просю я вас за це дуже грешно, аби-сте минї мого хреста ніколи не минали. Буду за вас Бога на тїм сьвітї просити, лиш зробіт дїдови его волю.

Як коли би хотїв рядом простелити ся, як коли би добрими, сивими очима хотїв на віки закопати в серцях гостей свою просьбу.

— Іване, куме, а лишїт же ви туск на боцї, гет его відкиньте. Ми вас усе будемо нагадувати, раз на завше. Були-сте порьїдний чоловік, не лїзли-сте натаралом на нікого, нікому-сте не переорали, ані не пересїяли, чужого зеренця-сте не порунтали. Ої, нї! Мут вас люде нагадувати тай хреста вашого на сьвіту недїлю не минут.

Отак Михайло розводив Івана.

V.

— Уже-м вам, панове газди, все сказав, а тепер хто нї любить, та тот буде пити зо мнов. Сонечко вже над могилов, а ви ще порцїю горівки

зо мнов не віпили. Заки-м ще в свої хаті і маю гості за своїм столом, то буду з ними пити, а хто ні навидит, той буде також.

Почала ся п'ятика, та п'ятика, що робить із мужиків подурілих хлопців. Незабавки п'яний уже Іван казав закликати музику, аби грав молодіжи, що заступила ціле подвіре.

— Мой, маєте так танцювати, аби земля дуділа, аби одної травички на току не лишило си!

В хаті всі пили, всі говорили, а ніхто не слухав. Бесіда йшла сама для себе, бо треба її було конче сказати, мусіло ся сказати, хоч би на вітер.

— Як-ем го віпнузував, то був віпнузований, котре чорний, то як сріблом посипав по чорну, а котре білий, то як масло сніг помастив. Коні були в мене в ордунку, цісар міг сідати! Але-м гроший мав, ой мав, мав.

— Кобим учинив си перед такої пустині — лиш я та Бог аби був! Абим ходив як дика звір, лиш кобих не видів ні тих Жидів, ні панів, ні ксьондзів. Отогди би називало си, шо-м пан! А ца земля най западає си, най си і зараз западе, то-м не згорів. За чим? Били та катували наших татів, та в ярем запрягали, а нам уже кусня хліба не дають прожерти... Е, коби то так по мому...

— Ще не находив си такий секвертант, аби шо з него стьиг за податок, ой, ні! Був Чьих, був Німец, був Поляк—г..., пробачьийте, взьили. Але як настав Мадзур, тай найшов кожушину аж під вишнев. Кажу вам, Мадзур біда, очи печи тай гріху за него нема...

Всякої бесіди було багато, але вона розлітала ся в найріжнійші сторони як падгнилі дерева в старім лісі. В шум, гамір і зойки і в жалісливу веселість скрипки врзував ся спів Івана і старого Михайла. Той спів, що його нераз чути на весілях, як старі хлопці доберуть охоти і заведуть стародавніх співанок. Слова співу йдуть через старе горло з перешкодами, як коли би не лиш на руках у них, але і в горлі мозилі понаростали. Ідуть слова тих співанок, як жовте осінне листе, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз-нараз з'упиняє ся на кождім ярочку і дрозить подертими берегами, як перед смертю.

Іван тай Михайло отак співали за молодії літа, що їх на кедровім мості здогонили, а вони вже не хотіли назад вернути ся до них навіть у гості.

Як де підтягали в гору яку ногу, то стискали ся за руки, але так кріпко, аж сугави хрупотіли, а як подибували дуже жалісливе місце, то нахиловали ся до себе і тулили чоло до чола і сумували. Ловили ся за шню, цілювали ся, били кулаками в груди і в стіл і такої собі своїм заржавілим голосом туги завдавали, що врешті не могли жадного слова вимовити, лиш: Ой, Іванку, брате, ой, Міхайле, приятелю!

VI.

— Дьидю, чуєте, то вже чьис віходити до колії, а ви розспівали си як за добро-миру.

Іван витріщив очи, але так дивно, що син побілів і подав ся назад тай поклав голову в долоні і довго щось собі нагадував. Устав ізза стола, підійшов до жінки і взяв її за рукав.

— Стара, гай, машір инц, цвай, драй! Ходи, уберемо си по панцки тай підемо панувати.

Вийшли обое.

Як уходили назад до хати, то ціла хата заридала. Як би хмара плачу, що нависла над селом, прірвала ся, як би горе людське дунайську загату розірвало — такий був плач. Жінки заломили руки і так сплетені держали над старою Іванихою, аби щось із гори не впало і її на місці не роздавило. А Михайло ймив Івана за браки і шалено термосив ним і верещав як стеклий.

— Мой, як-ес газда, то фурни того катране з себе, бо ты віполічкую як к....!

Але Іван не дивив ся в той бік. Имив стару за шю і пустив ся з нею в танець.

— Польки мині грай, по панцки, мам гроші!

Люде задеревіли, а Іван термосив жінкою, як би не мав уже гадки пустити її живу з рук.

Вбігли сини і силоміць винесли обоїх із хати.

На подвірю Іван танцював дальше якоїсь польки, а Іваниха обчепила ся руками порога і приповідала:

— Ото-сми ты віходила, ото-сми ты вігризла оцими ногами!

І все рукою показувала в повітря, як глибоко вона той поріг виходила.

VII.

Плоти по-при дороги тріщали і падали — всі люде випроваджували Івана. Він ішов зі старою, згорблений, в цайговім, сивім одію і що хвиля танцював польки.

Аж як усі з'упинили ся перед хрестом, що Іван його поклав на горбі, то він трохи прочуняв ся і показував старій хрест.

— Видиш, стара, наш хрестик? Там є вібито і твоє намено. Не бі си, є і мое і твоє...

П. Пфлігер.

Чому Робітники Організують ся?

Організувати ся, значить гуртовати ся, лучити ся разом.

Чому робітники повинні організувати ся?

Бо організації, союзи політичні і заводові є одиноким средством до висвободження робітників з залежності і нужди, одиноким способом поліпшення добробуту і піддвиження працюючого люду. — Робітник як одиниця є безсильний, полишений на ласку і неласку своїх працьодавців — все наражений на небезпеку втратити роботу і средства до житя; кляса робітнича з'організована є непобідима:

“На одно її бажанє, весь рух у світі стане”.

Чому лиш організації може помочи робітникам? Організації робітничі — говоримо ту о організації заводових — можуть вибороти більшу заплату як також не допустити до обниження платні. Як довго робітник сам оден умовляє ся зі своїм працьодавцем, він все буде стороною слабшою. Під грозою утратити роботу мусить згодити ся на найменшу заплату — а навіть від часу до часу на обнижуванє зарібку. Коли робітник не схоче під лихими условинами прийняти роботу — то на его місце в тій хвилі знайде ся другий. Нема бесіди о тім, шоби працьодавець мусів вздержати роботу з тої причини, що оден або кількох робітників перестали робити. Але зміняє ся справа, коли усі робітники того самого заводу або підприємства з'організовані і солідарно з собою злучені. Під час переговорів о високість платні, час роботи, стають тоді з'єднані, солідарні робітники против працьодавця. Тоді доперва може бути бесіда о свобідних переговорах, свобідній умові, під час коли оден робітник, не добровільно, але з конечности, з обави перед голодом продає свою роботу силу. Оден робітник не знає майже ніколи, які відносини в промислі в даній хвилі панують, чи робітники его категорії дуже підприємцям потрібні, чи ні — не знає, яку ціну може жадати і осягнути за свою роботу, тому не може використати прихильної ситуації в промислі для себе, ані використати єї так, шоби в той час піднести свої жаданя. Інакше справа має ся, коли борбу о красші услівя праці і платні веде робітнича організіція. Перед з'єднаними — солідарними робітниками, капіталісти чують страх і мають поважанє — а знаючи, що їм грозить солідарний страйк, уступають часто і годять ся на жаданя з'організованих робітників. Так отже не поодинокі робітники — але з'організована кляса робітнича є в можности здобути для себе красші условини праці. Організіція веде успішну борбу проти великого числа годин праці — здобуває конечні для охорони здоровля робітників услівя праці, не позволить переслідувати поодиноких робітників ані проганяти з роботи за борбу в обороні інтересів своїх братів, або своєї людської гідности. Так само ор-

ганізіція успішно відпирає грубе обходженє ся або неморальні намови брутальних форменів і босів.

Які користи приносить організіція робітникам? В організації робітник дістає книжки, брошури, які его просьвічують і пояснюють ему его потреби і обовязки. Так само просьвічують і осьвідомлять его виклади, відчити на зборах робітничих. Ту пояснюють ему причини суспільної нужди і єї наслідки — відносини в яких живе робітник — показують способи, як він може двигнути ся з убожества і нужди. Не учать організації робітничі піянства і марнованя часу, але противно учать солідарности і чесного а поважного способу житя, борби для добра працюючого люду.

Капіталісти кажуть, що в організіціях соціалістичних робітники участь ся лїнивства, легководушности — але се не правда. Власне з'організовані робітники є трудячі і пильні: піянство і лїнївство не годить ся з повагою сьвідомого і з'організованого робітника.

Чи то є справедливо осуджувати стремління робітників до поліпшення своєї долі? То, що в капіталіста називає ся розумом, сиритом — то в робітника невдоволенєм — що там хвалять як стремліне до поступу, то в робітника ганяють як лакіметво.

Але мірмо справи рівною міркою! Урядники здобувають інтратнійші посади, учителі підвисшене платні, купці більші проценти, — чомуж робітничови не вільно боротись і здобути красше житє? Кождий зрозуміє, що підприємець може замкнути своє підприємство, коли воно за малі користи несе йому і ніхто не обвиняє купця, коли він не продає свого товару доти, поки не дістане за него доброї ціни. Хтож може заперечити, що робітник повинен мати таке саме право і одинокий свій товар, свою силу роботу, і родати по відповідній ціні і домагати ся поліпшення условин праці, наколи ті обиджають его гідність людську?

Робітники і робітничі! вступаєте до організації. Се наш обовязок взглядом наших товаришів праці і взглядом наших родин. Не тільки наш особистий інтерес, але добро цілої суспільности, мораль і братня любов з'обовязують нас до того, шоб ми вязались в союзи, організували ся.

Для тих власне причин приступайте до організації.

А Г А!

Різник нарікає перед робітником на свою біду і каже, що він вже від року до кожного фунта мяса 5 центів докладає. Робітник, очевидно, порадив йому звинути бізнес, коли обставини такі тяжкі. “Ага, добре вам говорити!” каже різник “а з чого я буду потім жити!”

Іван Франко.

КАМЕНЯРІ.

Я бачив дивний сон. Немов передомною
Безмірна, а пуста і дика площина,
А Я, прикований ланцом залізним стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло жите і жаль порили,
І в оці кожного горить любови жар,
А руки в кожного ланци мов гадь обвили,
А плечі кожного до долу ся схилили,
Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.

У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори мов грім гримить:
Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносить і труд і спрагу й голод,
Бо вам призначено скалу сесю розбити.

І всі ми як один підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
І в тисячні боки розприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз,
І пядь за пядею ми місця здобували. —
Хоч не одного там калічили ті скали, —
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кождий з нас то знав, що слави нам не буде
Ні памяти в людей за сей кровавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люде,
Як ми пробем її та порівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

Тай слави-ж людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не богатирі.
Ні, ми невільники, хоч добровільно взяли

На себе пута. Ми рабами волі стали,
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розібемо скалу, роздробимо граніт,
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове жите, добро нове у сьвіт.

І знали ми, що там далеко десь у сьвіті,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівні та сердиті
І нас і нашу мисль і діло те клинуть.

Ми знали се, і в нас нераз душа боліла
І серце рвало ся і груди жаль давив.
Та сльози ані жаль ні біль пекучий тіла,
Ані проклятя нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не опустив.

І так ми далі йдем в одну громаду скуті
Всесильнов думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і сьвітом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівнаєм правді путі,
А щасте всіх прийде по наших аж кістках.

В. Левинський.

НАРІД І СОЦІЯЛІЗМ

Як серед інших народів, так і серед українського сливе чи не всі політичні партії називають себе “народними”, а кожда з них зокрема любить голосити, що тільки вона заступає інтереси і справи “народу”, що тільки вона а ніхто більше не сьміє виступати в імені “народу”.

За примірами не далеко нам шукати.

Возьміть от хочби польських народних демократів, чи вшехполяків, як їх загально називають. Як би вірити в усе те, що вони пишуть у своїх газетах і що голосять, то вийшло би, що серед польського народу нема ліпшої партії понад партію вшехполяків. Тільки вони відважно і гордо несуть прапор польського народу! Тільки вони його боронять і заступають! Тільки в них спасене народу! так голосять вшехполяки, а знаходять ся люди, що в усе те навіть вірять.

Або возьміть партію “Союза русскаго народа” в Росії, себто московських чорносотенців. Вони теж, подібно як вшехполяки, тільки з іще більшим галасом, криком і ревом горлають на цілий рот, що тільки вони єдина народна партія на всю Росію, як далеко вона й широка, що тільки вони являють ся правдивими, “істинними” заступниками й спасителями московського народу.

А чи відбігли від одних і других наші народні (національні) демократи?

Ні! Слово “нарід” не сходить їм з уст. Партію свою назвали вони не інакше як “народною”. Свій головний комітет називають “народним”, свої газети “народними”, все, що тільки роблять, роблять “для народу”. Словом, тільки українські націоналдемократи, коли вірити їх крикливим словам, мають патент на весь український нарід, тільки вони взяли його справи й добро в виключну аренду. Тому місце для кожного, хто тільки чуває себе Українцем, може бути — після запевнень українських націоналдемократів — тільки в їхній партії. І є люди, які дійсно вірять в усе те, що їм націоналдемократи до вірування подають.

Насуваєть ся отже питане: чи дійсно такі партії, як вшехполяки, московські чорносотенці, або вкінці українські націоналдемократи можна вважати за народні партії? Чи дійсно кожда з тих партій являєть ся єдиним і виключним оборонцем і заступником “народу”? Чи дійсно в тих партіях спасене народу?

Щоби на се питане дати ясну відповідь, ми перш усього повинні знати, що то таке нарід.

Під словом “нарід” треба розуміти спільноту людей, когрих історична доля споріднила спільністю характеру, культури, мови і т. п. Так отже Німці, Французи, Поляки, Москалі, Українці і т. д. все те

окремі народи, які різнять ся від себе характером, культурою, мовою.

Але нарід ніколи не становив і не становить щось одноцільного в собі.

Ріжнщі маєтку, походження, праці, уряду все ділили його на ворожі собі гурти людей, які завсїгди ненастанно вели між собою боротьбу. Так в старих часах існував поділ народу на вільних і невільників. Середновічні часи знають поділ народу на різні групи і стани: побіч найбільш упривілейованої групи великоземельних посідачів, які в різних народів інакше називали ся (на Заході були се т. зв. фєвдальні пани, у нас просто шляхтичі) маємо тоді кріпаків, що мусіли робити панщину, побіч богатих міщан, майстрів цехових — бідних челядників і робітників. Нові часи, котрі називаємо добою капіталізму, знищили, правда, цілі верстви з попередньої доби, але на їх місце поставили нові суспільні класи. Міщанство, інакше буржуазія, і біднота міст і сіл, інакше пролетаріят — то дві класи, два великі табори, на які розколюєть ся нині кождий нарід. Коротко, у сій спільноті людей, що називаємо “народом”, ми завсїгди стрічали і стрічаємо поділ її на упривілейованих і безправних, визискуваних, пануючих і гноблених.

Таким способом ми вже знаємо, що таке нарід. Знаємо теж, хто його становить.

Погляньмо, хто в різні часи вважав себе за представника народу, хто виступав у його імені, хто говорив просто: Я є нарід?

Тільки управілейовані, тільки визискувачі, тільки пануючі уходили по всі часи за нарід, тільки вони почували себе в праві говорити й ділати іменем народу, тільки вони голосили: Ми є нарід!

В старій пр. римській державі вільний Римлянин уважав себе в праві, виступати і ділати іменем римського народу. Невільника вважали вільні Римляни навіть не за чоловіка а за звичайну собі річ, з котрою що вгодно можна було зробити. Захотів такий вільний Римлянин подарувати невільника кому иншому, міг се зробити, а захотів його вбити, міг його вбити.

Подібно було у нас на старій Русі за княжих часів.

В середних віках тільки висші верстви уходили за нарід. У нас приміром за польських часів, за часів козаччини, тільки шляхтичі-бояри, богачі міщани, пони й вільні козаки вважали себе народом. Кріпаки, що робили панщину, козацька чернь, що була безправною, — вони стояли поза народом.

А в нових наших часах?

Перед сто роками з горою міщанська (буржуазна) класа у Франції, побідивши в великій революції фєвдальну класу, кинула їй у лице слова: “Я є всім”, “Я є нарід”. Вона була в праві так казати, бо в її руках опинила ся вся власть держави, вона стала її господарем і паном. А так само як у Франції, так і в інших державах міщанство, прийшовши

до влади, почуло себе в праві проголосити себе повновласником цілого народу.

Українське міщанство (буржуазія), що правда, дрібне, яке тепер почало буйно розвивати ся, яке відчуває себе вже при влади, або близьким їй, зовсім не інше і зовсім не виродилось від міщанства інших народів. — “Мої інтереси — се інтереси народу!” “Моя воля — є народна воля!” “Нарід — то я!” — Так говорить про себе наше міщанство, яке творять наші пани, попи й урядники, підприємці і купці, міські промисловці і заможні селяни. Український пан чи піп тільки себе вважає за представника народу. Так як польський шляхтич вважає нашого мужика за “бидло”, так гордиться ним і стидається його український пан. А робітник у його очах, то що найменше “бараба”, сотворіне без даху, хліба і грейцара, яким треба тільки гидувати.

Коли ми далі возьмемо під увагу, що партії політичні се нічо інше, як тільки гурти людей поодиноких суспільних груп і верств, які і еднають ся на те до купи, аби заступати інтереси тих груп і верств, то маємо вже ясну відповідь на питане, яке на самім початку нашої статі ми поставили. Коли отже питаємо, чи дійсно партія українських націоналдемократів, яка є найкращим виразником інтересів нашого дрібного міщанства, української буржуазії, є дійсно народною партією, чи вона має право говорити іменем цілого народу, то на се відповідаємо:

Партія українських націоналдемократів є партією міщанською, буржуазною. Є вона такою тому, бо найвища ціль і мета сеї партії — се здобуте влади й сили для українського міщанства, яке нині становить величезну меншість нашого народу. Се партія є буржуазною ще й тому, бо вона поклала в свою програму бережене сучасного капіталістичного ладу, основаного на визиску одної класи другою. А ніхто так не нищить і не руйнує сили народу, як капіталістичний визиск. Визиск сей рабує здоровле і жите сеї класи, яка становить величезну більшість нашого народу, себто українського пролетаріату, української сільської і міської бідноти. Визиск сей замикає нині сій бідноті доступ до всіх благ і скарбів національної культури. Колиж мимо те партія українських націоналдемократів боронить сучасний лад і капіталістичний визиск, то тим самим вона отверто признає, що вона може і має право говорити й ділати не іменем цілого народу, а тільки іменем посідаючих верств українського народу.

Затямте собі добре сі слова в своїй голові ви всі, що належите до класи української сільської і міської бідноти, до класи українського пролетаріату, ви всі, що так легко даєте себе ловити на крикливе націоналдемократичне слово! Знайте, що скільки разів доводить ся вам чути чи читати слова про українських народних демократів і про так званий “Народний Комітет”, будім то тільки вони заступають інтереси українського народу, будім то вони одинокі боронять його прав, добра й будуч-

ности, то знайте, що не о інтереси, права, добро, будучність цілого українського народу їм ходить, а тільки о інтереси, права, добро й будучність маленької частини українського народу — українського міщанства.

Коли українські націоналдемократи в парламентах дають австрійському правительству рекрута і мільйони на військо, армати і военні кораблі, коли вони виступають проти суспільного забезпечення робітників, їх жінок, вдів і сиріт по них, коли у всіх важних справах, де ходить о добро найширших народних мас — ідуть вони все з панськими послами інших народів а проти інтересів тих мас і при тим голосять, що все те роблять для “народу”, то кождому стає ясно, перед яким богом палять вони свічку, кому вони служать.

Так дійшли ми до зрозуміння, як належить розуміти слова “нарід”, “народний”, “народні інтереси” в устах члена міщанської (буржуазної) партії. Зрозумівши сі слова, нам уже не так трудно довести наші думки до кінця і дати відповідь на питане: чи можна говорити про інтереси, силу й будучність народу, а коли так, то на чім вони полягають? Чи може бути хто покликаний до оборони й заступництва сих інтересів, а коли так, то в кого і де треба шукати сеї оборони?

До тепер ми пізнали, що пролетарська класа, себто класа міської і сільської бідноти становить величезну більшість кождого народу. І завсїгди визискувані й ограблені класи так у старих, як і в середних, як і в нових часах становили й становлять сю більшість. Ми підемо далі і скажемо, що й у будучности класа пролетаріату зростатиме, судячи по тім, як вона тепер з непереможною силою серед кождого народу росте і розвивається. Явище се цілком природне. Капіталізм має те до себе, що скрізь, де він не ступить своєю велитенською ногою, там ширить з одного боку гори богацтва й роскоший, а з другого море нужди й сліз. Ласкою своєю і сонішним промінєм обдаровує ту класу, яка йому служить — себто міщанство, а проклятем палить ту класу, яку він полонив на свої услуги — себто пролетаріат. Але без пролетаріату капіталізм одної хвилини не міг би існувати. Відойміть від машин, від варстату, від фабрики, від панського загопу додаток до них, котрий ми називаємо робітником, а весь світ став би подібним до одного великого цвинтарця, де все завмерло. Помірно отже з тим, як розвивається міщанство, то є капітал, помірно з тим розвивається і росте пролетаріат, класа робітничих міст й сел. Пролетаріат не може таким способом загинути, він може тільки рости й розвивати ся.

Але що далі, то визиск, на яким основується сучасний лад, стає для пролетаріату нестерпимим. Визиск сей так довго може існувати, як довго є в руках міщанства засоби сього визиску — фабрики, земля, машини, копальні і т. п. Впаде капіталістичний лад, коли приватна власність на засоби визиску перейде з рук дотеперішних її посідачів у руки цілого народу, цілого суспільства. А той лад, де фабрики, земля, машини, ко-

пальні і т. п. стануть власністю всього народу, де зникнуть визиск і до-
теперішні кляси, той лад називаємо соціалістичним.

В поваленню сучасного капіталістичного ладу, оснований на ви-
зиску одних другими і в збудованню на його руїнах соціалістичного ладу,
заінтересований нині тільки пролетаріят кожного народу, що становить,
як знаємо, більшість кожного народу. Таким чином соціалізм, як оста-
точна ціль пролетаріату, се не тільки його клясова ціль, але й народна
та загально-людська. Тому ми кажемо, що тільки соціалізм несе визво-
лене цілому народови з кайдан сучасної неволі, що тільки в соціалізмі
будучність кожного народу.

Але досягнути свою ціль може пролетаріят тільки з'організованою
боротьбою. Задля сеї боротьби він єднаєть ся до купи, в організацію,
в соціалдемократичну партію. Завданєм соціалдемократичної партії
кожного народу є освідомити найширші маси народу, а тим самим зро-
бити їх здатними й готовими до важкої боротьби за свої права, домаган-
ня і бажання, за хліб, волю і світло — за соціалізм.

Клясовою боротьбою називаєть ся ся боротьба, але є вона й народ-
на. Є вона клясовою, бо соціалдемократія веде її в інтересах пролетарі-
яту. А що пролетаріят становить більшість кожного народу, то боротьба
за його інтереси є народною боротьбою.

Зараз ми се краще побачимо.

Коли нам закидають, що ми, соціалдемократи, вороги власного
народу, а соціалізм то добра одежа, тільки не на нас шита, або що
соціалізм то жидівська вигадка, то ми спитаймо: на чім полягає сила,
могутність і будучність народу?

Сила й могутність кожного народу залежить перш усього від того, як
великий числом нарід, від того, як він родить ся, як живе, як працює, як
вмирає. Наш нарід числом дуже великий; усіх Українців у Росії і Ав-
стрії є поверх 34 мільонів, з чого тільки на австрійську Україну припадає
4 мільони. Числом багатий наш нарід, але який-же він бідний! Як роз-
глянути ся по всій країні, де живуть Українці, то побачимо, що більше
як три-четвертини всіх Українців належить до бідноти, яка живе з праці
своїх рук. Житє сеї бідноти, се не житє, а животінє. Чи вам треба опису-
вати, як живе український робітник помістах і селах? Конни краще від-
живляєть ся, як наш мужик на селі і робітник у місті. А як він працює?
Все одно, чи в своїх чи в чужих панів? Скільки годин на день мусить
він працювати, чи то в варстаті, чи в фабриці, чи на панських ланах,
аби заробити на сей дрантивий кусник хліба для тебе, жінки і дитий?
Українські папи люблять говорити про велику й могучу Україну, а чи не
бачите, або чи не чуєте, скільки то соток тисяч нашого народу, нашої бід-
ноти рік-річно покидає ізза злиднів і нужди рідну землю і втікає в світ
за очі, аби тільки з праці рук своїх на чужій землі вижити? Як вітер зер-
на піску на всі сторони світа розкидає, так емігранція розпорошує укра-

їнську бідноту по цілім світі! Коли в таких злиднях живєть ся україн-
ській бідноті то нічого дивного, що наш нарід — як учені виказали —
тілесно западає, карловатіє, що порівнюючи, дуже великий процент при-
падає мертвих дитий уже при самим родженню, що задля браку удержаня
живих дитий, дуже великий процент їх за молоду вже гине, що смертель-
ність нашого народу сливе чи не найбільша з поміж усіх народів в Ев-
роні. А коли соціалдемократія борєть ся за те, аби наші робітники міста
й села коротше працювали й більшу платню за свою кроваву працю ді-
ставали — аби берегти їх здоровля, їх жінок і дитий, то чи се домаганє
вороже народови? Чи українські соціалдемократи, борючи ся за хліб,
добробут і здоровля величезної більшости нашого народу, є його ворога-
ми, ворогами власного народу?

Та сила й могутність народу не залежить тільки від того, як великий
він числом і яке матеріяльне (тілесне) його становище й житє, але та-
кож від того, як він духово живе, яка його культура, освіта і т. п.

А коли духове житє і культура народу стоїть високо? У нас звичай-
но думають, що культура народу залежить від того, кілько нарід має сво-
їх мислителів, учених, поетів, музиків, артистів-малярів і т. д. Коли-б во-
но дійсно так було то пр. московський нарід який має свого Тургенева,
Достоевського, Пушкіна, Толстого, Лермонтова, Горького, Мечнікова,
Чайковського, Шаляпіна висше стояв би культурою від такого малень-
кого народу пр. яким є Фінляндці, котрі таких велитів не мають. А одна-
че так не є. Бо культура народу залежить не від тих, що пишуть, але від
тих, що читають, не від тих, що компонують, але від тих, що грають і слу-
хають, не від тих, що творять і малюють, але від тих, що дивлять ся і по-
дивляють. І ми маємо свою культуру, навіть багатою величають її деякі.
І ми маємо свого Шевченка, Драгоманова, Франка, Винниченка, Лєсю
Українку, Лисенка, Заньковецьку, і ми маємо вже свою літературу, нау-
ку, штуку, театр і т. и., а чи багато є споживачів скарбів нашої націо-
нальної культури? Богато у нас читає, слухає, дивить ся, подивляє?

Ні! Темнота і некультурність живуть широкі маси нашого народу.
На 100 людей є аж 74, що не вміють ні читати ні писати. В безпросвіт-
ности загиває наш нарід. Бо культура має — то є культура народу.

І коли українська соціалдемократія змагає до того, аби повалити су-
часний капіталістичний лад, який не тільки рабує здоровлє і житє наро-
ду, але позбавляє його світла і всіх скарбів культури — українські наці-
оналдемократи змагають, аби нинішний лад заснований на визиску про-
летаріату, задержати: коли українська соціалдемократія борєть ся за се,
аби здобуваючи кращі умови праці і житя для широких мас українського
народу, дати їм можливість жити духовим житєм, жити новочасною куль-
турою і творити свою національну — то чиж се ворожий замах з її боку
на нарід? Чи тому українські соціалдемократи — вороги власного на-
роду? І коли тільки соціалізм забезпечує найширшим його масам, отже

більшості народу, повний і всесторонній їх фізичний (тілесний) і духовий розвій, то чи соціалізм — се одежа не на наш нарід шита, чи він живіська вигадка? Так отже класова боротьба пролетаріату за хліб, волю і світло, за соціалізм се є народна боротьба. Соціалдемократія, що боронить інтересів пролетаріату, боронить рівночасно народних інтересів.

Ся боротьба горить ясним полумінням скрізь, де тільки живе пролетаріат. На заході філії сеї боротьби здіймають ся високо. В Англії, в маленькій Бельгії, Німеччині, Франції і інших західноєвропейських державах пролетаріат з'організований в сильну і могуту соціалдемократичну партію, з гордістю може собі сказати: Нарід — то я!

У нас ще далеко до сеї радісної хвилі. Але день, коли прокинеть ся наша біднота сіл і міст зі свого камінного сну та через організацію і освідомлене стане сильною і могутою, хоч як віддалений, але неминучий.

От тоді теж вона гордо заявить:

Нарід — то я! Моя воля мої інтереси — се воля і інтереси народу! Соціалізм, мій прапор — то є народний прапор!

Хай живе соціалізм!

П О Г Л Я Д О В О .

“Так — так! Душа — то щось найліпшого у чоловіка! Цілком як солонина у безрого!”

Мир. Стечишин.

У ТЕМНУ НІЧКУ.

(Картина з життя наших робітників за морем.)

Темна нічка. Місяць світить, зіроньки сияють.

В таку темну нічку, коли лиш ріка Нікола грає журливо на своїм каменистім кориті, а вітер свище поміж галузками дерев та рве сніг зі стрімких Скалистих Гір, а поміж горами голодні каюти виють, от у таку то темну нічку залунав несподівано голос кемпового дзвону.

— Дзень-дзелень, дзелень, дзень-дзелень!

— Вставайте, раби, поправте на собі кайдани та йдіть докінчувати робити залізну дорогу, що має внести жите і рух поміж отєї скали.

Встають. Заспані, їдять трохи вівсяної каші й на голос “Рол авт!” рушають на “побоевище”. Як тіни йдуть-сунуть ся дорогою, аби стати на місці перед семою годиною.

І ще довго триває темна, холодна канадійська нічка. А люди, як духи закляті. Стукають, рубають, гори перевертають, шуфлями, як писарі перами, махають. Для життя, для культури дорогу роблять. Може для них та дорога колись і придасть ся, як вздовж неї колись, з коцями на плечах, іти-муть та питати-муть роботи для своїх знищених рук, або може навіть вдасть ся котрому з них вкрасти ся до бакс-кар-и та поїхати за дармо кілька миль тою дорогою. Хто знає?

Ширить ся цивілізація.

А що день за короткий, так треба й у ночі робити. А що за темна, так треба силоміць робити. “Мус” — великий пан!

А як котрий з робітників не схотів би часом піти до роботи, такому потрафить “бас” сказати в ухо: “Рол авт, ор рол ап!” що має значити: “Або йди й роби, або ні, спаковуй свої коци та йди до чорта!”

На жертвеник цивілізації всьо треба зложити. І в цивілізованих часах усьо можливе. З двох причин так дієть ся.

Кажуть, що день робітничий триває десять годин. Але се неправда. Отсей весельчак, що говорив колись, що його батько Жид, а мати Айришка, той самий, що ніби не бачучи в темноті, кинув якраз тепер на “баса” повну шуфлю піску, він як на долони потрафить кождому невірному доказати, що день триває ні більше ні менше — лиш чотири тижні. І йому треба вірити. Два тижні є до обіду, а два тижні по обіді. Перший і послідний тиждень є в ночі, а два середні тижні — є ясні, освічені сонцем. Так день триває чотиридовгих тижнів, довгих як руські місяці. Сьмієте ся, паноньку і не вірите, бо ви биті в австрономії і в гєсграфії та інших науках, що зовсім инакше говорять? Отже заправте ся де інкогніто до нашої праці на один бодай рік, а побачите, що постарієте ся о шість років, коли не більше. І переконаєте ся! Лише не знати, якби

вам їло ся обід під голим небом, на сьвіжім, морознім воздусі. Брр!

По чотирох тижнях праці пора йти на вечерю. І знов сунуть ся люди, як тіни, до кемпи, що яснїє в нічній темноті.

Коли би так хтось з боку став і порівнав робітників до тих людей, що біля них переїзджають білі, гладкі й одіті, то не повірив би, що се люди одної раси, не повірив би, що се є однакові сотворіня. А ще більше утвердив би ся в тій вірі, якби в вечір по вечері прийшов до кемпи.

Славний Джек Лондон, “американський Горкий”, говорить, що робітники виглядають як якісь надзвичайні сотворіня, що не мають жадного роду, що не мали ніколи родичів, ані родини, ані братів, ані сестер, а вигріло їх — сонце, тепло сонічне.

В кемпі є ті сотворіня. Велике шатро, а в шатрі повно ліжок, одно над одним, як на кораблі, а в кождім ліжку по два чоловіки. До такого виду треба призвичаювати ся, бо можна перестрашити ся непривичаному.

Родини не має ні один, майна ніякого не має ні один, крапчих споминів не має ні один, тільки й всього в сьвітї, що “бонк”, коц тай шуфля. Идеалу якогось ні один не має, ні один навіть не інтересуєть ся релігією.

— Песяче житє, — говорить ситий Англієць, бувший голяр витрясаючи зі своїх черевиків по жмени піску.

На те відзиваєть ся старий Бил, що колись був “за барою” в Сіател.

—Коби то ми ще мали песяче житє. А то пес ліпше живе. Пес може в день спати, а я мушу йти до роботи, а коли пес згине, то всьо з ним кінчить ся, тимчасом я як згину, то ще мушу йти до пекла.

Ціла кемпа сьмієть ся.

Чорний, лисий Джек, що колись в Монтені крав коні та заледво втік від ренчерських рушниць, а тепер у кождій вільній хвилині лише читав і читав книжки та часописі і в кемпі уходив за поважного критика літератури, простягаючи ся, кличе благально:

— О, ти Боже, Боже!

— Вскую оставил нас еси? — додаю я по своєму, а “чемний” Джім, що хвалить ся, що в своїм житю не знав ні батька ні матери, та не може одного реченя сказати без прокляну, як хінська машинка до моленя, витарахкотів:

— Якби ти... пішов на один день до нашої роботи, то ти з сього сьвіта й сліду не лишивби.

— От дармо голосу собі не псууй, Джім! — говорить спокійний Француз, що п'яний втікає завсїгди від паперу та кожуха і твердить серіозно, що паперове пуделко вкусило його в ногу, — ти знаєш, що його тут і нема, він уже аж колією сюди приїде.

Коло мене спить старий “Галіціян” з Борщівського. Він слухає сеї мови, та, обернувши ся, потайно хрестить ся.

— Вуйку! — кажу я до нього. — А чи знаєте ви, який нині день?

— Середа! Е, ні! Пятниця нині!

— Е, я не про те питаю; я сам добре не знаю, який нині день тижня, але нині велике ваше сьвято — руське Різдво.

— Справді? — Старий дивуть ся і думає. Потім встав, зібрав ся, пішов на двір, а по хвили вертає з фляшкою в руках.

— Я нині робив у таку врочисть, але буду нині й сьвяткувати — говорить і потрясає фляшкою. — Дай Боже здоровля!

Пе і всі пють по черзі. А старий як збожеволїв. Мало фляшки не проковтне; а як не стало, приносить другу.

І пе. Пхає мені.

— Не хочу, вуйку. Знаєте, що я ніколи не пю.

— Брешеш! — белькає старий. — Кождий чоловік пе, мусить пити! Диви ся, як я пю. Я не бою ся горівки. — І тягне.

— “Дате ді вей, дате ді вей!” — приговорюють тозарині недолі.

Спокійний Француз підносить голову.

— Ти порядний чоловік — говорить Українцеві. — Ти робиш так, як я. І ви всі хлопці повинні так робити.

— Я не піяк, — говорить тимчасом до мене Українець. Я газда з діда прадіда. Але як я поїхав до Канади, тай взяв фарму коло Едмонтона тай дав дітій на службу, то всьо змінило ся. Мав я сина. Він для мене цілим сьвітом був. Пішов на службу, тай тільки я його й бачив. Мав я доньку, тай встиду мені на старі літа наробила. Зняхала ся в готелі з якимсь Англіком тай повіяла ся сьвітами. А я мав іще двоє менших дома. Тай думаю собі: Як вони подоростають, то так само зі мною зроблять, як і старші. Але я не хотїв на те чекати. Най гинуть, як мишенята, як я маю з них такої потіхи дочекати ся. Тай я раз в ночі потихо пішов до Едмонтона, а звідтам на роботу поїхав, тай так я вже рік не був дома. Тай мені гірко..

І став плакати.

В кемпі робить ся тихійше. Дехто вже спить. “Бас” гасить лампу. Тоді Українець, що досі сидить нерухливо, встав і сьвітить лампу наново.

— Пощо сьвітиш? — питає “бас”.

— “Шереб” — відповідає газда. — В мене нині Крізмес. Я сьвяткую.

І як на лихо починає п'яним голосом затягати:

— Бог предвічний...

Та не докінчив і одної строфки. Якраз коли хотїв засьпівати “і утішив ся”, вхопив його “бас” за ковнір та як сніп пшениці потягнув за двері в сніг.

Так в кемпі завсїгди з п'яними робить ся...

І так само зробило ся на саме руське Різдво з п'яним Українцем..... У темну нічку.....

Едвард Маттія.*)

ДІДИЧІ І СЕЛЯНИ.

В одній старій казці розказуєть ся про те як то раз корова, коза і вівця заключили союз зі львом, що був царем у тих сторонах. Між ними станула така умова, що кожда добича, яка їм попадєть ся, має бути поділена на чотири однакові пайки, щоби кождому з союзників дістало ся по рівному. Притрафило ся раз, що в сіти, заставлені козою, попав олень. Тримаючи ся умови, коза зараз покликала всіх союзників, щоби з ними поділити ся добичею. Але як лиш усі зібрали ся, щоби поділити ся мясом оленя, лев станув по середині і заявив рішучо, що він сам буде ділити. Він сказав так: Олень буде поділений на чотири пайки. Перша пайка належить ся мені по закону, тому що я називаю ся львом і дарюю в сих сторонах. Друга пайка — також моя, бо я найсправильніший, про се ніхто не може навіть сумнівати ся. Трета пайка — належить ся також мені, як найвідважнішому з вас; за се також ніхто не може робити мені найменшого докору. Вкінці, четверта пайка.... ну, що там балакати! Коли хто-небудь з вас стрібує простягнути лапу по четверту пайку, того звари в неділю на обід.

* * *

Селяни, ви, що працюєте коло землі, котра до вас не належить, чи приходило вам коли на думку, що супроти дідичів, ваше положенє таке саме, як корови, кози і вівці в казці? Чи думали ви про те, що дідич, так само як лев, забирає собі найкращі овочі вашої праці.

Земля, скроплена вашим потом, родить хліб, вино і всякі інші богатства; все те служить до того, щоби дідич ріс в сало, хоч він нічого иншого не робить, хіба тільки стоїть і дивить ся.

Вирочім, то ще не ціла правда: не все йде дідичови. Коли-б і вам не впала ся маленька пайочка того добра, ви не могли би жити й на другий день не станули би до роботи.

Стара казка, що я вам її розказавав, нічого не каже про те, чи союзники і на далі лишили ся в союзі по тім поділі, що його так мудро перевів лев. Правдоподібно, ні: і кождий з них, навчений досвідом, волів на будуче полювати на власний рахунок, чим в компанії зі львом.

Та ви, селяне, в котрих нема ні пяди землі, котрі не маєте нічого окрім рук і десять пальців, чи ви можете роздобути средства потрібні

*) Статю сю написав італійський селянин, соціаліст, Ед. Маттія. З огляду на се, що многі наші імігранти працюють тут як і в старім краю як рільні робітники, не від річи мабуть буде для них ознакомити ся з отсею статьею.

до життя, коли не будете продавати своєї праці земельним панам?

Коли би пани забирали собі всі овочі вашої праці і не відступили вам ані навіть маленької частини, ви не могли би піддержувати свого життя і — що гірше — не могли би стати знова до роботи. А хто тоді працював би коли їх землі? Вони мусіли би тоді самі працювати, мусіли би покинути своє розкішне житє, своє солодке неробство!

От чому дідичі, на перший погляд, більше великодушні чим лев, але в дійсности дивлять ся вони лиш на свою вигоду, коли ласкаво відступають вам малу частину овочів з землі, яку ви обрабляєте.

Чи може думали ви, що дідичі роблять се з доброти, з почутя справедливости? Ще раз кажу вам, — вони роблять се лиш для власної вигоди, щоби ви могли далі працювати та добувати з землі для них доходи. Та частина плодів, — або иншими словами, їх грошева вартість, — яку дідичі дають вам, щоби ви могли піддержувати своє житє і були в змозі далі працювати, становить вашу наємну або заробітну платню, а ви самі є зарібниками, або слугами.

* * *

Був колись час, коли суспільний лад був инший, чим тепер. Були тоді дідичі й були невільники, раби, що обрабляли їх землі. Особа невільника належала в цілости до дідича, — ні менше, ні більше, так як коли би то була яка-небудь робоча скотина. Таким чином один чоловік був власністю другого чоловіка. Але в ті часи про житє й здоровлє невільника журив ся сам дідич; він мусів на власний кошт його годувати, давати йому мешканє і взагалі удержувати його в такім стані, щоби він день за днем міг працювати на свого пана. Заосмотрене в їду і помешканє, — се було все, що діставав невільник як нагороду за свою працю від дідича.

Але з ріжних причин той лад з часом мусів змінити ся. Неволю скасовано, — не так з почутя справедливости, як радше тому, що показала ся вона вже не вигідною для панів. Вигоди посідаючих кляс являють ся завжди сильною пружиною в житю людства. І власне та конечність піддержувати невільника і його родину навіть в неробітну пору, сей безнастанний неспокій о його житє й здоровлє, як се буває у господара, що держить худобу й журить ся житєм і здоровлєм своїх коний і волів, — усе те стало для панів не вигідним. Земельні пани задумали у вільнити ся від тих турбот і того неспокою, який заколючував їх мирний сон. Під покришкою, що вони ділають з гуманних і набожних мотивів, одного дня зробили вони вигідне для себе діло — дали волю своїм рабам.

Але воля — не така річ, щоби можна нею наїсти ся й коли самим хлібом не виживє чоловік, то самою свободою не виживє тим більше. А раби опинили ся власне в такім положеню, що в них було багато волі, а

в той час вони були віддані на ласку й неласку судьби, в жертву голоду, без даху й теплого кута.

Щож мали вони робити, щоб ратувати себе перед можлистю вмерти на волі з холоду й голоду? Вони не могли вже продати своєї волі й самих себе, але вони мали другий вихід: продати богачам свою працю, свою робочу силу.

Так отже вони віддали себе в розпоряджене панів і обов'язалися працювати через такий то час і за таку то винагороду або платню, в натуру або грошах, що — на одно виходить.

І таким чином в місце давнього робітника-раба появилася вільний наемний робітник.

* * *

Але не все й не всюди робітник-раб перемінив ся відразу в вільного наемного робітника. В деяких сторонах, заки ще на сьвітнім ринку появилася наемний робітник, безпосередно за рабом прийшов так званий панцизняний хлопець, кріпак, котрого можна назвати також земельним рабом. Що-ж таке — кріпак? От що: дідич відступав своєму кріпаку малий кусень землі, кріпак обрабляв ту землю своїми силами й силами, брав собі весь урожай, але за те був обов'язаний працювати на панських ланах. Скоро лиш обробив свою ниву, мусів іти на панський лан обробити менший або більший шмат панської землі, а за се не діставав ніякої заплати.

Одним словом — з дощу під ринву. Раб, кріпак, робітник, все то — одна й та сама біда! З людей тягнуть ся жили на всі способи; лиш давніше за невільницьких і панцизняних часів робили се зовсім отверто, без церемоній і не стидячи ся, а тепер робить ся те саме кожного дня під покрешкою найму й свободної умови. Одно й друге в дійсності те саме, але останнє видаєть ся на зверх делікатнішим, ліпшим.

Цілий сьвіт поступає вперед, а враз із сьвітом зробити поступ і панове дідичі: вони дуже помудрили, придумали новий лад — наем за платою й таким чином винайшли спосіб скувати гусий, щоб вони не надто голосно кричали.

* * *

Тепер погляньмо, після якого правила, якої справедливої норми означуєть ся заробітна платня.

Коли цілою заплатою, яку діставав за свою працю раб, було тільки його виживлене, то природно, що наслідник раба, наемний робітник, дістав лише таку платню, яка відповідала розходам на його удержане.

Так само зовсім природно, що ті розходи на удержане виносили мінімум (як найменше), конечно потрібне для піддержання життя робітника.

Давати повисше конечного мінімум, після рахунку панів не можна, і то з двох причин. По перше — панам дуже вигідно, коли розходи на господарство є як найменші, а доходи як найбільші. По друге — робітник, що діставав би платню повисше конечного мінімум, міг би заощадити собі масток і через те або зовсім визволити ся від своєї залежності в відношеню до земельного пана, або маючи більший достаток міг би розвивати ся умовою — а сього пани дуже боять ся.

Але чому робітники, вже незалежні від земельного пана, маючи можливість заключати з ними умову після своєї волі, не продають своєї робочої сили за таку платню, котра перевищала би мінімум, конечно на найважливіші житєві потреби?

Чому не домагають ся такої платні, котра дала би їм можливість уладити красше своє житє: набувати яке-таке образование, ліпше їсти, опрятніше одівати ся, чистіше мешкати і т. д.?

Хто каже їм годити ся за мінімальну платню, котру дає їм земельний пан? Хто заставляє їх до того? — Дідич! Він каже робітникам:

— Або ставайте до роботи за таку-то платню, або робіть що хочете!

Робіть що хочете! Але що? Таж робітники не мають інших средств до житя, хіба свою працю, таж вони не мають за що купити собі хліба, хіба продадуть свою робочу силу.

Вони вільні! Вільні на словах, але не в дійсности. Вони вільні в відношеню до кожного пана з окрема; але супроти класи земельних панів, супроти всіх панів, взятих до купи, вони мають звязані руки й ноги.

Робітники можуть, справді, сказати одному, другому, третьому панови:

— Не хочеть ся мені працювати за таку платню; жадаю висшої.

Але наколи четвертий і пятый пан, коли всі земельні пани змовлять ся між собою не уступати робітникам, не дати ані сотика понад конечно мінімум, тоді робітник уже дальше не в силі опирати ся, він мусить покірно прийняти таку платню, яку дає пан. Конець кінцем, йому прецінь, треба якось жити, а інших средств, окрім того, що може за будь яку платню прадати свою робочу силу, він не має.

Кажучи правду, як би представники буржуазії — то значить, у данім случаю земельні пани, — були людьми більше уступчивими й більше розумними, то вони не впирали би ся так завзято підбільшити платню робітникам.

З сього вийшла би для них потрібна користь:

По перше: се послужило би для них товчком до розширення підприємства, чи там господарства, до такої степені, щоби їх дохід через підбільшене платні робітникам не зменшив ся

По друге, через те збільшила би ся консумція (споживане) хліборобських продуктів, бо рільні робітники, дістаючи більшу платню, мали

би змогу купувати той хліб, котрий тепер лишається по шпихлірах не проданим.

По третє: наслідком поліпшення свого матеріального положення, робітники стали би фізично сильнішими, працювали би з більшою охотою, праця їх стала би о много видатнішою, чим тепер, коли робітник лихо відживляється через свою бідноту.

Та земельні пани, мимо того, уперто спротивляються підвисшити платню рільним робітникам.

* * *

Коли отже, земельні пани, присягли ся між собою не уступати домаганям робітників і не підбільшати заробітної їх платні понад конечне мінімум, то чи не можуть те саме зробити робітники? Чи не можуть вони змовити ся між собою — працювати за висшу платню?

Очевидно, що можуть! Земельні пани, копець кінцем, не можуть допустити до того, щоб їх землі стояли облогом; коли-ж отже між робітниками станула би справді така змова, то пани були би примушені згодити ся на домаганя робітників

От чому робітники, як міські, так і сільські, закладають свої фахові товариства, — щоби перешкодити панам за пів-дармо покористувати ся працею робітників. Головним оружем тих фахових товариств, — се страйк. Робітники змовлять ся між собою покинути роботу і так довго не йти на панський лац, аж доки пан не згодить ся на їх домаганя: підбільшити заробітну платню, або скоротити робочий день.

Та війна між двома клясами, між робітниками й капіталістами, ведеть ся часто, на жаль, дуже нерівними силами. Капіталісти, звичайно находять ся в ліпшій положеню, чим їх противники і можуть тим легше опирати ся домаганям робітників. А робітники, висилені страйком і безробітем, скоро витрачують свої скупі засоби й мусять скорше чи пізнійше уступити панам, наколи не хотять умерти з голоду.

Також конкуренція між самими робітниками — пани спроваджують страйколомів — спричиняє невдачу страйку.

Але припустім, що робітники з'єднають ся в фахове товариство, або яким иншим способом дібють ся до того, що пани уступлять їх домаганям: підвисшать платню, чи там скоротять робочий день. І в такім случаю, справа майже ні троха не змінить ся: визиск буде виправді менший, але лишиться все визиском. А се тому, що причина лежить глубше — в нинішнім суспільнім устрою в капіталістичнім ладі, котрий оснований на приватній власности, то значить, на таких порядках, що средства продукції: земля, фабрики, машини й матеріали — становлять приватну власність поодиноких людей.

* * *

Що воно таке визиск (експльоатація)?

Возьмім дідицьке господарство. Тут визиск полягає на тім, що один чоловік працює на другого, що робітник не дістає всеї вартости своєї праці, лишень частину її, а решта приходить за дармо дідичови.

Иншими словами: робітник, що працює на чужій землі мусить робити не лиш через такий час, який є конечний, щоб він добув собі средства до житя, але ще довший час, а за се не дістає він уже ніякої заплати, — се йде вже виключно в хосен дідича.

Тепер придивім ся визискови близше.

Ані одну умову так не вихвалюють попід небеса, як спілку, після якої спільник має ділити ся з властителем землі добутими плодами акуратно по половині. Таку умову хвалять собі селяни найбільше, як для них найкориснійшу.

Тому ми викажемо той визиск, який має місце при виконваню спілкової умови. А коли викажемо, що ся форма умови є лихою, то тимсамим викажемо, що ще більше лихими є инші форми умов між селянами й дідичами, як: умова о наєм землі, або заробітну платню.

При спілці, половину плодів дістає спільник. Другу половину дістає зовсім дармо дідич — він не працював ані одної минути. Бачимо отже, що визиск виносить тут ні менше ні більше лише 50 процент.

Зробимо тепер рахунок на дні. Коли селянин працював на винаймленій на спілку землі 100 днів, то можна сьміло сказати, що з тих 100 днів працював він 50 днів для себе, а прочих 50 днів — для земельного пана за те лише, що вільно йому було працювати.

Коли отже так стоїть справа при спілці, котру, як уже було сказано, найбільше хвалять собі селяни, то що доперва мусить діяти ся при инших умовах?

Хто-ж тут винуватий? І чи є який на се спосіб?

Винуваті тут не поодинокі люди. Винуватий тут суспільний лад, оснований на приватній власности.

Дідичі, якими були, такими й лишуть ся. Поки існує приватна власність і конкуренція, вони не можуть дуже змінити ся.

Земля — селянинови! — отсе спосіб. Земля має належати тому, хто на ній робить.

Приватна власність має бути скасована, а в її місце має прийти власність суспільна.

Тоді не буде вже дідичів; усі мають працювати. Не буде більше визиску; кождий має дістати цілий продукт своєї праці.

Такого ладу домагається соціалізм, за такий лад боряться соціалісти!

Селяни всіх країн, еднайте ся, щоб побідила правда, щоб побідив соціалізм!

ГАЛИЦЬКИЙ ШЛЯХТИЧ НА "ОБИЦЯНІЙ ЗЕМЛІ"
АМЕРИКАНСЬКІЙ.

"Віш ти, Ядвісію дрога, та пширода била-би цалкем ладна, якби ей тилько ці людзіска не псулі!"

МЕДВІДЬ І ВОВК.

Медвідь і вовк заложили мисливську спілку: мали спільно полювати, а добичею ділити ся. Першого разу вполювали корову. Медвідь каже:

"Я нині дуже голодний — я нині буду ділити — а зате ти будеш ділити завтра."

І дав вовкови ногу, а сам з'їв решту. Їв вовк і думав: "Чекай на завтра, я тобі завтра віддячу ся".

Уполювали на другий день оленя. Вовк відразу приступив до поділу, урвав шмат мяса, дав медведєви і каже:

"Нині я ділю. Се твоя порція. Я вчєра задоволив ся ногою — то ти нині" — та медвідь не дав йому докінчити. "Як ти вчєра був задоволений, то можеш бути і нині"! І дав вовкови ногу, а сам з'їв решту. А вовкови з диву аж сльози стали в очах.

Чого дивуєш ся, вовче? Видно не бачив, як люди закони установляють!

Тарас Шевченко.

КАВКАЗ*).

(Уривок).

За горами гори, хмарами повиті,
Засіяні горем, кровію політі!
Оттам-то милостиві ми,
Ненагодовану і голу,
Застукали сердешну волю,
Та й цькуємо... Лягло кістьми
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крови! Напоїть
Всіх імператорів би стало,
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удових. А дівочих,
Пролитих нишком серед ночі,
А матерніх гарячих сльоз,
А батьківських, старих, кровавих —
Не ріки, море розлилось,
Огненне море!... Слава, слава
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам царям!
Слава!

І вам слава, сині гори,
Кригою окуті;
І вам, лицарі великі,
Богом незабуті!
Боріте ся, поборете!
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля
І правда съвятая!

"Чурек і сакля *) — все твоє:
Воно не прошєне, не данє,

*) Сю поему присвятив Шевченко своєму приятелеви, Яковови де Бальменови, з'українцєному Французови, що погіб в бою з Черкєсами котрих Росія покорила доперва після довгої та тяжкої борби, втративши при сїм около пів мїліона жовнірів.

*) Чурек і сакля — черкєські слова; вони значать хата і корж (пляцок).

Ніхто й не візьме за своє,
 Не поведе тебе в кайдани.
 У нас — на те письменні ми,
 Читаєм божії глаголи,
 І од глибокої тюрми
 Та до високого престола
 Усі ми в золоті і голі.
 До нас в науку! Ми навчим,
 По-чому хліб і сіль по-чим;
 Ми християне: храми, школи,
 Усе добро, сам Бог у нас!
 Нам тільки сакля в очи коле:
 Чого вона стоїть у вас,
 Не нами дана? чом ми вам
 Чурек же ваш та так не кинем,
 Як тій собаці? чом ви нам
 Платить за сонце не повинні?
 Тай тільки-ж то! Ми не погане,
 Ми настоящі християне;
 Ми малим ситі! — А за те,
 Як-би ви з нами подружились,
 Багато де-чого б навчились.
 У нас же й світа як на те:
 Одна Сибір неісходима!
 А тюрм? а люду? що й лічить!
 Од Молдованина до Фінна,
 На всіх язиках все мовчить —
 Бо благоденствує!... У нас
 Сьвятую біблію читає
 Сьвятий чернець і навчає,
 Що цар якийсь-то свині пас
 Та дружню жінку взяв до себе,
 А друга вбив — тепер на небі!
 Ось бачите, які у нас
 Сидять на небі. Ви ще темні,
 Догматами непросьвіщенні!
 У нас навчіть ся! В нас дери,
     Дери та дай,
     І прямо в рай,
 Хоть і рідню всю забери!
 У нас — чого томи не вмієм?!
 І зорі лічим, гречку сієм,
 Француза лаєм, продаєм

Або у карти програєм
 Людей — не Негрів, а таких
 Таки хрещених, но простих:
 Ми не Гішпане! Крий нас Боже,
 Щоб крадене перекупать,
 Як ті жиди, та продавать!
 Ми по закону!...

По закону апостола
 Ви любите брата?
 Суєслови, лицемри,
 Господом прокляті!
 Ви любите на братові
 Шкуру, а не душу,
 Та й лушите по закону:
 Дочці на кожушок,
 Байстрюкові на придане,
 Жінці на патинки,
 Собі ж на те, що не знають
 Нї діти нї жінка!

За кого-ж Ти розпинав ся,
 Христе, Сине божий?
 За нас добрих? чи за слово
 Істини? чи може,
 Щоб ми з Тебе насьміялись?
 Воно ж так і сталось!
 Храми, каплиці і ікони,
 І ставники і мірри дим.
 І перед образом Твоїм
 Неутомленії поклони
 За кражу, за війну, за кров:
 Щоб братню кров пролити, просять,
 А потім в дар Тобі приносять
 З пожару вкрадений покров...

Просьвітілись, та ще хочем
 Других просьвітити,
 Сонце правди показати
 Сліпим, бачиш, дітям.
 Все покажем, тільки дайте
 Себе в руки взяти:

Як і тюрми мурувати,
Кайдани ковати,
Як їх носить і як плести
Кнути узловати.
Всьому навчим, тільки дайте
Взяти свої гори,
Ті останні, бо взяли вже
І поле і море!

ІТАЛІЙСЬКІ ПРИПОВІДКИ.

Не питай ніколи шинкара, чи його вино добре.

Як спю, спю для себе; як роблю, не знаю, для кого роблю.

Як будеш мав доляри, будеш мав і кривих.

Дівчата плачуть одним оком, жінки двома, законниці чотирма.

Для того, що купує, сто очей замало, тому, що продає, одного досить.

Заповіді для бідного чоловіка: Не їж мяса в п'ятницю, ані в суботу ані навіть в неділю.

На дурного бороді голяр вчить ся голити.

Іміграція в Сполучених Державах Північної Америки.

Многомільйонне населення Америки майже все зайшло тут з Європи. Її корінне населення, червоношкірі Індіани — майже счезло і далі счезає. Потомки перших голандських, англійських, еспанських і других поселенців при помочи довгої впертої роботи створили ряд політичних організацій. Північно-американські Сполучені Держави є власне одною з тих держав, що за короткий історичний період перемінилися в могутню політичну одиницю.

Від часу її відкриття, себто більше як 400 літ Америка завжди приманювала до себе угнетених і покритих. Переслідувані релігійні секти, політичні вигнанці, комуністи різних відтінків, ті що ненавидять і проклинають старий світ насильства і зла, всі були прийняті тут; для всіх знаходилося місце, робота. Ніхто не був злишнім.

Справа почала прибирати другий оборот від часу розвою промислового життя, коли вільні поселенці зістали приковані до фабричного варштату, коли місто заняло пануюче становище. Несучи свою данину капіталови, свою робочу силу, пролетарська Америка в боротьбі за поліпшення життя, скоро почула в чужинці конкурента. Сполучені Держави йшли скоро дорогою економічного розвою, капіталізм робив великанські кроки — зростала потреба робочих рук. Еміграція в Північну Америку в міру того збільшалася з кожним роком минушого століття, розширялася, втягала в свою струю нові народи.

В початках минушого століття число прибуваючих щорічно емігрантів було розмірно не велике — 4.000 душ. З кожним роком воно зростало.

Зростаючий в Європі капіталізм нищив малих посідачів, зганяв мужиків з їх землі, викидав і тисячі робітників в часі кризи. Політична реакція в Західній Європі заставляла сотки відданих свободі борців покидати свою родину, і вся та маса голодних і бездомних людей йшла в Америку.

В такі періоди еміграція бисто піднімалася і служила термометром політичного і економічного життя Європи. Так було в році 1838, в часі кризи, коли еміграція доходячи тоді звичайно до 40.000 людей, досягнула числа 80.000 душ. Дев'ять літ потім іміграція, що піднімаєся поступово до 154.000, дійшла в часі "картофельного голоду" в Ірландії до 235.000. Ся грандіозна, на ті часи і на тогочасні способи перевозу, цифра, скоро знов піднімаєся до 428.000 людей, коли в Каліфорнії відкрито золоті руди.

За протяг першого десятиліття 20-го віку, за роки 1900 до 1910, прибуло сюда около 9 мільонів людей, себто 2 і пів раза більше чим за попередних десять років. Читаючи ті цифри, можна би подумати, що Америка заливає ся чужими елементами, що зростаюча еміграція захоплює сю країну, що Европа мільонами людей переселює ся в Америку.

В дійсности однак, справа представляє ся далеко не так болючо для Америки. Цілий ряд причин і умов робить вплив зростаючої еміграції нешкідливим. По-перше, приріст корінного населення американського такий, що за послідні 40 літ не зайшла майже жадна зміна в процентівім відношеню чужинців до корінного населення. В році 1870 на кожду сотку Американців припадало 14.2 чужинців, сорок літ пізніше — в 1910 році — 14.5. Рядом з приростом корінного населення треба поставити смертність серед емігрантів і поворотний їх від'їзд зі Злучених Держав.

В протягу 3 літ 1907-1910 рр. прибуло сюди 2,576.000 людей — цифра велика, найбільша від часів відкриття Америки. Але в той самий період покинуло Америку троха більше як 1.000.000, що зводить "рекорд" до скромної цифри 1,511.000.

Державна перепись 1910 р. показує, що з числа 9.000.000 людей, прибувших за роки 1900-1910, тут осталося около пять мільонів. Та і се не говорить ще о чистім прирості чужосторонного населення. Єсли зрахувати загальне число полишивших Злуч. Держави і померших чужинців за тих 10 літ, то покаже ся, що їх число зросло з 10,214.000 людей в 1890 році до 13,444.000 в 1910 р. Розуміє ся, що колиб взяти під розвагу лише суми прибувших до американських портів за тих 10 літ то виходило би, що число чужинців, зросло о 31 проц. в той час як корінне населення чужинців зросло лише о 21 проц. В дійсностиж коли відрахувати померших і полиживших Злучені Держави — покаже ся, що приріст їх був слабший як в котрім небудь десятиліттю почавши з 1830 року, з виїмком лише 1870-1890 літ.

З початком 90 років в характері іміграції бачимо різку зміну. До того часу найбільше число імігрантів давали держави північно-західної Європи і Канади. Англія, Німеччина, Данія, Норвегія і Швеція давали переважне число емігрантів. Напр., в 1882 році, що дав найбільше число емігрантів за 19 століть, дві-третьих всіх прибутих до американських портів були горожани тих власне держав. Але почавши в 1890 року картина змінює ся. З того часу починає іміграція рости з східної і полудневої Європи і скоро займає перше місце. Уже в 1910 році на 1,042,000 імігрантів було: Німців 31.000, Англичан 99,000, Скандинавців 48,000, — всего 178,000, а Росія, Австро-Угорщина та Італія кожда з осібно дала більше число імігрантів, чим північна і західна Европа. Держави полуднево-східної Європи дали в 1882 році лише одну

десяту числа емігрантів, а в 1910 вже сім десятих. Очевидно, що се викликає відповідну зміну в складі Злучених Держав.

Первісна європейська іміграція була переважно іміграція родин. Вміру того як іміграційна струя захоплювала народи східної та полудневої Європи, стало в ній переважати число мушин і що головне: в віці спосібнім до праці.

В 1910 році приїхало до Злучених Держав майже 2 і пів рази більше мушин чим жінок.

Наконець іміграція послідних років, се більше чим коли-небудь іміграція робітників -- селян. Більшість прибуваючих людей, Італійців, Польяків, Українців і австрійських Славян — діти землі — переважно неграмотні, не знаючі міської культури люди. На кождих 100 Ірландців що приїхали в 1905 році було 50 заводових робітників та 40 простих робітників; на кожду сотку Німців, 30 заводових а 66 простих робітників; на 100 Італійців вже тільки 15 фабричних робітників а 84 чорноробів, а між полудневими Славянами лише 5 заводових а 94 чорноробів на кождих 100 робітників. Незнаючи ніякого ремесла, не при звичаєні до машинової продукції, послідні радо наймають ся до всякої простої, тяжкої роботи. Найбільше підприємчиві находять собі роботу в ткацьких фабриках Нової Англії, в копальнях і залізних фабриках Пенсильванії і Кольорадо, на фармах і в млинах вздовж горішного русла ріки Міссисипі. Інші масами йдуть на всякі земельні роботи при будові залізниць, водопроводів і т. п. В містах они заповняють найбільше визискуючі робітні, що зовуть "свет шанс", себто такі робітні, де витискають кіт з робітника. Такі робітні в Нью Йорку, Рачестер, Філадельфії і Чикаго переповнені Італійцями та російськими Жидами, що працюють при нелюдських умовах по 12-14 годин на добу. Темнота і несвідомість широких мас імігрантів, брак організацій для розшукованя праці і розміщеня їх на ту-тешній величезній території, тручає їх часто в руки ріжних пройдисвітів, підозрілих агентів або бюр для найму скебів. Се очевидно не вина імігрантів, а радше їх нещастє. Не маючи доступу до юній, відтручувані від них великими грошевими оплатами, які треба зложити при вступі та ріжними обмеженнями, змушені працювати в неорганізованих робітнях. Але об'єднані тяжкою долею рабів, вони найбільше пригнетені, на конець ломять національні і другі перегородки та вступають в ряди борців проти капіталу. Послідні страйки кравців в Нью Йорку, ткачів в Лоренсі — починають нову добу в житю імігрантів робітників в Злучених Державах.

Скріплене, та зріст іміграції в Злучених Державах звертає на себе увагу американської суспільности. Іміграцією цікавлять ся, студіюють єї, предсказують єї будучність, а все заінтересоване ся нею переняє неприхильністю ба навіть почутем боязни. Почавши від представників висшої класи суспільности, державних людей, учених, аж до найнишої суспіль-

ної верстви, все переняте неприхильністю до іміграції. Державні діячі і учені націоналісти толкують о занпащеню “американського типу”. Буржуазні політики всі відтінків і родів з трогою приглядають ся як чужинці займають величезні промислові центри, як здобувають вплив по містах. Патентовані правники кричать про зріст проступків серед імігрантських мас, а добродії філантропи безпомічно опускають руки перед пануючою в імігрантських центрах нуждою.

Всі они однодушно домагають ся обмеження еміграції, заведення нових вимог (грошевих і образования), неустанно базікають, ухвалюють резолюції, ведуть агітацію. І наконєць разом з ними як противник іміграції рішучо і енергічно виступає організований в заводів союзи промислово-фабричний пролетаріят Америки. Поступаючи в згоді з “голосом краю” конгрес стоїть перед новим законопроектном о обмеженю іміграції.

Певно, що много несправедливих закидів, накручених цифр, різких осудів, вимагають подрібної відповіді, та на жаль, розмір статистики не дозволяє застановляти ся над тим подібно.

Если взяти під розвагу загальний зріст населеня в Злучених Державих, то видно, що процент чужинців за послідних 40 літ майже не змінив ся. Міста і промислові осередки безперечно втягають в себе велику скількість імігрантів. Але в той самий час відбуває ся сильний вплив Американців із фармів в міста. В році 1890 жило в містах 23 міліони людей, по 20 роках, в році 1910 - 43 міліони. Населенє міст збільшило ся майже два рази. Беручи десять найбільших міст, з населенєм більше як 250.000 людей, можна побачити на скільки зменшив ся процент чужинців за 30 літ.

Було чужинців в	1870 р.,	в 1900 році.
Нью Йорк	45 проц.	37 проц.
Шікаго	48 проц.	34 проц.
Філадельфія	27 проц.	22 проц.
Сант-Люї	36 проц.	19 проц.
Бостон	35 проц.	35 проц.
Болтимор	21 проц.	13 проц.
Клівеленд	42 проц.	33 проц.
Синсинеті	37 проц.	19 проц.
Нью-Орліне	37 проц.	18 проц.
Вашінгтон	13 проц.	7 проц.

Для характеристики “зростаючої переступності” у висшій степені інтересні отсі факти: в році 1903 загальне число осіб, находячих ся в тюрмах і других подібних публичних інституціях було 634.877. По пяти роках, коли власне по краю йшла агітація по причині зростаючої переступності серед Італійців і славянських народностей, число переступників і осіб що були публичним тягаром зменшило ся до 610.477 людей. І то в

ті роки, коли прибуло коло 3 міліонів “небажаних” імігрантів!

Певно, що число неграмотних серед нових імігрантів з культурно-відсталих країв Південної і Східної Європи дуже велике. Але чи американським просвітителям підоймати крик з приводу непросвічености і неграмотности “славянської раси,” коли в південних стейтах чорне муринаське 9 міліонове населенє майже на половину не грамотне. Та до того в 1910 р. 5 проц. чистих “енкесів” було неграмотних, в той час, коли межі імігрантами було неграмотних 13 процент.

В чім-же лежить та борба проти свободної іміграції? На чім основана широка агітація проти неї? Чи мало землі для збільшаючого ся населеня, чи займають емігранти місце Американців в промисловім або суспільнім житю?

Сполучені Держави займають такий простір землі, що если-би заселити сю землю так густо, як заселена приміром Бельгія, то населенє всієї земної кулі могло би устроїти ся тут з таким комфортом, як Бельгія устроїли ся у себе. Але не в “землі” тут діло так само як не в воно також в обмежености і неостаточности промислового розвою Сполучених Держав.

Навідворот. Промислова діяльність зробила за послідні сто літ велительські кроки вперед. Кольосальний успіх у всіх областях добуваючого і обрабляючого промислу, прегарний вишній і зовнішній ринок витворюють все більшу і більшу потребу робочих рук. А головню росте запотребованє простих “рук”, чорноробочих тому що американський робітник в більшости занятий в кваліфікованих, ліпше оплачуваних галузях промислу.

Задоволити сей попит на простий робочий народ спосібна іміграція, котра регулює ся не політично державними мірами, а простим законом життя капіталістичного устрою — попитом і подачею. Капіталістична система витворила пролетаріят, не посідаючий нічого, крім своєї робочої сили. Та сила — є тим товаром, котрий робітник продає, і він в борбі за своє існуванє мусить везти ві туди, де є на неї попит.

Підставлє уєх криків за обмеженєм іміграції треба шукати в спеціальнім характері розвитку суспільних відносин і у формах клясової борби американського пролетаріяту. Буржуазія всіх країв гірше вогня боїть ся розваку клясової свідомости робітничих мас, трясє ся перед її політичними виступами. Вона покладає всі свої зусилля на те, аби здержати розвій тої свідомости і, шоби незадоволенє справити куда — небудь в бік від дійсного виновника. Часом вона кидає робітничій клясі обгрізену кістку політичних прав або суспільних улїпшень. Але найохотнійше вона стремить до того, шоби розірвати клясову єдність, поставити одну частину робітників проти другої. Вона силує ся замінити клясові інтереси інтересами “національними”. груповими, професіо-

нальними. Американській буржуазії така "гра" довгі роки удавала ся і она споживає плоди побіди. Американський пролетаріат не знає розрізнити приятеля від ворога. Такий досвід здобули его европейські брати в віковій політичній боротьбі. Він консерватист і в своїй боротьбі з поодинокими капіталістами він е ще не дійшов до пересвідчення о необхідности боротьби з капіталістичним устроєм. Він вдоволяє ся тим, що йому вдалось піднести заробітню плату, зменшити час праці і поставити сильні юнії для охорони тих здобутків. Але невідступні товаришки капіталістичного устрою — кризи, безробітє, зменшають вартість пролетарських здобутків; зростаюча дорожня средств до життя зводить на нічо відносно великі зарібки організованих робітників. Американський робітник підюджуваний буржуазними політикерами почав обвиняти у всім іміграцію. "Кожний імігрант віднімає в Американця роботу" — стало девізом робучих мас, що руководять ся принципом "політики" юній.

Причина криз і безробітє лежить багато глүбше чим се догляділи ті заступники "американського робітника". Она скриває ся в основі теперішнього способу продукції і ніякі матеріальні здобутки не увільняють їх від страховища безробітє і криз. По тій стороні океану, куди з Америки ніхто не емігрує, з такоуж страшною силою панує криза і безробітє як і ту. Зменченє іміграції нічим не облегчить долі американського робітника працюючого в таких заводах, де панує сезонова робота.

Если буржуазні приятелі американського робітника так запопадливо старають ся забезпечити его від напливу конкурентів, то чому би їм не перевести таких пожиточних законів, як ограниченє роботи малолітних, як обовязковий 8 годинний день праці.

Американський пролетар ще не зрозумів всеї недорічности своєї боротьби против свободної іміграції. Як і до нині, він з надїєю чекає на нові її ограниченє. Але кожде пове ограниченє іміграції, се тяжкий удар для нас, відорваних від старого краю і для наших рідних та друзів, що страдають по тамтїм боці океану. Ми повинні борбу за свободну іміграцію взяти в свої руки, повинні стати горожанами сеї свободної країни і як горожани, бороти ся в рядах тої партії, яка одинока може і повинна бороти ся за свободну іміграцію — в рядах соціалістичної партії.

Ю-рїй.

Дж. П. Гейвит.

СПАСИТЕЛЬ.

Я бачив як він наливав у форму розтоплений металъ, для машинїста гамулець.

В страшенно горячїм воздуху ліярні я бачив як літали дрібненькі порошинки отрути.

На его білім лици я бачив виписану страшну, вижидуючу смерть.

Те про що Він думав, було далеке; Він не бачив невмолимої смерти; Безіменний чужениця, Він увесь день слухав приказів, їх нерозуміючи; Вірно, без ропоту наливав Він розтоплений металъ.

...Враз поїзд судорожно спинив ся, послушний руці машинїста.

Я чув як під возами сичали парові гамульці!

Я пішов над глүбоку пропасть на краю треки.

Я рад був, що спас ся, враз з другими!

І тоді пригадав я собі Того, з невмоливою, вижидуючою смертю на Його лици —

Що для мене наливав розтоплений металъ у затросїм воздуху ліярні.

ЧИСТА БІДА!

Просто скандал, яке тепер мясо дороге і другі средства поживи — чисто чоловік з голоду вмерти може!"

Тереса Малкел.

Про Працю Дітей.

Поміж численними завданнями, які тепер представляють суспільности під розвагу філантропи займає чи не найважніше місце праця дітей. У наших законодавчих тілах проведено в сій справі чимало внесень, ухвалено чимало законів ограничаючих вік дітей, вкорочуючих час праці та заводячих примусове елементарне образование.

А однак, як се видно зі справозданя комісаря праці стейту Нью Йорку, значно більше дітей працює по фабриках в сїм, ніж се було в минулому році.

Закон, ограничаючий вік ухвалено лише на те, щоб його злегковажити. Більше родичів в сїм році допустилось кривоприсяги, щоб лиш післати своїх дітей у фабрику. Страшна потреба, голод і холод приневолили їх злегковажити будучність дітей, не звертати уваги на се, що таким поступком вони прямо засуджують дітей на смерть.

Незвичайно вражливі в молодечому віці, наші хлопці та дівчата, що працюють на хліб, стають не лиш каліками на тілі через безперервну та напружуючу працю, але серед них зростає також хоробливість, жажда нездорових поривів та непожаданих забав.

Позбавлені дитинства, вони майже змушені забувати на чистоту, невинність та простоту, що йдуть в парі з диточим віком. Що так дійсно є, можна заключати з сего, що число переступників є в десятеро більше між дітьми, що змушені тяжко працювати, ніж між дітьми, що ведуть природне житє, ходять у школу, бавлять ся та мають здорові розривки.

Праця дітей — се нефахова праця, а така праця потягає за собою нужденну платню, животінне без средств до житя, без виглядів на будуче.

Треба одначе всім тямити на се, що наші нинішні дівчата і хлопці — робітники, се наші будучі робітники та що від них і то виключно від них буде залежати, чи наш край буде на будуче підноситись, чи упадати.

Виходить з сего, що ми, побільшаючи число дітей — робітників, завдаємо собі далеко тяжкий удар, ніж би се зверху виглядало.

З економічних причин, коли не для інших, мусимо отже застановити працю дітей, старатись затерти слід того страшного пятна, що є найтемнішою плямою дваццятого столітя.

Та заким полагодимо справу праці дітей, нам потреба поперед усього розв'язати загадку, як дати людям хліб, бож сї обі справи стоять в нероздільному полученю.

Саме ухвалюване законів не положить кінця праці дітей. Наш обовязок зглядом дітей суспільности не кінчить ся еще тоді.

Коли ми раз прийшли до заключеня, що се дуже шкідливе заставля-

ти наших дітей до праці перед скінченем чотирнаццятого року житя та що найлучше для них буде оставати в школі хоч до шістнаццятого року, ми мусимо знайти дорогу, як їх там удержати.

Робітники, яких діти найбільше терплять, мусять послухати голосу молодіжи, мусять уснокоїти крик дітей. Час прийшов, коли вони мусять злучитись та усіми силами застановити визискуване та винищуване їх власного тіла та крови.

Доперва при новім ладі суспільности, коли річи будуть виробляти на хосен а не задля зиску, коли усі дорослі чоловіки та жінки дістануть повну заплату за свою працю, коли усі спільно подбають про хорих, малих та потребуючих, аж тоді доперва праця дітей зовсім щезне з лица землі.

Переклав Е. Г.

Що зробили для робітника дві головні панські партії в Америці?

Х. Майстренко.

НА ВІЙНІ.

(З записок самовидця).

Фортеці, редути, люнети, ложементи, новчі ями, колючий дріт, фугаси, камнеметалки...

Рушниці, шабляки, ратища, кулі, гармати, цекельні машини, порох, динаміт, лідит, —

Атрибути війни.

Мокре від людської крові, од мозку людського, з божевільними очима, метушить ся військо між купами трупів: стріляє, падає і вивершує собою криваві гори... Звідусіль, мов ритми хвиль бурхливого моря, все довкола вимовляє, співає, голосить, нищить, кричить, репетує, скреготить одне страшне слово:

— Смерть!

Мріють, аж мигтять, червоні хрести лікарського та санітарного персоналу: рятують ранених.

Великою кривавою плямою здаєть ся сонце, повите, мов хмарою, порохом димом. Я стою побіч тимчасового госпитального барака, на откосі земляного захистка-валу, — стою і дивлюсь виростяж. А попід валом, скільки сягає око, коливаєть ся стална щетина списів, мелькають ранці, торбини, підторбини, патронташі, казанки, бутелі, — запасні батальони проходять на позиції. Поважні, але цвітущі лица, журні, але живі очі... який контраст з тими вояками, що лежать в напів-вохкій землянці — госпитальному бараці!

Я тільки що вийшов з землянки. Вийшов, але перед очима ще й досі, як жива, стоїть картина, що довелось там вглядіть. На однім операційнім столі лежить худий, висхлий салдат, років 36-ти. На очах запинало, біля носа сітка, насичена хлороформом. Груді хвилюють ся не низу вверху, а якось від одного боку до другого. І дивовижно, ненатурально хвилюють ся: один час швидко-швидко, мов тріпаєть ся безпорадно пташина, спіймана в сільце, потім цілком замруть, недвижимо стануть... А ніж лікаря вганяєть ся в худе тіло, обтягнуте жовтою шкурою: ріжуть потрошену ногу вище коліна...

На другому такому-ж столі лежить салдат — російський німець, але ще худіший, якийсь прозорий увесь.

Йому вилуцують з плечі поранену праву руку без хлороформу, — слабій занадто, не виживе присиплення. Терпить... терпить, аби лишитись живим. Ріжуть нерви, витягають завязуючи кровеносні суди — він не здвигнеть ся. Тільки раз-ураз безкровні губи його ворухать ся і тихий ледве чутний, голос жадібно питає:

— Тепер буду жить? жить буду, пане лікар, буду?

Яка жага життя!

А лікар, схилиючись тим часом до свого асистента, ще слабше, ще тихше шепоче:

— Дві-три години протягне, не більше. Спасити не сила: підкинулась гангрена.

За дверима операційної мелькають носилки. Там, на численних ліжках, поставлених в чотири ряди, кандзюблять ся ранені. Скільки з них беть ся в муках сконаня, деякі — вже випростались... І носилки все мелькають... санітари односять мертвих до мертвецької.

Прибитий, приголомшений стражданням, муками ранених "жертв війни", лишив я операційну, вийшов з барака, — і, як на гріх, зустрівсь з цими здоровими людьми-салдатами, що йдуть на смерть... І це сонце — кривава пляма, як ознака того, що саме чекає цих здорових салдат... Серце шматуєть ся на клапті, голова паморочить ся, у висках стукають молотки, а перед очима замелькали зелені кружала...

— Боже, спаси їх — шепочуть губи.

Враз розтинаєть ся пісня:

Молодий козаче,

Чого зажурив ся?!...

Отут, проміж людського лиха, сліз, проміж людського божевілля, озвірення блиснула ця святиня України — ця пісня, блиснула якось незважливо, ненатурально, напружено, полохливо і непевно. І ту-ж мить порвалась... іменно порвалась, як натягнута струна, як незабаром, в божевільнім бою, порветь ся і саме життя отих салдат, що живим морем колишуть ся мимо мене, йдучи на позиції. Прощайте, батьки численних сімейств, піжні і дорогі брати жалібниць-сестриць!...

Кров і сльози, сльози і кров, і силоміць прикорочене життя, і навіки загублена доля, і назавсїгди розбите щастя тисячі тисяч людей....

Молодий козаче,

Чого зажурив ся?!...

ще раз завів хтось пісню. І замовк.

— Навіки.

Деревяна Нога.

Пане Бравн, то ви не хочете купити знаменитої дерев'яної ноги? Дійсно не хочете? Я маю таку ногу, що я її носив два або три роки, і я хочу спродати її. Тяжко мені тепер за гроші і хотів я дуже прив'язаний до тої ноги, я би хотів розстатися з нею, аби лише міг мати нажити. Ноги звичайно пожиточна річ, здадуться, аби обійти хату довкола і на таке інше, але чоловік мусить дбати також за свій жолудок, як хоче ходити. Отже, я вам тепер зроблю пропозицію. Та та нога є патентована через Ферчайлда; сталеві пружини, кавчукові чиколонки, гнучкі палці і все, і вона ціла тепер в ліпшому стані, чим вона була тоді коли я її купував. Чиста вигода для чоловіка! Найроскішніша нога, яку я лиш носив. Єли лиш щасливість можна досягнути по сім боці гробу, то належить вона до особи, яка вбереся в сю ногу і буде чути, що вона її. Через се я кажу, що я вам особисто роблю ласку і я уявляю собі, що бачу вас, як скачете з радості над нагодою і хочете добити торгу, нім же я подав ціну — ви певно не повірите, я знаю, що я спущу вам сю ногу аж на чотири сотки доларів."

"Що чотири сотки я сказав? Я думав шість сот; але най вже стоїть. Я ніколи не дофаюся, коли подаю ціну; але се просто значить викинути сю ногу — дійсно, так."

"Алеж я не хочу штучної ноги" — каже Бравн.

"Важна річ з тим членом є се, що він є тривкий," сказав чужинець, підкочуючи штани і показуючи предмет. "На него ви можете спуститися ся. Вона все в порядку. Деякі ноги, які я бачив були зрадливі, переважно усе з причини вискакували або чиколонки ходили взад, або пальці скручувалися в долину. Чистий обман. А то просто мене одушевляє, як то сеся нога перетримує рік за роком як старий вірний приятель, ніколи не знає ані муки ані болю, ані гостця, ані жадної іншої дурниці такої як гостець, але все чемна і все готова вас обслужити. Чоловік чує ся чоловіком, коли має щось такого під собою. Говорить собі про своїх королів та цесарів та мільонерів та тим подібні дурниці! Котрий з них має таку ногу як отся? Котрий з них може відкрутити своє яблуко від коліна і подивитися на жили у литці. Котрий з них може лишити свою ногу в передпокою на клинку, а сам може піти до ліжка спати лиш з одною зимною ногою? Якто, таж се само може вистарчити аби зробити одного з тих монархів хорим, само роздумуване над такою вигодою. Та вони немають ради на се. Бо лиш оден чоловік може купити сю ногу, а тим чоловіком є ви. Хотівби я знати, чи вона для вас така зла, що я вам подарую її аж за 50 доларів. Страшно! Правда? Просто викинуть таї годі,

але возьміть її, возьміть, мені серце кровавило би ся, як я побачив би, що вона виходить з родини."

"Алеж мені на ніщо не здасться се" — сказав Бравн.

"Ви можете подумати" налягав чужинець — "що то за благословенство в родині така нога, як сеся. Як не хочете йти на прохід з нею, діти можуть бавитися нею і їздити верхом на ній, як на коні; або ви можете підложити нею вогонь так, що чоловіка з правдивою ногою аж серце заболілоби. З неї може бути така знаменита колотівка до картофель, що ви ще такої і не бачили. Зробіть так аби вона була вільна в коліні, а будете могли прибавити коври цілком досконало обдасом. Можете кинути нею за котом на плоті, а кіт певно втече. А ви ще певно боїтеся псів. Як побачите, що пес надходить, ви все утікаєте. Я вас за се не ганьблю, бо я сам любив так робити давніше, коли я ще мав ноги домашньої роботи. Але як ви узброїтеся тим верхком штуки, що вас тоді обходять пси? Най і мільон прийде на вас, що вам то шкодить? Ви лиш стоїте і підсьміхаєтеся і кидаєте свою злишню ногу, най її жують, най дурять ся нею, кілька їм забагне ся, най виють над нею, най її і понесуть, ви тим не журитеся. Отчерез се, як я собі представляю, як то величаво ви виглядали би як владитель такої ноги, я радо вам кажу, як ви конче хочете дати лиш півтора долара за неї, ну! чому ні! беріть її і вона ваша. Я не з тих людий, що спорять над дрібницями я зараз її вийму і завину вам в папір? Ну, щож?"

"Мені жаль," — сказав Бравн — "але я дійсно її не потрібую нанінащо. Я вже маю дві ноги. Як втрачу одну, от тоді я може....."

"Видно, ви не спіймали провідної гадки того, що я говорив" — сказав чужинець. "Отже, кождий чоловік може мати ногу з мяса і м'язів; таких ніг багато як болота. Та огидна річ, як-то люди одноманітні в таких річах. Але я вас уважаю за чоловіка, що хоче бути оригінальним. У вас є шик. Отже, знаєте, що я зробивби, якби я мав такі особливости, як ви? Яби стратив десь одну ногу, аби мочи ходити на одній. Або як ви боїтеся коштів відтинання, чи ж не можнаби казати переробити свої штани і вступити на сей твір штуки просто так, як стоїте. Стоноча, мала сьмішна комаха, має пів бушля ніг, а чомужби чоловік пан створіти на землі, не міг мати три? Ходіть на трох ногах помежи суспільність, а зробіте маєток. Люди божеволіли би за вами, якби ви були склепарем на трьох ногах; народ вас прославить; Європа почує про вас; про вас будуть знати від одного бігуна до другого. Се поставить ваш бизнес на ноги. Нарід буде плинути до вас з усіх-усюдів, аби побачити вас, і ви обричите тим ваш цукор і сир і все. Уважайте се за оголошене! Уважайте се за що хочете, але в ній є гроші, в ній слава, в ній є безсмертність. Неможливо здає ся мені, що бачу вас, як то виходите на своїх старих ногах, працюючи, а та нога кльопас з ними і робить музику ввесь час і звертає увагу

так, що аж серце радує ся. Так, так дивіть ся на неї, і як се вражає вас, я вам скажу, що я зроблю: я просто її, сю незнищиму ногу заміняю вам за два фунти сухариків і за келішок руму. Ну! піде?"

Тоді Бравн відважив сухарики, дав йому страшну порцію руму і сказав, що зробить велику ласку, як прийме се все за дарунок і відійде. І той зробив так. Викинув сухарики в кишеню, облизав губи по румі, пішов до дверей і говорив, отвираючи їх:

"До побаченя! Але, як ви дійсно будете потребували коли ноги, ся стара приятелька готова для вас; вона ваша. Я уважаю, що ви маєте моргедж на ній і ви можете її мати в кожній хвилі. Я посв'ячую вам сю ногу. Мій тестамент згадає про се; а як не будете потребували її, коли я вмру, то я вложу її до шадничої каси, аби процентувала ся, поки її не виберете."

СМЕРТЬ СЕРЕД ШИРИХ ПРИЯТЕЛІВ.

Вплив Алькоголю на Організм Чоловіка.

Алькоголь, чи інакше спіритус, що є складовою частию всіх напоїв, як пива, вина, горілки, руму, лікерів і т. д., се отруя. Науково доказано і стверджено, що алкоголь нищить людський організм. Затроєне організму алкогольем наступає не тільки тоді, коли впровадимо до організму більшу його кількість, вплив его слідний і тоді, коли і в найменших кількостях, але постійно і довший час его уживаємо. В тім другім случаю, шкідливе ділане алкоголью зміцнене частим уживанем его вправді не виступає в так острій формі, як у людини пр. сильно запитої, але по якимсь часі страшні наслідки того затроєня не дадуть ся усунути. Таке уживане алкоголью в малій кількості через довший час зове ся алкогольізмом хронічним, а ділане его хронічним затроєнем алкогольем.

Власне о той другий рід затроєня нам ходить.

Тіло наше складає ся з маленьких частинок, званих клітинами. Всякі субстанції, що ділають шкідливо на організм, власне нищать сі клітини — і вони або зовсім загивають, або стають ся менше спосібними до сповнюваня своїх важних чинностей. Притім все найбільше терплять ті клітини, котрі для даного органу (мозку, легких, жолудка і т. д.) є найважніші, а се тому, що они є найніжнійші, їх механізм найбільше скомплікований, і через се найменше відпорні на ділане трутини.

Позаяк алкоголь найскорше дістає ся до жолудка, легко поняти, що его шкідливе ділане відбиває ся передовсім на тім органі. Клітинки болони покриваючої внутрішні стіни жолудка, ті що сповняють переважну функцію в процесі травлення, алкоголь скоро нищить. Зразу вправді на місце знищених клітин повстають нові, але они є гірші тай їх буде менше і так помалу стіни жолудка покриває так звана тканка, — яка для процесу травлення не має вартости. Чим дальше затроєне алкогольем поступає, тканка та грубне, останки перевісної болони западають ся і на внутрішних стінах жолудка творить ся характеристична бородавками покрита верства. Стан такий се є хронічний катар жолудка.

Людина, що терпить на хронічний жолудковий катар, погано травить, дістає корчі жолудка і викидає страву, тратить апетит (звичайно піяки менше їдять чим здорові люде), почім слідує: недокровність, блідниця. Ті послідні обяви вказують на сильний хронічний катар жолудка.

Але алкоголь, що дістає ся до жолудка, не остає лише там. Він переходить в кров, а з нею до всіх органів тіла. Вправді маленьку частину его викидає організм через нирки, легки і шкіру, але решта его остає в тілі і творить з киснем сполуки хемічні, що називаємо оксидациєю. Позаяк процес той дуже подібний до процесу горіння тіл на воздухі, тому

можемо сказати, що алкоголь спалює ся в наших тканках, в наших тілі.

Так бачимо, що алкоголь зживає кисень, через що спинює спалюване ся інших, в організм впроваджених субстанцій, передівсім товщу, який споживаємо в різних стравах. Неспалений товщ, осідає в різних місцях в організмі. Через се, що людина в міру уживаюча алкоголь, часто є товста і виглядає добре відживлена звідти походить, що многі люде фальшиво думають, що алкоголь дає силу і здоровле і добрий, здоровий вигляд. Але так воно не є, бо товщ сей, то не надвижка поживних частин, то нагромаджений баласт, тигар, який шкодить ріжним органам а передовсім серцю і печінці.

Товщеві поклади в утробі перескаджують єї роботі і викликають еще тяжші забуреня в процесі травлення, що вже так сильно ушкоджене через катар жолудка. Дятого печінка в алкогольіків є всегда дуже збільшена; хроба та зове ся затовщенем утrobi.

Еще більше шкоди приносить осаджуване ся товщу в серци. Товщ нагромаджений серед волокон серця, спричинює затовченє серця. Тоді мязні серця прямо перерослі товщом, який не беручи участи в рухах мязнів утруднює правильне бите серця. А що серце є тою помпою, яка гонить кров по цілім організмі людським і достарчає тої животворної течі кождому органу, через се така хроба серця мусить викликати забуреня в круженю крови, застоюване ся крови в жолудку, в легких, в нирках, утробі — а кромі того мусить шкідливо ділати на цілий систем нервовий. В людий, що уживають хочби в міру алкоголью нерівно бе живчик, серце їх бе слабо, вони часто дістають хронічний катар гортанки і загалом проводів віддихових, кашляють, погано травлять, та терплять на нерви, а єю послідну недугу треба приписати убійчому впливови алкоголью на мозок і клітини нервові.

Наслідками навіть хочби лише мірного уживаня алкоголью є: дрожанє рук, привиди, людам, що вживають алкоголью щось причуває ся, їх настрої все зміняє ся, слідують у них збоченя в житю половім, або здаєсь їм, що хтось їх переслідує, дістають потяг до нищення всего, потяг до самоубійства. Кромі того дістають они ріжного рода забуреня ума, стають божевільні, їх інтелігенція обнижаєсь, стають придурковаті і т. д.

Алькоголь з жолудка дістає ся з кровію передовсім до утrobi і то дуже мало розпущений. Через се алкогольіки тяжко нездужують не лише через осаджуване товщу на утробі, але прямо через те, що алкоголь нищить, вбиває клітини утrobi. Зразу на місци знищених, завмерлих клітин, виростають нові, але той процес відроджуваня ся скоро устає, появляють ся ріжні клітини, але не придатні до сповнюваня функцій утrobi. Утроба стає меньша — корчить ся, стіни єї перед тим гладкі стають нерівні, шерсткі, то називаємо ствердженем утrobi. В наслідок се-

го повстають дальше сильніші забуреня в процесі травлення, іменно часто велика скількість крови задержує ся в долішній части тіла і недуга та кінчить ся водною пухлиною і смертію.

Алькоголь вбиває не тільки клітини утrobi, він нищить клітини всіх органів, до котрих з кровію дістане ся, отже і в начиннях кровоносних, в серци і т. д.

В посудинах кровоносних алкоголь руйнує клітини, що вистелюють внутрішні їх стіни, спричинює повстане непотрібних або і шкідливих клітин, через що на внї повстають тверді гудзи, які відтак часто мякнуть і розпадають ся. Єю недугу називають лікарі хронічним запаленем кровоносних носудин. Наслідки сеї недуги страшні, бо пізнійше приходить, розширене і пуканє, або звужене і затканє носудин кровоносних. Одно і друге загрожує житю, а коли пуканє тихже носудин наступить в мозку, наступає кровоток, параліж і смерть.

Обіг крови в нашій тілі наступає не тільки наслідком рівномірного корчення ся серця, але також функцій самих носудин кровоносних. Хорі носудини слабше сповняють свою функцію і в дійсности повинно би сейчас прийти до поважних забурень, але звичайно так оно недіє ся, бо працю знищених носудин кровоносних бере на себе серце і тепер з більшою енергією мусить сповняти свою роботу. Наслідок того такий, що мязні серця розростають ся, серце побільшує ся, наступає так звана гіпертрофія серця.

На єю недугу западають часто люди, що пють пиво, тому Німці назвали єї “біргерц” (пивове серце). Побільшене серце — то знак, що організм боре ся о своє істнованє перед наслідками трутини, що спинює обіг крови. Але коли чоловік на се не зважає і дальше не, то серце видержати довго не може подвійної праці, тимбільше, що товщ вростаючий в єго мязи і безпосередне затроюване клітин алкогольем і так єго нищать. І для того піяки скаржать ся на задуху, часто і болюче бите серця, на ослабленє, не можуть скоро рухати ся, бо сейчас брак їм віддиху. — Але тепер вже забурень в обігу крови вилічити не годен, кров щораз більше застоює ся в різних частинах тіла і органах, вкінци приходить пухлина і смерть.

Алькоголь прискорує смерть еще в инший спосіб а іменно: викликає хробу нирок і на ню також часто умирають люди, що то “умірковано” уживають алкоголью. Нирки сповняють в нашій організмі дуже важну ролю — іменно виділяють надмірну скількість плину, а з ним шкідливі субстанції і отруї які до організму дістали ся. Нирки називають органом протиотруйним. В піяків алкоголь враз з кровію дістає ся до нирок а що ті повинні єго як отрую викинути, отже алкоголь входить в клітини нирок та довго, безпосередно ділає на них і тим сильнійше нищить їх. Тепер приходить хронічне запаленє нирок, клітини їх завмпрають, нир-

ки корчать ся, стають тверді, роговаті, перестають сповняти свою ролю, приходить водна пухлина і смерть.

Так видимо, що алкоголь не щадить жадного органу і викликає множество недуг. Всі ті недуги мають то спільне, що скоро нищать клітини ріжних органів і наступають тяжкі забуреня, що скорше чи пізнійше кінчать ся смертю.

Скаже може хто, що повисше сказане є неправдою, бо багато людей, що уживають довгі роки алкоголю живуть і здорово чують ся. Все то правда, але ся правда таки не повалить повисших через науку стверджених фактів. Шкідливий вплив алкоголю залежить не тільки від скількості в якій его уживає ся і від протягу часу через який ділає на організм, але також від якості напою — т. є. від того, чи даний напій має в собі кромі алкоголю ще інші шкідливі складники.

Кромі того скорше чи пізнійше, більше чи менше шкідливі наслідки затровня алкоголем залежать також від даної людини. Треба замітити, що наш організм посідає велику здібність пристосовувати ся до обставин, отже і до діланя отруї. Привикає прямо до неї.

Здібність привикати однак є обмежена, в кожного чоловіка иньша — залежить она з одної сторони від природного устрою тіла і органів, з другої сторони від умовин в яких чоловік живе.

Зовсім ясно, що людина яка живє в достатках, добре відживляє ся, в якій всї органи правильно функціонують, здужає оперти ся довше і більшої скількості алкоголю, чим людина слабовита — та коли ще тяжко працює. Організм сего послідного чоловіка в борбі з отруєю алкоголю впаде скорше.

Щоденний досвід потвержує се. Бачимо людей, котрі помимо того, що довший час запивали ся остали здорові, але багато людей котрі значно коротший час і в меншій скількості уживали алкоголю, набрали тяжкої недуги і перед часом померли.

Одначе з тих примірів не можна витягати ніяких загальних правил і твердити ніколи не можна, що і найменша скількість алкоголю в усіх обставинах і все буде нешкідливою. До тепер не можемо означити як мала мусілаби бути мірка, котраби довший час уживала не викликувала забурень в організмі, не погіршала існуючих вже в нім недуг, а тим самим посередно не була причиною передчасної смерти. Так само не можемо для поодинокого чоловіка означити, кільки він міг би пити без шкоди для здоровля, ані сказати хто може цити а хто ні. І коли ми не хочемо на собі самих досвідчити повисше наведених наслідків мірного уживаня алкоголю (не говоримо о налоговім ціянетві), коли хочемо жити без неустанної боязни о наше здоровля і жите, вистерігаймо ся взагалі уживаня алкоголю. Ми ніколи не зможемо означити коли “мірне уживанє” переходить в надмірне. Одинока рада на те, щоб охоронити се-

бе від многих дуже тяжких недуг, які майже все неулічимі і прискорюють смерть — є зовсім вздержати ся від всяких напоїв, що містять в собі алкоголь.

Де згода в семействі,
Де мир і тишина,
Щасливі там люди,
Блаженна сторона...

Був відпуст у селі. Уже попередного дня зїхала ся до отця пароха ціла маса сьвящеників: проповідників, сповідників, целебрантів. Пішла забава. Весело було так, що аж о год. 2 по півночі нагадав собі оден: “Ага, отці, а хто з нас буде правити завтра службу божу, як ми усеї пили по 12 години?” Але отець парох його зараз успокоїв: “Не журить ся отче! Отець Василій буде правити: він ще від 10 години лежить під столом!”

СУМНІВИ ЛІКАРЯ.

“Що до чорта?! Після того, що показує температура, хорий повинен був вже давно згоріти: але пульс знов бе за помало! — Чи термометер злий, чи мій годинник, чи може я п'яний?”

ДВА КУМИ довго забавляли ся на хрестинах і спили ся, як шевці або каноніки. Варнувши домів поклали ся в то саме ліжко спати, але один розложив ноги на подушці, а голову положив коло ніг свого кума. Вночі оден кум почав копати другого.

“Куме,” кричить оден, “тут у моім ліжку злодій!”

“Боже нас хорони!” відповідає другий “в такім разі їх е два; бо в моім ліжку е також оден. Тримайте свого куме, та не пускайте его, поки я зі своїм у порядку ся.”

І сченили ся оба і стягли ся на землю і чубили ся там, поки умучені не піснули на підлозі.

Священик: “То ти замість дати на службу божу і парастас за помершу жінку, запиваєш ся що дня як безрога?!”

Іван: “Отче! А то не все одно, чи я буду п'яний, чи ви?”

В часописи появило ся таке оголошене: “**Рада на червоні носи!**” Лік ділає відразу. Пішлить лишень 2 долари на адресу: Ред Новз Ко., Бокс 352, Чикаго, Ілл. Наш бизнесмен, котрого ніс був червонійший як зріла вишня, набравши надії в чудотворця, вислав гроші. А за два дни дістав вірновідь: “Пийте, пане, дальше поки не посиніє!”

Питаєш, чи Йона, пророк нїневітський,
Був пророк єзуїтський?
Нї, не міг быть. Ось в чім хїба:
Проковтнула Йону риба;
Єзуїт же, ручу вам,
Проковтнув би рибу сам.
Не був єзуїт, бо та риба безвісна
Три дни його мала в нутрі і не трїсла.

З епіграмів Гавлічка-Боровського.

0

Дещо Про Давних Богів.

Хоч говорить ся, що Українці прийняли християнство коло тисяч років тому назад, за князя Володимира Великого, одначе літописи говорять, що коли християнство було по містах уже довго, то по селах, які нераз були далеко серед лісів або широких степів, ще цілі сотки літ тримала ся поганська віра. Нарід не радо приймав нову віру хоч би зі страху, щоби не стягнути на себе гніву своїх старих богів.

Ми нині не знаємо докладно, як виглядала давна віра, скільки було всіх богів, як Українці представляли собі сьвіт по смерти, які були обряди. Та всеж дещо з тої давної віри задержало ся в літописях, а дещо перейшло аж до наших часів і те ми нині звемо забобонами або звичаєм, та зовсім не думаємо, що наші предки з перед тисячу років в те вірили, тим дорожили, тим потїшали себе. Не знаємо, що се спадок по наших прадідах.

Літописи згадують про таких богів: Перун, Сварог, Даждбог, Хорс, Волос або Велес, Стрибог, Сїмаргл і Мокoш. Та мабуть було так, що деякого бога називали двома іменами. Крім сих старших богів, вірили ще в опирів, русалок, та ще дещо.

Тут подаємо дещо про богів з Густинської літописі, що її писав монах Михайло Густинський, кількасот років тому назад. Ось що він каже:

“Перконос, себто Перун був в них (Українців поган) старший бог, зроблений на подобу чоловіка, а в руках мав дорогоцінний камінь, як огонь; йому, як богови, приносили безперестанно жертви і палили огонь з дубового дерева. Колиб через недбайливість священика огонь загас, тоді такого попа убивали.

Другий, Волос, бог худоби, був у них в великій чести і пошані.

Третий Позвизд. Його уважали богом воздуха, погоди і непогоди, інші вважали його вітром і йому кланяли ся, та приносили жертви.

Четвертий Ладо. Се бог женитьби, бог втіхи і всього гаразду. Йому приносили жертви ті, які хотїли женити ся, щоби за його помічю було

щасливе подружжя. Сього Ладона і пінні (се є в часі, коли літопись писала ся) по деяких сторонах на хрестинах і весілях величають, сьпіваючи якісь пісні, та повтаряючи "Ладон" і руками плещуть.

Пятий Купало, бог достатку і йому подяку давали в той час, як мали зачати ся жинива. Його до нині споминають, почавши від Різдва Івана Предтечи таким способом: вечером збирають ся люди обох полів, вбирають ся в вінки і оберізають ся буряном, запалюють огонь; тоді беруть ся за руки і крутять ся довкола огню, сьпіваючи свої пісні, згадуючи Купала. Потім перескакують через огонь.

Шестий Коляда, якого сьвято обходили 24-го грудня. Задля того і нині память його в нас держить ся, тому прості люди на Сьвятий вечер сьпівають якісь пісні, в них вони і Христа величають.

Українці мали ще більше богів. Вони палили котромусь богови на жертву людей і ще й тепер в день Христового воскресеня молоді вкидають чоловіка в воду. В інших сторонах не вкидають у воду, але обливають їх водою".

Читаючи таке, ми мусимо тямити, що се писав монах, який в усім поганським, хоч би воно й було зовсім невинне, бачив самих чортів і який рад був, щоби всі люди жили як монахи, а коли жили инакше, то се він уважав по чортівському. Він виступав навіть проти коляд, в яких згадувано Христа, тимчасом нині коляди, се часть різдвяного богослуженя. Тоді не тільки простий нарід, але й монахи були темніші. Духовні тоді без пощади нищили все, що могли і раді були, що й памяти по нїм не лишило ся.

Нині вчені дивлять ся на все инакше і записують все точно, щоби пізнїйші покоління знали, як жили, що робили, в що вірили, чим інтересували ся, як і що варили, коли їли, в яких одежах ходили, як співали їх предки. Книжки, в яких те все позбирано, звуть ся етнографічними збірниками. Є там рівнож багато малюнків, щоби все ліпше зрозуміти.

З ДОЩУ ПІД РИНВУ.

Джек (в готели): "Пане господар кільки я вам винен?"

Господар готелю: "Зараз подивлю ся. Котрий нумер вашого покою?"

Джек: "Я не мав покою! Я спав на білярді!"

Господар: "Ага, правда; по кводрови за годину."

ХТО З ЧОГО ЖИЄ?

НА ХЛІБ МИ ПРАЦЮЄМ.

На хліб ми працюєм, чужий ним пасе ся:
Ми гірко бідум, а він з нас сьміє ся.
Чекай же ти враже, урвесь тобі раз,
Не вічно-ж ти мусиш сьміяти ся з нас!

Чи так то, чи сяк то, а все якоє буде,
Про пару драбів тих не вигинуть люде:
Таж сонце не сьвітить лиш на пустоцьвіті
А ми тебе ,пане, не хочем терпіти!

Чи диво, що пять риб і пять хлібів
Пять тисяч люда наситили раз?
Аджеж се чудо ще й до наших днів
Живить так много тисяч чорних ряс.

МЕНІ ГОВОРИЛИ РАЗ ПРО ЮДУ.

Мені говорили раз про Юду — як він зрадив Приятеля за пригорщу брудної монети.

Остерігали мене перед блудницею, — що день в день продає поцілунки, без любови, за дах та страву.

Передімною оскаржували простого злодія, — що бере те, до чого він немає права.

Я глянув на того, що остерігав мене перед злодієм: его богацтва — се дім вдови та сиріт, его діти випасають ся на праці своїх братів та ганьбі своїх сестер.

Я приглянув ся тій, що пальцем з презирством вказувала на блудницю; вона сама спродала себе, без любови, лиш на жаль, на ціле жите, — за дах та страву.

Щож до того, що потупляв мого брата, Юду, він устами величав щось, що називав Христом, але своїм щоденним житем віддавав божу честь — Грошам!

Я глянув на них всіх, — що потупляли злодія, обпльовану, подоптану сестру та нещасного висільника — Іскаріота, — а кожде з них продавало щоденно те, що виставляло буцім то за службу натхнену любовою; одного дня цілує лице Учителя, а шість день плюючи на те, що цілували!

Звідки Взяла ся Земля?

Відповідь на се питане не така проста, і навіть учені люди довго ломали собі голови нар розвязкою тої великої загадки. Бо і як, справді, було довідати ся про се, чого ані одна жива душа не виділа і не могла видіти?

Але учені не піддавали ся, а все досліджували і вкінці таки добили ся свого. Вони казали заговорити самотньому свідкови того, що стало ся нашій землі кормительці. Але мову її німої сповіді не легко було зрозуміти і прийшло ся довго учити ся, заки удало ся відгадати тайну землі. Та тепер ми вже так добре її знаємо, що можемо сказати і тим, для кого учені книжки не доступні.

Коли ловець, що йде лісом, наткнеть ся на сліди, поломані гілячки і інші признаки, то він догадуєть ся, який звір переходив тим слідом і слідить за ним. Таксамо і учений, порпаючи ся в землі або розглядаючи її усунувши ся боки, прірви рік і гірських потоків, находячи в землі ска-

менілі кости невиданих передпотопових животин або скаменілі пні дерев, що росли мільони літ тому, рештки і відбитки в затверділій глині ріжних комах, риб і и. — може по тих слідах бувших мешканців землі судити о її минушині. Та не лиш то: так як ловець, міркуючи по сьвіжости слідів, може сказати, чи давно перейшла звіврина, так і учений означає вік кожної верстви землі.

Як то робить ся, за довго булоби о тім розказувати. Скажемо лише те, що способів дуже багато, а для приміру наведемо тут найлекший. Коли ми маємо можливість досліджувати, на примір, усте ріки, яка що року лишає на дні верству намулу, грубу на пів метра, то розумієть ся, що верства землі, що лежить в глибині п'ять метрів, повстала менче більше десять літ тому, а п'ятьдесятьлітна верства буде знаходити ся в глибині двадцять п'ять метрів і т. д. В науці є очевидно багато інших, більше докладних способів на означене того, як давно жили ті чи інші животини, що їх останки надібують ся часом в землі в великій глибині. Та сим разом небудемо говорити о тім, як учені відчитали ті перші листки з історії землі, а перекажемо лиш, що написано на тих листках, на яких надрукована сповідь землі.

Наука, що займаєть ся досліджуванем верств землі і її історією називаєть ся геологія. Їй помагає друга наука “палеонтологія”, яка просліджує останки давно вимерлих животин і рослин, які зберегли ся до нині в звичайно скаменілім виді або як відтиски на інших речах. По тих останках палеонтологіи, то є учені, що займають ся розпізнаванем первісних мешканців землі, означають зверхний вигляд рослини або звірини, її поживу, привички і т. ин. А до якої точности доходить в тім згляді наука, можна судити хочби по тім, що часто учені казали то все про звірину, знайшовши лише один зуб її. І ті їх винаходи потверджували ся відтак без помилки. Певно, що до того, щоби геологи могли судити о минушині землі досить вірно, були потрібні досліди інших учених, що знали також інші науки, а не лише геологію і палеонтологію, але ми не будемо перечислювати тут всіх тих наук, лиш відразу перейдемо до оповіданя, як повстала земля. О тім учить нас астрономія, наука о небі і небесних сьвітилах.

На початку, як і сьв. письмо говорить, був хаос, се є щось в роді мраки. Не було ні землі, ні сонця, ні звїзд. Постепенно зачала та мрака згущати ся, клубити ся. Її частинки, ударяючи одна о другу, розгрівали ся (так як то все буває, як одно тіло ударяє о друге) і місцями почали крутити ся. Такий рух можна побачити і на воді, коли вона ударить ся о камінь або яку иншу запору (вир). В тих місцях де мрака була густіша, вона щораз більше розривала ся і вирувала причім то вируване ставало чимраз скорше, почали творити ся перстені, які час до часу від сильного круження розривали ся, розділювали ся на кулі, або творили нові перстені. То все крутило ся

дальше все скорше та скорше, поодинокі кулі того мраковиня набирали чимраз більше тіла а рівночасно і їх матерія, з якої складається наше сонце, звізди, місяць і наша земля, — з первісного, холодного і дуже рідкого стану почала перемінювати ся в розжарені гази, потім в плинну масу, так як розтоплене скло або залізо. Такі мраковиня, зложені з розжарених газів, серед яких плавають більше густі огненно-плинні кулі або перстені, можна видіти і тепер на небі через телескоп, то є велику астрономічну трубу з побільшаючими склами. Всі ті кулі крутять ся довкола якогось одного осередка а крім того ще й довкола своєї осі, так як колесо при возі, що крутить ся довкола своєї осі а крім того ще котить ся по дорозі.

Так було і з нашою вселенною. З первісного, неформеного мраковиня вона обертала ся в величезну кулю, якої окремі густіші місця в виді малих кульок і перстенців крутили ся дальше вокруг ще густішої середини: ся середина то було початкове сонце, що шойно почало творити ся. Постепенно кулі і перстені почали єднати ся в більші кулі, або противно розпадали ся на менші, що крутили ся довкола більших. Так повставали планети-товариші, подібні до нашого місяця, що товаришить нашій землі, яка крутить ся знов довкола сонця. Інші планети нашої сонішної системи (так називається ся наша вселенна, що складається з сонця і з планет, які низше вичислимо) також дальше крутили ся довкола сонця, при чім ті перстені, що окружали планети, роздробили ся на окремі товаришачі їм звізди, а лише у одній планети, у Сатурна, лишив ся перстень. Але і сей перстень, як тепер звісно, складається з множенства твердих тілець, що стоять близько себе і разом кружать довкола Сатурна.

В наших часах нашу сонішну систему творять отсі великі планети: Меркур, найблизший до сонця, за ним іде Венера, потім наша земля, дальше: Марс, Юпітер (найбільший), Сатурн, Уран і наконєць Нептун. Більша часть планет має товаришів, котрі крутять ся довкола тих планет, як прим. місяць довкола землі. Але крім більших планет і їх товаришів в світовім просторі, який займає наша сонішна система, є ще маленькі планети, що називаються ся астероїди або планетоїди, а їх число обчислюють на кількисот, а дороги їх окруженя довкола сонця, так звані орбіти, розложені між орбітами Марса і Юпітера.

Вкінці треба згадати ще про аероліти або падучі звізди, як їх називають, коли ті небесні тіла, попавши в нашу атмосферу, то є в ту верству воздуха, що окружає нашу землю, від тертя о неї розпалюються і в той спосіб стають видними. А звичайно ті маленькі небесні тіла (вони важуть від кількисот фунтів до зовсім незначної ваги) зовсім невидимі для наших очей. Вони, як і всі планети, самі не світять, а їх освічує сонце, тому то, коли планета не дуже мала (як астероїди або аероліти) і обернена до нас освіченою стороною, то ми її бачимо на не-

бі. Так на приклад місяць, який до нас обернений раз цілою освіченою стороною (повня), то знов лиш частину його видимо (перша або останна квадра, четвертина), а часом і зовсім його не видно, (нів).

Щоби скінчити з небесними тілами нашої сонішної системи, треба сказати ще кілька слів о кометах, яких простий нарід дуже боїть ся, видячи в них щось зловіщого. Та в самій річі комети нічого злого не віщують, тай не можуть віщувати. Ті небесні вітрогони складаються з дуже розрідженого газу і лише їх ядро (середина) тай то лиш деколи, зложене з густішої матерії. Деякі комети розпали ся на малі аероліти, котрі по найбільшій части в вересні і листопаді перелітають через нашу атмосферу в виді падучих звізд. Часом ті маленькі небесні тіла притягає земля і тоді падають вони на землю та по найбільшій части вони лише зачіпають верству нашого воздуха, розпалюються до біла і потім вандрують дальше через холодний безвоздушний світовий простір.

Дуже велика частина комет не належить до нашої сонішної системи, а порушають ся вони по таких довжезних орбітах, що і коли вертають до нашої сонішної системи, то лише за сотки, тисячі або й більше літ. Деякі комети мають не такі дуже великі орбіти і тому астрономи можуть наперед представити появу тих комет.

Але вернім ся до перерваного нами оповіданя о тім, як з первісного мраковиня повстала наша сонішна система. Ми стали на тім, як з первісного хаосу витворили ся вже огнені кружки, з котрих кожний представляв вже маленьку звізду, се є небесне світило, і лише сонце, довкола котрого обертала ся всі ті маленькі звіздочки, можна було назвати правдивою звіздою, бо воно, хоч і найменше зі всіх близших до нас звізд, всеж таки задля своїх великих розмірів має право називати ся звіздою (сонце є мільон триста разів більше від землі). В наслідок того, що сонце таке велике, воно до сеї пори ще не вистигло, тоді як другі планети вже більше або менше ствердли, так що вже самі не світять, а як ми їх і видимо на небі, то се діється тому, що вони є освічені сонцем.

О тім, як великий жар сонця, мож судити хочби з того, що якби наша земля упала на сонце, то вона в одну хвилинку розтопилаби ся там і перемінилаби ся в пару, не долетівши навіть до самої поверхні сонця. Такий жар був колись і на землі, коли вона була ще огненною кулею, з якої вилітали в простір величезні огненні язики, і на якій всі найтвердші метали були замінені в пару. Тоді ще не можна було в тім бурливім огненім морі доглянути яких небудь складових частий — то була одна огненна маса, з котрої безнастанно вилітали на сотки кілометрів розпалені до біла горючі гази, де що хвилі відбували ся такі дивні вибухи, о яких в нинішних часах не мігби нам дати понятя жаден вибух вулкану, жадна сальва з соток тисяч армат.

Але час ішов. Минали мільони літ того страшного бушования огню; але безконечний простір, окружуючий огнену земську кулю, не міг розі-

гріти ся, бо там нема воздуха, там в зоряній безконечности, панує такий холод, о яким не може нам дати найменшого поняття настрашнійший мороз Сибіру, тому само собою земля мусіла поволи остигати. Деякі металі і інші мінерали, які потребують дуже великого тепла, щоби перемінити ся в пару, згустіли і ствердли; почали ся виділювати окремі матерії з загальної маси, виділили ся ті прості складники, які називаємо первніями (елементами); але виділюючи ся, відразу мали змогу лучити ся з другими, з чого повстали нові хемічні матерії. З первнів (елементів) для нас найбільше цікаві азот, кисень, водень, уголь та сірка. Цікаві вони тому, що з них складають ся всі живі істоти.

ЦЕГЛЯР І БОЖЕВІЛЬНИЙ.

Одного разу робив чоловік цегли поза мурами заведеня для божевільних. Нечайно оден з божевільних поглянув за мур та запитав:

- Що ти робиш?
- Роблю цеглу.
- А нащо ся цегла?
- Я не знаю. Впрочім, що мене обходить.
- По щож ти її робиш, коли не знаєш на що її опісля ужити?
- Ну, се моя робота.
- Але я не бачу, чому б ти мав працювати без ціли. Коли тобі не потреба сих цегол, то хто їх буде уживати?

- А я звідки можу знати? Се мене не обходить.
- Ти не знаєш, що будеш робити із своєю власною цеглою?
- Се не моя цегла. Вона є власностию боса (господаря).
- Але чи не ти її зробив?
- Так.
- Якже се може бути, що вона належить до боса?
- Бо се його цегольня і його глина.
- О, то він побудував цегольню?
- Ні, мулярі її поставили.
- Чи може він копав глину?
- Ні, її копали от тамті люди.

- На щож вони її копають?
- Бо се їх діло. Бос їм платить за се.
- Ага! А чи він платить також і тобі за виріб цегол?
- Так.
- Звідкиж він бере гроший, щоб тобі заплатити?
- Він продає цеглу.
- А чиж не ти зробив сю цеглу, що він продає?
- Так.
- Чи ти не думаєш, що ти би повинен прийти сюди, до нас?

Цегляр працював якийсь час невідзиваючись. Опісля почалась знов розмова.

- Як довго ти працюєш коло цегли?
- Від послідного вересня.
- А як довго ще будеш робив цеглу?
- От десь до цвітня або мая.
- Се значить вісім або девять місяців. А чому потім перестанеш?
- Чи бос виплатить тобі за цілий рік?
- Боже добрий, ні. Він платить мені якраз тільки, щоб жити з дня на день. Щоб було защо переспатись і з'їсти три рази денно.
- Чомуж ти перестанеш робити в цвітня або в маю?
- Мушу. Бос не хоче мене довше держати. Цегли є тоді подостатком.
- Се значить, що цегли є тоді за богато?
- Так.
- А щож буде з тобою опісля?
- Зі мною? Коли я не зможу знайти иншої роботи, мене викинуть з хати, мені не стане хліба.
- Се тому, що ти зробив за богато цегли? Ну лїпше ходи сюди до нас.

Цегляр забурмотів:

- Сей чоловік плете дурниці — та продовжав дальше свою роботу.
- Але божевільний запитав його знов:
- А як довго ти будеш без праці?
- Може три або чотири місяці. Але бос дасть мені знов роботу опісля.
- Чомуж би ти мав знов до него вертати? Чи ти є власностию боса?
- Ні. Сеж було-б невільництво.
- А що є невільник?
- О, се чоловік, що працює дуже тяжко, а за се дістає лиш їду та мешканє.
- Ти-ж працюєш дуже тяжко, правда?

— Так.

— І за се дістанеш лише тільки, що старчить на їду три рази денно та мешкане?

— Так.

— Ну, то ти невільник!

— Ні, я свобідний Американець.

— Ти справді мусиш прийти до нас. Але я запитаю ще тебе, скільки бос возьме за сю цеглу?

— От, десь около 500 долярів.

— А як довго часу тобі потреба, щоб її зробити?

— Майже десять тижнів.

— Кілько-ж тобі бос дає за се?

— Два доляри і пів за день.

— Се винесе 150 долярів за десять тижнів.

— Ха, ха, ха, ха! Хі, хі, хі, хі! Хе, хе, Гі, гі! — сьміяв ся божевільний.

— І з чого тут сьміятись, ти проклятий осле? — казав цегляр обтираючи піт з чола.

— Ти МУСИШ прийти тут між нас. Гі, гі, гі! — Зареготав ся ще дужче божевільний.

Переклав Е. Г.

Катехит: “Скажи мені, Івасю, чому Бог вигнав Адама і Єву з раю?”

Івась: “Бо вони — прошу — не заплатили ренту!”

Як Дикунки Добували Огонь?

Огонь має для чоловіка велике значінє; його полумінє осьвічує нічну темряву, а тепло огріває тіло підчас непогоди; при його помочи приготуємо їду. Очевидно-ж, що печи і варити навчили ся люди аж тоді, коли вмiли вже добувати і піддержувати огонь.

Чоловік не лише користуєть ся огнем, але й вмiє добути його, роз'ярити, піддержувати і загасити після потреби.

Нема, здаєть ся, на землі, ні одного племені, котре не знало би огня. Кажемо “здаєть ся”, бо один подорожник оповiдає, що він надiбав таке племя. Се було в 1841 році, коли він враз з товаришами причалив до берега одного з островів на Великім Океані. “Мешканці того острова — пише подорожник — гарні, добре збудовані, добродушною вдачі і дуже охочі вимiнювати ріжні річи. У них не можна було знайти слiдів огня, головень, вугля, попелу, вони їли всьо сире. Іскри при кресаню огня і дим з цигар приводили їх в такий страх, як гуркіт грому або гук вистрілу”.

Якжеж дикунки добувають огонь? У нас є сiрники, при помочи котрих можемо і сьвічку запалити і затопити в печі. А дикунки сiрників не мають, щож вони роблять?

Бушмен бере сухе полiно, опирає одним кінцем о груди, а другим в землю і тре з цілої сили другим сухим полiном. За кілька хвиль сухе полiно від тертя загріваєть ся, а потім запалюєть ся.

Австралієць вишукує спорохиявілу колоду і доти тре палкою, доки не запалить ся підложена суха трава.

Се найпростiйші способи добування огня. Так певно добували огонь і люди давної мунувшини. З часом добували огонь трохи iнакше. Спосiб лишив ся той сам — терте, лише прилади змiнили ся.

Між тими приладами перше місце займає сверлик до добування огня, чи як його звуть “деревляне огниво”. От таке то огниво знайдеш у всіх диких народів, лише що не всі однаково його роблять.

Огниво Австралієць складаєть ся з дощинки і патичка, зробленого з твердого і сухого дерева. В дощині зроблена ямка, в котрій доти крутить патичком, доки дошка не розпечеть ся та не посиплять ся іскри.

Крутити деревляний сверлик можна також при помочи навиненого ремєня.

Мешканець Алеутських островів притискає сверлик до дощечки що має сили і рівночасно крутить його руками при помочи навиненого ремєня. Чим скорше вертiти сверликом, тим скорше дошка задимить ся.

Ще лiпше огниво мають Ескімоси. Сверлик вводьть ся в рух при помочи лука з тятивою, котрий заступає ремінець. Ескімос натискає сверлик зверху дощинкою, котру держить в лiвій рупці, а правою тягне лук в зад і в перед і вправляє сверлик в рух. Коли зачне добувати ся дим

і повставають іскри, треба приложити кусень порохна, або іншого легко запального матеріалу — і загорить полум'я.

Огонь добувають ся також пир помочи кресала. Кількадесять літ тому у нас уживали таких кресал; ударами кусня кременя о сталь викресувало ся іскри і запалювало ними “чир” — суху губку.

Кресала знаходять ся в декотрих стародавніх могилах, курганах. Видно отже, що декотрі первісні люди вміли добувати огонь не лише при помочи деревляного огнива, але і кресалом.

Від коли існує земля, існує і огонь. Блискавка ударяє в дерево і запалює його; огнедишні гори — вулкани викидають цілі маси огняної ляви, котра спливаючи чи радше спадаючи на збіча гори запалює цілі ліси; вкінці з деяких земних щілин добувають ся гази, котрі на воздуху загоряють полумінню.

Так буває нераз тепер, так було по всі віки, навіть тоді, коли чоловіка не було ще на землі. Та з того не виходить, що і чоловік відразу знав добувати огонь. Мабуть много часу минуло, доки люди додумали ся розводити огнище, щоби погріти ся в часі зимна та зварити страву.

Але от що цікаве: чи користували ся люди тим огнем, що дає сама природа? Навряд. Огонь від грому, з вулканів і запальні гази — явища досить рідкі; таким огнем не заложеш ся в кождо пору і всюди. Тому довело ся людям придумати власні способи добування огня. Хто і коли вдумав той спосіб — не знати. Старинний китайський переказ оповідає, будьто би один із мудрців увидів на дереві птицю, котра доти довбала дзюбом сучок, доки він не запалив ся; тоді мудрець придумав деревляне огниво, котре з того часу стало звісне всім людям. Одначе то лише повіре-байка.

Звісне лиш одно: що люди старокамінної доби вміли вже добувати огонь при помочи дерева або кремінця.

Значить, що китайський мудрець ні при чім і нема йому за що дякувати. А як належить ся кому яка дяка за то, то хіба нашим прабатькам або праматерям з камінної доби. Дуже можливо, що власне жінки вдумали ліпити глиняну посуду і добувати огонь, бо вони завідували хазайством в своїх печерах, а мушени бродили цілими днями по лісах шукаючи за добичю. Одначе річ певна, що огонь, котрий повстає в наслідок тертя, відкрили наші прабатьки чи праматері цілком случайно і заслугою їх може бути лише те, що вони навчили ся добувати огонь коли схочуть і використовувати его в різних потребах.

Михайло Мутерміз

В МАЙНІ.

— Ну! стій — крикнув Василь, привязуючи Гнідого до жолоба.

На той крик Сивий лїниво відвернув свою велику з білими, замраченими очима голову і глянув в бік. За перегородою стояв молодий сильний кінь — а хоч перед ним в жолобі був обрік, він не тикав его, але розглядав ся довкола.

— Якийсь новик — неохотно шепнув Сивий і взяв ся гризти решту вівса.

Тимчасом Гнідий цікаво обзирає стайню.

Перед собою побачив при світлі малої закопченої лямпки — темно — брунатну нерівну стїну, а з неї кроплями стїкала слизька теч. Обвівав его душний горячий воздух, що налягав груди і не давав віддихати. Побіч него за перегородами стояли рядом тихі, сумні коні. Якийсь мужчина в брудній блюзі з чорним лицем і чорними руками тяжким кроком переходив від одного до другого. Коні не ржали на его вид, не ржали навіть тоді, коли досипав їм свіжого вівса до жолобів.

— Що се за стайня? подумав Гнідий. — Дїстав ся ту не як звичайно до своєї стайні вертаючи з дороги або пасовиска, але зїхав в ту чорну пронасть замкнений в маленькій а темній кімнаті. З ним разом прийшли чорні, до стаєнного подібні люди, з малими ледви тїючими лямпками і джганами в руках. В тій стайні не було ні одного вікна а замість воріт великий отвір в густу темряву. Гнідий нічого зрозуміти не може. Коли везли его в долину вже свитало, над землею розгорувало поволи сонїшне світло.

— Звідкиж та ніч? Чиж так довго їхав?

Сивий від кількох хвиль перестав їсти і цікаво приглядав ся Гнідому.

— Щож так дивуєш ся? — заржав тихо.

Гнідий втїшив ся коли почув той рідний звук, що перервав дивну сумну тишину.

— А дивую ся — відповів. — Де ми властиво є?

— В майні — з сумною повагою відповів Сивий.

— В майні... Так, так — памятає. В господаря де був перед роком часто говорили о майні. Пригадує собі як чув тоді дивні слова: “тяжка праця”, “гази”, “вибух” а відтак “нужда, калїцтво, смерть”....

— Щож ви ту робите в тій майні? — запитав з переляком.

— Тягнемо візки з вуглем, такі малі ваґони на шинах — пояснив Сивий.

— То такі, як там трамваї....

Слово — “там” — сказав нехотячи — але чув, що давне жите

минуло і нове починає ся в зовсім інших відносинах ніж були ті, що в них жив до тепер на землі над тою душною, темною пропастию.

— Ну, а на пасовиско коли поженуть? — спитав.

— Мало вівса маєш в жолобі?

— Але на траву, в луг....

— Сивий заржав — якби злісливо засьміяв ся.

— Ніколи.

— Ніколи? — повторив зтиха Гнідий.

І нагло страх заляг єго душу; вочах померкло, мало не впав на зомлю.

— А коли виводять вас з відси “там”?

— Де?

— На сьвітло... .. на..... сонце.....

— Ту маєш досить сьвітла мрукнув старий, киваючи головою в напрямі закопченої лямпки. Іншого вже не побачиш.

Гнідий не питав більше. Почув заворот в голові; не догриз жмені вівса що тримав в песку і похилив голову на грудь. І жаль такий стиснув го за горло, що вже на ногах встояти не міг: ляг на мізерну підстільку, через яку чув твердий холодний камінь, і замкнув очи.

Але тепер з черги занепокоїв ся Сивий.

Всі мрії давно приспані, всі бажання забуті, збудили ся з давною силою. Гнідий нагадав те все про що довгі літа не чув. Але не зміг ще в ті думки вглубляти ся, коли до стайні ввійшло кількох людей і стали відв'язувати від жолобів. Сивого і Гнідого забрали разом і запрягли до вуглярка. Почалась робота.

Гнідий спотикав ся на кождім кроці і падав, бо не привик до ховзкого, рососою вкритого ґрунту. Старий пішов рівно зі спущеною на груди головою, шарпаючи від часу до часу легкий, бо порожний, візок. Але коли вуглярку заповнено вуглєм, довго не міг рушити з місця. Сильний біль переходив по кістках — якась неміч путала мязи — здивований почув, що тягар який тільки років двигав переходить нині єго сили. Драйвер шарпав віжками, бив, Сивий кидав ся на всі сторони — а кілько разів силував ся потягнути віз, хомут в'їдав ся єму в карк а прикрий біль прошибав єго хребет. Наконець рушив...

— Пся кров — закляв драйвер.

— А щож се ви Антоне так кленете?

— Та прошу пана інжинера, шкапа вже до нічого; набору непогягне.

Інжинер приступив блисше і йшов побіч візка.

— Може кінь хорий?

— Ііі... не хорий, тільки старий, вже там з него потіхи nebude.

— То я загляну над вечер до стайні.

А Гнідий біг тимчасом цілий заляний потом, силуючись удержати

ся на ховзкій дорозі, віддихав тяжко в горячій і густій воздуху. Перед єго очима пересували ся брудні пошарпані стіни коритарів і нагло зникали в темряві — місцями тільки, блисше лямпок, показували ся діри, розколини. Минав людей з законченими лямпками і джаганями в руках, що йшли мовчки з похиленими головами. Якийсь стукіт то рівномірний, то перериваний, чути було в коритарах як нерівне бите серця землі. Часом сильний гук або лоскіт роздирав воздух як болючий стогін, а потім чути було як раз по раз вдаряли джагани і молоти. Хвилі минали непомітно, утікали незначно, хильцем з перед очий памяти, але Гнідий не вмів їх числити і з тасною тривогою вдвляв ся в темряву, чекаючи на розсвіт. Помимо слів Сивого вірив цілою силою свого бажання, що ще зійде ясне, горяче сонце і розвіє ту тьму, якої він так лякав ся.

Коли по роботі оба коні загнано до стайні, довго стояли, тяжко дихали — боки їх то западали ся то виповнювали — а обрік стояв не тиканий. В старім нагло відозвали ся всі давно застигли болі і терпіня літ минулих в тяжкій праці, а грудь єго з болючим напруженєм шукала якоїсь лекшої, чистійшої філі воздуха, за котрим почула гірку, від давна забуту тугу. Страшна передчасна старість, відняла несподівано силу мязам, збудила дримающий в костях біль... А молодий, що ще перед хвилию мріяв, як то по скінченій роботі вивезуть єго на сьвіт, на широкі кровавим огнем сонця горючі луги, стояв лїниво на втомлених ногах, опутаний слїпим безнадійним страхом.

В тій хвили до стайні увійшов старий згорблений гірник і підступив до стасного.

— Дай Боже здоровля, Василю.

— Дай Боже і вам, тату; як жеж ви нині маєтесь?

— А так, не дуже. Віль шарпає мною — вже мені не до роботи. Джаганом вже тільки що дзьобаю, та що з такого дзьобаня? тільки що пес наплакав.... Думає я що то мине ся — ага мине ся! Старість не радість, смерть не весіле. Пан інжинер казали нині: час вам старий, на спочинок. Та так відпочати, я давно хотївби, але за які гроші спочивати? (Замовк на хвилию). До роботи вже більше не верну — сказав нагло з повною завзятою резигнацією.

Василь мовчав якийсь час, якби рішав в душі щось великого, важкого. В кінци сказав:

— Ну, щож тату, всім нам оден кінець. Не вернете до роботи, то не вернете. Під плотом вмерти вам не дам. Теплий кут і ложка борщу знайде ся в мене і для вас.

— І не говорив бись, Василю. Жінку маєш і дітий, коб здорові, купка — за них памятай, а не за мене старого. В хаті біда аж пищить, а він ще діда на карк брати хоче — скінчив зі злостію, через котру чути було горячі сльози, втомленої та вдячної душі.

Не допомогли намови сина: гірник завзяв ся — в однім тільки уступив синові.

— Скажу тобі щось, Василю: тепер літо, мені всюди добре буде. Пійду собі в світ, люди добрі найдуть ся, призбираю трохи гроша, а на зиму до вас проволічу ся.

Попрощав ся зі сином і вийшов.

Сивий гриз лїниво обрік — та раз в раз звертав голову до Гнідого. Хотів запитати молодого про щось, але встид і боязнь держали на пригноблені розбуджені почування. Нараз запитав ніби обоятно стараючи ся заховати біль голодної спрагненої душі.

— Що ти там плів о якимсь сонці, світлі.. ніби там... на горі...

Гнідий потряс гривую: біль невідкличної розлуки додав му огня.

— Так там на горі сонце сходило як мене забирали...

— Сходило — повторив в сонній задумі Сивий, то там тоді над лугами такі плахти сині так вохко... якже то зове ся... я забув вже.

— Мрака...

— Ага мрака залягає... І такий холодочок повіє, що хоче ся скакати, по мокрій траві качати ся. Ту ніколи такого холоду не почувш.

— А пізнійше, як сонце зійде — почав Гнідий.

— Сонце, сонце — заржав з радости Сивий. Наперед таке велике і кроваве... тоді скоро хильцем мрака з поля втікає, боїть, щоб сонце го не займило. Скажи Гнідий, то там, що дня сонце сходить?

— А щодня, тільки не все єго видно бо...

— Тихо, тихо, вже знаю, памятаю — перервав розмірний Сивий. Бо то часом, знов такі иньші, густі плахти ляжуть на небо.

— Хмари, підповів Гнідий.

— Так хмари... і тоді сонця не видно, але все таки є ясно — ясно...

Сивий примкнув очи.

— Тоді знова не так ясно: сіро тоді...

— Неправда, розгнівався Сивий, і тоді хоч сонця не видно, то світло є... Тобі здасть ся та лампка скоро за світло стане — закінчив з гнівом.

— Ні, ні — заржав з розпучкою Гнідий. — Тільки, що я недавно з відти прийшов, то добре сонце памятаю.

— Тямиш?... а я вже забув — зітхнув гірко Сивий...

— Хиба ви ту вже давно?

— О давно...

— Скільки часу минуло?

— А відки я се знати маю? Ту трави нема і ніколи ту не видно тих малих, пахучих, що то на весну траву красками заснують.

— Квіток — підповів Гнідий.

— Квітки ту ніколи не ростуть — з суворою повагою сказав Сивий.

— Ні тут зими нема, коли то з неба паде таке зимне до пуху подібне

і біле, а до сонця іскрить ся...

— Сніг — шепнув Гнідий.

— Снігу ту ніколи нема: ніколи тобі під копитом не блисне, не заграє.....

— Тужно вам? — запитав зі співчутєм Гнідий.

— Найбільше до світла тужу, до сонця. Я вже і забув про все те, але коли ти прийшов і заговорив про світ, туга знов вчепила ся в мої груди і тепер думаю лиш про те, щоби хоч раз ще перед смертю світло і сонце побачити.

Замовк і низько на груди склонив голову...

— “Добрий вечер, пане інженер” — почув ся голос ставного.

— Добрий вечер Василю, а котрий то кінь до нічого?

— А от сей, Сивий, відповів ставний, попліскуючи коня по шиї.

— Вже зовсім знеміг ся; нині цілого набору ніяк не міг потягнути; а і половину ледви доволік.

— Ну, вислужив ся вже. Дам приказ, щоби го завтра рано вивезли. Добраніч!

Сивий тихо заржав.

— Бачиш Гнідий, завтра вивезуть мене. Вже моя старість прийшла... Сонце знову побачу — сонце... Бо для нас ту в майні висвободжене приходить і світло і сонце разом з болем в кістках, з немочию і старістю...

Голос йому дрожав вздержуваною радістю і надією.

— А я? спитав болізно Гнідий.

— Тихо! чекай терпеливо. Як ти прийшов мене заступити. так яєлись на старі літа висвободить тебе молодший. А ти чекай терпеливо в труді і нужді... Бо праця і нужда мусять бути на світлі — а лише служити їм маємо по черзі.

Під Сивим дрожали ноги, коли вели єго до вінди і коли відтак їхав вгору. Замкнув очи. Нічо не хотів видіти — постановив не отворити очий, аж поки не почує під копитами м'якої землі і плутаючої ся коло підкови трави.

Вінда стала. Кілька хвилин вели єго по твердій, гладкій дорозі. Затиснув очи, дрожав цілий, з тушею напруженою бажанєм, завмерлою в сподіваню якогось великого радісного свята.

Нараз почув під ногами м'яку землю, поволік ногою тихо; тільки єго в вічній тиші виніжнений слух почув, що шелестіла трава...

Отворив очи широко...

І нараз шалений біль прошив єго від світла відиклі очи. Горяче липнєве сонце кинуло єму в очи цілий сніп золотих лучів. Пекольний кровавий біль роздер білка зїниці і став завзято, зі звірячою пристрастю шарпати мозок. Сивий заржав страшно, дико, шарпнув ся,

вирвав посторонок з рук стасного і почав кидати ся на місци, крутити в колесо, бючи копитами все що було коло него. Почув ся зойк людей...

А тимчасом лучі сонішні тиснули ся немилосерно в зїниці коня, бездушно отвирані і замикані смертним переляком і шарпали мозок Сивого зі скаженою заїлостію, — торгали кожним і так до болю напруженим нервом... Дикий невздержаний шал огорнув коня, що кидав ся серед страшного болю.

Почули ся голоси:

— Ошалів від сонця.

— Так нераз буває з кіньми, коли їх нечаяно з майни вивезуть на сьвітло.

— Треба було з ним до вечера заждати.

— Е! Хто там мав час до вечера з ним чекати.

В тій хвилі Сивий впав на передні ноги і почав з болю гризти землю.

— Нема ради — треба застрілити.

Щось зимного твердого діткнуло кінського уха...

Гук потряс воздухом і Сивий цілим тягаром впав на землю. Скрутив ся, вдарив конвульсійно кілька разів ногами, а відтак випрямив своє тіло і затих.

Нараз із товпи вийшов старий, згорблений гірник. Місто звичайного робітничого одіня мав на собі довгу латану свиту, в руках палицю, а через рамя перевішену торбу. Схилив ся над конем як би хотів перекопати ся чи вже сконав і шепнув:

— Видиш, старий, нащо ми оба зійшли? А все таки чоловікови красше... хоч в лоб не стріляють....

І лице старого викривив болючий усміх.....

— 0 —

ВИКИД СУСПІЛЬНОСТИ.

Співайте мені пісню розбурханого моря! Розкажіть мені про меч побідника! Дайте стріл, від котрого потрясли би ся хмари! Бо я хочу забути! Хочу забути!

Вечеріло, коли я стрітив его. Він просив хліба. Був змучений і обдертий. Відійшов заточуючи ся, коли я похитав головою на знак відмови. Що, хліба для викиду суспільности, для бома? Нехай хто иньший дасть ему хліба, подумав я. І потряс головою, — а він поволік ся дальше.

Другі також потрясли своїми головами, коли він просив їх. А годину назад, найшли его мертвого!

Заспівайте мені пісню розбурханого моря! Розкажіть мені про меч побідника! Стріляйте, щоби аж хмари дрожали! Бо я хочу забути. Хочу забути!

Іван Франко.

ГОЛОД.

(Уривок з поеми "Різуні".)

Кривавий сорок шестий рік
Клонив ся к осени. Кінчились
Вівсяні жнива, наблизились
Дні віддиху. Де-де волік
Ще з поля копи до стодоли
Мужик сумний. Не ласкав був
Сей рік для нього: ще ніколи
Він не затамив і не чув
Про так страшний недорід! Жито
Хибло, пшениця заснітилась,
Картофля в перше зогнилась....
Овес іржа присіла. Вбито
Народну радість! Не котилась
По полю пісня, тільки йшла
По селах дума невесела:
"Помилуй Господи! Тепер
Придесь згибати! Вимруть села
Небавом з голоду! Простер
Господь гнівну над нами руку!
Щаслив, хто до нового року
Дотягне з хлібом, — більша часть
Хіба дотягне до Покрови!"
Ні про що більш думок ні мови
По селах, лиш про те, чи дасть
Бог чудом деяким пропхати
Сю зиму. В душах сум і холод:
Упир мов загляда до хати
Важкая змора: Голод! Голод!
Тут плаче жінка: день увесь
Вона на ниві працювала.
Копала бульбу: лиш отсесь
Маленький цебрик накопала
Здорової — а гниляків
Ціла гора! День пролетів,
І з рук їй випала мотива,
Грудь похолола, і велика
Жура, розпука і тривога
Її прошибли. Затряслась

І заридала, й поплелась
Заводячи в село небога.

А он господар на тоці
Весь день без втоми і без тям
Із сином промавав ціпами,
Провіяв намолот і власним
Очам не вірить. Чиж отсі
Три гарчики, то весь пожиток
Із трох кіп жита? Чи не витовк
Колося добре? Не гаразд
Провіяв може, так що часть
Лишив в полові? І з неясним
Страхом, безумний і тремтячи
Він у забаві мов дитячій
Полову ще пересипав,
І шенче: “Ні, се жарт твій, Боже!
Бо щоб над мужиком нещасним
Ти так знущавсь, се быть не може!”

КАПІТАЛІСТ І РОБІТНИК.

Капіталіст їздить треном в приватній карі; робітник їздить в смокин-карі а ще частіше в бакс-карі або попросту мандрує пішки вздовж греки.

Капіталіст їздить автомобілем, що зробив робітник: робітник ніколи не в силі купити собі автомобіл, який він сам зробив....

Капіталіст їсть найліпші страви; робітник дуже часто не має вложити що до рота.

Капіталіст посилає свої діти до найліпших шкіл; робітник не годен своїх дітний посилати до школи, але мусить за молоду запрягати їх до роботи, в якій они опісля коротають свій вік.

Жінка капіталіста вбираєсь в шовки та оксаміти вироблені робітником: робітника жінка мусить ходити в подертих лахах.

Капіталіст приказує робітникови, щоби він сповняв его волю; робітник не може робити того, що сам хоче, а вже про те, щоби капіталіст его коли послухав, нема й мови.

Капіталіст “дає роботу” робітникови лише тоді, коли може на праці робітника заробити; робітник наймає себе до роботи, бо не має знарядів які ему до праці доконче потрібні, отже еслиб не наймив ся, з голоду мусів би умерти.

ІВАН ФРАНКО.

В 1913 році, відсвяткувала Україна 40-літні роковини літературної праці визначного українського письменника др. Івана Франка.

Від смерти Шевченка, ніхто не здобув собі серед Українців більшого імені, ніхто не має такого розголосу межи чужими, славянськими і неславянськими народами, як Іван Франко.

А коли нині вся наша суспільність клонить голову перед тим борцем за волю, рівність, за щасте всіх, то найбільше право і обовязок до сего мають українські мужики і робітники. Іван Франко мужицький син, вигодований чорним хлопським хлібом, працею твердих хлопських рук, мав нагоду відчуті і зрозуміти его кривди, болі і сльози. І він почував ся до обовязку віддати працю свого життя тому простому народови, а коли нині український мужик і робітник довгі віки гноблений і деморалізований досі ще вбогий, неповоротний і непорядний, все таки поволи підносить ся, відчуває у щораз ширших масах жаду обсявітла, правди та справедливости і шукає до них доріг — то тут величезна заслуга Івана Франка.

Др. Іван Франко уродив ся 15 серпня 1856 р. в Нагуєвичах дрогобицького повіту. Батько його був ковалем. Першу науку побрав в сусіднім селі Ясениці Сільній а відтак в школі Василян в Дрогобичи. Небаром батько його помер, а малим Іваном опікував ся його вітчим. Франко скінчив гімназію і зложив іспит зрілости в Дрогобичи, а відтак переїхав на університет до Львова, де познакомив ся з Михайлом Павликом.

На жите і думки тодішньої академічної молодіжи мав великий вплив, учений історик Михайло Драгоманів, що то в своїх листах вказував молодіжи на її найперший і невідкличний обовязок служити своему народови і працювати для него.

Франко переймив ся ідеями того народолюбця, а в перших своїх поезіях і оповіданнях, що їх друкував в студентській часописи “Друг” змальовує долю поневоленого мужика і робітника. Завдяки доносам москвофілів, львівська поліція перехоплює переписку Драгоманова а Франком — Франка арештують, передержують в слідчій в'язниці, а відтак засуджують на арешт. В тюрмі поводять ся з ним дуже нелюдяно. Замикають в малій тісній казні — між злодіїв і волоцюг так що в ночі не ставало місця всім спати — і коли всім людей спало на талчанах, то чотирих все мусіло лягати під талчани. Та сто разів тяжшим від тюрми, було для Франка се, що стрітило його по виході з неї. Тодішня українська інтелігенція, відпекала ся його як сатана св'яченої води, замикала перед ним двері своїх домів, та викинула з товариства “Просьвіта” і Руска Бесіда”. В часі процесу і тюрми, знайомить ся Франко

основно з соціалістичними теоріями і стає горячим прихильником і борцем за соціалістичну ідею. Він починає поміщувати свої статті в робітницькій часописи “Праця”, пише популярний виклад про соціалізм, а той настрій що запанував в душі його пробивається найкраще з його поезії “Каменярі”. Поезети сниться ся, немовто він і тисячі таких як він, приковані ланцями до гранітної скали — насильства, неправди, пересудів, лупають — її великими залізними молотами — не вважають ні на жар, ні холод, ні груд, голод і спрагу. Їх молоти гремлять раз враз і вони здобувають пядь за пядею.

І хоч знають що слави ані подяки від людей їм не буде, вони йдуть далі, бо вірять що розіб'ють скалу, що кровю власною і власними кістками, змурують твердий гостинець, вони вірять, що за ними прийде нове життя — нове добро у світі.

А там далеко десь, в світі який вони кинули для праці, поту й мук, за ними проливають сльози мами, жінки і діти, други жаліють їх, чужі насміхають ся. І у них душа боліла і серце рвалось і грудь жаль давив, та проте ніхто з них не пустив молота з рук —

“Нехай прокляті ми і світом позабуті.

“Ми ломимо скалу, рівнаєм правді путі,

“А щасте всіх прийде по наших кістках.

Поет стає в ряди “Каменярів” на шляху поступу.

* * *

З початком 1880 р. Франка арештовано в друге, в Яблоніві, коломийського повіту, та вмішано до процесу який вів ся тоді в Коломиї, проти сестер Павлика. Він пересидів три місяці в тюрмі, а після увільнення відставили його шупасом пішки через Станіславів, Стрий, Дрогобич, до Нагуевич. Сі хвилі належать до найтяжших в життю Франка. Вже до Дрогобича прийшов він з сильною горячкою. Тут впакували його в яму, де просидів кілька годин, а відти хорого повів жандарм до рідного села. По дорозі заскочив їх дощ і промочив до нитки. Франко занедужав тяжко на пропасницю. — Але скоро для важних справ мусів вертати до Коломиї. Ту прожив тиждень в готелі, де написав повість “На дні”, за послідні гроші вислав до Львова до друку, а сам через три дні жив трома центами, що їх найшов на дорозі — а коли і тих не стало, запер ся в своїй кімнаті в готелі і лежав півтора дня в горячці і голоді та ждав смерті. Уратував його від неї оден товариш, що на той час заїхав був до Коломиї. Франко виїхав на кілька тижнів до села Березова в коломийськім повіті — але коли староста довідав ся про те, дає наказ його арештувати — і старається в намісництві, щоб йому заборонено було пробувати в коломийськім повіті.

В осени їде Франко до Львова кінчити університет.

* * *

Поетична творчість Івана Франка, проявляється в тім часі з усією

силою. — “Веснянки”, “Скорбні пісні” “Думи пролетарія”, “Сонети” — ціла маса переводів найзнаменитших європейських поетів — твори політичні, суспільні, економічні і природничі — все се плоди його духа за кільканайцять місяців.

Поет став до праці в ряди “Каменярів” під впливом якогось “голосу з гори”. А сей голос, се голос духа людського, того вічного бунтівника — революціонера.

“що тіло рве до бою,

Рве за поступ, щасте й волю, —

Не вважаючи на царські арешти, ні на попівські тортури, ні на війська з лаштованими арматами, ні на шпівнів — він сильним голосом зове мільони за собою. Той голос чути скрізь — по курних мужицьких хатах, по ремісницьких варстатах, по місцях недолі і сліз. А де тільки рознесеся той голос, щезають там сльози та сум, а

“Сила родить ся й завзяте

“Не ридать, а здобувати

“Хоч синам сли не собі,

“Крашу долю в боротьбі.

А щож говорить поет до України, до свого народу:

“Вона так гарна, а про те

Так нещаслива, стільки лиха

Знесла, що квилить лихо те

В її кождіській пісні с тиха.

Але на любов до України, глядить поет не тими вузькими очима тодішнього галицько-українського громадянина, — глядить на ню очима каменяра волі і поступу — соціаліста:

“І чиж перечить ся любов (до України)

“Тій другій а сьвятій любови

“До всіх, що лють свій піт і кров

“До всіх, котрих гнетуть окупи?

“Ні, хто не любить всіх братів

“Як сонце боже, всіх зарівно,

“Той щиро полюбить не вмів

“Тебе кохана Вкраїно!

Були у нас письменники поети, що теж хвалили ся своєю любовю до рідного краю, та вони любили в ньому красу природи і зовсім забували про муки живих людей. І через те село здавало ся їм мало не раєм, без лиха. Вони розказували, як там гарно сонце сходить, пташки щечуть, вода журчить, як то жайворонок приспівує орачеві в полі, як здорові всіміхнені жінці і косарі кладуть покоси золото-колосого збіжа.

Але видючим очам Івана Франка, зовсім що инше видко було — його ніжне серце чуло якто в тім пеклі, що його галицьким селом називають, спів соловія заглушує плач голодної дитини — а то чудове огня-

не сонічко як вигляне досвіта на землю, то вже застане при роботі тисячі тих невільників, що то панськими наймитами зовуть ся:

“Недостаток і тяжка робота зморщками вкрили чоло його, в недолі і труді пережив вік цілий — в нужді безвихідній погорді і печали. Щоб жити, він жите й волю власну і силу — за хліба кусник предає. Він зрібною сорочкою окритий, на нім мов на старці пошарпана свита, бо наймит він, слуга — оре чужу ниву

Він піт кровавий лле

Панам пановане дає.

А в своїй поемі “Хлібороб” кличе поет:

“Гей хто на світі кращу долю має,
 “Як той що плугом сьвяту землю оре?
 “Сьвятую землю в банку заставляє,
 “В довги впадає, як в бездонне море,
 “І поти беть ся аж остатня рація
 “На него снаде — ґрунту ліцитація,
 “І поки в найми не пошкандибає —
 “Гей, хто на світі кращу долю має?”

* * *

В 1881 р. не маючи з чого удержатись у Львові, виїздить Іван Франко до Нагувнич, там перебуває на весні тиф, а після подужання працює коло рілі — та глядить власними очима на мужицькі гаразди.

За той час написав поет кілька поем — що їх назвав: “Галицькі образки”.

От вони:

В шинку сидить і пє горівку колишний ґазда — тепер старець. Процесував дідича, за громадський ліс. — Громада процес програла — а його поле хата і сад — пішли на кошта процесу. Тепер жінка мре з голосу на переднівку, діти в службі — а він заливає грижу горівкою.

А другий собразець. Заголовок його “Великдень”. Хлопчина — сирота робив до сьвят в ґазди. В суботу заплатили, а на сьвята не просять. А в нього ні хати, ні родини. Пішов до корчми — пересидіти сьвята. Коби скорше минули — по сьвятах знов треба шукати роботи. Яка іронія. Сьвята, — Великдень — стільки радости в кожному серцю — а той хлопчина — каже: “Коби скорше по сьвятах”.

Або той Іванко, що йому панич обіцяв дати “дзіньо” — галаґан — як побіжить за ним по снігу і зловить його. Панич був в черевиках — а Іванко босий. За тиждень

“В труні тихо спить Іван
 “Не бажає більше нич:
 “В ручці має галаґан
 “Той, що дав йому панич.

А та баба Митриха, що вмирає в куми в сїнях — коли того самого дня прийшла почта до громади — що її одинокий син загинув на війні в Боснії.

І ще оден образек.

В Бориславі завалилась штольня — засипало робітника. І девять годин конав він — девять годин чути було крик його — але ніхто не пробував приложити рук до ратунку. І поет питає — за що тільки муки — він же за весь свій вік не взнав

“Девять годин розкішних,

“ Девять новин потішних

“В вічній нужді, сльозах вічних

“Весь свій вік не жив, конав?.....

Змушений заробляти на жите писанем Франко перериває університетські студії а працює при видавництвах “Діло”, “Зоря”, дописує до польських часописий, що прихильно відносились до української справи. 1889 року втретє арештують його і держать 10 тижнів в арешті без ніякої вини. По увільненю приступає враз з Павликом до видавництва дуже гарної часописи “Народ” — а відтак 1890 закладають радикальну партію. По двох роках передає Франко редакцію Павликови, виїздить до Відня кінчити студії і здає докторат. Але коли подав ся на посаду професора університету у Львові, тодішний намісник — граф Бадені не хоче згодитись на се, щоб таке визначне місце займав чоловік що три рази сидів в тюрмі, чоловік таких радикальних поглядів як Франко.

Зі своїми визначними здібностями міг Франко зробити карієру і добре забезпечити жите собі і своїй родині. Але не на се здобував освіту хлопський син! Він, той пророк, що веде свій нарід, до обіцяної землі де

“Все найкрасше, найвисше, що знав я у тебе вкладаю”

“Ти мій рід, ти дитина моя

“Ти вся честь моя слава

“в тобі дух мій будуще мое

“і краса і держава.

І колиб ти народе мій знав

Чого в серці тім повно!

Як би ти знав, як люблю я тебе!

Як люблю невимовно!

Кличе поет до свого народа.

Велику книгу требаби написати, якби хто хотів докладнійше вглянути в громадянську і політичну, літературу і наукову діяльність Франка, тому з найбільшим правом сказати може він нині до українського народа:

Я весь вік свій, весь труд тобі дав у незломнім завзяту,
 Підеш ти у мандрівку століть з мого духа печатю!

Іван Франко.

НАЙМИТ.

В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга,
 Так бачу я його;
 Нестаток і тяжка робота і натуга
 Зорали зморщками чоло.
 Душею він дитя, хоч голову схилив
 Немов дідусь слабий,
 Бо від коліски він в недолі пережив
 І в труді вік цілий.
 Де плуг его пройде, зелізо де розриє
 Землі плідної пласт,
 Там незабаром лан хвилясте жито вкриє,
 Свій плід земляця дасть.
 Чому ж він зрібною сорочкою окритий,
 Чому сїрак, чуга
 На нім мов на старці з пошаршаної свити?
 Бо наймит він, слуга.
 Слугою родить ся, хоч вольним окричали
 Богатирі его;
 В нужді безвихідній, погорді і печали
 Сам хилить ся в ярмо.
 Щоб жити, він жите і волю власну й силу
 За хліба кусник продає,
 Хоч не кормить той хліб і стать его похилу
 Не випрямить і сил не додає.
 Сумув німо він, з тужливим співом оре
 Те поле, оре не собі,
 А спів той наче брат, що гонить у серця горе,
 Змагатись не дав журбі.
 А спів той, то роса, що в спеці підкріплює
 На пів зівялий цвіт;
 А спів той — грім страшний, що ще лиш глухо грав,
 Ще з далека гримить.
 Та поки буря ще нагряне-гromовая,
 Він хилить ся, проводить в тузі дни,
 І земельку святу як матінку кохає,
 Як матінку сини.
 Байдуже те ему, що для добра чужого
 Він піт кровавий лє,

Байдуже те ему, що потом труду свого
 Панам панованє дає.
 Коб лиш земля, котру его рука справляла,
 Зародила опять,
 Коби з трудів его на других хоч спливала
 Небесна благодать.

* * *

Той наймит — наш народ, що поту лє потоки
 Над нивою чужою.
 Все серцем молодий, думками все високий,
 Хоч топтаний судьбою.
 Своєї доленьки він довгі жде столїтя,
 Та ще надармо жде;
 Руїни перебув, татарські лихолїтя
 І панщини ярмо тверде.
 Та в серці хоч і як недолею прибитим
 Надїя кращая жие;
 Так часто під скали тяжезної гранітом
 Нора холодна бє.
 Лиш в казці золотій, мов привид сну чудовий,
 Він бачить доленьку свою,
 І тягне свій тягар, понурий і суровий
 Волочить день по дню.
 В столїтях нагніту его лиш ратувала
 Любов до рідних нив;
 Нераз дітей его тьма тьменна погібала,
 Та все він пережив.
 З любовою тою він мов велитень той давний,
 Непоборимий син землі,
 Що хоч повалений, опять міцний і славний
 Вставав у боротьбі.
 Байдуже, для кого — співаючи він оре
 Плідний, широкий лан;
 Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
 А веселить ся пан.

* * *

Ори, ори й співай, ти велитню, закутий
 В недолі й тьми ярмо!
 Пропаде пїтьма й гнет, обпадуть з тебе пута,
 І ярма всі ми порвемо.

Не даром ти в біді, пригноблений врагами,
 Про силу духа все співав,
 Не даром ти казок чарівними устами
 Їго побіду величав.
 Він побідить, порве шкарлущі пересуду,
 І вольний, власний лан
 Ти знов оратимеш — властивець свого труда
 І в власнім краю сам свій пан.

Сем. Канс.

Годжові Казки.

Турки приписують всі свої історії і байки Нар-ед-дін-Годжі. Він сам мав бути вченим в релігії і мав бути турецьким священиком. Межи иньшими розказують про нього такі історії.

Одного дня Годжі дуже не хотіло ся говорити звичайної щоденної проповіді в мошеї (турецька церква). І промовив до зібраних вірних просто в сей спосіб:

“Очевидно, ви, мої вірні Музулмани, знаєте про що я хочу говорити.”

А як Годжа перевав проповідь, чекаючи відповіді, зібрані закричали одногосно: “Ні, Годжо, ми не знаємо!”

“Ну, як ви не знаєте, то я не маю вам що говорити” — сказав Годжа і зійшов з проповідальниці.

Другого дня він промовляв до вірних так: “Чи знаєте, вірні Музулмани, що я нині хочу говорити до вас?” Вірні боялись, що він знов не буде говорити проповіді, як скажуть, що не знають і тому, відповіли в оден голос: “Так, Годжо, ми знаємо!”

“Ну, як знаєте, то я вам немаю що говорити” — сказав спокійно Годжа — бож очевидно, що не потреба.”

І він знов зійшов з проповідальниці на велике невдоволене вірних.

Третого дня Годжа почав проповідь так: “Чи знаєте ви, вірні Музулмани, що я нині буду говорити?”

Зібрані бояли ся, аби їх розчароване не спіткало по раз третий, нарадили ся і тепер на питане Годжі одні відповіли: “Ні, Годжо, не знаємо!” А другі кричали: “Так, Годжо, ми знаємо!”

“То добре!” Годжа каже — як межи вами є такі, що знають, що я буду говорити, а другі не знають, про що я буду говорити, то най ті, що знають, скажуть тим, що не знають!” і зійшов скоро з проповідальниці.

З того оповідання впливає наука, про яку часто забуває духовенство. Ся наука така: Як не можете знайти щось вартісного до говореня, не пробуйте і не ображайте так зібраних вірних.

Друга історія про Годжу така:

Годжа учив дітий в парохіяльній школі. Навчав часто своїх учеників, що як він чихне, вони мають зложити руки як до молитви і кричати разом “Дай вам Боже, довге жите, Годжо!” І ученики робили се слухняно завсїгди, коли лиш Годжа чихнув.

Одного дня потонуло ведро в парохіяльній керниці. Мудрий Годжа не позволив жадній дитині лізти в керницю, але рішив ся лізти сам. Спустив ся в керницю по шнурі, наказавши перед тим хлопців, аби витягли його, як він потягне 3 рази за шнур. Поліз Годжа, добув ведро, сіпнув за шнур, потягнули хлопці. Вже був близько верху, вже протягав руку, щоби вхопити ся за цимбрине, та в тій хвилі чихнув з усеї сили! Хлопці зараз пустили шнур, зложили руки, як до молитви і в оденголос закричали: “Дай вам Боже довге жите, Годжо!” А бідний Годжа тимчасом полетів в керницю зі страшним гуком і побив собі голову і не одну кістку....

Наука з того аж занадто ясна.

А про Годжового осла і про Годжову правдомовність оповідають таку історію:

Прийшов раз Годжів приятель до Годжі позичити осла. “Жаль мені дуже” — каже Годжа, (який не хотів позичити осла) — “але мого осла нема дома; я вчора наняв його на нинішний день.” Та, на нещасте в тій самій хвилі, осел заревів госно і завдав брехню словам Годжі. “Щож се, Годжо?” питає приятель “ти кажеш, що осла нема дома, а він тимчасом реве устайни!” Та Годжане дав ся збити сим і каже поважно: “Мій пане, не понижайте ся аж так низько, аби вірити радше ослови чим мені — суму ближньому, всечеснійшому Годжі з такою довгою сивою бородою!”

Народови тяжко зрозуміти науку з сеї байки. Наука така: “Кождий осел зрадить себе якимсь невластивим знаком. Осли повинні давати бачити ся, але не повинні давати чути ся. Мудрий чоловік ховає свого осла, як позичайко приходить.

Годжу мали за найученійшого чоловіка в цілім місті і кождий радив ся його. Раз велике число вірних питало ся його: “Коли, о Годжо, буде конець сьвіта?” “Ой” — відповів Годжа — “питайте мене про щось труднійшого! Се питане дуже легко відповісти. Коли умре моя жінка, тоді буде конець половини сьвіта, а коли я вмру, тоді буде конець цілому сьвітови.”

Які Права Мають Робітники?

Народна кривда, як се море безкрає. Зі всіх кінців української землі, з Угорщини, Галичини, Буковини, Росії нужда загнала мужиків та робітників за далекий океан. А прийшовши тут, в погоні за хлібом розсіялись они по безмежних просторах. І де їх нині не знайде? По майнах та фабриках, по фармах та лісах, по горах та долинах, на суші і на воді, по великих містах і по найбільше віддалених від цивілізації закутинах та кемнах, — усюди є нині Українці в Америці. На півночі і полудні, на сході і заході, — усюди їх найдеш. І зі всіх сторін долітає від них голос скарги на всякі кривди, які они мусять зносити та просьба о поміч в нещастях: бо там відорвало одному ногу, окалічило на все, а там майна або каменолом засипали кількадесять земляків, а ще в иньшій місци робив чоловік кілька місяців на фармі, по чім його прогнали не заплативши ему ні цента.

А ось ще иньший щасливіший від других за кілька літ тяжкої надлюдської праці та скрайної ошадности зложив собі кількасот долярів і захотів купити собі кусень землі, але безсовісні шпекулянти продали ему лише 14 акрів, хоч він заплатив за 64 акрів.

Ще иньший виїхав з села до Америки на заробітки, зіставивши землю і господарство, але оден з братів забрав і землю і господарство а жінку і діти вигнав, викинув на улицю.

І так дальше і дальше. І стоїть наш бідний імігрант, безрадний та шкробає ся в голову. Бо і щож иньшого ему робити? Язика, ні тутешних звичаїв ні законів він не знає і чужий він усему, що вколо него.

Тому, щоби бодай намітити відповіді на деякі питання, з якими наш імігрант щоденно стрічаєсь, подаємо кілька загальних інформацій в отсім нашім календарі. Кому ж однак тих інформацій за мало, хто потрібує докладніших пояснень, може звернути ся до редакції “Народної Волі” (на адресу: “Народна Воля”. 315 Норт Вашингтон Евеню, Скрантон, Па) а, если лише буде можливо, дістане щирю пораду у своїм клопоті.

Права робітників.

Загалом робітничя кляса Америки, як і всего світа, має лиш право створювати всі богацтва краю і умирати передчасною смертю не лишивши своїй сімі в наслідстві нічого, крім мук і стражданя.

Але сучасний наємний раб занадто вигідний робітник, щоби держава не дбала про його спосібність до праці. Тому й закони Америки, хоть пишуть їх не дійсні народні представителі, дбають про сяке таке збереженє робочої сили. В погоні за робітничими голосами від часу до часу вносять законопроекти про поправи бутя робітників. Сюди треба зачп-

слити ті численні закони про ограничене денної праці до 8 годин, ограничене тижневої праці жінок у фабриках до 54 годин і такі другі.

Але капіталісти видумали способи, якими вони легко позбавляють робітників всеї користи зі законодавства прихильного робітникам.

Право організації робітничих союзів.

Робітники мають право організувати ся в союзи для взаємної помочи, уряджувати страйки і навіть намовляти других робітників не бути страйколоматами, але лиш намовляти. Заборонений законом бойкот т. є. зазив не купувати в промисловців, які відносять ся неприхильно до робітничих союзів і наймають “скебів”.

Але треба замітити, що в Америці судове рішене стоїть над народним законодавством. Тому також страйки і розставлюване “пікетів” які мають пильнувати, чи хто не йде ломити страйку, часто суд признає незаконними.

“Інджонкшен”.

В сей спосіб навіть таке, що не предвиджено ніякими законами, осягає ся при помочи судового наказу — “інджонкшен”. Таким судовим наказом забороняє ся робітникам збирати гроші для піддержки страйкарів, розставляти “пікети”, організувати робітників до страйку і т. д. Нарушене такого наказу потягає за собою арешт за “нехтоване суду”.

Про ушкодженє при роботі і про винадгородженє.

В 24 цивілізованих краях, включаючи в се навіть Росію, існують закони о винадгородженю робітників за ушкодженя, звичайно винадгородженє видають без судових процесів. Але свобідна республіка Сполучених Держав Північної Америки не належить під сим взглядом до цивілізованих країв. Пояснене сего — хоть як дивно сказати — находить ся в преславній конституції Сполучених Держав, написаній тому 126 літ. Великий акт політичної свободи американського народа зачинає ся таким вступом: “Ми, народ Сполучених Держав, в ціли витвореня більше удосконаленої звязи, обеспеченя справедливости і внутрішнього спокою, організації загальної оборони, попертя загального добробуту і охорони благ свободи для нас і наших потомків, начеркнули і установили слідуючу конституцію Сполучених Держав Америки”.

Перший уступ тої конституції звучить: “Вся законодатна власть, установлена отсим, поручає ся конгресови Сполучених Держав, який повинен складати ся зі Сенату і Палати представників.”

Таким чином, після слів і духа конституції всі закони повинні походити від двох галузей Конгресу, Нижньої і Висшої Палати.

Кождий “Стейт” відповідно до своєї спеціальної конституції, має також нижшу і верхню палату народних представників з властю законодатною.

Але в сути річи — ті “народні представителі” не є виразниками народних потреб.

Законодавці ті вірні виразники стремлінь, ідей і рабівничих похотий тої кляси, котра своїм могутим політичним і економічним впливом шле їх в законодатні комнати.

Але ні Конгрес ані законодатні палати осібних стейтів не можуть видавати законів, противних словам або духови конституції, яка є основним законом.

Автори застарілої конституції і всіх додатків до неї журили ся о забезпеченє приватної власности. Томуто конституція має особний уступ, який каже, що “ніхто не може бути позбавлений життя, свободи і приватної власности без потрібного на се рішення суду”.

Ся основна постанова конституції є вихідною точкою всякої законодатної роботи і обмеженєм власти повіреної народним представителям.

Сей правний погляд був-би зрозумілий (коли признати боже право на приватну власність), колиби не існувало друге право, право дане судови, або радше право присвоєне судом. Се право поясняти слова і дух законів.

Жите чоловіка, як ми бачили в горі, сьвяте ненарушимо, але суд може позбавити вас сего усьвяченого дару...

Як власне сказано, суд рішає про законність страйків, “пікетів” і т. д.

Виходячи з тої точки погляду американський суд признає закони о винадгородженю робітників без суду, — противними словам і духови конституції.

Якби закон наказав властителям фабрики, копальні, желізної дороги і т. п. винадгороджувати свого робітника за понесені ним в часі роботи ушкодження, або родину його за утрату кормителя — без ходження по судах, се булоби після розуміння американського суду нарушенєм конституційних прав пана-працьодавця, — се значилоби конфіскувати, позбавляти його приватної власности без рішення суду.

І тому потернівший робітник мусить в кождім особнім случаю шукати винадгородження через суд. І він повинен доказати таке:

Перше: неосторожність пана т. є. є нарушенє ним закона, який домагає ся, аби він дав робітникови бесечне місце роботи, припалежні средства до роботи, пригідні до її виконання т. з. справні машини.

Друге: Брак якого небудь недогляду або неосторожности по стороні його самого, себто робітника, якіби могли спричинити ушкодження.

При тім, необережність другого робітника, яка послужила причиною ушкодження товариша в роботі, позбавляє ушкодженого товариша права пошукувати страт від пана.

Але се все висше сказане ще не вистарчає, аби робітник, мав право на винадгородженє за розбите житє: він ще повинен доказати: що наймаючи ся до роботи, він не піддавав ся добровільно ризикови, полученому з роботою, т. з. він має доказати, що він не сподівав ся, що при роботі в шахті може бути обвал; що працюючи при счіплюваню возів він в жаден спосіб не сподівав ся сього, аби вози його роздавили, аби остра пила могла обрізати йому палець, або цілу руку, або ногу при найменшій його недогляді, словом, що він не приймав на своє ризико і відвічальність всього того, що так тісно звязане з небезпеками його роботи.

В послідних часах, починаючи від 1909 року завдяки натискови робітничих союзів і під впливом домагань, поставлених соціалістичною партією, у многих стейтах заведено улїпшеня в робітничім законодавстві. Так пр. в стейті Нью Йорк заведено в р. 1909 закон, котрий зробив більший переворот в праві робітника до відшкодованя; після того закона облекшено багато утруднєнь висше згаданих.

В 1910 році переведено в Нью Йорку закон о примусовім винадгородженю робітників в галузях праці, знаних зі своєї небезпечности. Але висший суд стейту признав той закон противним словам і духови конституції Сполучених Держав і держави Нью Йорку. Помимо сего рішення Нью Йорського суду, кілька других держав завели у себе закон о винадгородженю та обеспеченю робітників.

Але винадгородженє се дуже недостаточне для робітника, бо оцінка утрати рук, ніг, пальців і т. д. безпощадна і просто нелюдська, — пр. в стейті Нью Джерзі за утрату вказуючого палця означена половина заплати за 30 тижнів. Отже: робітник, що дістає 10 долярів на тиждень, дістає за той головний палець — 150 долярів. А за другі пальці ще менше, за мізильний діставби у сім випадку лиш 75 долярів.

Дійсно: хлїб дорогий, а жите робітника, що витворює богацтво сьвіта — надто дешево цїнить ся.

Одень Американець вислав письмо до сусідного міста, а на его коверті написав таке:

“Просить ся пана почтара передати се письмо котрому небудь чесному адвокату в вашім місті.

В десять день пізнійше письмо вернуло назад зі слідуючою допискою:

“Нема тут такого.”

А. Руцевич.

Ж Н И В А.

Був теплий серпневий ранок. Веселе сонце показало ся, висунуло ся з мягкой постелі білих хмарок і посилало на землю своє довге і тепле проміння. А срібна роса в їх теплі скоренько щезала, гинула. Кругом пташки веселим щебетанем витали розбуджену днину.

I.

Показали ся громадки людей, що йшли в поле з косами на плечах, а за ними поспішали гуртки дівчат. Се був день жнив.

Вітрець пробудив ся з нічного сну тай легенько колисав лани дозрілого збіжа, а повне, тяжке колосє клонило ся до землі.

Усе будило ся і приготівляло ся до денної праці.

Час жнив в житю рільника стоїть на першім місці. Сї горячі дні додають людині енергії, порушають його почування.

Можна сказати, що одні очікують сих хвиль зі страхом, а інші навіть нетерпеливлять ся, очікуючи. Гвідважно приспособляють ся до праці і тихо шепчуть: жнива вже не далеко, або: жнива вже зачали ся. Але та праця, праця женців дуже тяжка!...

* * *

Наймити і поденники Мікайтиса також ішли до праці, але йшли помало та з тиха розмовляли. Йшли так, може з привички, може не хотіли зараз з рана висилувати ся, а може їх лякав величезний лан жита... Йшли, сумно понуривши голови, а особливо Кайлюс, наймит Мікайтиса, сумно звів голову і думав глибокі думки. На переді йшли парібки, за ними поденники, а на кінці дівчата з серпами і весело сьміяли ся. За ними йшов й сам Мікайтис.

Косарі дійшли до зрілого лану збіжа, станули, покидали верхні убраня і, розглянувши ся і поостривши коси, поставали один за другим і почали косити. А жито лиш затрясло ся, безнадійно хилило колосє і падало на чорну землю. Сонце почало чимраз сильніше пригрівати.

З початку чути було веселі розмови і сьміх, але по якімсь часі настала мовчанка. А сонце некло чимраз більше і більше. Всі замовкли, лише час від часу задзвонила коса до каменя і шуміло падаюче жито. Чимраз частійше женці обтирали рукавом зрібної сорочки піт, що плив з чола по лицю шораз частійше виривав ся їм з грудий стон або оклик нетерпеливості.

Настало полудне.

II.

По обіді шукали помучені женці холодку в тіни, щоби трохи відпочати.

Кайлюс і Кірка, наймити Мікайтиса, також сховали ся в тіни розлогого дерева і курили люльки.

— Ми остро нині драли, аж моя сорочка ціліська мокра — говорив Кірка.

— А так... — зітхнув Кайлюс.

— Ще можна би витримати, як би не було так горячо.

І знов замовкли і лише випускали з уст великі клуби диму. Кірка підпер рукою голову і задивив ся в даль, в поле, де вже стояло багато стирт, а Кайлюс спустив очи на землю і, не знати о чім, думав.

— Дуже тяжко мусить людина працювати на тім сьвітї — зачав говорити Кайлюс по довгій мовчанці і все дивив ся в землю. — Мені аж руки задеревіли від коси. Але се, здаєть ся, не всі мусять так гарувати. Одні легко працюють, а гроші мають, а є навіть такі, що нічого не роблять, а живуть. А ти гаруй, муч ся і як не маєш нічого так і не будеш мати.

— Правду кажеш — потвердив Кірка — от як і сей господар, чи він працює? Ні! І нині приволік ся за нами, заложив руки і тільки проходить ся, аж злість бере, як дивиш ся. — Він плюнув, підложив під голову шапку і витягнув ся на траві.

Кайлюс пішов за його прикладом і незадовго оба заснули. І снит ся Кайлюсови сон. Він скоренько косить жито, хоче виминути других косарів, але вони все поступають вперед, а він лишаєть ся позаді. А на боці стоїть Мікайтис і сьмієть ся з його безсилля. То знова він бачив діти, що тягнули його за поли і кричали: "Хліба, хліба!" Потім він ішов дорогою і знайшов мішок гроший, а якийсь насьмішливий голос шептав йому до уха: "Се для тебе сї гроші, за твою тяжку працю; не будеш терпіти більше голоду." Та незадовго і се зникло з перед його очий.

І він знов бачить спадисту дорогу, котрою їде віз, повний людей. Як віз приблизив ся, Кайлюс побачив, що замість коний було запряжених багато людей. Колеса возу глибоко грязли в піску, а порох покривав всіх грубою верствою.

Кайлюс задрожав, як віз приблизив ся до нього. Він побачив страшний образ. Великий віз був переповнений богатими панами, що розглядали ся по околиці. А поганяв Голод! Лице сухе, очи страшні, а черево гей дошка, на нім тіла майже не було, лише скіра і кости. Голод бив безнастанно людей, що тягнули віз, навіть гірше періщив як худобу. А вони останніми своїми силами тягнули віз, навіть не оглядали ся по за себе. Їх лица горіли, були червоні, облиті потом. А пани — одні весело розмовляли, а другі — і тих було менше — зраджували своїми поглядами перестрах, недовіре.

Хоч пани мали вигідно уряджені місця до сидження на возі, одначе при першім ліпшім потрясеню могли дуже легко випасти. Як приходило ся їхати під гору, пани цілком не думали, щоби злізти з воза і помочти

Його тягнути і зробити полекшу тягнучим. А ті падали з умученя, Голод немилосерно сік їх нагайкою по лиці, по голові і не давав їм ні хвилинки спочинку. Часом трапляло ся, що при з'їзді з гори котрийсь з панів при скорій їзді або потрясеню злітав з воза, Тоді Голод закидав йому шнур на карк і запрягав до воза. Пани дивили ся на се як на найбільше нещастє. І такий понижений, перестрашений пан мусів тягнути разом з другими нещасливцями.

Але Кайлюс побачив, що пани думали не лише о собі, а навіть дуже сердечно журили ся судьбою тих людей, що були замінені на звірята. Сидячи на возі часто виповідали своє співчутє для сих, що тягнули їх віз, а особливо тоді, як котрий з браку сил падав, не встиг піднести ся і діставав ся під колеса. А се трапляло ся досить часто. Тоді пани, переняті жалем та співчутєм обв'язували їх рани і знов запрягали нещасливця до ярма. Коли підчас їзди в гору Голод бив немилосердно людей — пани криком і радами старали ся додати їм сили і охоти. То знова вмовляли в них, що за їх терпеливість і працю Господь Бог сторницею заплатить їм в небі, де знайдуть щастє і волю. Сі пани не були би так журили ся про судьбу своїх робітників, як би не страх перед виверненєм ся і стратою своїх сиджень.

Кайлюсови почало здавати ся, що Голод гейби навмисно завертає в його сторону. Його огорнув страх. А за хвилину страшний погонич зловив вже його за рамя і закидав шнур на шию і сьміяв ся:

— Кайлюс, Кайлюс, йди до роботи!

Він хотів втікати, але не міг порушити ногами, хотів кричати — не міг видобути голосу.

Нагло пробудив ся.

— А леж ти заснув, я ніяк не міг тебе збудити — говорив Кірка і тягнув Кайлюса за рамя, — я думав, що вже не збуджу тебе. І господар приходив тебе кликати.

— Чи поїхав? Де віз поїхав? питає перестрашений Кайлюс і кругом розглядає ся.

— Хто поїхав? Тобі снить ся? Бери скорше косу, вже всі коло збіжа.

Кайлюс поспішно взяв косу, був наляканий і обтирав потом заляте лице...

III.

По полудни сонце пекло дальше; вітер втих і де-неде відзивав ся пташок.

Люди по короткім спочинку знова взяли ся до праці.

Кайлюс, як і другі, широко махав косою і не міг забути про сей дивний сон. Аж тепер зрозумів, чого мусить так кривоаво працювати.

— Так, се Голод змушує нас до сеї праці неволі, — ворохтів під

носом — ми мусимо працювати в поті чола на хліб для дармоїдів, що зависли нам на шиї і з'їдають овочі наших гірких трудів; то тому така тяжка боротьба з Голодом, що витискає тільки сліз навіть невинним дітям.

— Здорово береш, Кайлюсе! Недавно ти ще був позаду, а тепер уже догонив всіх — почув Кайлюс за плечима. Його переняв наглий ляк, мало не випустив з рук коси. Він почув такий голос, яким говорив до нього Голод в сні. Він моментально обернув ся і побачив перед собою господаря.

— Ха-ха-ха! Чого ти так налякав ся, що аж дροжиш...? Чи мене так боїш ся? — питає господар і усьміхав ся.

— Ні, се лише так... — затинав ся Кайлюс і почав косити ще з більшим завзятем.

І косив, скільки було сили, не розглядає ся наоколо себе, лиш час до часу дивив ся з коса на господаря.

А перед його очима все стояли спочені, нужденні лица людей-невільників, що тягнули віз з панами і страшний Голод з витягнуеною нагайкою.

ДОБРИЙ “ДЖАБ”.

“Знаєш? Я вже маю “джаб!”

“Ов! Який?”

“Зістав “форменом” при безробітних!”

Що значить організація.

Що нині, коли капіталісти еднають ся в могуті спілки для охорони своїх власних інтересів, доконче потреба й робітникам лучити ся разом, про те мабуть ніхто або дуже мало хто сумніває ся. Але не кождому ясно, які користи випливають для робітників з їхніх організацій, як зі зростом тих же організацій, зростають здобутки робітників в борбі з капіталістами. Докладну статистику в с'єм напрямі подає нам Союз металевих робітників в Німеччині. Ось тут деякі числа з неї.

Рік	Число рухів			
	Число з'організованих робітників	Число цінникових страйків, лакавтів	Число виграних	Число програаних
1904	198.964	433	375	58
1905	259.693	549	492	57
1906	335.075	950	878	90
1907	362.204	1.049	959	90
1908	362.073	606	533	73
1909	373.349	692	627	65
1910	464.016	1.353	1.285	68
1911	515.145	1.687	1.583	104
1912	561.547	1.772	1.673	99

З повисшої таблички бачимо, що зі зростом числа з'організованих металевих робітників з 198 тисяч на 561 тисяч число непорозумінь між робітниками а капіталістами зросло з 433 аж до 1,772, число невдачних борб піднесло ся лише з 58 до 99, між тим як число удачних борб підскочило з 375 аж до 1,673.

Іншими словам, чим більше членів малі згадані металеві юнїї тим були сьмілійші домагати ся від капіталістів поліпшення свої долі і тим частійше вигравали справу.

То саме що стало ся в Німеччині, діє ся щоденно всюди. Чим ліпше з'організовані робітники, тим успішнійше і з більшою користею можуть бороти ся зі своїми виизскувачами, а колиб усе робітництво було з'організоване — виизскувачів — зовсім не стало би.

Не йди Грицю, на лід з паном,
Знай се в осторогу:
Пан ноховзнесь, а за него
Хлоп зломає ногу.

С. Г. Оренбурський.

КУРОЧКА.

В темній кімнаті батюшка перед іконами ярко горіла лампада, а при ній батюшка читав правила, готовлячись до сьвяточної служби. Лице у батюшки було худе, подовгасте, а вузка рудава борода робила вигляд его ще довшим. Батюшка зітхав, бив поклони і знов вичитував поспішно із книжки старославянські слова. Кухарка час від часу заглядала крізь двері у кімнату, де батюшка молив ся, і вернувшись назад у кухню говорила мужикови, що вже давно і терпеливо стояв під дверима з сорокати узликом під пахою:

— Молить ся.

— Все еще молить ся?

Мужик зітхав.

Він був худий, наляканий, забитий і гейби весь общипаний; не лише кафтан его був весь полатаний, але на латах були ще другі лати, а місцями крізь шви біліла ся сорочка. На голові волосе стояло в гору, так само сторчали невелика борідка та вуси, і очи сиділи близько одного другого.

— І любить він молити ся! — сказав мужик після довгої хвилі.

Кухарка мовчала.

За вікном вечер переходив в ніч і вже предмети почали зливати ся разом в одну темну масу.

Час минав вельми поволи.

— Ма-рі-я — почув ся з кімнати тонкий, високий голос.

— Скінчив! сказала скоро кухарка. І з поспіхом побігла в кімнату.

За хвилю війшов до кухні батюшка і зімнявши в кулак бороду, пильно поглянув на мужика.

— Бачу щось наче принос? Чи не на весіля заносить сз?

— А так, батюшка. Давно вже дожидаю.

— Щож робити, чоловіче добрий, що робити... бачиш, розмавляв з Богом. Ну, кажиж бо, хто і з ким женить ся?

— Сина женю.

— Павла? Ти Куракин, мабуть?

— Так батюшка.

— Знаю, знаю... ну щож, се добре. Парубок гарний. Давно час було женити. А когож він бере? чи не вдовину дочку?

— Єї.

— Марійку?

— Марійку, батюшка.

— Дуже добре. Дай Господи!

Батюшка оглянув ся кругом по кухні.

— А курочка де?

Настала хвиля мовчанки.

— Батюшка, — налякано почав мужик і похнюпив голову.

— Які у нас курочки! Ми самі наче птиці живем: сьогодні ситі, завтра голодні.

Батюшка засьміяв ся.

— Ну, і чудак з тебе Куракин... як розсьмішить чоловіка! А мені бач і сьміяти ся після правил не вільно; щож се, буду вінчати зазулю з яструбом.... Хе-хе? Ну, але жарт в сторону, а я скажу просто, що без курочки не мож! Сам ти роздумай: чи можна з молитви слово викинути? Так само з обичаю. Не я завів сю установу...

— Батюшка...

Батюшка замахав руками.

— І не кажи... не можу!

Онять мовчанка.

— Добре, батюшка... куплю у сусідки, завтра принесу.

— Ось козак, Куракин! Приємно з чоловіком побалакати. А в діякона був?

— Ні ще.

— Зайди.

І батюшка підніс в гору палець.

— І курочку також.

— Господи..... та звідкиж я їх наберу! — скрикнув мужик.

Батюшка нахмурился.

— Не дратуй ти мене, Куракин, не вільно мені після правил гнівати ся... спокій в душі повинен бути. А ти говориш дурниці! Ну, як жеж ти до такого великого діла приготовляеш ся... а курочки не роздобув!

— Батюшка, таж ми усі голі!

— Голі ми справді і є, себто голими родим ся, але при помочи божій поростаємо помаленьки. Ти лише моли ся... а Бог тобі певно допоможе. Без курочки до діякона і ходити нема чого тай не гарно. Він також мусить час тратити, в метриках порпати, то що. Всяка праця потрібує заплати. І за труд ему ти вручи...

— Скільки?

— Карбованця... як приписано.

— А за вінчане, батюшка, скільки?

— Ну, щож ти еще питаеш... шість рублів як від кожного. І рубля за свічки.

Мужик постояв, помовчав.

І нараз з грюком кинув ся на землю.

— Батюшка! Татуню рідний!

— Встань, встань, встань, захвилював ся батюшка — що ти... тільки Богу належить кланяти ся! Встань, кажу....

Але мужик не піднімав ся.

— Отче!... Вся надія, Господи! говорив він крізь сльози, — син... мій син... Павлусь... служить за двацять три рублі на рік! Розсудить... шість рублів! Як, звідки? Я сам від уст собі віднімав... думав.... оженю... поможе Бог... думав, змилосердить ся батюшка... а оно....

Він припадав головою до чобіт батюшки.

— З богатих возьміть а мені попустіть дещо... дайте оправити ся... я надгороджу! Спустіть! Таж в мене тільки...

— Встань! — вже строго сказав батюшка, а то і балакати не буду!

І він схвилювано забігав по кухні.

— Ви всі так, — говорив він, — коли мужик підняв ся і знов став нув коло одвірка зі змученим, повним болю виглядом на лиці. — Як би вас послухати, то від нікого не треба би брати... у всіх нужда, знаю. А щож мені робити? З богатих брати? Деж они? Много їх? А щедрі вони, думаеш? Більше з них возьмеш! Ой... пропали і мої правила з тобок!

— Батюшка...

— Ну, що "батюшка"? Знаю, що батюшка, а ти нужду батюшки знаеш? Чи думаеш, що мені весело з тобою говорити? Ти би без нужди в ногах не валяв ся, а я би не розмовляв! Ось у мене син в семинари... Михась... знаеш?

— А вже-ж знаю, батюшка...

— З інспектором посварив ся... клопіт! Вигнати хотіли. Треба було ректорови ікону в дарунку... трицять рублів одна ризка коштівала. А що зробиш? Ну і дав! Дав! А він взяв!!

Батюшка потрясав у воздуху рукою...

— Се не курочка, брате...

Він знов схвилюваний забігав по кухні.

— Дочка також в енархіяльній школі.... А ти читати — читати вмієш?

— Не вчили батюшка...

— То-то! Ти і невчений проживеш. А я мушу дітий учити. Кудиж они без науки? А ти думаеш се дешево стоїть? Скільки тут курочок потреба... порахуй! А прецінь ми з того тільки і живем. Курочка... на примір, і еще курочка... та ще курочка.... гляди і граматику купив. Учись, мовляв, синку, учи ся доню... виходить в люди... на курочках! А вже там жийте як хочете та родичів не судить. Може воно і не так дуже легко... курочок збирати... Чи можеш ти се зрозуміти?

Він станув перед мужиком.

— А се що в хустині?

— Хлібець, батюшка.

— Давай сюди.

Він взяв принос.

— І хустина мені?

— Вам батюшка, по обичаю.

Він розв'язав хустину, помац'яв пальцями, обглянув.

— Нічого... придасться.

І задумався.

— Та-а-ак, — заговорив він, — син в університет іти збираєсь... не буду здержувати, не буду. Нехай з Богом учить ся! Нехай, нехай! Нині світ учений. Родичі мої... дідуньо... ба і татуньо також... без думки собі служили. А нині думка. У всіх думка! У родичів... а в дітий також! І нарікають! Син каже: що? я буду кури збирати? А доня і собі за ним: ніяк за попа за між не піду. Ну і роби з ними що хочеш. А в родичів також думка. В біді живемо. Що курочку дістав, то і за се слава Бдгу! Щож я пораджу. Колись гриб, то і лїзь у кіш. Не я себе запрягав, мене запрягли. Але тепер вже за пізно усе те розбирати. Чоловік вже постарів ся... коби лиш дїгий на ноги поставити. А на діти... сам знаєш...

Він замовк.

І знов станув перед мужиком.

— Ну, скількиж в тебе є?

— Батюшка... два тижні на поли гарував я як каторжний, о своїм хлібі... усього два рублі осталося!

— Два-а? — поспитав здивовано батюшка, — два всего?

— Два, батюшка....

— То ти, значить..... хочеш за шлюб, щоби я два взяв?

— Два, батюшка.

Батюшка відмахнув ся обома руками.

— Ти і в голові собі того не май! І не взивай, не взивай... бо і слухати не буду!

— Татуню рідний... щож я зроблю? Хліба ні зерна! Всім довжен.

Що посіяв... кобилка з'їла. Залеглости, податки.

— Добре. З такси я поступити не годен. Але задля твої біді до братської пушки рубля положу. А решту, пять рублів, таки принеси.

— Не годен, батюшка.

Батюшка розсердився.

— Ну, то і я не годен, — закричав він.

— Батюшка!

— Я сказав: не годен!

— Відроблю як небудь...

Батюшка змяк.

— Як? Чим?

— Чим хочете! горячо закричав мужик — запряжіть мене до роботи... я рад працювати. Лиш опустіть дещо! Нема позакуди... прийдесь і вінчане відложити... а там Бог зна що буде... попусьсь ціла справа! Вже і на Марійку охотники є... гарна собі! Виганяйте ви з мене трийдять потів, батюшка... роботою! Тільки грішми не неволіть мене! Нема! І ні звідки їх взяти! А Павлуся повинчати конче треба. На те вся моя надія. Може як заживем сімєю, хазяйство поправить ся... два робітники... обоє здорові... Марійка то козир-дівка, тай Павлусь мій на селі робітник перший! Може Бог їм двоім поможе... може з біді вилабудуєм ся!

Мужик поклонив ся в пояс і діткнув рукою землі.

— Змилосердіть ся, батюшка... я по вік не забуду!

Батюшка задумався.

Потім положив руку на плече мужика.

— Гаразд!

— Значить, відробити прикажете?

— Є в мене десятинка пшенички... за річкою...

— Зжати єї?

— Зіжни!

Мужик мовчав.

А батюшка додав як би в задумчивости:

— В полукипки зложи.

А що мужик все ще мовчав, то він додав:

— Звези!

— Коний у мене нема — промовив якимсь глухим голосом мужик.

Але батюшка сказав твердо.

— Дам!

Опісля подумав і ще додав:

— І змолоти!

Мужик глянув ему прямо в лице.

— І то все за три рублі, батюшка?

Батюшка замахав руками.

— То я для тебе все роблю, що можу... а ти тепер ще будеш торгувати ся!

— Ні! закричав мужик.

І в его голосі почули ся злість і одчай.

— Вже коли так... торгувати ся не буду!!

Батюшка повеселїв.

— Ну, то гаразд. Значить, відробити.

— А завтра два рублі принеси. І рубля дяконови!

— Хоч дяконського рубля скиньте!

— Се вже ти з дяконом собі поговори, не мов діло..

Мужик зітхнув, мовчки поцілував руку батюшки і вийшов із ку-хні.

Батюшка кликнув в слід за ним.

— А не забудь завтра курочку!

І пішов до покоїв, захопивши зі стола принесену мужиком хустину.

— Погодились? — спитала его кухарка.

— Та-а-к, — махнув він рукою, — хоч другий раз правила читай...

М У Х А .

Мала муха летіла до спокійно пасучого ся оленя, як він нагло підняв голову і пігнав, що сили мав.

“Як він боїть ся мене!” кричала муха тріюмфуючи і брентіла за ним скоро, як лиш могла. “Гей! Дивіть ся, як великий олень утікає переді мною!” І так щиро віддала ся погони, що не бачила, як позаду неї лев гнав вслід за утікаючим оленем.

Через поля і ліси йшла дика погоня, аж олень змучений і поранений в тернистій гущавині, унав. З радістю спустила ся муха на чоло стогнучого звіряти. Тоді прискочив лев і кинув ся на упольованого оленя.

“Сю добич ти масш мені завдячити!” гордо закричала до нього муха.

Лев навіть не подивив ся на неї.

“Великі не знають вдячності!” сказала ображена мала комаха і твердо пообіцяла собі, ніколи вже більше не упольовувати оленя для льва.

НА ДОРОЗІ ЗЛОЧИНУ.

Ранним ранком застав старий лис грубого борсука, як він сидів над своєю ямою і гірко заводив.

“Чого плачеш?” спитав лис зі співчутем.

Борсук відповів: “Властитель винограднику забив мою добру жінку на смерть, як вона бігла через його виноградний город.”

Чомуж вона також мусіла вступити на дорогу злочину? сказав поважно лис. “Всяка вина метить ся на землі, а люди остро карають крадіж.”

“Вона-ж йому нічого не вкрала!” нарікав грубий борсук зі сльозами.

“В те я віру” сказав лис. “Але я попередної ночі виїв там найкрасший виноград.”

Сопружі Закони.

(1) Слюби.

Слюб, признаний законним в тім краю, де він заключений, уважає ся законним у кождім иньшійм краю. Се примінює ся також до всіх американських стейтів. У всіх стейтах (крім Савт-Каролайна) закон вимагає урядового позволення (лайсенс), як також, аби акт був довершений або віроіповідним представителем або особою якій закон надає власть довершувати слюбних актів, і аби сей акт був втягнений в спис (реєстр) відповідних до сего інституцій.

Вік, вимаганий для законного заключеня слюбу, є ріжний в ріжних стейтах. Найменший вік для муцини — се вік 14 літ, для женцини — 12 літ. 14 літ для муцини вимагає ся в слідуючих стейтах: Кентакі, Луїзіяна, Нью Гемпшир, Верджинія; 15 літ — Канзас, Мизурі; 16 літ — Дістрікт Колумбія, Айова, Норт Каролайна, Тексас, Юта; 17 літ — Алабама, Аркансо, Джорджія; 18 літ — Арізона, Каліфорнія, Делевер, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Мічіген, Мінесота, Монтана, Небраска, Невада, Нью Мексико, Нью Йорк, Норт Дакота, Вест Верджинія, Вісконсін, Вайомінг.

Для женцини вимагає ся 12 літ в слідуючих стейтах: Канзас, Кентокі, Луїзіяна, Мизурі, Верджинія; 13 літ — Нью Гемпшир, 14 літ — Алабама, Арканзас, Дістрікт Колумбія, Джордія, Айова, Норт Каролайна, Тексас, Юта; 15 літ — Каліфорнія, Нью Мексико, Норт Дакота, Оклагома, Савт Дакота, Вісконсін; 16 літ — Арізона, Делавер, Іллінойс, Небраска, Індіана, Мічіген, Монтана, Невада, Огайо, Вест Верджинія, Вайомінг; 18 літ Нью Йорк, Айдаго.

В стейтах пропущених в повисшім виказі, вік молодят установлений не законом, але звичаєвим правом.

Майже у всіх стейтах домагає ся згода родичів для муцини низше 21 літ, а для женцини, в більшости случаїв, низше 18 літ.

2. Розводи.

Розвід признаний законним в однім краю або стейті уважає ся законним у всіх стейтах Злучених Держав.

Причини до розводу подані в кождім стейті інакші. Як би зібрати усї розводіві причини, подані в яких небудь законах усїх стейтів Злучених Держав, буде їх разом 35.

Головною причиною до розводу у всіх стейтах — є, сопружа невірність або чужоложство. (Виняток — Савт Каролайна). Покинене жени мужем або мужа женою є достаточною розводовою причиною у всіх стейтах, з винятком Нью Йорку, Норт Каролайни, Савт Каролайни і Дістрікту Колумбія.

Крайно жорстоке обходжене — в 36 стейтах.

В Нью Йорку — одинокою причиною — є чужоложство.

У всіх стейтах заключене у вязниці за злочин — служить підставою для розводу. Винятком: стейти Нью Йорк, Нью Джерзі, Меріленд, Норт і Саут Каролайна, Флорида, Дістрікт Колумбія.

Полова неспосібність — у всіх стейтах, крім Нью Йорку і 11 других других стейтів.

Застаріле п'янство — в 38 стейтах. На жаль не є воно причиною розводу в Нью Йорку і Нью Джерзі, де так много нещасних жінок емігрантів різних народностей тяжко страдає через п'янство своїх мужів, від котрих вони не можуть відділити ся.

В стейті Вашингтон закон не означив з гори жадних причин розводних, але поручив судови розглянути в кождім поодинокім случаю, чи подана причина є достаточна.

ВДЯЧНИЙ ЛЕВ.

Молоде львину, котрого родичі погинули в рабівничім поході, лежало погибаючи на пустиннім піску. Оден Мурин знайшов безпомічне звіря і забрав його до своєї хати, де його молоком і мясом знов привів до сил.

Молодий лев ріс і став сильний. Свому спасителеви показував вдячність і привязане наче лагідний пес.

Раз Мурин переходив через пустиню зі своїм львом і згубив дорогу. Два дни блукав без жадної добичі, а з ним голодував і терпів спрагу також його вірний товариш. Вечером змучений Мурин положив ся щоби покріпити ся сном. Тоді голодний лев одним ударом своєї лани розбив его череп і з'їв його цілого.

“Добрий чоловік!” сказав вдячний лев, облизуючи собі кров на морді, “два рази уратував мені жите — ніколи йому сего не забуду!”

Одна гора високая,
А другая нижче,
Хто своїх музик не має,
Той у пальці свище.

Іван Артимович
Голова Руського Народного Союзу

Нотаріяльні Акти і Умови.

О Нотаріяльних актах.

В краях, з котрих приходять наші імігранти, себто в Австрії, Угорщині і Росії нотарем може бути лиш особа, що має певне више образование. Право дозволяє йому доконувати ріжних законних актів. Інакше в Америці. Ту нотарів установляє губернатор на внесенє просьби, одобреної сенатором дістрікту, в яким мешкає просячий. Не домагає ся від просячого жадного образования, і не дістає він жадних прав, кромі права удостовіряти підписи і приводити при присязі.

Але наші імігранти, по старому краввому звичаю, удають ся до нотарів у всіх справах, договорах і вироблюваню контрактів. В виду цілковитої темноти переважного числа тих американських нотарів, які часто є коримарами, писарями і т. д. наші імігранти дуже часто попадають у великі неприємности з причини неграмотного і темного вироблюваня тих договорів, повновластий і т. и.

Відносить ся се головню до закупна движимої власности і до купна якогонебудь бізнесу. В старім краю такі акти виготовляють або нотарі або адвокати, і в старім краю книга ґрунтів ("ґішотека", "табуля") виставлена для публичного ужитку і доступна кождому, виразно показує існуючі на данім ґрунті права і тягарі. В Америці треба робити потрібні розсліди по ріжних інституціях. І тому тут треба удавати ся до адвокатів або до спеціальних асекураційних товариств, що вже виключно тим і займають ся, що роблять всі розсліди необхідні для забезпеченя купуючого при купні недвижимої. (Називають ся вони звичайно: Тайтел Гаранті Компані або Тайтел Іншуренс Ко. або тим подібно.)

О Умовах.

Умова може бути письменна або устна. Одні і другі стаювають контракт. Устні контракти важні лише на протяг одного року. Так приміром: наєм робітника на оден рік є важний, хоть він устний, але наєм на протяг часу довший як оден рік повинен бути на письмі. То саме відносить ся до найму хати.

Винаймаючий мешканя на місяці, обовязаний покинути мешканє в кінцевий день місяця; коли він перетримав мешканє хотьби оден день по терміні з приводу перепроваджуваня ся, він обовязаний заплатити за цілий місяць.

Купно недвижимої вимагає письменного контракту; порука за чужий довг повинна бути на письмі, бо інакше поручитель не буде обовязаний законно.

Умова найму на протяг 3 літ або більше має бути удостовіренна нотаріяльно і зареґістрована в установлених до сего мійських закладах, інакше не має правної сили проти купця землі або бізнесу, який не має особистих відомостей про існуючі права наймаючого.

НА СЛУЖБУ.

(З Конопницької).

Плаче мати ридає
І хитає головою,
Шапку з скрині витягає
І татуня камізолю....

Дала хліба на дорогу,
Дала чоботи личкові:
— В сьвіт далекий йди, небоже,
Йди мій сину, будь здоровий!

Не пустилаб тебе, сину,
Ні від себе ні від хати,
Щож дитино, йде година,
Що на службу тра ставати.

Станьже, сину, в добру хвилю,
В добру хвилю і годину,
А годи ся по спроможі,
Хоч за білу сорочину...

А йди, сину, там служити,
Де буде богацька хата,
Може вислужиш по році
Хоч старенькі чоботята....

А до дому не вертай ся
І служи так довго, сину,
Аж заслужиш, запрацюеш,
Хоч подерту кожущину!

— А чи довго, моя нене,
На кожух служити треба?
— Довго, сину, поки Господь
Не погляне з свого неба.

— А чи довго, моя нене,
Тра на чоботи служити?

— Довго, сиңу, аж робота
Стане спиңу в діл хилити...

Иде наш наймит стеженькою
І на хату поглядає —
Бєть ся з думкою важкою,
То йде трохи, то вертає.

А старі при стежці верби
Кивають за ним гильцями
І скриплять і мало-мало
Не промовлять слівоньками:

— Не зазнав він ані волі,
Ні вигоди в тій хатині,
Так колиж єму між люди,
Як не в службу, як не нині.

Богдан Лепкий.

Кождий свій най робить,
Любий пане мій:
Хлоп із гною жито,
А ти з жита гній.

Доказує, що сил ксьондз добродій,
Що розум наш по райським плоді
Без помочи Бога
Не стоїть нічого.
Панотче, правда! Що там довго править!
Я вірю вам, ще більше вірю навіть:
Ваш розум і з помочію Бога
Не стоїть нічого.

Павлу гірше, Петру ліпше —
Зависні мовчіть!
Єретикам дав Бог розум,
А понам живіт.

Михайло Островський.

В ШПИТАЛИ.

Чорна, понура ніч — як жите робітника — неспокійна ніч кінчила ся. Я не спав вже від кількох годин. Я лежав з широко отвореними очима, вдивляв ся в окружаючу мене темноту і вслухував ся в дике вите бурі.

Палила мене горячка. Тяжка праця, нужденна платня, що вистарчала ледви на скупе відживлюванє, підтяли моє здоровлє. Від кількох днів я відчував сильний біль і загальне ослабленє. Годинник вибив пята годину. Перші лучі зорі втискали ся через малє віконце і розвівали ся по кімнаті. З трудом я підвів ся з ліжка і почав збирати ся до праці. Тяжко се мені приходило, сил не було, але мус переміг. В фабриці дуже строгий надзір. Як котрий з робітників не прийшов до роботи, то без огляду на се, що його до сього зневолило, записувано йому кару, а за третим разом викидувано за браму. Робітникови не вільно хорувати.

Як жалував ся на недугу, то з нього собі кпили і обкидували лайкою.

— Було не пити вчора, хаме, то нині морда не боліла би — говорив директор, налоговый піяк, що все щикав. — Як не можеш працювати, то йди до чорта! На твоє місце прийде сто здорових і сильних, а ти не показуй ся мені більше на очи! Мені до фабрики треба здорових, залізних людей, а не хирляків — зрозумів?

Відвертав ся задом і відходив щикаючи. А страх, кинений директором робив своє.

Робітник розуміє, що як його викинуть за браму, то він засуджений з цілою сімєю на нужду і повільну, голодову смерть. І знов вертає до роботи і добиває підірваний надмірною працею і нужденною поживою організм.

Я вийшов на вулицю. Сіріло. Віяв сильний вітер. Я скулив ся і ледви волік за собою ноги. Раз обливав мене піт, то знов я тряс ся як в пропасниці. Усе крутило ся мені перед очима, голова була тяжка, як олово. А я таки доліз до фабрики і точно о шестій станув до роботи.

Праця йшла мені дуже тяжко, я був дуже обезсилений, ноги тремтіли підомною. Я жалував ся перед товаришами.

— Зголоси ся до директора — радив один з робітників.

— Шкода губи псувати, — сказав другий — чи-ж не знаєте, який з нього песій син?! Не повірять, а ще возьме на око і готов викинути з фабрики. Найліпше дотягнути до вечера, а на ніч вишип кілька шклянок горячого липового цвїту, положи ся і накрий ся чим лише можеш, випотни ся, а завтра будеш здоров як риба.

— А як се не поможе? — запитав я.

— То тоді підеш в сиру землю... Вона витягне із тебе всю хворобу. Така судьба наша, брате! — жартував третій.

Я перебідував з трудом до полудня. Робітники йшли на обід. Переходячи через фабричне подвір'я, я почув, що ноги підімною захитали ся, голова закрутила ся, в очах потемніло, я заточив ся і впав без пам'яті на землю. Робітники кинули ся ратувати мене, підвели і майже занесли до фельчера. Там дали мені першу поміч, привели назад до пам'яті, а опісля двох робітників відвезло мене до шпиталю. В канцелярії дижурний лікар сказав, що нема місця, але по довгих просьбах моїх товаришів приймив. Шпитальні послугачі повели мене до купелі. Я був дуже ослаблений і не мав охоти лізти до горячої води.

Я просив ся.

— Доктори казали нам кожного хорого ихати до горячої води, нехай би навіть мав сконати — сказав один послугач.

— Наш доктор каже, що робітники брудні і бридить ся ними, каже їх купати, щоби станули чисті перед божим судом — додав другий і насильно, мимо моїх протестів, всадили мене до горячої води.

Мені зробило ся гірше і я зімлів; тоді вони заволікли мене до салі і положили на ліжку. Через кілька днів я мав сильну горячку, не бачив що навкруги мене діють ся. Але відпорний організм не подавав ся. Що день рано лікарі обслуговували мене, пукали, тиснули, трясли мною і записували ліки. Монахиня крутила ся між хорими. Одного дня станула перед ліжком, схилила ся надімною і шепотом порадила мені висповідати ся.

Я відмовив.

— Чому не хочете висповідати ся? Тут в шпиталі кожний хорий мусить очистити ся з гріхів.

— Можливо, але мене прощу лишити в спокою — ріпучо відповів я.

Для таких недовірків нема тут місця. Я скажу про вас докторови і він вас випише.

Монахиня почервоніла зі злости і скоро відійшла злобно оглядаючи ся.

На другий день приступив ординуючий лікар до могого ліжка і через зуби запитав:

— Чому ви “пане”, не хочете висповідати ся? Обязком монахині в лічити хору душу і ви не повинні їй опирати ся.

— Так, пане доктор, але я прийшов до шпиталю хорий тілесно, — духово я цілковито здоров.

— Се вам так лиш видаєть ся. Ви збаламучені і не релігійні... А се зле, бо віра підносить чоловіка і скріплює знеможеного духа — говорив обурений лікар.

Михайло Беля,
Писар Руського Народного Союзу

— Моя віра опирається на розумі. Своє релігійне переконання уважаю за свою особисту річ і тому не позволяю собі накидати релігійних практик, сказав я рішучим голосом.

Лікар жалібно подивився на мене. Йому ніяк не могло поміститися в голові, що робітник може трохи інакше думати. А по хвилині сказав:

— Ви цілком милитеся, а при тим як хорий, мусите приготувитися на всяку можливість, щоби по людськи зійти з цього світа.

— Я приготований на все і можу спокійно вмерти.

Лікар уже нічого не сказав.

Від тоді зроблено з мене еретика. Монахня неможливо докучувала мені, не давала в означений час ліків і їди.

А щоденно при молитві до слів: “Від наглої і несподіваної смерті” додавала: “і від еретиків хорони нас, Господи!” — Розмовляючи з хорими, показувала на мене пальцем, як на опутаного злим духом, називала мене “царшивою віцею” і казала не стикатися зі мною.

Ліжко, що стояло коло мене, було вільне. Недавно винесли його “властителя” і воно чекало на свіжу жертву праці.

Жертва знайшлася: прийшов молодий робітник, столяр. Пролежав кілька днів, хвороба змагалася, горячка була чимраз більша.

Одної ночі я почув, що хтось тягне мене за руку. Я отворив очі: коло мене стояв молодий робітник і в своїх горячих долонях тримав мою руку.

— Товаришу, брате любий, — просив мене шепотом — потримай мені раму, я мушу її докінчити, бо майстер буде гніватися, буде проклинати, а потім викине мене за двері... — Говорив і дрожав цілим тілом, а ясні сльози котилися по його лиці.

Я встав. Хорий дав мені щось невидимого до руки.

— Тримай, товаришу! — І я тримав.

Шпитальну кімнату давить тишина. Хорі слять, в куті горіла мала лямпка і блимала слабим світлом. Від часу до часу було чути тихий шепіт, тяжкий стогін, хрипкий кашель і грає в грудях....

Се армія робітнича відпочиває по трудах нужденного життя і вицікує смерті-спасення...

А хорий столяр мучився: гнилював, втинав, прибивав. Був дуже занятий працею. Заховувався спокійно. Я держав невидиму раму в повітрі, щоби його вдоволити. Сили його опускали і він сів на підлогу відпочити. Я підіс його на ліжко. Він втратив пам'ять, лежав бездушно і тяжко віддихав. Я не спав до ранку, пильнуючи його. На другий день йому погіршало, горячка змоглася, він що хвилини зривався, страшно кричав, що йому не дають працювати, що його викидають з варстату. Мусі-

ли привязати його до ліжка шнурками. Він був сильний і розривав їх. Його перенесли до другої кімнати і слідуємого дня він сконав.

Ліжко знов ждало нового гостя.

Мені ставало чимраз гірше, так, що я міг навіть ходити. Одного разу я вийшов на коридор. Вікна були отворені і виходили на город. Була весна, день гарний, сонічний. Природа будилася до життя. Деревця починали вкриватися піжним, дрібним листем. З маленької трави несміло визирали білі головки весняного первоцвіту. Пташки щебетали, а сонце сипало своє золоте проміння.

Стоячи при вікні, я розкошувавсь, вдихав повною грудю свіжий, запашний воздух. Коридором несло двох слуг хорого. За ними йшла молода, але збідована жінка, заслонила лице руками і плакала. Я поглянув на хорого. Високий, чорний, страшно висох, очі страшні, запали глибоко і дико дивляться перед себе. Я пішов за ними до салі. Послугачі положили хорого на вільнім ліжку коло мого. Скіра і кости, ноги тонкі гей патики, коліна випуклі, набренілі — пригадували ноги замученого коня. Я ще не бачив так страшного чоловіка.

Жінка стояла коло ліжка і ревно плакала. Я приступив до неї і запитав:

— Чи се ваш чоловік?

— Так — відповіла вона тихо через плач.

— А при чім робив?

— Був шліфарським робітником.

І вона дальше мені оповідала, що має четверо дітей, що сама ходить до послуги, бо він від якогось часу дуже мало заробляв.

— Кілько мав літ?

— Трицять, але від малої дитини тяжко працював в шліфарській фабриці, а порох з каменя і сталеві опилки знищили йому легки.

Я здивувався. Як — сей чоловік має лиш трицять років, а виглядає на шістьдесят?...

Хорий лежав тихо, розглядавсь навкруги і порушав губами. Жінка схилила ся над ним і він шептав їй щось до уха — голосно не міг говорити. Жінка втирала заплакані червоні очі, гладила хорого по голові і успокоювала.

Хорий боявся, прочував, що звідси вже не вийде, що на тим ліжку прийдець ся йому закінчити нужденне життя.

— А чому-ж ви скорше не дали його до шпиталю?

— Мій пане, він був такий роботящий і доки сил йому ставало, не хотів відійти від праці. Все говорив, що хвороба промине — і мало заробляв. І я також слабувала, такі дрібні діти і також слабують. А все хоче їсти, треба їх вбрати. Я хотіла його ратувати, на лікара не було

гроший, ліків нізащо купити. А фабричний лікар? Ви-ж прецінь їх знаєте! Знаєте, як вони дбають за робітників і які дають їм ліки....

— Знаю, знаю... Голодному робітникови записують на порожний жолудок рицинус, на прочищене....

— Так, дорогий пане. Він навіть не ходив до нього бо і пощо. Він навіть крив ся з хоробою, бо як би був його узнав за хорого, то фабрикант був би викинув його на улицю без милосердя. А він стратив у нього своє здоровле і силу. Аж тепер, коли вже сил не має, не може встояти о своїх власних силах, просив, щоби відвести його до шпиталю. Не знаю, що тепер з ним буде. Як би мав очи замкнути, то я воліла би, щоби вже в хаті, щоби бодай попрощав ся з дітьми і зі мною. Жаль мені за ним, бо був добрим, чесним чоловіком; хоч любив часом трохи випити, але се для зміцненя сили....

Задумала ся і говорила далі:

— Я мушу йти до дому, бо ходжу до послуги, щоби діти не повмирили з голоду. Але я також не годна... Не маю за що лічити ся. А діти?... Бо чим ми живемо? — І махнула рукою.

— Мій пане, наглядуйте трошки, бо монахині часом збиткують ся над такими як він безсильними. Не дайте йому зробити кривди. Ви-ж прецінь теж робітник... Я прийду в неділю, то принесу йому дещо....

Просила мене зі слізми в очах. Я прирік їй. Вона схилила ся над хорим, поцілувала і погладила по голові. Він був байдужий, на пів мертвий. І вийшла, втираючи слези.

Я сів на ліжку і придивляв ся хорому. Він був страшний, лице аж чорне, спалене і таке сухе, що виглядало гей зварене. Зуби були великі і чорні. Очи великі, запалі, страшні... Лежав тихо і лиш деколи водив блудним зором по других ліжках.

Прийшла монахиня, поставила при нім шклянку молока, байдужно подивила ся на нього і відійшла.

Хорий подивив ся на мене і я зрозумів, що він хоче пити. Я подав йому молоко. Лакомо випив до послідної кроплі, страшно дивлячи ся на мене. Потім замкнув очи і довго лежав без руху.

На другий день рано монахиня привела сьвященика, але він вже не міг його сповідати, тільки намастив оліом. Прийшов лікар, подивив ся, махнув рукою і пішов далі. З полудня робітник почав конати. Монахиня обставила його параваном, заказала нам там входити і відійшла. За хвилину я всунув ся за параван. Вмираючий робітник лежав горілиць і водив блудними очима по стелі. Я нахилив ся над ним.

— Брате, дай мені горівки, — просив мене тихим шепотом.

Я на разі не знав що робити, що йому подати — подав йому шклянку з молоком і підніс йому голову. Він лакомо випив.

— Ох, яка добра горівка..

На хвилинку оживив ся, очи заблищали, лице викривив і вишкірив великі, чорні, зіпсовані зуби. Се був його усміх. Йому здавало ся, що пив горівку. Потім зачав скубати коц сухими, спрацьованими пальцями і уважно їх оглядав. Мені в голові товкли ся прикрі, смутні думки. Перед моїми очима стануло смутне жите сього на пів трупа.

— Нуждаре! Від колиски ти терпів холод, голод, нужду... Вони вигнали тебе до тяжкої праці. На самім вступі в жите хороба закрала ся в твоє тіло. Ти тяжко працював, се видко по тобі, і що маєш з того? Яке було твоє жите? Що ти бачив поза нуждою і упокоренем? Брехню і визиск! Тебе годували брехнею, показували тобі різні блискучі забавки, щоби тебе отуманити, використати, обкрасти.. Морили тебе голодом, щоби ти був покірним, обіцяли тобі нагороду "там", а ти їм вірив... Ти працював, як віл, понад сили. Ти знищив своє здоровле для їх добра. А вони живуть з твоєї праці спокійно з дня на день, не журять ся про завтра і плавають у розкопах та достатках. А ти? Ти ось тут конаш, заслонений параваном, нема при тобі навіть родини... Нема тобі з ким попрацати ся, нема кому очий тобі замкнути...

Що ти лишив своїй родині? Чи ти, працюючи гірко, кроваво, довгі роки, дав їй яке забезпечене на будуче, чи ти дав своїм дітям яке образоване? Нужду і скрофлі — се ти їм лишив! Се їм лишаеш по собі!.. Ти засудив їх на страшну нужду, хвороби і смерть з надмірної праці. І пощо ти їх зродив? Нуждаре! Трупе, робітнику, мій брате!..

Конаючий робітник виконував якісь механічні рухи руками, то витягав перед себе руки, то притягав і примикав очи; було видко, що він висилував ся. Змучив ся, руки безсильно упали, замкнув очи і лежав бездушно.

По хвилині отворив очи і побачивши мене, витягнув шию і щось шепотів до мене. Я нахилив ся над ним.

— Пересунь, брате, пас на машині, я відпічну трохи, змучив ся — шепотів він благальним тоном.

— Я зробив рух, наслідуючи пересуване паса. Він хотів усміхнути ся. Не міг. Скіра на лиці так висохла, що не вистарчала на усміх. Він тільки викривив лице, глибоко зітхнув і вліплени в одну точку очи станули нерухомо. Випростував ся. Кости тріщали гей сухе дерево. Він витягнув ся, його очи мутніли, повіки помалу спускали ся і в половині дороги стали. На пів замкнені очи заходили більмом, чорна шкіра на лиці викривила ся, зза розтворених губ виглядали чорні зуби, а з горла добував ся свист і глухе булькотане. Він випростував ся ще сильнійше, його зморені, сухі руки безсильно опали, а грудь що раз слабше підносила ся....

Він сконав, працюючи до останнього віддиху.

Я вийшов зза паравану, в голові мені шуміло. Обсіли мене грікі думки.

На саялу вийшла монахиня. Справдила смерть. Відставила параван — і клякнула при ліжку мерця з запаленою свічкою. Говорила голосно молитву.

— Отче наш... Перед лицем твоїм гріхи наші приносимо... Господи!....

Хорі нуждарі повклякали, або сидючи на ліжках биля ся покірно в груди і горячо молили ся за грішника, з котрого висав капіталістичний устрій послідні соки. І я також клякнув і похилив голову перед повагою смерти, що принесла визволенє тому братови робітникови. Але я не молив ся....

Перед очима стояла мені смерть того мученика праці і я не міг за нього молити ся. Так говорили мені воля, розум і совість.

Як стеречи ся сухіт.

Сухоти легких, або так т. зв. грузлиця се одна з найтязших і найбільше розширених недуг. Найстрашійша війна, найтязша пошесть не губить стільки людей, що ся страшна недуга.

Сухоти — се недуга легких, на котру люди западають, не в наслідок перестуди, як загально думають, але в наслідок зараженя від сухітників.

Причиною сеї страшної недуги є маленькі заразники, які ледви можна побачити через побільшаюче скло. Заразки єі находять ся в великій кількості в харкотіно хорих на сухоти. Кождий сухітник випльовує щоденно підчас кашлю з харкотінем міліони тих заразників. Таке харкотіне на землі, на підлозі, або на стіні висихає, змінює ся на дрібний порошок, уносить ся в воздух і разом з тим дістає ся до легких чоловіка і заражує їх. Така курява найнебезпечнійша в помешканях. В той спосіб, в наслідок поганого звичаю сухітників пліти на всі сторони, заражують ся здорові люди.

Позаяк ніхто не знає на певно, чи харкотіне не містить в собі шкідливих заразників, проте найліпше уважати кожде харкотіне за небезпечне і нищити його. Сухітники не є небезпечні для иньших людей, коли тільки харкотіне, котре підчас кашлю випльовують нищить ся, і воно не запечисує окружаючих предметів.

Сухоти дадуть ся улічити, коли вчасно їх розпізнаєть ся і відразу енергічно починаєть ся їх лічити.

Сухіт можна устеречись, наколи будемо заховувати слідуючі приписи остороги.

1. Не плювати на землю, позаяк харкотіне містить в собі заразки.
  2. Плювати лише до сплювачок з чистою водою або якимсь десінфекційним плинном, харкотіне зі сплювачки вилівати до огня, або до ями на сю ціль призначеної, а сплювачки мити все кнпячою водою.
  3. При кашлю або пчиханю засланяти уста рукою або хусточкою, щоби не розприскувати слини.
  4. Діти належить при звичаювати до чистоти. Не позваляти їм брати до уст предмети піднесені з землі. Не цілувати дітий ніколи в самі уста.
  5. Порох містить в собі все заразливі мікроби; щоби уникнути його повставаня, належить мешканє чисто удержувати, не замітати на сухо підлоги, але все покропити єі наперед водою.
  6. Витирати всі домашні знаряди вогкими шматочками.
  7. Мити руки перед їдженєм, щоденно полокати уста і чистити зуби.
  8. Принайменьше раз на тиждень купати ся.
  9. Перевітрювати чисто і старанно постіль на сонцю.
  10. Не спати з хорими в однім ліжку. Не пити і не їсти з ніким з одного тареля, а принайменьше одною ложкою.
  11. Брудне біле сухітників перед пранєм старанно витирати.
  12. Мешканє по сухітнику належить вичистити і вибілити, білизну випрати, а одіж сінники, подушки, колдри по сухітнику довго і старанно на сонцю перевітрювати.
  13. Пьянство успособлює чоловіка до занедужаня на сухоти. Пьяки найчастійше попадають в сухоти.
  14. Добра пожива, сонічне світло і супочинок, се найліпші ліки на сухоти.
- Належить щоденно отвирати вікна в мешканях, навіть в зимовій порі, щоби їх перевітрювати.

ПРАВО ГОЛОСОВАНЯ.

Те право не все зависить від горожаньства; воно є унормоване конституціями поодиноких стейтів. Приміром: женцини роджені в Сполучених Державах, уважають ся горожанками. Вони також можуть набути горожаньство так як се муцини набувають але само право горожаньства не дає їм права голосованя. Жінки мають право голосованя в 10 стейтах: Айдаго, Колорадо, Вацінгтон, Юта, Каліфорнія, Мічіген, Канзас, Арізона, і Орегон.—В декотрих державах право голосованя мають також не-горожани, а саме : в Алабамі, Орегоні, Мизурі, Канзасі, Небрасці, Арканзасі, Індіані, Савт-Дакоті, і Тексасі. Там можуть голосувати чужинці що дістали перші напери і прожили в данім стейті певний законом тої держави означений час: від 30 день до 2 років.

НЕВІЛЬНИЦТВО.

Невільництво містить у собі всі другі злочини.

Оно є наслідком насильства, розбою, злодійства, повільного мордованя і гіпокризії.

Невільництво унідлює невільника і псує того, хто тягне користи з невільничої праці.

Если правдою є, що праця є підставою всякого добра, то правдою мусить також бути, що праця повинна бути свободна і працюючий повинен також бути свободним.

Дуже лихим треба вважати такий порядок суспільний, при яким той хто найбільше працює не має нічого або дуже мало, а той хто нічого не робить забирає усе і опливає в достатках.

Не повинно ся терпіти того, щоби чесний, пожиточний чоловік ходив обдертий, а галанас, ошуканець, або его діти, возили ся автомобілями та вбирали ся в шовки і аксаміти.

Не треба дозволити, щоби ті, що нічого не роблять щодня засідали до пишних обідів, а ті, що втратили свої сили в праці, мусіли відбирати собі жите з причини голоду та крайної нужди.

Людей можна поділити на дві класи: на тих, що працюють і тих, що нічого не роблять, — на тих, що удержують других і тих, яких удержують другі, — на людей чесних і нечесних, себто тих, що визискують других.

Кожий чоловік, що живе з недоплатеної праці другого, заслугує на імя ошуста і лихваря.

Треба, щоби люде мали свободне тіло і свободний мозок, свободну працю і свободну думку, — руки без кайданів і мозок без упередження та без забобонів.

Праця визволена з кайданів, дасть добре жите — всім.

Вільна думка наблизить вас до правди.

Люде повинні порозуміти ся разом і геть скинути з плечий — дармоїдів.

* * *

Людськість складає ся з мужчин і жінок.

Людськість ніколи не стане справді вільною, як довго не стане вільною також жінка.

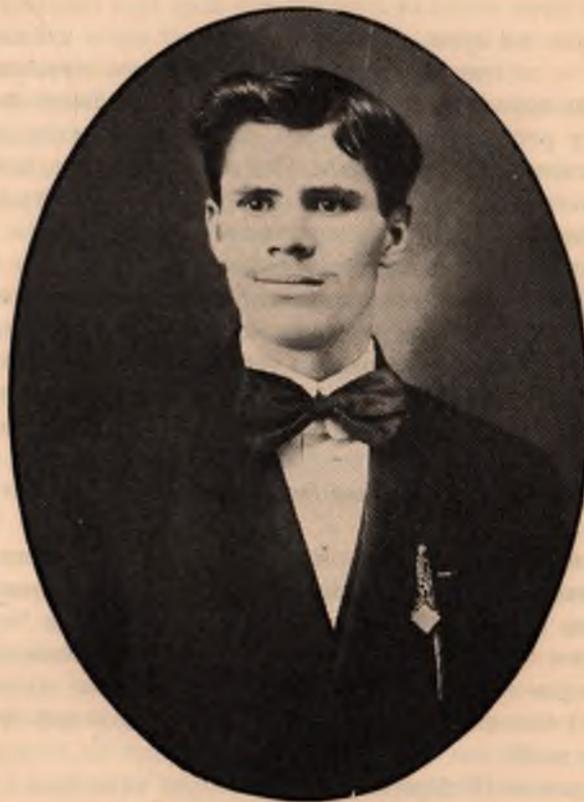
Одна половина людськості не може бути справді вільною, як довго друга половина все ще в неволі.

Тому в своїм власнім інтересі мужчини повинні старати ся, щоби жінки чим скорше стали повноправними членами суспільности.

Зовсім вільні люде можуть народити ся лише з вільних материй.

Кожда родина мусить перестати бути стадом, а перемінити ся в демократію.

Соціалізм має за задачу знищити всяку неволю, де би она не була.

Михайло Саламандра
Снарбник Руського Народного Союзу

Сотворенє жінки.

(Японська легенда).

У ночині Сотворитель із нічого сотворив всю нашу землю. Кинув її в безконечний простір світа, поміж рій лямпад небесних, щоб велике золотєе її сонце огрівало і щоб місяць білолицій світив їй у темну ніч...

І як часто так буває, що зі всіх дітей одну кохає найщиріше рідний батько, — то і землю Сотворитель над усе своє творіння покохав і дуже часто виявляв їй свою ласку.. Як перлин білосніжний цвіт він дав лілеям. Воду річки спокійної вдарив скипетром величнім, щоб лотоси короною зацвіли в ній в одну мить. Газелів швидконогих, піжних сотворив він, велетенських слонів, гордих і величніх левів, тигрів прудких і перістих. Цілі зграї пташок всяких розповсюдив над землею, щоб удячний гимн співали вони своєму житедавцю...

Так творив все Сотворитель, що-раз більше, що-раз краще і, як той мистець великий, що бажає усе життя вкласти в свій утвір коханий, — всю потугу і всю волю він напружив і диханням святим своїм божественним сотворив землі владу, сотворив її пана, сотворив він “чоловіка”...

Рай і щастя безконечне дано в уділ чоловіку, бо великий Сотворитель над усі творіння покохав його одного.

Йшли віки... і все без зміни було в світі, як в почині Сотворитель встановив...

Але раз, було в ночі це, — коли сон обняв глибокий першого людей всіх батька, дух лукавий спокуситель вплив йому у серце сильну і страшну отруту, вплив йому він “пристрасть” і палке чогось “бажання”... От почав чогось бажати чоловік той і хотіти, чого перше він не знав ще і що є зовсім одмінне від того, що він вже знає.... І бажання як отрута зроджували в нього мрії принадні, що хвилини все новії...

Бачив все те Сотворитель, завжди повний милосердя... Взяв місяця блиск холодний, трохи промінів із сонця взяв він жовто-золотистих, вужа гнучкість, тростинову еластичність, хмари легкість, діаманта твердість, мінні смішну полохливість, кровожадність тигра, взяв він і бундючність павича.... Очей лісного оленя невимовну красу взяв він, холод криги, колірив веселки ріжніх і дощів осінніх сльози — усміх зірки ранішньої, патоки солодкість, взяв і горіч полину, — взяв він голуба вражливість, чарівний спів соловейка — і змішав все сотворитель її сотворив він... “жінку” гарну в подарунок чоловіку...

О чудесний подарунок неба доброго!... В палкі обійми взяв ту жінку чоловік і.. почав нове життя і дознавсь нового щастя якого не знав він перше....

Але ледви-що минуло вісім днів, як таку скаргу став до неба посылати пан природи — чоловік:

“На-що й по-що ти, о Боже, дав міні ту жінку?... З нею жити в світі сто раз гірше, ніж самому... Та істота вередлива, завжди в мене чогось хоче... А вгодити їй не легко, бо хоч зроблю що для неї, то ніяк не до вподоби: то щоб зірку з неба зняв їй, — вона хоче, то щоб сонце серед ночі, а день місяць щоб світили... Рве і топче квіти пишні... От-нем пече й одночасно вона кров мою морозить та істота горда зазра й... божевільна”.....

Вислухав це Сотворитель і забрав од нього жінку.

Але ледви-що минуло вісім днів, як таку прозьбу став до неба посылати пан природи — чоловік:

“Оддай, оддай, Сотворитель, ти міні її назад, бо до неї моє серце чогось рветь ся і за нею дуже тужить. Я без неї як та квітка ізів'яну... В ночі спати я не можу... Моя пам'ять надсилає все мені згадки приємні тих роскопів невимовних, що вона колись давала поцілунками своїми солодкими нестощами, зором ока чудового і чарівним своїм співом... Сотворитель, віддай жінку, бо без неї я загину!”...

І знов вволив Сотворитель його волю... Але ледви-що минуло других вісім днів, як знову скаргу таку слав до неба чоловік той:

“Забери її від мене, Сотворитель, забери!... Бо багато більше лиха аніж щастя дає міні тая жінка... Забери!...”

Тоді в перший раз наморщив чоло своє Сотворитель і розгніваний так мовив:

“Геть від мене ти, невдячний чоловіче вередливий!.. Роби собі, як сам знаєш, як сам відаєш, чини, щоб життя із жінкою приносило тобі щастя... Що до мене, то на скарги твої вічні і безглузді, я не дам тобі поради, бо без жінки один жити ти не можеш, а як жінка є у тебе, ти на життя нарікаєш....

І в задумі схилив чоло, міркуючи, чоловік і спитав себе він згодом:

“Чи то щастя, чи нещастя — тая жінка?... З нею жити дуже трудно, а без неї.... неможливо”....

Переклав М. Якимовецький.

—o—

“Що тобі не мило, не чини другому,
Знай се „любий сину!”
Говорив учитель школярю малому,
Торгаючи за чушину.

Бог батько дав нам заповідей десять,
Щоб у рай вийти,
А церква, мати наша, скоротила
Їх в одну: „плати!”

Жінка а Фабрика.

Загально звісною є річ, що чим раз більше число жінок працює по фабриках, але може не всякий знає, що праця по деяких фабриках є для жінок попросту убійчою.

Потверджують се урядові цифри Федерального Бюра Праці у Вашингтоні, Д. К., яке опублікувало недавно вельми цікаві цифри дра А. Р. Пері про робітниць в промислі бавовняній в трьох містах Нової Англії, а се: в Фол Ривер, Масс., Потокет, Р. Й. і Менчестер, Н. Г.

Згадані три міста є типовими для бавовняного промислу. Працює там сила жінок. В Потокет працює на 100 робітників 62 жінок а лише 38 мужчин, в Менчестер 56 жінок а 44 мужчин, а в Фол Ривер 48 жінок а 52 мужчин. Так отже, є се “дівочькі фабрики.” А ті “дівочькі фабрики” славні тим, що не лише витворюють усякі вироби бавовняні, але рівночасно набавляють робітників сухотами, хворобами нервів і т. п. благодатями. До поширення тих страшних слабостей причиняє ся головно: надмірна праця, недостаточне відживлюванє і загалом — нужда.

Обчисленя дра Пері показують, що між робітниками бавовняного промислу є більша смертність як серед робітників, що працюють в иньших заведенях, а крім сего, між робітниками, що працюють по бавовняних фабриках умирає жінок далеко більше як мужчин.

Др. Пері твердить, що коли мужчин, що працюють в бавовняній фабриці, умре 100, то жінок в той сам час умирає 133 і то номимо того, що жінки робітниця, загалом беручи, віком від мужчин молодші.

Смертність робітниць фабричних у згаданих містах є два рази більша ніж смертність жінок, що не працюють в бавовняних фабриках.

В деякім віці ся різниця ще більше випадає на некористь для робітниць. Приміром, в віці від 15 до 24 літ умирає на сухоти два і шів рази стільки жінок робітниць, що умирає жінок не-робітниць. А з жінок в віці від 35 до 44 літ умирає на сухоти аж 5 рази більше робітниць бавовняних, як тих, що не потребують працювати при бавовні.

Др. Пері пояснює, що причиною так страшної смертності є нездорові услівя праці в фабриках бавовняних, які особливо лихо відбивають ся на здоровлю жінок. І так в віці від 15-44 літ — кожда друга робітниця в бавовняній фабриці умирає на сухоти, коли між жінками, що не працюють в фабриках бавовняних умирає на сухоти в тім самім віці лише кожда четверта або лише кожда пята жінка.

Та бо і на тім ще не конець. Винищений організм робітниця не годен сповняти своїх природних обовязків жінки та матери. Богато, дуже богато умирає їх в часі злогів. Еслиж котра перебуде з тяжкою бідою злоги, то звичайно дитина, що народить ся є хоровита і хирліє або завчасу умирає.

В сей спосіб праця фабрична убиває не лише самі жінки, але убиває також їх діти.

І жінки, що мусять працювати по фабриках поволи починають розуміти сю страшну правду і враз з мущинами, товаришами праці — організують ся та стають до бою з капіталізмом, за красше жите.

Успішні страйки ткачів в Новій Англії та Нью Джерзі, кравців в Нью Йорку таї загалом страйки скрізь по Злучених Державах, в ріжних галузях промислу, в яких працюють жінки, були би певно не вдали ся, еслиб жінки також не були взяли в них участи та не йшли в них солідарно враз з робітниками — мущинами.

Брали у сих побідоносних борбах участь і наші українські робітниця, бо і они відчувають, хоч може на разі лише несвідомо тільки, що і до них відноситься клич:

“пролетарі всіх країн, єднайте ся!”

ДОБРЕ ЗНАЄ СВОГО ВУЙКА!

“Скажи мені, добрий вуйку, чому ти маєш червоний ніс?”

“Бо я перестудив ся.”

“Щож-то? то в салюнах ніколи не палять?”

Житє Русинів у Старовину.

Про житє українських племен у давнину маємо доволї скупі відомости.

І так про Полян літопись каже, що они мали звичай добрий і смирний. Они орали землю, ходили на промисли лісові та водні, вели торговлю з близькими і далекими народами. Здатні були до війни, блии ся завзято і немилосерно.

Деревляни та Сіверяни описують ся в літописи як народ ще напів дикий, мало культурний. Та ми знаємо, що й там уже в X та XI столїттях орали землю, сіяли усякий хліб: просо, овес, ячмінь, горох, а трохи пізнійше — жито, пшеницю. У степу (у Полян та степових Сіверян), розуміть ся, хліборобство мало ще більше місця. Окрім того люди держали худобу: рогату, коний, дрібну худобу і домашню птицю (курий).

В тодішньому хозяйстві (около X. віка) велике місце мали воляні, а найбільш лісові промисли. Люди полювали на звірів, щоб здобувати дорогі футра, (бобри, куні, горностай та інші), ловили диких гусий, лебедів; неводами і вудками ловили рибу. В лісах знаходили дикі пчолы по дуплах і брали там мід; старі дуплиності дерева звали ся бортями, через се і промисл сей звав ся бортним. Робили й нарочно дупла в лісовому дереві, щоб селили ся пчолы. Були й справжні пасіки з улиями.

Мід, як і футра йшли і на продаж і на податі; тоді торгували найбільшого: медом, воском, футром, вивозили сей товар у чужі землі. З меду готували смачні та кріпкі напитки. Ще й до недавного часу декуди понад Десною можна було почути, як числять і складають ціни не на гроші, а “на куні” (скірки куніць, якими колись давали податок і платили замість грошій).

Наші предки за тих часів уміли вже прясти, ткати, виправляти скіри, робити глиняні начиня, кувати залізо і робити з него знарядя. Декуди уміли й здобувати залізо, випалюючи его з руди. Виробляли також усячину з бронзи, міді, срібла, іноді й золота і те все знаходимо в стародавніх могилах, насипаних за тих часів.

Одежу носили й пани і прості люди одного покрою; тільки пани шили одержу з дорогої чужоземної матерії, а прості люди — виробляли самі собі полотно і сукно.

Одежа не дуже відрізняла ся від тої, що й тепер ще носять по закутинах України: в Чернігівщині, на Волинському Полісью та в горах у Галичині. Носили довгу, білу сорочку, на випуск, вишивану заголоцю, — підперезану поясом; неширокі штани; чоботи, або постоли, — реміні, або личані. На голові шапка, капелюх, з загнутими краями, обшитими футром і з суконним верхом. Поверх сорочки надівали свитину, а по-

верх неї — плащ. Для прикраси носили, головно жінки, усякі срібні та золоті цяцьки: сережки, ланцюжки на голові й на шиї, обручі і т. і.

Хати робили невеликі, прості; в лісовій стороні ставили їх високі на два поверхи, а біля хати приліплювали кошари, комори. В степу робили хижі, вишлетені з лози або очерету та обмазані глиною або землянками, підкнані трохи під горою в землі. В хатах (хижах, землянках) робили печі просто з глини, без цегли; не скрізь і не зразу почали для диму робити при печі димар (комни), декуди ще й досі не роблять, так, що дим стелить ся по всій хаті.

Щоб мати захист від ворогів, робили городки: насипали вал, ставили частокіл, а в середині помід валом робили невеликі хатки, ставляючи їх тісно одну біля другої. Туди й ховали ся під час потреби з усім скарбом і худобою. Городища ті були невеликі; їх і тепер багато ще знаходять ся на Україні.

Окрім тих малих городків розсіяних по всій землі, верстов може на шість один від другого, — скоро появилсь і вирости більші городи: Київ, Переяслав, Чернігів, Любеч і інші.

Сюди приїздили купці з чужих земель (з царства хазарського, від Арабів, Греків, Варягів), скуповували футра, мід, віск, а продавали свої товари: усякі виробы, дорогу матерію, збрую і т. і. І наші люди почали возити на продаж свої товари — і до Арабів і до Греків.

Зимом скрізь збирали, скуповували, або вимінювали по селах, чи по хуторах і городках скіри, мід, віск, звозили до берега ріки, ладили великі човни, а на весні сплавлили те все до Чернигова, Любеча, а далі до Києва. Звідси вирушали в далеку дорогу аж до Чорного моря, яке звало ся тоді Руським морем, до Царгорода, або й до дальших країв. Там провадили свої товари, накуповували дорогих східних товарів і вертали ся до дому. Так само торгували і з Хазарами й дальшими народами.

Де не можна було проїхати з одної ріки в другу, там перетягали човни по сухому, (ті місця звали ся волоками), а товар переносили на плечах. Торговля давала великий прибуток, через те де далі ставало все більше купців; городи розростали ся, їх мешканці багатіли, зивкали до розкошів, веселого життя.

Торговля з культурною грецькою землею привчала і наших людей заводити у себе деякі звичай чужоземні, красше будувати будинки, носити дорогу одержу і т. д. В грецькій стороні тоді давно вже панувала християнська віра; наші люди, часто стрічаючись з християнами, зивкали до них, тай самі іноді ставали християнами. Г. Коваленко.

Образки воєнні.

II. і V. БОЖА ЗАПОВІДЬ.

— Бам-бам-бам-м-м... — заговорив великий дзвін білгородської катедри, а голос його могутий аж трясє шибами. Ще сьогодні кличе дзвін-велит християн, щоб з ними розирацатись на все. Старі й молоді, жінки з дітьми на руках — всьо снішить до церкви, яка від золота аж сяє. Товпять ся народ до головної брами, а в середині того святаго місця тиснуть ся вже кілька тисяч голов, сиві старці, як голуби, жінки в чорних кабатах і чоловіки, які в останнє прийшли подивити ся на розп'ятого Христа, що марно сїяв мир на землі... І сонце собі дивить ся крізь кольорові шиби і кидає сніп свїтла на саму ікону, де клубами зносить ся в гору кадило. А в сумерку того ливана, коло самої ікони, сидить ряд череватих, вусатих князів, майорів, генералів, наче царі сходу. Між ними, в середині, трясеть ся сивенький, довговусий старець-митрополит Димитрій. Тихо-тихесенько вдаряє снів в вуха вірних християн, то дрозить, трясеть ся, то знов грюкне що сили, аж ціла церква захитаєть ся враз з іконами і святами.

Спївають тихо на хорі — тихше плаче народ на долині..., а заведуть голоснійше на хорі — то ще сильнійше й голоснійше ридать вірні на долині... Вже давно стали спївати, а народ все ще хвилюєть ся, плаче ридає.

“Побожні християни!” — дав ся чути дрозачий голос митрополита. “Наше військо є послане самим Богом і вас всіх послає Всевишній, щоб ви визволили наших братів, щоб за них ви свою кров проляли. Йдїть ви всі до своїх братів, бийте ся за них з безбожниками, не лякайте ся, за нами Бог. Нехай Господь благословить ваші прапори і війська, хрест нехай вам додає сили і хрест нехай вас хоронить, щоб ви Турків побили, а тоді всі будемо славити Господа Бога і святау Тройцю. Во імя отца і сина і святаго духа — аминь!”

І полили ся сльози вірних, вибухла товпа голосним плачем, а коло ікони піднялись вусаті князі, майори, генерали — повиймали шаблюки й горлали: “Живїо рат Турской! Живїо рат Турской!” (Хай живе війна з Турками!)

А народ споглядав на розп'ятого Христа й тільки плакав як немїчна дитина.

А сивенький дідусь, що стояв коло самого божого сина, прошепотїв: “Сїяв ти, Христе, мир — а твої наслідники кличуть тебе мордувати....”

А дальше на полудни широкі маси турецького народу молять ся до свого всемогучого й справедливого Бога, й благають свого Аллага, аби

благословив їх прапори з півмісяцем і криві шаблюки, просять його на колїнах щоби допоміг їм побити недовірків-християн. І там турецький шїп, Муллаг, кланяєть ся при престолї, і в імени Аллага послає своїх вірних різати, вбивати християн. Народ простий плаче-хлипає а князі турецькі, наші повиймали шаблюки й заверещали: “Хай живе війна з недовірками!” А жінки й діти, старці і молоді вояки турецькі відповіли голосним риданем і тільки сльози лились...

КОРИСТИ ВІЙНИ.

“Ура-ура, у смрт, у славу..., ура-а-а-а...” — І 25 тисяч вояків сербських з найженими багнетами пустили ся на Турка. Один жене на перед другого, аж земля дуднить. По трупах своїх камратів пре кіннота, по через голови ранених і вбитих везуть тяжкі гармати та цекольні машини. Сьому скочив кінь на голову — й тільки мозок бризнув в гору, тому застрягло кінське конито геть аж в спід черева; один знов, бачить, що з гарматою їдуть просто на нього, просить з далека, благає, щоби вминули його, але камрати і не чують того, не зважають, і саме голова дісталась між колеса, аж очі повискакували, зуби повиломлювали, тай поїхали дальше... Вже змішались багнети християнські з поганськими; вже колять ся... З одних грудий виймають і зачихають в другі, а над ними вимахує кіннота гострими шаблюками й тільки розбиває голови та черепи а кров сьвіжа, тепла, так парув, як кипяча вода. А багнети, шаблюки червоні, як сама кров, навіть мундури, чоботи, всьо, як би мочились в крові. Цїле “Чорне Поле” коло Куманова з далека вже червонїєть ся від людської крові, від людського мяса.

“Ура-ура другові (друзяки)” — закричали християнські воїни і пустили ся за Турком, який почав втікати, а гармати і цекольні машини слали свої кулі Туркам на вздогін. А старшинна військова вже прийшла на то місце, до недави стояли вороги Турки і жадїбно оглядала 17 гармат й повно карабїнів, які лишили погани, ратуючи своє жите втечою. На одній з гармат лежать шматки мяса із лица вояка, який з розбитою головою простяг ся біля тойж гармати — за ним в крові лежить другий, третий і багато таких пошматкованих, пошарпаних гранатами. Та їх старшинна не бачила. Вона лиш оглядала гармати з написом: “Круш-Ессен 755 мм.”

“На сьогодні добре скористали”, — храпливо пробубонїв генерал.

“О, знаменита користь”, — кругом ревіла військова старшинна.

Хто Винен?

(Діється в Чехах в домі одного резервіста, якого покликали в часі мобілізації.)

Ніч. Скрізь селять. Грубими каплями бє дощ в малесенькі шибки одної хатини, де ще блимав каганець. З боку, не далеко від печі, плюскають ся в балі двоє діток — одна 6-літна Мариночка й 2-річна Мілька, обоє купають ся. А мати заплакана, що хвилини заглядає в вікно, гейби виглядала-когось.

“Мамо, коли вже вернуть тато?”, — спитала синьоока Мариночка, дивлячись на маму, яка занаскою втирала сльози.

“Сьогодні, донечко, в ночі, ти встанеш а татко вже буде коло тебе” — і глибоко зітхнула, вона знала, що говорить неправду, знала, що ще довго будуть тримати її Івана десь там на границі піскової Босні.

“О, клятї! Взяли чоловіка, батька двох діточок”. І кинулась до дітий та стала їх палко цілувати. “Діти мої нещасні”.

Нараз хтось сильно заковтав в двері. В неї серце забило. “Невжеж се Іван?” питає сама себе. “Іване соколику мій” і побігла отворити двері. Та під сильним натиском двері вже затріщали й до сінни вдер ся крезний чоловік.

“Хто се? Чого ви?”

Але незнайомий не відповідав а силою хотів її повалити на землю.

“Рагуйте...” — ледви крикнула нещасна матір, але сейчас почувла удар в голову й безпритомна повалилась на землю. А діти, почувши крик матери, зачали ридати. Та чоловік з сокирою в руках приступив до Мариночки, замахнув ся і тільки кров бухнула в корито, а 2-літній Мільці вихав шмату з уста, щоб не кричала. Сам-же вернув ся знов до їх матери, яка тільки стогнала, знасилував її, ще кілька разів цюкнув її сокирою і зник...

На другий день рано застали сусіди Марію Долежалову, так звалась матір нещасна, і її Мариночку в калюжі крові. А маленьке посиніло, вже майже доходило.

Незадовго приїхала слідча комісія і стала слїдити, шукати вбійника. Комісар і бородатий судія вишитувались всіх сусідів, чи може хто знає сказати що про той злочин. Але кожний лише здвигав раменами.

“Я знаю, я скажу”, заговорила одна молоденька жінка, тримаючи маленького хлопчика за руку.

“Як зовеш ся?”, питає бородатий судія.

“Еміля Павліка”, сміло відповідає жінка.

“Ти пізнаєш того чоловіка, що замордував родину Долежалів?”

“Пізнаю. Я навіть його бачила”, сказала молода жінка.

“Деж ти з ним була? Коли ти бачила його?”, тягнув дальше судія.

“Я? Я не була з ним ніде, він сам приходить в мою хату”. І сльоза покотилась по її блідому лиці.

“Колиж то було, говори вже раз”, налягав комісар.

“Коли? Не знаєте? Поганці!” — і скоса глянула на комісара і судію, які тільки дивились один на другого.

“А знаєте, коли ви взяли мого чоловіка, намятаєте, коли ви вирвали чоловіка від тої нещасної, замордованої жінки?”

“Алеж се не має нічого спільного з мордом”, перебив її комісар.

“Що? Не має нічого спільного? А жінка ся, чи булаб вона замордована разом з своїми дітьми, якби її чоловік був в дома? Га? Поганці!.....”

ПАВУКИ.

Оден подорожний з першими лучами сходячого сонця прийшов на лісну поляну. Понад корч павуки розпняли свої сіти, а кроплі роси висіли на ніжних тканинах і блєстїли усіми красками дуги. Подорожний задержав ся, повний подиву і сказав захоплений:

“Як величаво убрала ся ти, природо! Пестрими ниточками блистять до сонця роси як намисто брилянтів в ланцюшок споених на шії найкрасшої жінки!”

Тут закричали павуки: “Чоловіче, як тобі ся гра сьвітла і води подобає ся, то хвали не сонце і росу, а хвали нас! Ми наткали тих ниточок, то ми є тими, що дали підпору тим кропелькам перел, то ми творці того твору штуки!”

Подорожний відповів: “Якби ви були виткали ті сіти для краси, то я би радо голосив вашу хвалу. Але вас піпхала до твореня їх лиш жадода морду і проти вашого бажаня краса уживає ваших сїтий убійчих. Маю бути вдячний вам за се? — Направду ви є так безвистидні як — павуки!”

Дуракам закон не писаний.

Закони навутина: чміль проскочить, муха увязне.

Блаженний, хто вірує — тепло тому на сьвітї.

Блажений, хто розбирає мало і хто не думає зовсім.

Богатому житє — бідному вите.

В Сьвіт За Очи.

1.

Ранні зорі серед неба мерехтіли,
 Як лебеді тиху воду сколотили.
 Не лебеді злопотіли крилоньками,
 Виходили бідні люди з дітоньками.
 У незнану вибирались сторононьку,
 Покидали свою рідну родиноньку...
 Покидали рідні хати без опіки,
 Мандрували за далекі гори-ріки.
 Може річку глибокою переплинем,
 А у рідній сторононьці марно згинем.
 Ой чужая сторононька, чужі люди,
 Та вже гірше на всім сьвіті нам не буде!...
 Опадають чорні руки від роботи;
 Марно гинуть наші діти поїд плоти...
 Та не жаль нам працювати-гарувати,
 Аби палців із голоду не глотати!...

2.

Відлітали всі ластівки рядочками,
 Та кликали ластівочку: "Лети з нами!"
 — "Ой, як мені летітоньки аж за море,
 Коли одно ластівятко в мене хоре..."
 — "Як ти свого ластівятка не покинеш,
 Ми полетим у вирії, а ти згинеш!"
 — "Почекайте подружечки, на тій гильці,
 Возьму хоре ластівятко я на крильці!..."
 То не бідна ластівочка з ластівятком,
 Ой, то мати мандрувала із дитятком...
 Перебрили бідні люди через річку:
 Дала мати дитиночці в руку сьвічку.
 Ой, сьвічечка ледви горить-догоряє:
 Плаче мати: дитяточко умирає.
 На дубочку буйне листє зашуміло;
 Плаче мати: дитяточко скостеніло...
 — "Розступи ся, сира земле, під ногами,
 Возьми мене з дитяточком враз до ями!..."

Олександр Колесса.

Право Горожаньства в Сполучених Державах

Всі особи білої або чорної раси уроджені в Сполучених Державах числять ся американськими горожанами.

Всі чужинці білої або чорної раси мають право зробити себе горожанами, виповнивши слідуєчі формальности.

1. Дійшовши 18-го року житя чужинець повинен звернути ся до федерального або окружного суду того стейту, де він має свій осідок і виповнити документ, що називає ся "Декларейшен оф Іntenшен", себто "заявою наміру". В тій заяві він стверджує свій намір відречи ся підданьства краю свого уродження. Тоді він дістає відповідне сьвідоцтво, яке звичайно називають "перші папери". Таке сьвідоцтво видане в однім стейті, важне і для другого стейта. Такого сьвідоцтва можна домагати ся кожного часу, навіть в сам день прибутя до Америки. Дістати його не трудно і не треба до сього помочи адвоката. Перші папери коштують одного доляра.

2. По упливі 5 літ безпереривного перебуваня в Сполучених Державах, а не менше як 2 роки по одержаню перших паперів, він повинен звернути ся до федерального або окружного суду того стейту, де він прожив послідний рік (але не менше як рік) по "другі папери" т. е. "Сьвідоцтво горожаньства". Се вже получене з деякими клопотами.

Кандидат на горожаньство повинен розуміти і знати розговорити ся по англійськи і підписати просьбу в англійські мові. В тій просьбі кандидат стверджує під присягою, (1) що він вірить в основні засади Конституції Сполучених Держав і наміряє стати горожанином Сполучених Держав і на все відмовляє ся від всякої вірности і підданьства, якому-би-не-було цісареві, цареві, королеві і т. д., а осібно такому-то владареві за котрого підданого він уважав ся; отже цісареві Франц-Йосифови, або королеві Франц-Йосифови, або цареві Миколі — після того, чи кандидат є горожанином австрійським чи угорським чи російським, (2) що він (себто кандидат) не є многоженцем, т. е. немає більше як одну жінку або одного мужа. (полігаміст, полігамістка); (3) що він не є противником з'організованої форми правительства (не анархіст) і що не є членом товариства, яке-би перечило потребу з'організованого уряду.

Кандидат повинен при підписуваню і предложеню просьби представити двох сьвідків, горожан Сполучених Держав, котрі підписують присягу, що вони знали кандидата через 5 послідних років і що він жив в стейті не менше одного року. Вони також стверджують його добре заховане.

Кандидат на горожанство мусить відповісти на слідуочі питання в сій другій просьбі:

1. Гват из юр фул нейм?
Яке ваше повне імя?
2. Гвер ду ю лив?
Де живете?
3. Гват ду ю ду фор а ливинг?
Чим на жите заробляете?
4. Гвер вор ю борн, гват монт, гват дей, гват ір?
Де ви родили ся, котрого місяця, дня, року?
5. Гвен дид ю ком ту ди Юнайтед Стейтс?
Коли ви приїхали до З'єдинених Держав?
6. Гват коштри дид ю ком фром?
З якого краю ви прийшли?
7. Ет гват порт дид ю ленд ин ди Юнайтед Стейтс?
В яким порті ви висіли на сушу в З'єдинених Державах?
8. Нейм оф весел ю кейм ан?
Як звав ся корабель, на яким ви приїхали?
9. Гив ди дейт оф юр форст пейпер.
Подайте дату ваших перших паперів.
10. Ар ю мерід? Гват из юр вайфс нейм?
Чи ви женаті? Як зовесь ваша жінка?
11. Гвер воз юр вайф борн?
Де родилась ваша жінка?
12. Гвер доз юр вайф нав лив?
Де тепер живе ваша жена?
13. Гав мепі чилдрен гев ю?
Скільки дітей маєте?
14. Гив іч оф дер неймз, дейт енд плейс оф 'борьт оф іч енд плейс
гвер дей нав лив?
Подайте імя кожного з них, дати і місця їх уроджень і місце їх
теперішого замешканя?
15. Ду ю белів ин органайзд говернмент?
Чи ви вірите в організовану управу?
Відповідь: Єс (так).
16. Ар ю а мембер оф ені сосаеті дат из оновзд ту органайзд ор гуд
говернмент?
Чи ви членом товариства, що противить ся з'організованому
або доброму урядови?
Відповідь: Но (ні).
17. Ар ю ей полигаміст ор ду ю белів ин нолігамі?
Чи ви многоженець, або вірите в многоженство?
Відповідь: Но (ні).

Анна Кульчицьна
Радна Руського Народного Союзу

18. Ар ю атачд ту ди принсипелс оф ди Канститюшен оф ди Юнайтед Стейтс?

Чи ви привязані до засад Конституції З'єдинених Держав, (чи они вам подобають ся)?

Відповідь: Єс (так).

19. Из ит юр интеншен ту лив перменентлі ин ди Юнайтед Стейтс? Чи вашим наміром є жити стало в З'єдинених Державах?

Відповідь: Єс (так).

20. Ду ю спік ди Інглїш лендвидж?

Чи говорите по англійськи?

21. Гев ю ливд файв їрз ин ди Юнайтед Стейтс?

Чи ви жили пять років в З'єдинених Державах?

Відповідь: Єс (так).

22. Гев ю ливд ин дис стейт вон їр?

Чи ви жили в сім стейті оден рік?

Відповідь: Єс (так).

Єс є питання в просьбі о другі папери. Кандидат мусить єї підписати і заплатити 4 доляри — а опісля ждати 90 день поки єго покличуть перед судію.

До просьби залучує ся також євїдоцтво від Департаменту Торговлі і Праці о часі прибуття кандидата до Америки так званий "лендінг сертифікет", если кандидат дістав перші папери після 27 Септембра, 1906.

Хто хоче дістати "лендінг сертифікет" повинен попросити судового писаря (клорк оф ди корт), щоби єму дав відповідний папір з питаннями ("бленк"). Той папір треба відповідно виповнити, себто по англійськи відповісти на всі в нїм поставлені питання, підписати єго, і опісля вислати до Чіф оф Дивижен оф Начуралайзейшен, Департамент оф Камерс енд Лейбор, в Вашингтоні. Адресує ся так:

Chief of Division of Naturalization, Department of Commerce and Labor,
Washington, D. C.

З Вашингтону звичайно висилають "лендінг сертифікет" до клерка того суду, звідки кандидат дістав потрібний папір, а рівночасно повідомляють про се кандидата.

По упливі 90 днів кандидат з'являє ся знов в суді завізаний оповісткою. Приходить зі своїми двома євїдками.

Если євїдки є натуралізовані горожане, мусить принести з собою також свої другі папери і показати їх судії в разі потреби.

Кромі того кандидат повинен мати готовими списані імена, дати уродження і вік кожного зі своїх дітей, а також імена місцевостей, де вони родили ся.

Імя своєї жени, місце єї уродження і вік.

З якого порту виїхав до Злучених Держав.

До якого порту тут приїхав.

Імя корабля, на яким приїхав.

Рік, місяць і день коли виїхав зі старого краю.

Рік, місяць і день, коли тут приїхав.

Що ще кандидат повинен знати.

Щоби здати іспит перед судією, кандидат повинен ще знати слідуєчі річї:

Що анархіст (по англійски анархист) єє такїй чоловік, що не признає ніякого уряду і не може стати горожанином Злучених Держав.

Що "полїгамист" — значить многоженець, або чоловік, котрий вірить, що мож мати рівночасно більше як одну жінку. Многоженство протвїть ся законам Злучених Держав і тому многоженець не може стати горожанином Злучених Держав, себто дістати папери.

Що Злучені Держави мають з'організований уряд, мають певні закони і урядників, які ємотрять, щоби ті закони були сповиювані та, що обовязком горожанина (єїтїзена) є помагати в удержаню тих законів, а не їм протвїти ся.

Що Злученими Державами не заряджує цїсар або цар, але нарід.

Що форма ряду в Злучених Державах є конституційна, а утворив єї народ, від якого контролею вона знаходить ся.

Що на чолі уряду стоїть президент.

Що народ вибирає виборців (електоре) що 4 роки, а ті вибирають президента.

Що Злучені Державі є республіка, (ріноблік), а не цїсарство або царство.

Що Конституцію написали люде, що вперве засновали Злучені Держави.

Що ті люде вмістили в Конституції (они списали єї на папери) головні права, на яких мав основувати ся уряд Злучених Держав. Коли ви присягаєте піддержувати Конституцію Злучених Держав, то ви присягаєте вірність засадам, які в Конституції містять ся та правам згідно з нею ухваленим.

Конституція є дуже важною річю. Обовязком кожного горожанина є, єї хоронити, слухати і боронити в разі потреби.

Що закони Злучених Держав як і поодиноких стейтів не можуть протвїти ся Конституції Злучених Держав.

Конституція говорить як наші закони мають бути ухвалювані і хто має їх ухвалювати.

Она каже, хто має право рішати, чи когра постанова Конгресу згідна з Конституцією або ні.

Конституція говорить, як закони мають бути вжиті в життя і хто має се робити.

Що президент має бути виконуючою головою уряду.

Що має бути певне число людей для ухвалення законів для Злучених Держав. Одних з них вибирають люди в кождім стейті на два роки і посилають до Вашингтону. Вони становлять Нисшу Палату, (Гавс оф Репрезентативс). Других вибирають сойми (леджислейчурз) поодиноких стейтів, по двох з кожного стейту. Їх вибирають на 6 літ, они зовуться сенатори (сенаторз) і становлять у Вашингтоні Висшу Палату або Сенат.

І одні і другі разом (Гавс оф Репрезентативс енд Сенат) становлять Конгрес Злучених Держав.

Вони з'їздять ся разом у Вашингтоні і ухвалюють закони для Злучених Держав.

Кожний стейт, без огляду на се який він великий або скільки людей в нім живе, має лише двох сенаторів.

Але число представителів народних, се є членів Гавс оф Репрезентативс поодинокого стейту зависить від числа людности того стейту.

Конституція Злучених Держав дає судам право рішення дотично законів виданих через Конгрес або інші законодавні тіла. Найвисший суд зове ся Сопрім Корт оф ди Юнайтед Стейтс. Він має право рішення, чи який закон є згідний з Конституцією або ні і як той суд рішення, так мусить бути.

Конституція дає президентови силу вводити закони в життя.

Президент є начальним вождом армії і фльоти Злучених Держав.

Судіїв Найвисшого Суду іменує президент і вони задержують свій уряд ціле життя, если бездоганно сповняють свій уряд.

Президент іменує також майже всіх других урядників федерального уряду.

Закони ухвалені Конгресом мусять бути вперед підписані президентом, заки вийдуть в життя.

Конституція жадає, щоби горожани голосували після законів Злучених Держав і стейтових.

Столицею Злучених Держав є місто Вашингтон, що положене в Дистрикті Коломбія.

Там живе президент Злучених Держав.

Перший президент Злучених Держав звав ся Джордж Вашингтон.

Як зове ся теперішній президент?

Найвисший Суд Злучених Держав знаходиться також в Вашингтоні. Сей край зове ся Злучені Держави (Юнайтед Стейтс), бо він є злученою або спілкою 48 держав або стейтів і 2 територій разом.

Імена стейтів і їх столиці є слідуєчі:

Стейт	Столиця	Стейт	Столиця
Алабама	Монтгомери	Невада	Карсон Ситі
Аризона	Фінікс	Нью Гемпшир	Конкорд
Аркансо	Лител Рак	Нью Джерзі	Трентон
Калифорнія	Сакраменто	Нью Йорк	Олбані
Колорело	Денвер	Нью Мексико	Санта Фе
Конетикот	Гартфорд	Норт Каролайна	Ролі
Делавер	Довер	Норт Дакота	Бисмарк
Фларида	Талагасі	Огайо	Коломбос
Джордія	Атланта	Оклагома	Гутрі
Айдаго	Войс Ситі	Орегон	Сейлем
Ілінойс	Спрингфілд	Пенсилвенія	Гарисбург
Індіана	Індіанаполис	Род Айленд	Правиденс
Айова	Демойн	Савт Каролайна	Коломбія
Кензас	Тоника	Савт Дакота	Пір
Кентокі	Френкфорт	Тенесі	Нешвил
Лювізіана	Бейтон Руз	Юта	Солт Лейк Ситі
Мейн	Огоста	Вермонт	Монтпайер
Мерленд	Бнаполис	Верджинія	Ричмонд
Масачусетс	Бостон	Вашингтон	Олімпія
Мичіган	Ленсинг	Вест Верджинія	Чарстон
Міннесота	Сейнт Пол	Висконсин	Медисон
Мисисипи	Джексон	Вайоминг	Шайен
Мизури	Джеферсон Ситі	Території	Столиці
Монтана	Гелена	Аласка	Джуно
Небраска	Линколн	Дистрикт оф Коломбія	Вашингтон

Крім того Злучені Держави мають еще посілости:

Филиппинські Острови, Гавайські, Порто Рико, Гуам, Тутуїла, Панамський Канал.

Кожний стейт має свою конституцію прийняту мешканцями стейту, яка не противить ся конституції Злучених Держав.

Має також свій уряд на подобу уряду Злучених Держав.

Кожний стейт має свої суди, які сповняють в стейті ті самі обовязки, що суди Злучених Держав в Злучених Державах.

Кожний стейт має свій найвисший суд — Сопрім Корт.

Кожний стейт має своє законодавне тіло, або сойм, що зове ся леджислейчур, який на подобу конгресу Злучених Держав складає ся зі стейтового Гавс оф Репрезентативс (Палати Нисшої) і сенату (Палати Висшої). Вони разом творять сойм, леджислейчур або "дженрел асемблі" і ухвалюють закони для стейту.

Кожний стейт має свого говернера.

Говернер має вводити в жите і виконувати закони при помочи урядників, більшість яких він сам наставляє.

Говернера вибирає загал горожан стейту, що управнені до голо-сованя.

Суддів всіх судів стейту вибирає також загал.

Рівнож членів нисшої і висшої палати сойму вибирає нарід.

Говернер в часі урядованя живе в столиці свого стейту.

Як зовесь столиця вашого стейту?

Як зовесь говернер вашого стейту?

Найвисший суд стейту відбуває засіданя в столиці стейту.

Леджислейчур (сойм) збирає ся в столиці стейту.

Закони для цілих Злучених Держав ухвалює Конгрес у Вашингтоні.

Закони для поодинокого стейту ухвалює стейт леджислейчур або сойм.

Хто дістав “перші папери” по дни 27 вересня 1906 року, а не зго-лосив ся по другі папери в протягу 7 літ від видачи перших, мусить зголо-сити ся по перші папери другий раз і ждати другі два роки. Коли однак перші папери взяті були ще перед днем 27 вересня 1906 р., такі папери важні на все.

Если чоловік, що хоче дістати папери жив давнійше в иншим стей-ті а не в сїм, де хоче дістати папери та не може представити лично свід-ків, котрі є горожанами і его добре знають, а в тїм стейті де він тепер є, ніхто не годен про него свідчити, в таким разі повинен написати до Юнайтед Стейтс Аторні того дистрикту, в яким живуть его свідки, пода-ючи ему їх імена і адреси. Тоді Юнайтед Стейтс Аторні назначить час і місце для відібраня свідоцтва від тих людей та повідомить чоловіка, що стараєсь о горожанські папери, а знов той чоловік мусить повідомити Чіф оф Дивижен оф Начюралізейшен, Департамент оф Комерс енд Лей-бор у Вашингтоні подаючи ему імя і адреси свідків і час і місце, де они будуть переслухані.

Клорк оф ди корт (писар суду) подасть кандидатови імя і адрес Юнайтед Стейтс Аторні, до якого треба писати в сій справі.

Хто має добру до сего причину, тому судія може змінити прозвище тоді коли здає іспит і вибирає другі папери.

Хто виняв перші папери і взяв гомстед в Злучених Державах, той не мусить уміти розмовитись по англійськи.

Ніхто не може дістати других паперів 30 день перед загальним го-лосованєм.

Жінка кандидата і діти до 18 літ жита, если вони перебувають в Спол. Державах в часі одержаня права горожаньства через батька, дістають також се право вже через саме набуте його через батька,, вглядно мужа.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

В 1914 році ціла Україна лагодить ся відсвяткувати урочисто соті роковини уродження Тараса Шевченка. В його память відбудуть ся тисячі урочистих засідань, віч, походів, святачних академій, з'їздів, концертів, вишлють тисячі привитів, виголосять тисячі промов і від-читів, напишуть багато статей і книжок, його іменем назвуть улиці, пло-щі, школи, товариства. Шевченкови поставлять великий памятник у Києві.

Його могилу коло Канева засиплють цвітами.

І ще багато иньшого будуть робити...

І питає не один:

Хто-ж се був той Тарас Шевченко? За що його так почитають?

За що йому така честь і хвала?

Чи був се може могутий цар, великий переможець многих вольних народів?

Чи був се може король ласкавий, що віддає оден народ другому народови в опіку на загляд і відтак за двері викидає покірних, що прийшли просити о звільнене від "опіки"?

Чи був се може славний генерал, що людські діти веде на різню, а сам далеко за їх плечима вино не і за се відтак медалі і памятки дістає?

Чи був се може який міністер, що має тяжкий обовязок — побирати грубі пенсії з мужицького поту і робітничої крови?

Чи був се може який божий намісник на землі, що в імя Христа звивас вирізати всіх темних, догмами непросвічених і зі слова божого кишені набиває?

Чи був се може який великий філантрон-чоловіколюбець, що намолов з кісток робітничих дітий мільярдів скарби і з того відтак будував бібліотеки, памятки і давав багато на боже?

Чи вродив ся він може в пишних палатах — на купах золота — серед богатства і достатків і чи не кидав він бідним милостиню — собі на забаву? І за се йому тепер така честь і слава?

Отже, нічим подібним не був Шевченко, якого пам'ять хоче святкувати Україна так урочисто. Не був ані царем ані королем-опікуном, ані генералом, відзначеним за чужу хоробрість, ані чоловіколюбцем, що мільони збирав з чужої праці — словом не був він з тих людей, яких до тепер звичайно велічали памятками на площах, промовами і панахидами, славословили життєписами по шкільних читанках.

Не був царем-гнобителем народа — а був одним з гноблених і відчув він то гноблене за усі мільони гноблених і він оден голосом мільона промовив проти катів-гнобителів.

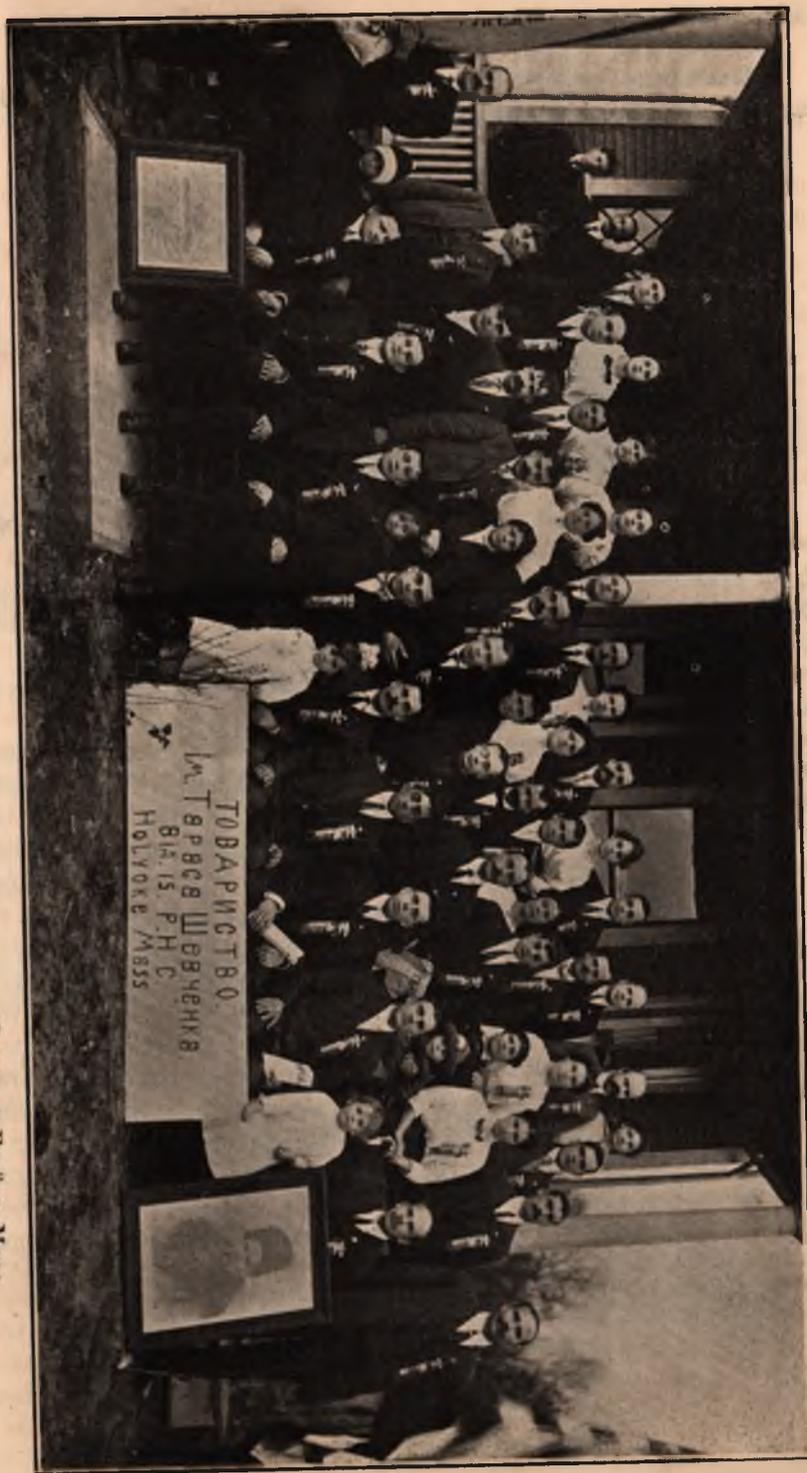
Не був міністром обтяженим пенсією, а був оден з тих, що немилосердно виступають проти царських опришків, та королівських посіпак.

Не був генералом і не діставав відзнак і памятників за те, що другі кров проляли — а був на ціле жите засуджений служити простим солдатом за се, що протестував проти проливу людської крови для добра царів, панів, панів і тим подібних людей.

І не був він намісником божим — а був він віруючим християнином, що бичував безпощадно намісників божих, що в церкві крам розложили.

І не був він паном висискувачем мільонів бідних муци, жінок і дітий, а був сам одним з тих висискуваних і замучених і сам він з серцем розкритим для чужого горя, як квітка для ранної роси, зібрав в то серце всі невисказані болі, муки і терпіння і виповів їх такими палючими словами, що ані Україна, ані світ, що його знає, во вік тих слів в обороні понижених не забудуть.

Товариство ім. Тараса Шевченка, відділ 15 Руського Народного Союзу в Голінон, Масс.

Таким був Шевченко, якого хоче величати так урочисто вся Україна, а з нею вся постопова Росія.

Не в пишних палатах прийшов на світ сей великий чоловік, якого так величають всі Українці і постопові чужинці. Він вийшов з бідної мужицької хати, зі старости похиленої як верба дуплава, зі стріхою розчіханою вітром як чуприна у бідної сироти, зі стріхою чорною від диму, як груди вугляра.

Вікна в ній були малесенькі — аби кождий знав, що там живуть люди, яким їх ближні готові забрати все — аж до воздуха і світла.

А сім'я Шевченка, що жила в тій хаті, були бідні селяни-кріпаки. Бо були се ще часи кріпацтва або панщини. Люди на себе не робили, але на панів. Та хоть се й нині загально у світі так буває, то тоді відбувалося воно багато-багато гірше. Уся земля була панська. Так як нині більша частина землі панська, так вона тоді була панська вся. А нандавав хлопам лиш тільки землі, аби вони з голоду не помирали. Але та земля була панська. Та й не лиш земля. Все було панське. І люди були також панські. Як поля, ліси, плуги, борони, худоба — так вони були панські. І так як зі своїм полем, плугом і худобою міг зробити, що хотів, так, що хотів, те й робив зі своїми людьми. Міг пан кріпака продати, як худобу, замінити за коня, пса або за що хоче, міг його дарувати, або в карти програти; міг його карати коли хотів, за що хотів і як хотів, міг його бити, катувати, вбити, міг віддати до війська, нарувати одних з другими і насилувати. Хлоп мусів се все зносити — бо він був власність пана. Мав кріпак робити день-у-день, від досвіту до пізнього вечера, а все для пана на панській лані. А для себе хіба деколи — при місяці або в неділю.

Тяжке було жити кріпаків. Гірко згадує його Шевченко:

Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом, край села:
Мене там мати повела

І повиваючи співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю
У тій хатині, у раю —
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, — ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі —
Умер на панщині... а ми
Розлізли ся межі людьми
Мов мишенята. Я — до школи
Носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили,
А сестри.... Сестри? Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в світі живете?
Ви в наймах вирости, чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете...

От такого добра зазнав Шевченко змалку під рідною стріхою! Батько і мати що дня на панщині, ніхто малого не доглядав. Жив як другі мужицькі діти.

“Як побачу, — писав Тарас згодом:

Малого хлопчика в селі —
Мов одривалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тином
Сидить собі в старій ряднині —
Мені здається, що то я,
Що це-ж та молодість моя.

Ані батько ані мати довго не жили. Тарасови було лиш дев'ять літ, коли панщина загнала до гробу матір. Злюща мачуха люто побивала дитин-пасербів, а Тараса найбільше. Коли Тарасови пішло на одинадцятий рік, помер і батько, одинока розрада малого хлопця. По смерті батька не міг уже Шевченко лишити ся в хаті, де не стало батька, що оден міг стримати мачуху.

За згодою діда іде він в світ шукати за наукою, якої дуже бажав. Скитає ся від одного учителя до другого. Від дяка-п'яниці, що запитий побиває учеників, до дяка-учителя, що учить хлопця так, що каже носити воду до школи, від нього знов до маляра-діякона, що каже хлопцеві розтирати краску на блясі і носити воду з ріки. Так шукає за наукою малий хлопчина, бо ся як риба о лід. Нарешті зневірений і знеможений мандрівкою стає громадським пастухом, то знов наймає ся у найми. Аж як минуло 16 років, надумав ся попробувати ще раз навчити ся де малярства, до якого мав великий хист і охоту.

Маляр до якого він удав ся на науку, згодив ся його прийняти на ученика, але довідавши ся, що він не вільний, а кріпак, порадив йому принести позволене від дідича, Шевченкового пана. Та управитель дбір не пустив Шевченка до маляра на науку, але казав зістати ся на паньськім дворі помагати кухареві, а пан потім взяв Тараса на покої за козачка. А що пан вештав ся здебільшого по Вільні, Варшаві і по других великих містах, то й Шевченко їздив з ним по далекій чужині, пераз довго не повертаючи на любу Україну. Робота не була тяжка, та зате дуже нудна і прикра. Мав він сидіти все в передпокою і чекати, коли пан скаже води подати або люльку набити. А Шевченка талант все тягнув до мальованя, хоть пераз і побої за те терпів. От і нарешті побачив пан, що з Шевченка лучший був би маляр як лакейчук, і він дав його на науку, спершу у Варшаві, а відтак коли переїхав до Петербурга, забрав і Шевченка туди і віддав там одному маляреві. Та сей маляр, людина не добра і дуже скупа, замість учити своїх учеників, посилав їх малювати парканні і помости. Але Шевченко відбуваючи тяжку денну школу у него, викрадав ся потім в ночі до царського городу і там при світлі місяця підрисовував різьби, що украшали город. При тій роботі застав його раз Українець, що ходив до малярської школи Іван Сошенко. Познайомили ся і Сошенко пізнав, що у Шевченка в талан до малярства, до того ще Шевченко подобав ся землякови і вдачею і розумом.

Став Шевченко ходити до земляка, а той усе його приймав як рідного, допомагав наукою і порадою. Стрїнув ся Шевченко з визначнішими людьми того часу: зі славними російськими письменниками і малярами. Пізнав він вчених і просвічених що не дивили ся на него як на худобу, як дивили ся тоді всі а нині ще богато панів дивить на хлопів, але уважали його за чоловіка рівного собі — з такими як вони почуваннями, бажаннями і правами! І тяжко стало Шевченкови згадувати свою неволю. А наука, яку Шевченко почав здобувати невисуцною працею, робила неволю його ще гидшою, ярмо кріпацтва що тяжшим. Товариші і приятелі Шевченка бачили, що з него вийде великий чоловік, якби йому дати лиш освіту. Та дорога до освіти і науки була тоді заперта кріпакам. Закони, укладані панями, забороняли мужицьким синам іти у виспні школи. Пани зробили се право тому, бо пани добре знали, що

просвічений мужик зараз додумає ся, що всі паньські права на людей і власність, се одно злодійство і один розбій. Вони знали, що темнота — рідна сестра неволі. Про се тямать вони і нині і тому вони так всіми силами спиняють ширене просвіти серед народних мас. Тому то в галицьких школах непросвічають людських дїтній, але старають ся затуманити їх голову і учуть лиш пацїру і оповідають про краківського смока.

І от щоби вирвати Шевченка з під паньської ласки і опіки, приятелі рішили ся купити йому волю. Але що Шевченків пан жадав за нього аж півтретя тисячі рублів, найславніший московський маляр свого часу, Брюлов, намалював портрет поета Жуковського, портрет пустили на розігравку, а за одержані гроші куплено Шевченкови волю — 22 цвітня 1838, коли Шевченкови пішло на 25 рік. Дуже зрадїв Шевченко, коли став вільним. Паньські кривди, знущання, словом вся паньська опіка пропала, а перед ним отворив ся світ широкий, наука і просвіта.

* * *

Ставши вольним чоловіком, Шевченко вступив до малярської академії в Петербурзі і почав учити ся щиро та пильно. Всіми силами старає ся надолужити і нагнати те, що стратив через молодечий вік в неволі. І стає він і славним малярем, поважаним і надгороджуваним за свій талан і стає він освіченим чоловіком. А проте хоч далеко відійшов він від простих людей, не забуває на своїх рідних братів і сестер, не гордує ними, а помагав їм як може. Але він памятає також про всіх кріпаків. Бо всіх він уважає своїми братами. Не так як се часто лучає ся і лучало ся з другими мужицькими синами. Бо кількож то мужицьких синів з під сїльської стріхи хлинувши лиш крихітку науки, відцурало ся простого кожуха, що їх повивав, твердої мозолистої руки, що їх годувала тяжкою працею? І стали гірше родовитих панів мучити братів і батьків, гірше ворогів його туманити, аби його тим легше рабувати?

Не з них був Шевченко. Хоть велику просвіту він здобув, хоть тїшив ся поважанем і признанем у панів, не став він на службу у них. Не забув він своїх братів-кріпаків, не відцурав ся їх; він у них став на службу. На службу поневолених, закріпоцених понижених, замучених, і став простими, нештучними словами яких уживає мандрівний снівак, кобзар — боронити прав тих, що чорнійші чорної землі блукають, німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть, тих запряжених у ярмо панями лукавими; просто як нарід розказував він про тяжку роботу кріпаків, про знасилувані дівчата, про знущання панів над людьми, про сестри свої що для других в світї живуть в наймах чужі виростають, в наймах сивіють, в наймах і вмирають. Простим словом він малював те страшне некло, яке пани зладили мужиками — на селах, які паньські поети раєм прїзвали.

Просте і невибагливе було слово Шевченка. Сам поет не шукав ані рідких і трудних форм вірша, а писав, так як нарід від віків співав свою долю в думках і піснях. Але хоть просте і не штучне було се Шевченкове слово, однак було воно горяче, огненне і страшне. Палило воно душу читача і слухача. Загрівало її до борби за кращу долю поневолених. Випікало воно в серці сліди, яких нічо не могло стерти. Бо було се слово талановитого сина закріпощених мас народних, який сам пережив кріпацтво або на своїх плечах або на плечах матери, батька, братів і сестер, який з молоком матери виссав те горе, яке віками збирало ся в грудях донтаного народа.

Дятого те слово, хоть просте, було таке полумінне, вогненне, страшне. Бо сим словом устами генія промовили слези мільонів народа розсипані, проляті довгими віками, піт що зрошував свої, але не власні поля, дикі знущання, звірські знеславлювання, — кров що ріками потекла з бідного народу на радість панам для їх добра і втіхи.

Се все промовило полумінним, вогненным, страшним словом Шевченка.

Се слово Шевченка стануло на сторожи подоитаного народа. Воно його боронило. Взивало і взивав до оборони його інтересів. Воно народ піднімало, випростовувало зігнені спини. Підносило похиле чоло. Воно взивало інтелігентні верстви народа, щоби разом з народом станули за права покривджених. Вовіки воно буде їм голосити:

Обніміте-ж, брати мої,
Найменшого брата —
Нехай мати усміхнеть ся
Заплакана мати.

Воно й панів взивало заперестати знущань і рабунку народа і грозило їм страшною помстою народа .

Схаменіть ся! Будьте люди
бо лихо вам буде!
Розкують ся незабаром
заковані люди,
настане суд, заговорять
і Дніпро і гори,
і потече сто ріками
кров у синє море
дітей ваших, і не буде
кому помагати,
одцураєть ся брат брата
і дітини мати,
і дим хмарою заступить
сонце перед вами.

і на віки проклинетесь
своїми синами.

І поет малює в своїй поемі “Гайдамаки” образ лютої, кровавої. пімсти селян над своїми довголітними гнобителями. А пімста з пожаром паньських маєтків, що горячом хмари нагриває, з безпощадною різнею і вішанем польських панів, з шибиницями з паньскими трупами, паленем і різанем побитих — се все такі страшні образи пімсти замучених рук, розвязаних, для проливу крови за кров, для заподіяння мук за муки, — що від тих образів аж кров в жилах читача завмирає....

Таку ненависть до суспільного гнету чуло серце Шевченка. Так горячо заступав ся поет своїм могучим словом за покривджених.

Та не лиш проти суспільного гнету богачами повставав Шевченко. З рівним запалом виступав він проти всяких других форм гнету, а передовсім проти гнету національного, проти топтаня прав одної нації нацією другою. Нема другого письменника в світі якийби так дуже як Шевченко ненавидів російських царів, що тільки вольних народів закували в кайдани. Ніхто й не писав про них так як Шевченко. Про тих імператорів, що жльонають кров народню і кунають ся в слезах удових; про тих катів, що відобрали Україні політичну волю, а завели на ній панщину, темноту і неволю. Ніякого слова невагає ся він ужити говорячи про царів. Так він їх устами Подуботка проклинає за винищуване козаків:

О царю поганій!
Царю проклятий, неситий,
гаспиде лукавий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
благородними кістками,
поставив столицю
на їх трупах катованих,
і в темній темниці
мене, вольного гетьмана
голодом замучив
у кайданах.... Царю, царю!
І бог не розсудить
нас з тобою.

А про злuku України з Московщиною відзиває ся словами:

І ми сковані з тобою,
людоїде, змію!
На страшному на судищі
ми бога закрием
от очий твоїх неситих.

Ти нас з України
загнав голих і холодних
у сніг на чужину,
та порізав із шкур наших
собі багряницю,
пошив жилами твердими
і заклав столицю
в новій рясі. Подиви ся:
Церкви та палати!
Весели ся, лютий кате,
проклятий, проклятий!"

А про царів Петра першого і Катерину другу він каже:

Кати, кати, людоїди!
Наїлись обое,
Накрали ся, а що взяли
На той сьвіт з собою?

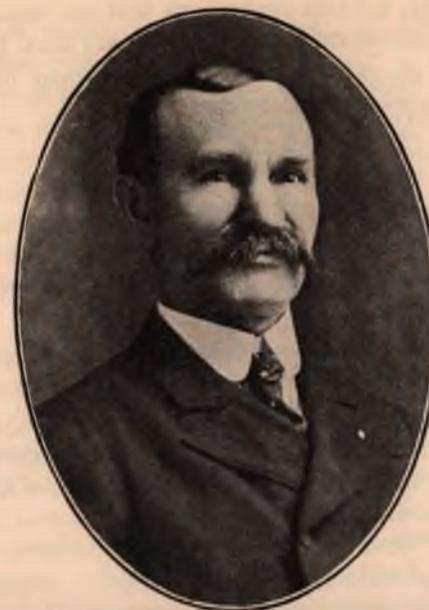
а в другім місци:

Слава, слава
Хортам і гончим, і псарям
І нашим батюшкам царям!
Слава!

Неменче різко звертає ся Шевченко і проти шляхотської Польщі, яка також накоїла Україні багато лиха. Та Польща в самі часи, коли Татарва рвала куснями тіло українського народу від сходу, рвала свої паї від заходу. Тоді коли український нарід останки сил добував, аби вратувати себе і Європу цілу перед монгольським потоком, тоді саме Польща з другої сторони нападав на українські землі забирає край за краєм, вміру того, як Українці ціною крові і життя прочищують їх від Турків і Татар. І всюди заводять польські пащизняні порядки і до суспільної неволі доливає ще горя національною ненавистію і релігійною нетерпимістю.

Всіх кривд, заподіяних Україні Польщею, добре був сьвідомий Тарас Шевченко. Сю сьвідомість і переляв у нього сам, той народ, що терпів ті зневажання і муки, що лив свої сльози і кров під польським ярмом.

Виступаючи проти шляхотської Польщі і царської Росії, Шевченко рівночасно величає ті тяжкі, довгі та коштовні бої, які звів український нарід в обороні своїх прав. Жаден український поет не любив так козацькі визвольні війни як Тарас Шевченко, ніхто так за ними не тужив цілою душею, ніхто так як він їх не змалював, ніхто так не звеличав їх відваги, завзята, самопосвяти для загальної справи. Але рівночасно й ніхто так отверто і ясно не сказав всеї правди про козацьку старшину.

Радні Руського Народного Союзу
Алексій Курила

Григорій Мрикало

Ст. Пільховський

Про — ту старшину, що лиш станула на чолі має козацтва і народа, а вже перестала думати не якби то здобути долю і волю для всего народа, а думати лиш про те, якби то самій стати на місце польської шляхти. Гіркими словами дорікає їм Шевченко:

“Раби, підніжки, грязь Москви
варшавське сьмітя ваші пани
ясновельможнії гетьмани!”

Ще острійшими словами звертає ся він до живучих тоді українських панів, що не менше чужих панів розпинали український народ:

Гірше Ляха свої діти
її (Україну) розпинають,
Замість пива праведною
Кров із ребер точать.

І острих слів він не щадив, нишучи про Українців-перевертнів, що ледви хопили трохи просвіти, зараз перекинули ся в Москалів і погорджують своєю мовою, батьками і народом.

“От і братия випула
у сенат писати
та підписувать та драти
і з батька і з брата.
А між ними і землячки
де-де поглядають;
по московськи так і чешуть,
сьміють ся та лають
батьків своїх, що з малечку
цвєнькати не вчили
по німецьки, а то тепер
і кисні в чорнилі!
Пявки, пявки! Може батько
останню корову
жидам продав, поки вивчив
московської мови!
Україно, Україно!
Оце твої діти,
твої квіти молодії
чорнилом политі,
московською блекотою,
в німецьких петлицях
замучені... Плач Вкраїно,
бездітна вдовице!”

*

*

*

Тяжко прийшло ся покутувати Шевченкови за свої писаня.

В ті часи заснувалось поступове товариство: Кирило-Методіївське брацтво, а Шевченко став його членом. Товариство се домагало ся, щоби всі славянські народи жили у куці, але кождий рівний і вольний. Кождий нарід заряджувати мав сам своїми власними справами. Домагало ся воно, щоби увільнено нарід з панщини і щоби він сам порядкував громадськими справами. Аби нарід міг се робити як-слід, треба дати йому широку науку і освіту. Весь народ повинен бути просвічений і вольний. Ніхто немає бути в неволі, ніхто немає панувати. Ані пан над мужиком немає панувати, ані народ над народом немає панувати; ані одна віра над другою. Повинна бути повна свобода віри і терпимість релігійна. Люди мають мати право свобідно виповідати свої думки чи словом чи на письмі. Люди повинні жити взаємно собі помагаючи — як братя. Звіден товариство прізвало ся “брацтвом”. Але було се товариство тайне і голосило воно багато засад, які тоді були заборонені як противні суспільному порядкуві. Нині вже багато з тих домагань загально признано як слушні, хоть з другої сторони ще і нині не перевели ся люди, що кождого, що домагає ся суспільної справедливости, свободи віри і релігійної терпимости — прозивають безбожником і ворогом суспільного ладу. А в часах Шевченка таких людей було багато більше і царі і королі з жандармами, військом, поліцією і судами отверто і явно стояли за ними. От через се як донесено російському урядови про се братство, всіх братчиків тяжко покарано. Шевченко найбільше зі всіх потернів. У него знайшли дві поеми: “Сон” і “Кавказ”, що так люто нападають на царів і так щиро щиро боронять усіх гноблених і поневоленних. За се його засудили на досмертну військову службу простим салдатом в далеких-далеких степах. Заборонили йому при тім малювати і писати, бо пани, царі і їх слуги найбільше бояли ся Шевченкового слова.

Страшні часи пережив Шевченко в салдатській неволі. Страшні були для нього ті страшні роки серед безводної пустині, серед пісків непролазних, без гаїв і садків, тих перел краси українських сіл. Довгі роки салдатської муштри, жовнірських знущань, серед чужих людей, серед бійки, галасу, сромотних лайок і соромітських пісень, піяньства і бруду степової салдатської казарми. Довгі роки — без можности малювати і писати. Хиба крадьком, тайно, по злодійськи. Сумні ті поезії писані ним крадьком в ті часи.

І там степи, і тут степи.

Та тут не такі:

Руді-руді—аж червоні,

А там голубії,

Зеленії, мережані

Нивами, ланами,

Високими могилами.

Темними лугами...

А тут—бур'ян, піски, тали,
І хоч би на сміх де могила
О давнім-давні говорила.....
Неначе люде не жили!

Приходить ніч в смердючу хату,
Осядуть думи, розіб'ють
На стократ серце і надію,
І те, що вимовить не вмію...
І все на світі проженуть,
І спинять ніч: часи літами,
Віками глухо потечуть,
І я кривавими сльозами
Не раз постелю омочу...
Благаю Бога, щоб світало:
Мов волі — сонця, світу жду.
Цвіркун замовкне, “зорю” б'ють —
Благаю Бога, щоб смеркало,
Бо на позорище ведуть
Старого дурня муштрувати, —
Щоб знав, як волю шанувати,
Щоб знав, що дурня всюди б'ють.

А що найтяжше було Шевченкови перенести — се було жити далеко-далеко в чужім дикім краю, далеко від любої України, без надії побачити її знову.

Довгі роки туги за Україною, яку він так любив...
Я так її люблю
Мою Україну убогу —
За неї душу погублю.

Бо любив він Україну — не лиш за її красу, за чудову українську мову, розкішні українські краєвиди, за ті ниші українські села. Шевченко любив Україну не лиш за красу української мови, словесну розкіш, чудову ємпічність, невичерпаний гумор, тої мови. Він любив її не лиш за славу минувшину, оспівану в народних піснях. Ту минувшину повну величавих боїв за волю і долю народню, за визволене з під гніту національного і релігійного, з під закріпощення. Він не лиш любив Україну червону від козацьких жупанів. Україну на котрій режуть гармати за славу і волю, за козаків з їх очайдушно-сьміливими походами на Турків; за Гайдамаків і їх люту помсту над кровопійцями народа. Він ще більше, як ту славу України і красу, любив її за її безталанне, нещасливу долю. За се, що вона потоптана і зневажана, любив її гнівною і палкою любовію сина матери зганьбленої. Судорожною, бо-

лісною, смертельною любовію кохав він нььку-Україну через те, що вона проляла тільки крові в обороні своєї долі-волі у визвольних боях, з яких лишили ся лиш могили в полі — через те, що вона гарна, красна і велічна конає під гнетом зрадливих царів, від зради своїх дітий перевертнів. Любив її через те, що селянство, отже Шевченкова Україна, гине в тяжкій суспільній неволи, стогне в нелюдськім ярмі кріпачькім.

За тою Україною летіли усї думки поета. Для тої України готов був Шевченко усе перенести, усе перетерпіти.

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в сігю на чужині —
Однаковісьенько мені!

В неволі виріє між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі плачучи умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій не-своїй землі.
І не помяне батько з сином,
Не скаже синові: “Молись,
Моли ся, сину! За Вкраїну
Його замучили колись.”

Мені однаково, чи буде
Той син молити ся, чи ні.
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її окраденую збудять...
Ох, не однаково мені!

Не був Шевченко цілий свій вік жовніром як його були засудили: по десятиох роках, коли в Росії повіяло троха свобіднійшим духом, привернено Шевченкови свободу. Зразу без права повороту на Україну, але відтак позволено й на се.

Та не було вже в Шевченкови багато сил. Знищили їх молодечі злидні в кріпачтві і салдатська неволя. Раз лиш відвідав він дорогу Україну, та й то веселого там нічого не бачив.

“...Страх погано
у тім хорошому селі:
Чорнійші чорної землі

блукають люди, повсихали
сади зелені, погнили
біленькі хати, повалялись,
стави буряном поросли.
Село неначе погоріло,
неначе люди подуріли:
Німі на панщину ідуть
і діточок своїх ведуть...
І я, заплакавши, назад
поїхав знову на чужину.

І не в однім оттім селі,
а скрізь на славній Україні
людей у ярма запрягли
пани лукаві...”

— писав він вернувши до Петербурга.

Другий раз вже України не побачив. Привезли його вже туди небіжчиком.

Бо хвороба, що неспостережено розвинула ся у нього, звалила і скоро загнала у сирю могилу змордоване тіло. Помер дия 10 марта 1861, коли було ему лиш 47 літ.

Поховано його спершу в Петербурзі, але в цвітні того року перевезено на Україну і похоронено над Дніпром на високій горі коло місточка Канева. Над тілом поета виспано високу могилу і закопано високий спіжовий хрест.

Коли трумну з тілом найбільшого сина України везено до Канева, всюди її стрічали товни народа, українського і чужого. А коли тіло привезено вже на гору, ціли маси селян зішли ся з околиці попрощати ся з тим, що їх боронив своїм огненним словом. І від того часу тисячі людей їздять кожного року поклонити ся Шевченковій могилі. Згадують від тоді що-року його. І те що він зробив для краю. І те що перетерпів за нього.

Бо український народ добре відчув те, що голосив Шевченко. Слова його пробудили увесь український народ. Шевченкове слово взивало все красивих людей до борби за красну долю народу. А ті муки і переслідування, які переніс Шевченко за свої погляди, казали їм не оглядати ся на власну користь, не дивити ся, які тернія треба перенести для добра народу.

І став Шевченко улюбленим поетом всеї України. Признаний він найбільшим українським поетом усіх часів. Шевченко став найбільше популярним чоловіком українського народа. Кожде товариство, кожний гурток, кожда партія — черпає з Шевченкових творів — провідні ідеї, заповіді. Кожний покликуює ся у своїй роботі і діяльності на слова Шевченка.

Очевидно, що не обходить ся і без того, щоби на Шевченка покликували ся люди, що найменшого права і підстави не мають се робити. Оно часто так буває з людьми поважаними, загально-признаними і популярними. А з поетами передовсім. Раз що поети вже своїм способом висказування думок можуть глибше людей вражати і сильніше на них ділати. Друге ще й те: що поети рідко коли висказують свої гадки так стисло, так недвозначно, як приміром учені письменники або політики в політичних програмах. От через те і під поетові слова нераз підшивають люди щось такого, що самого поета моглоби се на смерть злякати.

От через те і під Шевченка будуть підшивати ся люди, яких Шевченко сам не менше ненавидів як російських царів.

От і тепер підчас святкування 100-літної річниці уродження Шевченка будуть певно величати його і такі люди, що сповінують слова Шевченка: “Обійміте, брати мої, найменшого брата!” але обнімають его лиш на те, щоби обнявши его витягнути з его карману гроші, щоби его обрабувати!

І виступати будуть в час сьвяточний і величати будуть Шевченка
ті, про котрих Шевченко говорив зі зломаним серцем:

Кому-ж я розкажу свою думу?
І хто тую мову
Привітає, угадає
Великеє слово?
Всі оглухли, похилились
В кайданах — байдуже!...

І виступлять у сьвяточних одежах ті, що

“помагають ворогові
господарювати,
Із матери полатану
сорочку здіймати!”

І виступлять ті, що недають, аби встала Україна, і розвіяла тьму
неволі, аби сьвіт правди засьвітив.

І виступлять ті про котрих Шевченко говорив:

“У нас
Сьвятую біблію читає
Сьвятий чернець і научас,
Що цар якийсь — то свині пас
Та дружно жінку взяв до себе,
А друга вбив — тепер на небі!
Ось бачите, які у нас
Сидять на небі. Ви ще темні,
Догмами непросьвіщенні!
У нас навчіть ся! У нас дери,
Дери та дай,
І прямо в рай
Хоть і рідню всю забори!”

Так і ті, що догмами народ просьвічають і народ дуть і небом тор-
гують — і ті, стануть Шевченка величати і скажуть, що Шевченко їх!

І ті котрих Шевченко проклинав словами:

Храми, каплиці і ікони,
І ставники і мірри дим,
І перед образом твоїм
Неугомлені поклони
За кражу, за війну, за кров:
Щоб братню кров пролити, просять,
А потім в дар тобі приносять
З пожару вкрадений покров...

І ті, що до Бога любови ближнього молять ся о поміч в різні бляж-
віх, так і ті стануть величати Шевченка як свого!...

І кабани на апостольських престолах, що закували народ замуче-
ний в кайдани тьми і неправди, що людською кровію торгують і рай у
найми оддають, розбійники і людодіди, що правду побороли, осьміяли
Божу славу і силу і волю! — як говорив Шевченко — і ті стануть вели-
чати Шевченка як свого!

І ті, що сіють релігійну ненависть в народ, аби відтак над затума-
неним легко панувати і ще легше рабувати, а проти котрих Шевченко
так безоглядно і безпощадно виступав в многих своїх писаннях — і вони
вихвалять Шевченка як свого.

І своїм назвуть Шевченка патріоти, що визволеному з кріпацтва,
але обробованому зі землі народови будуть голосити поважане до зако-
нів, до сьвятого суспільного ладу і до сьвятої власности зрабованої і
до пошанованя прав людей, про котрий той Шевченко говорив:

Ви — розбійники неситі,
Голодні ворони!
По якому правдивому,
Сьвятому закону
І землю, всім даною,
І сердешним людом
Торгусте?

І Шевченко, що признавав усім людям працюючим повне
право на землю, назвуть “своїм” лінюхи, народні опікуни, що-то поз-
бавленого землі мужика, голодуючого на грядці поля або на межах,
учуть великої засади ощадности і згорбленому і замученому роботою
проповідують — працювність...

І назвуть Шевченка “своїм” народолобці, що краснорічиво гово-
рять про “чуже ярмо”, а які так раді-би бачити свій нарід, як він хо-
дить у своїм, власнім, не чужім ярмі — що так проречисто говорять про
чужих панів, бо хотіли-би, щоби свій народ мав своїх панів!

Назвуть його “своїм” ті всі патріоти, опікуни народні, народолоб-
ці — того самого Шевченка, котрого ціла творчість поетична показує,
що він під Україною розумів працюючий люд український, за українські
інтереси — інтереси робочого народу України, за народну просьвіту —
просьвіту широких верств народа. Того Шевченка, що не проголошував
народними сьвятощами — ані кріпацтво, ані панського права власности
на землю усім дану. Того Шевченка, що всіх таких пророків і вчителів
остерігав перед гнівом народним, перед “Холодним Яром”. Того що не
поправляв проповідію ощадности і працювности кріпацького ладу
суспільного, але всі сили свого великого талану поклав на бій проти нього,
за його знесенєм.

Назвуть його “своїм”.

І спренарують відповідно. Як винятки з його творів подадуть “Ве-
чір”, “Страшний косар”, Смерть чумака” — і тим подібні рідкі Шевчен-

кові твори, що або цілком або дуже мало мають різкого протесту проти суспільної кривди. І скажуть: Шевченко наш! Обрабують Шевченкову поезію з усього, що для нього таке цінне і характеристичне і такого Шевченка, що і цар російський не мавби чого бояти ся його, покажуть народови і скажуть: Се наш Шевченко!

Та не заберуть Шевченка народови.

Нічого не допоможе ані називанє Шевченка "своїм", ані препарованє Шевченка відповідно до програми.

Не здасть ся на нічо заслонюване правди, прогнанє її, знеславле- не скверними устами.

Народ не дозволить позбавити себе Шевченка.

Народ прийме правду, хоть би її, не знати як довго, плюгавлено.

Народ високо підійме взнеслий прапор. Не покине його тому, що негідники болотом його волочили.

І не стане Шевченко ніколи поетом ситих, що голодного не знають, ані поетом панів, що свої інтереси за народні представляють. Шевченко остане на дальше — Шевченком! Поетом бездольних, обрабованих, поневолених, покривджених. Остане на дальше і на все поетом їх будучно- сти. Їх пророком.

І буде він все пророком стремлінь, що не латають неволі пустими проповідями, а ломаять її і заводять новий красний лад суспільний.

І тих людей, що сего бажать, Шевченкове слово, горяче, полу- мінне, страшне — буде все вести до борби за крапцю долю працюючого люду — за Україну.

І те слово горяче і примір Шевченкового життя дасть їм силу винести всі муки і терпіння — для сеї великої цілі.

І буде їх вести без огляду на втрати та терпіння, поки вони пірвавши всі кайдани не будуть могли помянути свого Великого Пророка

Не злим тихим словом

В семі великій

В семі вольній новій.

Кого не пускають до Злучених Держав?

До Злучених Держав мають зборонений вступ: ідіоти, слабї на умї, епілєптики (що мають падучу хоробу), божевільні і ті що вилїчили ся з божевїля менче як 5 років тому назад; люде що мали перед тим два або більше нападів божевїля; нуждарї; особи, що можуть стати тягаром для суспільности; заводовї жебраки; люди зараженї сухотами або якою ниньшою відражаючою або небезпечною, заразливою хоробою; люде, що сповнили який злочин або проступок, що має ціху упадку морального; многоженці або ті що вірять в многоженство; анархісти, або люде, що вірять і голосять насильне зруйнованє уряду Злучених Держав або яко- го небудь уряду, або всіх форм правних, або убиванє публичних урядників; проститутки або жінки і дівчата, що приходять до Злучених Держав в цілях неморальних; робітники законтрактованї, яких склонило до приїзду обїцяне занятє або умова устна чи письменна, виразна, чи лише така якої догадувати ся треба, в цілі виконуваню в сїм краю якої небудь праці фахової або нефахової; особи, яких приїзд є оплачений другими в цілости або лише в часті, хїба що буде доказане, що вони не належать до жадної з висше вичислених категорїй і що за переїзд їх не запла- тила ніяка корпорація, товариство, заряд міста або чужосторонній уряд безпосередно чи посередно; діти нисше 16 літ життя, що не їдуть в това- ристві обох або одного зі своїх родичів, що вирочїм лишає ся добромнї- ню Секретара Промислу і Торговлі. Акт сей не відносить ся до осіб за- суджених за проступки чисто політичні, які не потягають за собою мо- рального унідленя, о скільки ті особи під нинїшими зглядами квалїфіку- ють ся, щоби бути допущеними до Злучених Держав.

Фахових робітників можна сироваджувати, вели в Злучених Державах під той час нема незанятих сего рода робітників. Пришиси о кон- трактових робітниках не відносять ся до заводових артистів, акторів, прелєгентів, співаків, поїв, професорів колеґїй, семінарїв та осіб, що занятї в характерї виключно домашної або особистої прислуги.

Противить ся закони, заохочувати до приїзду тут чужосторонних при помочи друкованих оголошень за границю, в яких обїцяє ся імі- грантам робота в Злучених Державах. Се не відносить ся одначе до стей- тів і територїй, що оголошують ріжні відомости в цілі стягнення до се- бе імігрантів.

Чужинець привезений до Злучених Держав протизаконно, має бути сейчас відісланий до властителя парохода, на яким тут приїхав. Єслиж чужинець вже дістав ся безправно до Злучених Держав, або став тут тягаром публичним в наслідок причин, що істнували перед его прибу- тем до Злучених Держав, має бути депортований (відісланий назад) до свого краю заки ще мине 3 роки від часу его приїзду до Злучених Держав.

Богдан Лепкий.

„ЗАКУТНИК.“

Матвій Скрегота збирався до церкви. Коло скрині стояли вимазані чоботи а на постелі лежав одинокий кожух. Він сам стояв над цебриком і мився. З губи випускав воду на долоні, а долонями тер лице.

Між тим його жінка, не стара, лиш змізерована людина, прибирала дітий на сьвято. Робила се для людського ока і для звичаю, бо знала, що ті куденські сорочічки їх не загриють і дітиска кашляти будуть.

Знав тоє і найстарший Петрусь. Тому заздалегідь вихопився і побіг за ворота.

— Петрусю, Петрусю, а ходи сюди! — кричала мати — ходи, бо мені ніколи!

— Ого! — відповів Петрусь і побіг аж за пяте подвірє, над болотнисту баюру, в котрій від кількох днів талавався і бабрав до несхоу.

— А почкай же ти! — накликувала мати. — Прийдеш ти мені драбуго! — і вернула в хату.

Скрегота був уже вбраний. Голова вилискувала як пампух, а лице сияло сьвяточним настроєм. Хотів приступити до постелі і вбирати кожух, коли до хати вбіг задиханий Петрусь.

— Мамуню — лепетав з дитячою втіхою — закутник приїхав, закутник, закутник! І тішився і скакав, сам не знаючи чого.

Скрегота, як вбрав один рукав, так і кинувся до хлопця.

— Як я тебе оттим ременем вперезу, то ти не будеш верещати, Бог знає що?

— Присяйстобоже татуню, що приїхав. Сивим конем, в шапці з гузиками, такий дуже закутник.

Скрегота глянув на жінку, жінка на нього і порозумілась. Податок за два квартали незаплачений, а тут Грейцара нема, хоть гинь.

Передновок тяжкий, заробити ніяк, а їсти тра. Щож діяти тепер? Замість відповіді вхопила жінка з чоловіка кожух і пустила ся по хаті. Хотіла ховати до скрині, але подумала і дала спокій. Від скрині метнула ся за піч, від печі до постелі. Під постелею була яма, чорна як пекло. Колись гніздо крілів, тепер пострах для дітий. Прикучнула, зложила кожух вовною на верх і жбурила його туди.

Скрегота стояв і дивився на ту бабську роботу.

Діти, як почувли, що приїхала така “вособа”, вибігли з хати і крізь ворота дивились на вулицю. Тимчасом Скреготиха обезпечивши кожух, пригадала собі, що в коморі є дїжка проса і трохи круп та пішла їх ховати. Скрегота остався сам. Був то мужик зі здоровим тілом і добрим розумом, з рішучим виглядом лица. Як міг зводив кінці до купи, а вони свалились. От і тепер, як ту поради, як відпросити немилого гостя?

Товариство ім. М. Сігнєвського, відділ 14 Рувського Народного Союзу в Боглер, Па.

По лиці його перебігали раз-у-раз журба і клопіт, то знов гнів і злоба.

— Іде, іде... — шепотом вимовила жінка, вертаючи з комори до хати.

— Ну, то що з того? — відповів Скрегота. — Дідько його приніс, дідько і віднесе.

Але дивився в вікно. Там сусід його жив собі в спокою і закутника не боявся, бо батько полишив йому маєток. А він?

В тім ри-иц, відчинилися двері і на порозі появився закутник. Хиляцем переступив поріг і не здіймаючи шапки, став посеред хати. Був високий як дуб, грубий як бочка, лице мав червоне і великі очі. В цілій появі було щось вояцького, щось хищного, готового до крові і розбою. Колись справді служив у війську і хотів з роду Мадяр, бився в 48 році проти Мадярів. За те потім мусів утікати і опинився у нас. Ту став екзакутором і на тім становищі розвинув невтомиму діяльність.

— А ну, гайда, гроші за податок! — кричав роглядаючись по хаті.

Скрегота якби не чув. Заєдно дивився в вікно, на хату щасливого сусіда, а по його мозку літали всілякі гадки. Що буде, як забере кожух? З хати вийти не годен? Що скажуть люди?... А може-б попросити... Що його? Такого бузовіра? Ні, ніколи...

І Скрегота закусив губи.

— А ну, мой, чув, що кажу? За податок гроші!

Скрегота заєдно мовчить. Скреготиха поравсь коло печі, а ноги у ньї тремтять. Все споглядає під постелю. Не втерпіла. Підступає до закутника, кланяється йому так низько, як єї лише теперішній стан дозволити може і просить. Паноньку любий, будьте ласкаві, почекайте нам до четверга. Продамо поросю таї заплатимо! До четверга і так недалеко, — позавтра.

— Здуріла баба, щось мене єї паця обходить! Давай кожух і вже.

Не чекаючи на відповідь, метнув ся по хаті. Але в хаті не було нічого цінного. Курячі подушки і якісь подерті свити. Тільки всього. Очи пана екзакутора запалали гнівом.

— Відчиняй бабо скриню! — зверещав на всю хату.

Скрегота відвернув ся від вікна і очі його перебігали раз-у-раз закутника на жінку. Скреготиха стояла ні в сих ні в тих. В скрині було кільканайцять мір полотна, білого як сніг, тонкого як шовк. Сама она той лен полола, сама брала, окінала, чесала; сама на досьвітках та по вечорах пряла....

А тепер ворог прийшов і забрати хоче; а ту і вона обдерта і діти обносились.

У Скреготихи на очах стали сльози. Дивила ся в нього тими очами, якби його благи хотіла. Та не вблагала.

— Дай бабо ключ! — крикнув у друге і підступив до ньї.

Товариство Запорозька Січ, відділ 8 Рувького Народного Союзу в Мериден, Конн.

Вона що йно пригадала собі, що ходила до шніхліра і ключ за пояс заткнула. Судорожно вхопила його рукою і тільки гадки — не дати! А він знай кричий і репетує: Дай ти сяка така, я з тобою жартів не маю!

Скреготі кров ударила до голови, а рука запашіла. Нараз побачив своє положене як на долони.

І та надмірна а безуспішна праця і недоспані ночі і переголодовані дні виринули перед його очами. У груди підняв ся бунт. І за то всео він сьвята спокійного не має. Непрошений гість налазить його хату і зневажає жінку. За що? Якби мав, то сам заніс би до міста, а як не заніс, то видно що не має. Не пропив, не прогуляв, Бог не дав, тай не має.

Але пан езекутор не знав гадок Скреготи. Тай пощо йому знати? Якби знав, то може-б рука задріжала, може-б серце змякло і спинило його у сповнюваню його “обовязків”. Тому гадай собі Скреготи, що хочеш, а ти Скреготихо плач в гіркий кулак, він товче своє: Давай ключі від скрині!

А коли баба не слухає, він штовхає єї у груди і видирає сам.

Стон жінки шпигнув мужа в само серце.

Несьвідомо зірвав ся з місця, несьвідомо приступив до нього і в хвили, коли той найспокійніше прибирав ключ — грянув на нього.

Закутник повалив ся як підгнила колода. Падаючи, головою зачипив о ріг скрині. А ріг був острий і в залізо кутий.

Перед подвірєм Скреготи стояв візок, наладований грабіжею. а сивий кінь езекутора раз-в-раз споглядав на хатні двері і дивував ся, що його пан виходить так довго. Мабуть велику добичку збирає. Важко буде.

Діти, оглянувши візок і коня, побігли в хату. З криком відчинили двері і змовкли. Перед скринією лежали ключі, біля скрині закутник. Своім великим тілом виповнив половину малої хатини. На вулиці робив ся гамір.

Здивованими очима дивились діти в хаті перед себе. Ніяк не могли зрозуміти чому той страшний пан, з жовтими гузниками на шапці, котрого бояло ся ціле село, лежав тепер так немічно, так смирно посеред бідної хлопської хатини.

Нещасливі Пригоди з Робітниками в Злучених Державах.

За послідні 23 роки на залізних дорогах при роботі погубило 60.413 людей, убито і ранено 1,019.159 людей. В майнах Злучених Держав за послідних 25 років вбито 33,994, ранено 82,849. І так в двох великих підприємствах, що дня ненаситний капітал нищить жите десятиєм людям з поміж американського пролетару не числячи ранених.

Тепер погляньмо кілько то на тисячку гине людей зайятих по других підприємствах: машиністів, що провадять поїзди 13, робітників що виробляють порох 10, палячів при локомотивах 7, робітників при розбиваню динамітом 7, залізничних кондукторів 6, в антрацитових копальнях 5.6, в армії Злучених Держав в часі війни 5, при флоті Злучених Держав в часі війни 4.9, в копальнях м'якого вугля Пенсилвенії 4.7, в твердого угля копальнях Пенсилвенії 4.6, в металевих копальнях Монтани 4.3, поганячів в копальнях Пенсилвенії 3.7, в копальнях цинку Миссури 3.3, в метарлюргічних копальнях Колорадо 3.2, чорноробочих 2.9, в копальнях міді Мічигана 2.8, при пожарних сторожах Злучених Державах 2.5, майстрів при залізних дорогах 2.2, в армії Злуч. Дер. в часі мира 1.8, на ратункових стаціях 1.5, на флоті Злуч. Держ. в часі мира 1.2, почтових слуг 0.9, поліцаїв в американських містах 0.7. Звертаєм увагу на се, що в часі війни гине в армії Злучених Держав 5 людей на тисячу, коли в многих підприємствах загиває більше чим 5 робітників на 1,000. Капітал пожирає більше жите робітників чим війна.

Притча Про Терен.

Як зішли ся колись дерева
На широкім роздолі:
“Обберімо собі короля
Що своїй вольній волі.

“Щоб і захист шам з него і честь
І надія й підмога,
Щоб і пан наш він був і слуга
І мета і дорога.”

І сказали одні: “Вибирать —
На одно всі ми звані.

Др. Іван Кульчицький
Голова Просьвітної Комісії Р. Н. С.

Най царює над нами во вік
Отой кедр на Ливані.

І згодили ся всі дерева
Стали кедр а блаґати:
“Ти зійди з своїх гордих висот
Йди до нас царювати.”

“І відмовив їм кедр і сказав:
“Ви чого забажали?
Щоб покинув я сам ради вас
Свої гори і скали?”

“Щоб покинув я сам ради вас
Блиски сонця й свободу,
Бувши вольним — пустив ся служити
Збираннї народу?”

“Ви корону мені принесли?
Що мені се за шана!

Я й без неї окраса землі
І корона Ливана.”

І звернули ся всі дерева,
Стали пальму блаґати:
“Ти між нами ростеш, нам рідня,
Йди до нас царювати.”

І сказала їм пальма: “Брати,
Що се вас закортіло?
Царювати й порядки робить,
Се моє хиба діло?”

“Щоб між вами порядки робить,
Чиж я кинути в силі
Свої цвітї та свій
Плід — солодкі дактилі?”

“Малоб сонце даремно мій сок
Вигрівати що днини?
Мого плоду даремно шукать
Око звіря й людини?”

“Хай царює, хто хоче у вас,
Я на троні не сяду,
Я волю всім давать свою тїнь.
І поживу й розраду.”

І погнули ся всі дерева
Під думками важкими,
Що не хоче ні пальма, ні кедр
Царювати над ними.

Нумо рожу блаґать! Та она
Весьому сьвітови гожа,
Без корони — цариця ростин,
Приподобниця Божа.

Нумо дуба блаґати! Та дуб
Мов хозяйїн богатий,
Своїм гилем, корінем і пнем,
Жолудьми був занятый.

Нум березу благать! Та она
Панна в білому шовку
Розпуска свої коси буйні,
Тужно хилить голову.

І сказав хтось неваче на жарт
Оте слово діточе:
“Ще хіба би терна нам просить.
Може терен захоче.”

І підхопили всі дерева
Се устами одними,
І взяли ся просити терна,
Щоб царем був над ними.

Мовив терен: “Се добре вам хтось
Підповів таку раду,
Я на вашім престолі, як стій,
Без ваганя засяду.

“Я ні станом високий, як кедр,
Ні як пальма вродливий,
І не буду, як дуб самолюб.
Як береза тужливий.

“Здобувати му поле для вас.
Хоч самому не треба,
І стелити ся буду в низу.
Виж буайте до неба.

“Боронити му вступу до вас
Спижевими пшичками,
І скрашати му всі пустирі
Молочними квітками.

“І служити му зайцю гніздом,, ,
Пристановищем птаху,
Щоб росли ви все красше, а я
Буду гинуть на шляху”.

Іван Франко.

Т. Гищак

М. Музина

Радні Руського Народного Союза

Василь Бадан

Николай Гром

Гол. Контролори Р. Н. Союза

ДАРМОЇДИ.

Дармоїди, скажіть нам,
Що в голові грає вам?
Чого гордо сопите,
В гору носа несете?

Не у своїй ви тут хаті!
Нашов працев ті палати
Збудовані є для вас;
Ви сьмієтесь за те з нас?

Наша земля, ті лани,
Наші на вас і штани.
Ви на них не працювали,
Хоч гарно ся убирали.

Нашов працев у вас гроші,
Наші ті шовки хороші,
Не треба гіршої хвороби.
Як дармоїди нероби.

Ви є та наша хвороба!
Ви то чортова утроба,
Ви не варті ні куколю,
Що росте дико на полю.

Ви пожерли нашу волю,
Ми нечуємось в здоровлю,
Нашу силу ви жерете
Не може вас раз розперти.

Ви ситі із нашої кривди,
Добрим людям ви обридли,
Ви мерзота сего світа
Марнуйте наші літа.

Нас зимою ви прикрили,
Грудь морозом обложили,
Очи ледом клеїте
І кров з серця точите.

Докоряти вам небуду
Ви деруни всего люду,
Що на вас гірко працює
Себе від праці нечує.

Ви опири, ви пиявки,
Ви кров ссете без тямки,
Ви хроби, ви черваки,
Нам на тілі чираки.

Ви руматизм наших костей
Ломите нас без милости,
Ви "летарг", ви нас приспали,
Ми все чули, а мовчали.

Ви наших очей полуди,
Ведете нас грубим блудом,
Ви єсьте у нас бідую,
Разите нас спухлиною.

Ви сіль їдка в нашім оці.
Ви кайдани злобов куті,
Ви колюча колька в боці
Ви сіль їдка в нашім оці..

Ми працюємо на вас
А ви шкіру дрите з нас,
Досить вже з нас працювати,
І вас трутів годувати...

Михайло Саламандра,
Мериден, Конн.

Жінка мільонера вдала ся дуже побожна і милосерна. Власним коштом заложила шпиталь для сліпих і сама його удержувала. Раз прийшов до неї старий робітник-каліка, обі ноги стратив у фабриці. Жінка хора, четверо дрібних дітей без куска хліба. Просить зі сльозами в очах о поміч. Богачка поглянула на нього побожними очима і каже з милосердем: "Так, добрий чоловіче, то все красно; шкода лиш, що ти не сліпий!"

Головний Виділ Руського Народного Союзу

П. Середніцький
Гол. Організатор Р. Н. Союзу

Матвій Семенюк
місто-голова Р. Н. С.

Михайло Бабей
заст. писара Р. Н. С.

Антін Каня, заст. скарбника Р. Н. Союзу

- Голова:** Теодор Гишак .
Іван Артимович, Box 544,
620 N. 6th St., Ambridge, Pa.
Philadelphia, Pa.
- Містоголова:** Григорій Мрикало,
318 Gibson St.,
Scranton, Pa.
- Матвій Семенюк,**
427 Fulton St.,
Buffalo, N. Y.
- Писар:** Николай Миґасюк,
Box 584,
California, Pa.
- Михайло Беля,
316 N. Washington Ave.,
Scranton, Pa.
- Контрольна Комісія:**
Николай Гром,
421 Bainbridge St.,
Philadelphia, Pa.
- Заступник Писара:**
Михайло Бабей,
9 Wyoming St.,
Coalridge, Pa.
- Василь Бадан,
328 — 15th St.,
Scranton, Pa.
- Скарбник:**
Михайло Саламандра,
114 Pratt St.,
Meriden, Conn.
- Головний Організатор:**
Павло Середницький,
222 Marion St.,
McKees Rocks, Pa.
- Заступник Скарбника:**
Антін Каня,
330 Helen St.,
McKees Rocks, Pa.
- Редактор:**
Іван Ардан,
316 N. Washington Ave.,
Scranton, Pa.
- Радні:**
Анна Кульчицька,
321 Munson Ave.,
McKees Rocks, Pa.
- Алексій Курила,
Elmira Heights, N. Y.
- Ст. Пільховський,
1329 Halsey Place,
N. S. Pittsburg, Pa.
- М. Музика,
742 N. Penna. Ave.,
Wilkes Barre, Pa.
- Голова Просьвітної Комісії:**
Др. Іван Кульчицький,
215 Pittston Ave.,
Scranton, Pa.
- Адреса Головної Канцелярії Руського Народного Союзу:**
RUTHENIAN NATIONAL UNION,
316 N. Washington Ave. Scranton, Pa.

До Руського Народного Союзу Належать Слідуючі Відділи:

Відділ	Відділ
1. Тов. Богд. Хмельницького, Олифант, Па.	21. Товариство "Січ", Ню Кенсінгтон, Па.
2. Тов. ім. Івана Гонти, Скрентон, Па.	22. Тов. ім. Тараса Шевченка, Детройт, Міч.
3. Товариство "Любов", Тейлор, Па.	23. Бр. Пр. Богородиці, Лакована, Н. Й.
4. Бр. сьв. Івана Хрестителя, Монесен, Па.	24. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Ботлер, Па.
5. Бр. Ап. Петра і Павла, Ембрідж, Па.	25. Бр. сьв. Петра і Павла, Мікіз Ракс, Па.
6. Бр. Пресьв. Богородиці, Бруклін, Н. Й.	26. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Гомстед, Па.
7. Бр. Добрий Самарянини, Скрентон, Па.	27. Товариство "Дністер", Ню Йорк, Н. Й.
8. Тов. "Запоржська Січ", Мериден, Кони.	28. Тов. ім. Тараса Шевченка, Ню Йорк, Н. Й.
9. Бр. сьв. Петра і Павла, Геркімер, Н. Й.	29. Сестр. Неп. Зач. Діви Марії, Ембрідж, Па.
10. Бр. сьв. Михаїла, Перт Амбой, Н. Дж.	30. Тов. ім. Петра Дорошенка, Скрентон, Па.
11. Бр. сьв. Михаїла, Армброст, Па.	31. Товариство "Січ", Олифант, Па.
12. Бр. сьв. Михаїла, Кенонсбург, Па.	32. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Прайсбург, Па.
13. Бр. Християнська Любов, Елмайра Гайте, Н. Й.	33. Тов. ім. Мир. Січинського, Чансі, Па.
14. Тов. ім. Січинського, Ботлер, Па.	34. Бр. сьв. Івана Хрестителя, Гнисдейл, Н. Г.
15. Тов. ім. Тараса Шевченка, Гойлок, Мас.	35. Тов. ім. Марка Каганця, Вілкс Бері, Па.
16. Тов. "Запоржська Січ", Кенонсбург, Па.	36. Тов. "Подільська Січ", Ню Йорк, Н. Й.
17. Бр. Кузьми і Даміяна, Скрентон, Па.	37. Тов. ім. М. Січинського, Скрентон, Па.
18. Тов. ім. Івана Франка, Бруклін, Н. Й.	38. Товариство "Єдність", Ню Йорк, Н. Й.
20. Бр. Пр. Богородиці, Мікіз Ракс, Па.	39. Бр. сьв. Івана Хрестителя, Чансі, Па.

Товариство "Вільність в Америці" відділ 98 Руського Народного Союзу.

Відділ	Відділ
40. Бр. сьв. Василя, Лейквуд, О.	61. Бр. сьв. Арх. Михаїла, Маганой Плейн, Па.
41. Товариство "Надія", Філадельфія, Па.	62. Бр. сьв. Михаїла, Симпсон, Па.
42. Бр. сьв. О. Николая, Сеєр, Па.	63. Тов. ім. Михася Коханчика, МтКармел, Па.
43. Тов. Заокеанська Україна, Бофало, Н. Й.	64. Тов. ім. Т. Шевченка, Бофало, Н. Й.
44. Бр. сьв. Володимира, Нью Бритейн, Конн.	65. Тов. ім. Т. Шевченка, Балтімор, Мд.
45. Бр. сьв. Михаїла, Йонгстаун, О.	66. Тов. ім. Тараса Шевченка, Лител Фалс, Н. Й.
46. Тов. "Вільних Козаків", Нью Йорк, Н. Й.	68. Бр. сьв. Ів. Хрестителя, Шенандоа, Па.
47. Тов. "Молодих Українців", Смок Рон, Па.	69. Бр. сьв. Димитрія, Обори, Н. Й.
48. Тов. ім. Мак. Желізняка, Скрентон, Па.	70. Бр. сьв. Івана Хрестителя, Диксон, Па.
49. Тов. ім. Адама Коцка, Трентон, Н. Дж.	71. Тов. "Нове Житє", Нью Йорк, Н. Й.
50. Тов. ім. М. Січинського, Пітсбург, Па.	72. Бр. Пр. Тройці, Вандергрифт, Па.
51. Тов. "Єдність", Белвил, Ілл.	73. Бр. Добрий Самарянини, Лафлин, Па.
52. Тов. Т. Шевченка, Мікіз Ракс, Па.	74. Бр. Сьв. Юрія, Вестфілд, Масс.
53. Тов. ім. М. Січинського, Гвінел, В. Ва.	75. Товариство "Січ", Мікіз Ракс, Па.
54. Бр. сьв. Івана Хрестителя, Ред Стар, В. Ва.	76. Сестрицтво Надії, Мікіз Ракс, Па.
55. Тов. "Запороже за морем", Нью Йорк, Н. Й.	77. Добрий Світник, Бервик, Па.
56. Бр. Пр. Богородиці, Мікіз Ракс, Па.	78. Тов. ім. М. Січинського, Тайр, Па.
57. Бр. сьв. Юрія, Джесеп, Па.	79. Тов. Адама Коцка, Нью Йорк, Н. Й.
58. Тов. "Запорожська Січ", Кемден, Н. Дж.	80. Бр. Покр. Пр. Богородиці, Ровн, Па.
59. Товариство Нью Йорк, Н. Й.	81. Бр. Пр. Тройці, Йонгстаун, О.
60. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії, Моисен, Па.	82. Тов. Українські Козаки, Бруклин, Н. Й.

Відділ	Відділ
83. Бр. сьв. О. Николая, Тейлор, Па.	106. Тов. М. Січинського, Мікіз Ракс, Па.
84. Товариство Єдність, Генриета, Окла.	107. Тов. Т. Шевченка, Амстердам, Н. Й.
85. Тов. Богд. Хмельницького, Мікізпорт, Па.	108. Бр. Сьв. Йосафата, Сентрелія, Па.
86. Бр. сьв. Гр. Богослова, Блеквуд, Па.	109. Бр. Сьв. Димитрія, Ранкін, Па.
87. Сестр. Сьв. Анни, Гомстед, На.	110. Бр. Сьв. Стефана, Гленвуд, Па.
88. Бр. сьв. О. Николая, Бентлівил, Па.	112. Тов. Сокіл, Детройт, Міч.
89. Тов. "Запорожська Січ", Савт Бенд, Інд.	114. Тов. Запорожська Січ, Алден Стейшен, Па.
91. Бр. сьв. Димитрія, Мікіз Ракс, Па.	117. Бр. Добрий Сіятель, Малтби, Па.
92. Тов. Українська Любов, Спенглер, Па.	118. Тов. М. Січинського, Каліфорнія, Па.
93. Сестр. Пр. Діви Марії, Тейлор, Па.	120. Тов. М. Січинського, Нантикок, Па.
94. Тов. Українців, Монтриял, Канада.	121. Бр. Трех Святителів, Нескогонинг, Па.
95. Бр. Нресьв. Богородиці, Бинггамтон, Н. Й.	122. Тов. М. Січинського, Трой, Н. Й.
96. Тов. Мириість Братня, Нью Йорк, Н. Й.	123. Бр. сьв. Михаїла, Бравнзвил, Па.
98. Тов. Американська Вільність Нью Йорк, Н. Й.	124. Тов. Запорожська Січ, Йонгстаун, О.
99. Бр. сьв. Георгія, Тейлор, Па.	125. Бр. Сьв. О. Николая, Калвер, Па.
100. Тов. "Богданова Січ", Пасейк, Н. Дж.	126. Бр. Сьв. Михаїла, Нефс, О.
101. Бр. сьв. Івана Хрестителя, Глен Лайн, Па.	127. Товариство Січ, Майнерсвил, Па.
102. Бр. Сьв. Володимира, Чікаго, Ілл.	128. Бр. Сьв. О. Николая, Чисголл, Мін.
103. Бр. Сьв. Димитрія, Індіен Орчард, Масс.	129. Тов. Гологори, Нью Йорк, Н. Й.
104. Тов. Подільська Україна, Клевелянд, О.	130. Бр. Сьв. О. Николая, Воррингтон, В. Ва.
105. Тов. Запорожська Січ, Геркімер, Н. Й.	131. Сестр. Сьв. Кляри, Диксон Сіті, Па.

Відділ	Відділ
132. Бр. Сьв. О. Николая, Роселтон, Па.	137. Тов. "Запорожська Січ", Нью Гейвен, Конн.
133. Бр. сьв. Дмитрія, Пулмен, Ілл.	138. Товариство "Воля", Бабилон, Н. Й.
134. Товариство Бандурист, Скрентон, Па.	139. Бр. Сьв. Петра і Павла, Бриджпорт, Конн.
135. Тов. Т. Шевченка, Москигон Гайте, Міч.	140. Товариство Просьвіта, Ембрідж, Па.
136. Бр. Сьв. Петра і Павла, Бруклін, Н. Й.	141. Бр. сьв. О. Николая, Когуз, Н. Й.

ДОЛЯ РОБІТНИКА В АМЕРИЦІ.

В 1906 році 6,615.946 робітників працюючих в 268,490 великих фабриках, виробили товарів вартости 20,672,052.000 долярів. Коли відчислимо вартість сирих продуктів, то побачимо, що своїм трудом робітники придбали до вартости сирого матеріалу нової вартости на 8,530,261.000 долярів, чи пересічно на одного робітника випадає 1,290 долярів. Як заплату за свій труд, одержав кожний робітник пересічно 518 дол. І так для капіталіста кожний робітник через рік віддав своєї додаткової незаплатеної праці за 772 доляри.

БЕЗРОБІТЕ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Після статистики, в 1900 році оставало без роботи 6,468.964 людей. В першій, другій і третій місяці того року находилось без роботи: мушчин 2,593.136, жінок 584,617, разом 3,177.753; в цвітні, маю і червні: мушчин: 2,069.546, жінок 485,379, разом 2,554,925; в слідуєчих шістьох місяцях: мушчин 564,790, жінок 171,496, разом 736,286. Трохи не одна шеста часть робітників майже постійно остав без роботи, а одна третя що року находить ся найменше три місяці без роботи.

В р. 1907 було ще гірше: 34 процент членів юнії оставало без роботи. В 1908 р. 35 процент юністів теріло через брак роботи. Если безробіте так даєсь взнаки з'організованим юнійним робітникам, то які тяжкі відносини мусять панувати серед нез'організованих імігрантів.

ПРАЦЯ МАЛОЛІТНИХ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

В 1880 році занятих було в підприємствах 1,118,356 дітей, в 1900 р., вже 1,750,178 дітей. Послідне число се майже пята часть всіх дітей в Зл. Державах, або иньшими словами кожда пята дитина в Зл. Дер. працює. Очевидно експлуатація діточої праці зростає.

К. Вархоляк, складач

Т. Шоней, мешініст-оперейтор

С. Шоней, екепедиторка

О. Ревюк, спів-редактор

І. Ардан, редактор

ГУМОР І САТИРА.

Поседзене видзялу ради повітової в Галіції.

ТРАФИЛА КОСА НА КАМІНЬ.

Судію одного американського місточка знали люди як дивака. Раз він придумав таке: Казав поставити у своїй урядовій компанії залізничні підколки кольосальних розмірів. І від того часу полагав усе спірні справи через угоду межі сторонами. А робив се так: просив противників сісти на лавці під печкою, наказавши перед тим послугачеві палити в печі і тим більше підкидати вугля, чим більше процесовичі будуть неохочі до згоди. І справи удавалися усе полагувати угодою; усе обі сторони так довго ляли щедрі поти під печкою, аж поки не погодилися. Раз судія хотів примістити сей випробований спосіб до одного грубого, добре випасеного павка. Але справа не йшла. Вже послугач умучився ношенням вугля і підкладанням, вже навіть зі судії поти ляли сльози, а підколка була гаряча, як пекарські печі в книжочках “Місіонара”, аж тут грубий панок махнув рукою і каже до судії: “Ого! пане судію! — То не мене — я пекар!”

НІХТО НЕ Є НЕПОМИЛЬНИЙ — КОЖДИЙ МОЖЕ ПОМИЛИТИ СЯ.

Ксьондз каже до своєї кухарки: “А дивиди, Марто, твоя кухарська книжка не пропала! То я носив її шість тижнів у своїй кишені і все думав, що то молитвенник!”

“Не знати, чому єпископа нема?”

“Не видив дурню, що гарячо: стопив-би ся.”

НЕ ПОМИЛЯЙ СЯ!

Мав прийти єпископ на годину релігії на візитацію. Катехит приготував усі діти, що і як мають відповідати. “Ти, Іване як я питаю: хто тебе сотворив? маєш встати і голосно сказати: Бог Отець! і сідай. А як питаю тебе, Грицьку, хто тебе відкупив? А ти маєш встати і голосно сказати: Бог Син! і сідай. А як питаю тебе, Андрійку, хто тебе освятив? ти маєш встати і голосно сказати: Бог Дух Святий! і сідай! Розумієте?” — “Розуміємо!” — кажуть. “А памятаєте?” “Памятаємо” — кажуть. І памятали та біда — о. катехит сам забув, в якому порядку мав питати. Прийшла візитація, а він питав: “Скажи мені, Іване, хто тебе сотворив?” “Бог Отець, прошу отця катехита!” “Добре сідай, а ти, Андрійку, скажи мені, хто тебе відкупив?” А Андрійко: “Прошу отця катехита, то мене Бог Дух Святий освятив, а Грицька відкупив Бог Син” і сів.

БУЛО СЕ В ГОРЯЧИЙ ПЕРЕДВИБОРЧИЙ ЧАС, КОЛИ ВИБОРИ БУЛИ ЗА ПЛЕЧИМА.

Пан староста хотів довідати ся, яку силу мають противники паньської кандидатури в його повіті, вислав листи до усіх війтів і наказав до 3 днів подати йому списи усіх радикалів у кождім селі. Усі війти прислали на термін жаданий списи, лиш один війт не прислав. Пан староста завізвав його особним післанцем до себе і загрозив великою карою, якби не явив ся. Війт прийшов. Лиш увійшов до канцелярії, пан староста розкричав ся на нього як окоман на форналя, страшив усіми земними силами і дочасними карами. Накричав ся, аж охрип, і тоді доперва спитав, чому не прислав спису радикалів у своїм селі. Війт ледво промовив: Та я, прошу ласки пана старости, я навіть не знаю, що то таке радикали. Як я мав написати?” Староста задоволенням поглядом подивив ся на війта і прибравши міну учителя почав: “Як то, не знаєш? Ну, се такі люди, ну, такі, що, приміром, їм усього за мало, усе хотять більше”. Тоді війт наче на очі прозрів і каже: “О такі вони? Ну, то таких ми маємо два: єґомосць і дяк!”

“Іване, а поможи нам!” — Іван: “Не можу!” — “Чому не можеш?” Іван: “Я маю руки в кишені!”

Сотрудник до пароха: “Я вам кажу, отче парох, наші люди цілком не журять ся релігійно. — Вони лиш так удають.”

Парох: “Коби хоч удавали! З того можна-би жити!”

ПРАКТИЧНИЙ.

Малий хлопчина: “Я завтра маю іти сповідати ся, а ще не маю ані одного гріха. Чекай, вкраду у мами цент, буду мати гріх і ще цент до того”.

Вірний парохіянин на другий день по балю на дохід церкви.

ДОБРИЙ ЗНАК.

Була сильна буря на кораблі. Сьвященик, який їхав на нїм, розпитував капітана корабля, чи така буря дуже небезпечна для корабля. “Нї! Вона ще не є небезпечна” — каже капітан. “По чім ви знаєте?” — питає сьвященик. Капітан каже: як моряки ще кленуть, то ще великої небезпеки нема! То добрий знак!” Сьвященик успокоїв ся трохи і став молити ся. Та вітер дуцав і дуцав, а буря все ставала сильїйша. Сьвященик підбіг знов до капітанового містка і почав до нього кричати: “Пане капітане! Пане капітане! А як там?” — Капітан не чув, бо вітер ревів і заглушував слова сьвященика. Сьвященик почав гукати ще дуще. Капітан лютий ревнув: “Що там до чорта?” — Сьвященик гукає: “я питаю, чи моряки ще кленуть?” — Капітан відповів: “Ще кленуть, ще кленуть!” — “А Богу дяка і хвала!” каже сьвященик. І молив ся дальше.

Був страйк. Учителі дістали наказ від “просьвітних властей” відповідно впливати на діти аби ті відтак своїх родичів просили перервати страйк. Учитель в одній школі каже: “Най встануть усі, котрих родичі не роблять!” Встали, встав і син властителя каменїї. “А ти чого встав?”

“Мій тато прецінь ніколи нічого не робить!”

В бюрі слуг. Урядник бюро каже до ксьондза, який шукає кухарки: “Я маю для вас, отче, дві: одна молода, 22 роки, друга старша — 52, але за те знаменито варить в піст.” Ксьондз: “Я возьму молодшу, по-сту прецінь усе нема.”

“Так, дорогий робітнику, аж тепер відразу будеш ясно все бачити.”

ТАЙНЕ ГОЛОСОВАНЄ!

Люди входили до виборчого льокалю, а на дверях паньський наганяч роздавав картки і казав з ними іти голосувати. Один каже: “Добре, я піду, але най погляну, хто там написаний!” — “Дурню! каже наганяч — “то не вільно, не знаєш? вибори — тайні!”

ПЕРЕХИТРИВ — ХИТРОГО.

Купив бідний у богача корову. Дав невеликий завдаток, а решту обіцяв дати по найближшій ярмарку. Недав, бо не мав. Богач запізвав до суду, виграв, вів ліцитацію — не було що зліцитувати, бо бідний нічого більше не мав крім того, що конечно потрібне до житя. І корови не міг дати, бо була одна. От і загризло сумління богача і він став думати, якби то заспокоїти своє богацьке сумління.

І придумав. Були на ярмарку: богач і бідний. Богач приступав до бідного і каже йому: “Даруй мені всі кривди, які я тобі зробив. Прости, що я тебе процесував, ліцитував. Хочу жити з тобою, як брат з братом, хочу направити все зло. Возьми від мене сесю козу, вона молока дає досить, а тобі молока треба: дітий в тебе ціла копичка, а корова тепер тільна, молока мало. Прийми, здасть ся тобі. Бери і жиймо в згоді!”

Чому-ж-би не взяти, як дають даром. Пігнав бідний козу до дому, а богач тимчасом чим скорше до суду, бере урядника і ідуть оба бідному корову ліцитувати. Тепер вже можна, бо бідний вже має козу.

Пішли. Прийшли до бідного, а бідний з діточками вже козу доїдали. Не взяли корови, бо коза була небіжка.

ОТСЕ ПОРЯДНІ ЛЮДИ!

Богач: “Що ви таке гавкаєте на Хінців. Вони порядніші від наших, роблять за 5 центів цілий день!”

СЕ РАЗ ПРОРОК.

Ворожка: “Ваша донька вийде за графа!”

Жінка: “Я не маю ані одної доньки!”

Ворожка: “То нічого не шкодить! Заплатіть ще кводра, а будете мали!”

Взяв я перший раз свого Николця до церкви. Довго йому поясняв перед тим, що в церкві треба чемно заховувати ся. Всього було добре, аж поки священник не почав говорити казаня. Коли почав говорити дуже голосно, Никольцьо звертає ся до мене і питає: “Тату, чи то можна тут так кричати?”

МІЛІАРДЕР І ЦІСАР.

Міліардер розмовляв з цісарем. Міліардер хвалить ся: “На мій знак сотки тисяч людей лишають ся без хліба!” А цісар на се: “В моім краю на се навіть мого знаку не треба!”

Священик до священника: “Лиши брате, свої студії і читанє та гребанє по книгах. Тож ясне, що релігія мусить існувати, бо з чого-ж ми би инакше жили!”

РАЗ СОБІ КОНСТИТУЦІЯ!

Намісник Галичини мав сказати раз одному політикови, який говорив, що в Галичині нема конституції: “Що? В Галичині нема конституції — кажете? А ось я можу забити кожного, кого хочу.”

ДОБРА ЗУПА!

Формалі зробили страйк. Сказали, що не вернуть до роботи, поки не дістануть ліпшого вікту і перестали робити. Пан дідич кличе кухарку до себе, випитує про все, як стало ся, а потім питає про страви, як вона їх варить. Баба хвалить ся, що вона варить так, що й пани моглиби їсти, не то хлопці. Пан питає, чи не має вона якої страви, він-би сам хотів покушати і переконатися, який в ній смак. Баба каже, що лишила ся ціла миска зупи. Пан казав принести. Принесла. Зачернав, з’їв ложку, одну, другу, третю. “Добра!” — каже. “Цілком добра. Якої холери та голода хоче? Зупа цілком добра!” А баба ще додала: “Певно, що добра. Але най-

би пан були її покушали, яка вона добра була, перед тим, нім вони в ту зупу наплювали!”

ДОБРЕ ЗНАЄ.

“Чого ти плачеш, Іване?” — Іван: “Тато пішли на відпуст, вернуть п’яні і будуть бити.”

Старий жебрак сидить коло брами церковної. На шию повісив собі табличку з написею: “Сліпий від уродження!” Другий жебрак, переходить мимо, а прочитавши напись, каже: “О сей видно молодим почав бизнес!”

Начальник поліції: “Що! Ти вже знов тут? Но ти цілком непоправний! Бачиш тепер, до чого доводить зле товариство?”

Злочинець: “Ов! Пане, як ви можете таке говорити? Таж я з людей бачу ся лишень з одними полісменами і з вами.”

Пішов раз Микита до далекого села на празник. Був рано в церкві. Священик говорив про пекло так гарно і вимовно, що усі плакали. Лиш Микита не плакав. Се здивувало усіх, а отця проповідника аж узлостило до краю. В люти звернув ся до него і закричав: “Ну! А ти що? Тебе се не зворушило? Ти не чув нічого?” “Отче” — відповів Микита — я не з сеї парафії!”

Рекрут до капраля: “Пане капраль! Що-би ви зробили як би я вам сказав, що ви осел?”

Капраль: “Засадивбим тебе до арешту!”

Рекрут: “А якби я лиш подумав собі так?”

Капраль: “А тоді не мігби я нічого тобі зробити, бо гадок на верха не видно — і я не міг-би дати доказ!”

Рекрут: “Отже я собі власне так думаю!”

ЗА ВЕЛИКІ КОШТИ.

Єпископ каже до депутації парафіян, які просять о перенесенє пароха: “А чому властиво ви хочете, аби о. парох були перенесені?” Провідник депутації: “Та прошу, преждєосвяченого, отець парох вже нам пять рази завалили казальницю, як лізли на проповідь. Ми направили чотири рази, а пятый раз — дасть біг. Громада мала — нема звідки. Тому ми просимо перенести нашого отця пароха”.

На королівськім дворі мав відбутися бенкет. Запросили також кількох славних учених, кількох музиків і одного маляра. Запрошеню маляра противив ся дуже оден міністер; противив ся, бо маляр в молодости був естухом. Та помимо його противленя маляра запросили. Міністер рішив

підмити ся і образити маляра підчас бенкету. — Коли вже проголошено багато тостів і вишито здоровля усіх коронованих голів і коли в сали запанувала тишина, міністер питає маляра так голосно, аби усі чули: “Я чув, що ви маєте за собою дуже сумну минувшину. Навіть вівці мали пасти!” “О то правда!” — каже маляр — “Але чому воно сумне?” А міністер питає: “А я знов дуже цікавий, чому се мало-би бути добре?” “А воно добре” — відповідає маляр “воно добре тому, бо я тепер на перший погляд ока пізнаю кожду баранячу голову.”

НАДГОРОДА ЗА ХОРОБРИСТЬ.

Колись вояк добре бив ся на війні, рани ціле тіло вкрили, в шпита-ли ногу втяли. Вернув домів, довгі роки заробляв на жите, як міг. Нарешті знеміг, ослабли сили, осліпли очі. Ні звідки помочи ні ратунку. Нарадив ся післати просьбу до цісаря. Він за нього бив ся —поратув. Не помилив ся. Цісар нагадав собі старого жовніра, як він доказував чуд хоробрости в битвах, як лив свою кров за вітчизну. Нагадав собі се і серце його змилося над старим безпомічним вояком і він за великі заслуги казав післати йому — медалю...

Одна панночка хотіла все мати менше літ, як в дійсности. Раз в то-варистві скоротила своє жите на так багато літ, що аж усі дивували ся. Тоді її товаришка каже: “Не дивуйте ся, вона правду каже; я за се ру-чу. Вона ще не вродила ся, а ми собі вже до школи ходили.”

Образок з греко-католицької конвенції.

Де що в Календари є?

	Сторона		Сторона
Затьміна і пости.....	3	Наймит (Ів. Франко).....	96
Американські свята	4	Годжові Казки (Сем. Какс.)..	98
Що є календар.....	4	Які права мають робітники?	100
Календарієм	5-16	Право робітничих союзів....	101
Червоний Прапор.....	17	Інджонкшен	101
Каміний Хрест (В. Стефаник)	18	Про ушкодження при роботі і	
Чому робітники організують		про винагородження....	101
ся? (Пфлігер)	26	Жнива (А. Рудевич).....	104
Каменярі (Іван Франко)....	28	Курочка (С. Г. Оренбурський)	109
Нарід і Соціалізм (В. Левин-		Що значить організація?....	108
ський)	30	Слюби	115
У темну нічку (М. Стечишин)	37	Розводи	115
Дідичі і Селяни (Ед. Маттія)	40	Нотаріальні акти і умови....	118
Кавказ (Тарас Шевченко)..	48	На службу (Копопницька)....	119
Італійські приповідки.....	50	В Шпиталі (М. Островський)	121
Іміграція в Спол. Державах..	51	Як стеречи ся сухіт.....	128
Спаситель (Дж. П. Гейвит).	57	Право голосованя.....	129
Про Працю Дітий (Т. Малкел)	58	Невільництво	130
Що зробили для робітника		Сотворене Жінки (Японська	
панські партії в Америці	59	легенда)	132
На війні (Х. Майстренко)..	60	Жінки а фабрика.....	134
Деревяна Нога (Мекс. Едлер)	62	Жите Русинів у старовину (Г.	
Вилив алькоголю на організм		Коваленко)	136
чоловіка	65	П і V. Божа Заповідь.....	138
Дещо про Давних Богів....	71	Користи Війни	139
Хто з чого жис.....	73	Хто Винен	140
На хліб ми працюєм.....	73	В світ за очі (О. Колесса)..	142
Мені говорили раз про Юду..	74	Право Горожанства в Злуче-	
Звідки взяла ся земля.....	74	них Державах.....	143
Цегляр і божевільний.....	78	Тарас Шевченко	151
Як дикуни добували огонь..	81	Кого не Пускають до Злучених	
В Майні (Мих. Мутерміх)...	83	Держав.....	171
Викид Суспільности	88	Закутник (Богдан Ленкий)..	172
Голод, (І. Франко).....	89	Нещасливі пригоди з робітни-	
Капіталіст і робітник.....	90	ками в Зл. Дер.....	177
Іван Франко	91	Притча про терен.....	177

Сторона	Сторона
Дармоїди 182	Добрий джаб 107
Головний Виділ Р. Н. С. 185	Добре знає свого вуйка 135
Відділи Р. Н. Союзу 186	Образки:
Доля робітника в Америці 190	І. Аргимович голова Р. Н. С. 115
Безробітє в Злуч. Дер. 190	М. Бея писар Р. Н. С. 123
Праця малолітніх в Зл. Дер. 190	М. Саламандра, скарбник Р. Н. Союзу 131
Гумор і Сатира 192	А. Кульчицька, радна Р. Н. Союзу 144
Зміст 199	Т. Шевченко 151
Оголошення	Тов. ім. Т. Шевченка в Гол-йок, Масс. 153
Казки:	Хата в якій родив ся Шевченко 154
Медвідь і вовк 46	А. Курила, Г. Мрикало, С. Пільховський, радні Р. Н. Союзу 161
Муха 114	Могила Т. Шевченка 166
На дорозі злочину 114	Тов. ім. Січинського в Ботлер, Па. 173
Вдячний лев 116	Тов. Запорожська Січ в Мериден, Конн. 175
Павуки 141	Др. І. Кульчицький 177
3 епіграмів Гавлічка-Боровського 133	Т. Гищак, М. Музика, радні Р. Н. С. В. Бадан, Н. Гром, контрольори 181
Сьмішне:	П. Середницький, гол. орг., М. Семенюк, містоголова, М. Бабей заст. писара, А. Кая, заст. скарб. 184
Ага! 27	Тов. Вільність в Америці 187
Поглядово 36	Персонал "Народно Волі" 191
Галицький шляхтич на обіцяній землі 46	
Чиста біда 57	
Смерть серед щирих приятелів 64	
Де згода в семействі 69	
Сумніви лікара 70	
Два куми 70	
Рада на червоні носи 70	
З дощу під ринву 72	

ЗАОХОТА Навіть найліпший робітник потребує час від часу троха заохоти, коли працює не так скоро як вимагає потреба. Чоловік з природи стає пераз новільнійшим і занедбує е. нащо перед тим все звертає пильну увагу. Часом кілька слів заохоти вистарчить, щоби додати ему нової енергії. Так само має ся річ з нашим тілом. Кожний его орган працює стало, без відпочинку, в день і в ночі, аж доки нараз не завважасмо, що щось не в порядку, попусувало ся, бо і апетит наш не так добрий як звичайно і легко мучимо ся, відкладаємо працю, чуємо ся слабими навіть після нічного спочинку. Потрібуємо заохоти. А нема ліпшої над

ТРИНЕРА АНГЕЛИКА ГІРКИЙ ТОНИК

Се средство складає ся із сильного, білого вина і лічних корінців та кори і має скорий, скріпляючий вплив на змучені органи. Так звані "жолудкові бітерси" складають ся із сирого алкоголю, який подразнює скоро, але по таким подразненню сейчас слідує реакція. Вплив вина є тревалий.

Доза перед кождою їдою і доза перед спанєм

дасть вам добрий, природний апетит, легке травленє і спокійний сон. Се буде ділати на вас як найліпша заохота і зміцняюче средство. Не будуть вам докучати затверженє, колька, корчі, здутє, звертанє поживи та другі непримности получені з неправильним травленєм. Всегда жадайте Тринера Ангелика Гіркий Тоник.

Поручасмо нашим читачам все держати на готовую Тринера Линимент. Є се знаменита, сильна масть проти болів, напухнень, руматизму, невралгії, вивихнень, штвниости. Ціна 25 і 50 центів. Замовляйте через антикарів

JOSEPH TRINER,

MANUFACTURING CHEMIST.

1333-1337 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.

НБ ПНУС

760731

“ВСЕ НА ВАШІ УСЛУГИ”

Лакована Трост Компані

Банк в янім Ваші Гроші беспечні.

Інкорпорований в 1887 році.

Если ви хочете, щоби Ваші гроші були беспечні, щоби були в певних руках і щоби Ви були як найліше обслужені, то майте до діла лише з нами. — Наш Банк є одним з найстарших і найсильніших банків в північно східній Пенсилвенії. До нас дають свої гроші на сховок — стейт Пенсилвенія, повіт Лакована і місто Скрантон, а весь масток, який є під нашою контролею вносить вище \$5,000,000.00.

ГРОШІ принимаємо на книжочки почавши від одного долара (\$1.00) і платимо три процент від ста від дни коли вложені гроші. ГРОШІ висилаємо щодня до всіх частий світа найскорше, найпевніше і після найдешевшого курсу.

Пересилка гроший телеграфом — се наша спеціальність.

За скоре доручене пересилон грошевих — ручимо.

ГРОШІ купуємо, продаємо і міняємо після щоденного курсу.

Виготовляємо усякі правні документи і легалізуємо їх через консуляти, також переводимо судові процеси в Старім Краю.

Банк отворений кожного бизнесового дня аж до 9-ої вечер.

Lackawanna Trust Co.,

400 Lackawanna Ave., Scranton, Pa.

Демко Хомин

ОДИНОКА РУСЬКА
ГРОСЕРНЯ І БУЧЕРНЯ

на “Грасах”.

На складі добірний товар найлучшої якости. Хліб, мука, сіль, масло, яйця, м'ясо свіже і вуджене, знаменита ковбаса домашньої роботи і другі віктуали. Газдині не забувайте купувати у свого Русина.

518 DELAWARE AVE.,
OLYPHANT, PA.

Добре звісний в Оліфант і
околиці

Harry Spatt

мас на складі

Убраня
Черевики
Сорочки
Краватки
Ковпирці
Капелюхи
Спідне біле
І другі
Потрібні річи.

Низькі ціни і добрий товар

LACKAWANNA AVENUE,
OLYPHANT, PA.

ЖАДЕН БАНК

в сім місті або околиці немає
стільки капіталу, надвишки,
загалом мастку, що

Форьст Нешенел

Найбільший Банк в Пенсилвенії
поза Філадельфією і Питсбургом

Капітал і
Надвижка \$ 2,500,000.00

Масток \$14,500,000.00

Вкладайте Ваші Гроші до:

1st National Bank

Scranton, Pa.

334 Lackawanna Ave.

Вітворений в Суботу
вечер від 7 до 9.

Платимо 3 проц. від
щадничих вкладок

Jacob Lotz,

118-120 DIX COURT,
SCRANTON, PA.

ПЕРЕПЛЕТЧИК

Виробляє всякі книжки для
урядників.

Оправляє книжки, гарно
тривало і по низькій ціні.

Не забудьте в потребі на
його адресу.

M. Raker,

Мас на складі зе-
лізні і кухонні річи,
меблі, майнерські
прибори, фарби і пр.
Більш 29 літ зна-
ний з того, що має
низькі ціни а добрий
товар. :: ::

WILLOW AVENUE,
OLYPHANT, PA.

Коли маєте яке банкове діло в Кенонсбургу, Па., то не
забудьте на

CITIZENS TRUST CO.

Тут Вас обслужать належито і дадуть усяку пораду.

ВІД ВКЛАДОК ПЛАТИМО 4 ПРОЦЕНТ.

Капітал і надвишка \$225,000.00.

За управу:

Час. С. Johnson, президент, Джо. Т. McNary, секретар і касієр.

Правні Поради в Справах Старокраєвих

Коли треба Вам повновасти, або хочете де-що купити або продати в старім краю, або стягнути з краю гроші, які Вам звідтам належать ся, або увільнити себе від військових вправ, словом,

У всяких справах спадкових, процесових, військових і таких подібних клопотях, удавайте ся все о пораду лише до

Омеляна Ревюка

котрий покінчив права на львівськім університеті в Галичині і радо дасть Вам фахову пораду у Вашій справі. Пишіть на адресу:

EMIL REVIUK,
1310 Linden Street, Scranton, Pa.

СИЛА БАНКУ

лежить не лиш в самім капіталі і надвижці, але також в становищі і відповідальности його Ради Директорів. ::

П'ятьнайцятьох людей, Скрантонських бізнесменів, що тішуть ся найбільшим поводженем — заняті в Раді нашого Банку і є непосредно відповідальні за бесчеченство фондів тут зложених. ::

Сей Банк се бесчечне місце для Ваших грошей. :: :: ::

Тут знайдете все людей, що говорять всіма мовами. :: ::

Traders National Bank

COR. WYOMING AVE. & SPRUCE ST., SCRANTON, PA.

“УСЛУЖНІСТЬ — СЕ НАШЕ ГАСЛО”.

Harry Needle

823 CONNELL BLDG.
SCRANTON, PA.

АДВОКАТСЬКА
КАНЦЕЛЯРІЯ

Вечерами в Олифант, Па.

ГОВОРИМО ПО РУСЬКИ.

ВЖЕ ВИЙШЛА КНИЖОЧКА:

Демократична Республіка

Є се книжочка що пояснює гарною і дуже приступною мовою багато справ, цікавих для кожного Укр., а для мешканця Американської Республіки передовсім. З неї довідаєте ся, чого потреба Сполученим Державам, аби вони стали дійсною демократичною республікою, правдивим краєм, правленим через народ для народа. — Замовляйте в

“НАРОДНІЙ ВОЛІ”,

316 North Washington Ave.,
Scranton, Pa.

Ціна 10 центів. При замовленю більшого числа — опуск!!

First National Bank

of NEW KENSINGTON, PA.

Найстарший банк в Нью Кенсінтоні.

**ПЛАТИМО 4 ПРОЦЕНТ
ВІД ОЩАДНОСТИЙ.**

Посилаємо гроші до Старого Краю скоро і дешево. Шифкарти продаємо на всі лінії по тій ціні що і компанія. У нас можна розговоритись по руськи. :: ::

JOHN DANO

АДВОКАТ І ПРАВНИЙ
ДОРАДЦЯ.

**528 Connell Bldg.
Washington Ave..
Scranton, Penn'a.**

ГОВОРИМО ПО РУСЬКИ.

Оснований в році 1905.

Банковий Дім і Агенція
Корабельних Карт.

I. KLAWIER

(давніше Zavatscan & Co.)
667 Preble Ave., (Woods Run)
N. S. Pittsburg, Pa.

Висилає гроші до краю продає шифкарти до і зі всіх частин світа по цінах компанійних, вимінює старокраєві гроші, виробляє нововласти, контракти купна і продажі та звільнення від військових вправ, переводить процеса в старім краю і т. д. — Всякі інформації безплатно.

Філія:

313 Helen St. McKees Rocks, Pa.

КУПУЙТЕ ДОБРІ КНИЖКИ

В Свого Чоловіка

Бог Надежда... \$1.00, \$2.00, \$2.25
Хліб Душі... 75 ц., \$1.50, \$2.00
Друг Душі... 65 ц., \$1.30, \$1.50
Молитвослов... 55 ц., \$1.35
Дорога до Неба 35 ц., 95 ц., \$1.10
Деклямації на всякі okazji... 30 ц.
Промови і Деклямації на Вєсіля і Хрестини... 10 ц.
Жіночий Язык... 15 ц.
Пісні про Канаду і Австрію 40 ц.
Жите Ісуса Христа з 73 обр. \$1.35
Жите Святых... \$6.00
Біблія старого і нового завіта
30 ц. 50 ц. \$1.00, \$2.00, \$5.50
Тлумачі русько-англійськи...
... 25 ц., 60 ц., \$1.00, \$1.50

Адресуйте так:

STEVE TOPOLNICKI

2310 FLEET STREET,
BALTIMORE, MD. U. S. A.

Два Банкові Заведення

Кожний з нас розуміє поклик „Свій до свого“ та не кожний придержуєсь сего. Чи се не жаль, коли бачимо, як вороги багатіють ся з праці нашого народа? Наші славянські інституції не розвивають ся виключно тому, що наш нарід їх не піддержує. А так воно не повинно бути. Коли маєте дати, дайте своїйому, не чужому. Чи чуживець споможе нас, чи дасть нам що? Мабуть ні! Тямте, що кожний гріш, який даєте чужому — се народний гріх.

Брати Русини! Пониший образок представляє банк МИХАІЛА БОСАКА. Коли хочете вислати до краю гроші безпечно і на час, коли треба Вам шифкарти на яку небудь лінію по компанійній ціні, коли хочете вложити гроші на процент, то удайтесь до нашого славянського банку МИХАІЛА БОСАКА.

Потреба Вам виготовити повновласть, контракт чи яке инше діло урядове полагодити в старому краю, то зробіть Вам се НОТАРІАЛЬНА КАНЦЕЛЯРІЯ МИХАІЛА БОСАКА і можете бути певні, що все буде полагоджене як слід. МИХАІЛ БОСАК має свого власного маєтку \$500.000.00. Він є касієром Кат. Словен. Єдноти, місто-головою First National Bank-у в Олифанті і директором County Savings Bank-у в Скрентон, Па. За час 24 літнього веденя банкового діловодства перейшло через його руки мільони грошій а нікому ні оден гріш не пропав. Тямте на адресу:

MICHAEL BOSAK,

434 LACKAWANNA AVE.,
SCRANTON, PA. (або)

126 W. GRANT STREET,
OLYPHANT, PA.

Не дайте себе обдурювати наслідунком. Це єдиний правдивий Пейн Експелер. Пізнаєте его по Якорі. 25 і 50 центів по аптеках або варост від:
F. AD. RICHTER & CO.
 74-80 Washington St. New York.

ЧИ ВИ ХОЧЕТЕ ЗНАТИ

ЩО ДІЄ СЯ ТАК В АМЕРИЦІ
 ЯК І В СТАРІМ КРАЮ

ЧИТАЙТЕ

УКРАЇНСЬКУ ТИЖНЕВУ ЧАСОПИСЬ

НАРОДНУ ВОЛЮ

КОШТУЄ ДВА ДОЛЯРИ НА РІК
 НА ПІВРОКУ ОДНОГО ДОЛЯРА

ДРУКАРНЯ НАРОДНОЇ ВОЛІ

ВИРОБЛЯЄ ВСЯКІ ТІКЕТИ
 НА БАЛІ І ПРОГУЛЬКИ, ОГО-
 ЛОШЕННЯ, ПРОГРАМИ, НА-
 ГОЛОВКИ ДО ЛИСТІВ, КО-
 ВЕРТИ, СТАТУТИ, ПЛАТНИ-
 ЧІ І КОЛЕКТОРСЬКІ КНИ-
 ЖОЧКИ І. Т. Д. :: ::

З УСТІМИ ДРУКАРСЬКИМИ РОБОТАМИ
 ЗВЕРТАЙТЕСЬ ЛИШЕ ДО ДРУКАРНІ "НАР.
 ВОЛІ", А БУДЕТЕ ВДОВОЛЕНІ. :: ::

АДРЕСУВАТИ:

NARODNA WOLA,
 316 N. Washington Ave., Scranton, Pa.